

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

AWPI

Περίοδος Β
Τεύχος 630
Παρασκευή
14 Μαρτίου 1997
Δρχ. 500

Σελίδες για τον
Χρήστο Μαλεβίτη

• Ν.Δ.:

Party is over...

• ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ:

Παραφράζοντας το Θεό

Αλβανία:

Η εξέγερση της παραοικονομίας

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ

Η συκοφαντία του αίματος

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ

Η συκοφαντία του αίματος

ΝΕΦΕΛΗ

Ο παλαιός βενετσιάνικος καθρέφτης στο σαλόνι του γιού του κατοχικού Δημάρχου, κουβαλά μέσα του μνήμες από την αλλοτινή Κέρκυρα. Εκείνη του 1944, των ημερών του εκτοπισμού των Εβραίων του νησιού. Μέσα σε τρεις μέρες οικογένειες σκόρπισαν, άνθρωποι ξεκληρίστηκαν, η ζωή έχασε το νόημά της. Στη μεταπολεμική πια Κέρκυρα, νέα ήθη, καινούριες ανάγκες, άλλες προτεραιότητες αρχίζουν να κυριαρχούν... Ο συγγραφέας ανασυνθέτει έναν ολόκληρο κόσμο και δημιουργεί μια πάλλουσα τοιχογραφία ζωής όπου οι ήρωες εγκλωβισμένοι από τις ιστορικές συγκυρίες προσπαθούν να βιώσουν στιγμές ευτυχίας μέσα από τις ανθρώπινες σχέσεις και τον έρωτα.

★ ★ ★

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ.: 3607744

Σύγχρονη ελληνική πεζογραφία

ΤΑΣΟΣ ΓΟΥΔΕΛΗΣ

Σκιές γυναικών

Στο βιβλίο περιέχονται δέκα διηγήματα συνειρμικής γραφής. Στα περισσότερα απ' αυτά ο αφηγητής προσπαθεί να συγκρατήσει και να περιγράψει ρευστές εικόνες απόδιάφορες γυναίκες της ζωής του: από την μητέρα του, την γυναίκα του, μία οικογενειακή γιατρό, μία θεία του, μία περίεργη σπιτονοικοκυρά κ.λπ.

Η αφήγηση είναι, συχνά, ασθματική και αφαιρετική. Η δομή της παραπέμπει στο κινηματογραφικό μοντάζ ενώ το κλίμα των ιστοριών είναι κλειστοφοβικό και παράδοξο. Αυτό που ενδιαφέρει τον συγγραφέα είναι η ατμόσφαιρα, η αίσθηση των πραγμάτων (η «σκιά» τους) και όχι το αποτέλεσμα ενός ακόμα «ρεπορτάζ» πάνω στην πραγματικότητα.

☆☆☆

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... προωθούν το καλό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ.: 36 07 744

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

αντι

Περίοδος Β' - Έτος 24ο - Τεύχος 630
Τετάρτη 14 Μαρτίου 1997 - Δρχ. 500

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
NTI ON-LINE: <http://www.compulink.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΑΦΗΜΙΣΕΙΣ-ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου
ΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΜΟΝΤΑΖ: Τασία Λεβόν
ΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ια συνδρομή: 26 τεύχη., Εξάμνη: 13 τεύχη
ΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
ια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.
ΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
προ του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Πλατεία 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΣΕΛ. 11 Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ Είτε την αποκαλούμε επανάσταση
είτε όχι, βέβαιο είναι ότι η λαϊκή έκρηξη, η λαϊκή εξέγερση, στον
αλβανικό νότο προχωρεί· ενώ ο Μπερίσα υποχωρεί. Γράφουν οι:
Σωτήρης Δημητρίου, Δώρος Κυριαζής, Gazmend Kapllani...

ΣΕΛ. 19 ΕΚΛΟΓΗ ΑΡΧΗΓΟΥ ΣΤΗ Ν.Δ.: Τις συνέπειες για το κόμμα της
αξιωματικής αντιπολίτευσης από την εκλογή καθενός από τους
τέσσερις υποψηφίους αναλύουν ο **Αποστόλης Διαμαντής** και ο
Σακελλάρης Σκουμπουρδής. Συνέντευξη του κοινοβουλευτικού
εκπροσώπου της Ν.Δ. **Σταύρου Δήμα** στον **Δ. Ζώνιο**

ΣΕΛ. 26 ΙΣΟΠΑΛΙΑ ΣΤΟ ΓΗΠΕΔΟ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Γράφει ο **Τ.**
Παππάς

ΣΕΛ. 28 ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΜΨΙΜΟΙΡΙΑ Η ευρωπαϊκή
προοπτική, πραγματικό νόημα του εκσυγχρονισμού - του
καθηγητή **Π. Ελευθεριάδη**

ΣΕΛ. 31 ΔΙΕΘΝΗ: Σερβία: Η επόμενη μέρα - του **Σ. Ντάλη**. Περού: Από τους
Ίνκας στο Τουπάκ Αμάρου - του **Φ. Φιλίππου** Μέση Ανατολή: Σκληρό
παιχνίδι - της **Κατ. Καρύγιαννη**. Αιθιοπία: Το δικαίωμα της απόσχισης -
του **Αστέρη Χουλιάρα**.

ΣΕΛ. 49 ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ: ΠΑΡΑΦΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΘΕΟ Η
επιστημονική δυνατότητα, τα όριά της και οι προοπτικές της - του
Ακη Μπογιατζή

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Τύπος, σελ. 10

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κ. Κουφογιώργος, σελ. 18

ΑΓΡΙΑ-ΗΜΕΡΑ

Παν. Ιωαννίδης, σελ. 41

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 44

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 46

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Ηλίας Κανέλλης, σελ. 66

ΕΞΩΦΥΛΟ:

ΦΩΤ.: ΕΡΑ/ΑΠΕ

Η ΟΡΓΗ ΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΣΤΗ ΝΕΑΡΗ δημοκρατία της Αλβανίας που απεγνωσμένα προσπαθεί να σταθεί στα πόδια της, βλάστησαν όλα τα άνθη του κακού, αρχίζοντας από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και ανθρώπων και καταλήγοντας στις «πυραμίδες» της απάτης, οι οποίες οδήγησαν τους κατοίκους της φτωχότερης χώρας της Ευρώπης στην εξέγερση.

ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΦΙΑΣΚΟ των εκλογών του 1996, το οποίο θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν προκάλεσε κάτι το ανάλογο με τα πρόσφατα γεγονότα στη Νότια Αλβανία, οι πολίτες της γειτονικής μας χώρας άρχισαν να συνειδητοποιούν το μέγεθος του κινδύνου που εγκυμονεί ο αυταρχισμός του Μπερίσα. Κι εδώ βρίσκεται και η ευθύνη της Δύσης, η οποία δεν στήριξε τις επανειλημμένες καταγγελίες των ηγετών της αλβανικής αντιπολίτευσης στα διεθνή Forum. Στις εκκλήσεις να συνδεθεί η οικονομική υποστήριξη προς την Αλβανία με τη διεξαγωγή νέων εκλογών, οι Δυτικοί εκώφευαν. Ο εκλεκτός των ΗΠΑ και προσφάτως και των Γερμανών, Σαλί Μπερίσα, ήταν ο «αδιάφθορος» από τον κομμουνισμό, που μπορούσε να φέρει σε πέρας τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που άρχισαν με την άνοδο του Δημοκρατικού κόμματος στην εξουσία, το 1992. Όμως, οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που ευνόησε το καθεστώς Μπερίσα ήταν αρκετά ιδιότυπες και μετέτρεψαν την Αλβανία σ' ένα είδος Κολομβίας της Ευρώπης, όπου κανείς δε μπορούσε να ορίσει τι είναι νόμιμο και τι παράνομο.

ΚΑΠΩΣ ΕΤΣΙ, έφτασε η Αλβανία στο ζοφερό φαινόμενο των πυραμίδων και των παρατραπεζικών δραστηριοτήτων, μέσω των οποίων υποβλήθηκαν στη διαδικασία του «ξεπλύματος» τεράστια ποσά που προήλθαν κυρίως από παράνομες δραστηριότητες στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας.

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΚΩΜΙΚΟΤΡΑΓΙΚΕΣ εικόνες που φτάνουν καθημερινά από την Αλβανία, η Ευρώπη, αντέδρασε μάλλον αμήχανα στην αρχή και στην πορεία άρχισε ν' ανησυχεί βλέποντας την κλιμάκωση της έντασης. Αυτή η κλιμάκωση της έντασης ήταν επόμενο ν' ανησυχήσει και την ελληνική κυβέρνηση, η οποία έβλεπε ότι πιθανές μη ελεγχόμενες εξελίξεις στη γειτονική μας χώρα ήταν δυνατόν να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα στην ελληνική μειονότητα.

ΤΟ «ΣΕΝΑΡΙΟ» ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ αποσταθεροποίησης στην Αλβανία, έδωσε το έναυσμα για μια φιλολογία γύρω από τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε ν' αντιδράσει η Ελλάδα. Ευτυχώς, η ελληνική κυβέρνηση (μολονότι ήταν ευθυγραμμισμένη στην υποστήριξη του Μπερίσα με τις άλλες δυτικές δυνάμεις), την κρίσιμη ώρα, εκώφευσε στις αταβιστικές σειρήνες και αντέδρασε με ψυχραιμία και σύνεση. Απέφυγε έτσι, επιμελώς, να μετατρέψει ένα αλβανικό πρόβλημα σε θέμα αντιπαράθεσης της κυβέρνησης Μπερίσα με την ελληνική μειονότητα. Με επιτυχείς παρεμβάσεις στις Βρυξέλλες και σε σημαντικές πρωτεύουσες ευρωπαϊκών χωρών, η ελληνική κυβέρνηση πέτυχε την ανάθεση της διαμεσολάβησης στο Αλβανικό από την Ε.Ε., στην Ελλάδα, την Ιταλία και την προεδρεύουσα Ολλανδία. Σ' ένα άλλο επίπεδο πρωτοβουλιών, η παρέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης διασφάλισε σε μεγάλο βαθμό την προστασία της ελληνικής μειονότητας.

ΤΗΝ ΩΡΑ ΑΥΤΗ η κατάσταση στη γειτονική χώρα είναι έκρυθμη. Η δυναμική της εξέγερσης αποδείχθηκε η κυρίαρχη πολιτική δύναμη στη χώρα. Παράλληλα, όμως, αποδεικνύει ότι η διεθνής κοινότητα πρέπει να προλαμβάνει τέτοιες εξεγέρσεις απελπισμένων. Τα στενά νοούμενα συμφέροντα και οι αντιθέσεις των κυβερνήσεων δεν παρέχουν κανένα άλλοθι. Η εξέγερση αυτή υπήρχε περιθώριο να αποφευχθεί. Δυστυχώς, για μια ακόμη φορά, όσοι «κάνουν παιχνίδι» αγνόησαν επιδεικτικά την απελπισμένη σιωπή ενός λαού. Ο «πολιτισμός» τους (μας) ας εισπράξει τώρα την (ανεξέλεγκτη) οργή των εξεγερμένων.

αντί

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Κυπριακό, Αλβανικό και επίσκεψη Ντ' Αλέμα

ΕΙΤΕ ΤΗΝ αποκαλούμε επανάσταση είτε όχι, βέβαιο είναι ότι η λαϊκή έκρηξη, η λαϊκή εξέγερση, στον αλβανικό νότο, προχωρεί· ενώ ο Μπερίσα υποχωρεί... Την ώρα που στοιχειοθετούνται οι γραμμές αυτές, οι «κολασμένοι» του αλβανικού Νότου ελέγχουν το ένα τρίτο του αλβανικού εδάφους και βρίσκονται σε απόσταση 100 χιλιομέτρων από τα Τίρανα. Και όχι μόνον αυτό. Οι εξεγερμένοι οργανώνονται, συντονίζονται, συγκροτούν λαϊκές επιτροπές, έχουν τώρα το δικό τους όργανο εκπροσώπησης. Ο Μπερίσα μπορεί να διαβουλεύεται με τα κόμματα της αντιπολίτευσης· να συμφώνησε ακόμα και για σοσιαλιστική πρωθυπουργό (τον οικονομολόγο Μπασκίμ Φίνο, πρώην δήμαρχο Αργυροκάστρου), συμφωνούντος, μάλιστα, του ιταλού υπουργού Εξωτερικών Λαμπέρτο Ντίνι! Οι διαβουλεύσεις, όμως, δεν πτοούν τους επαναστάτες. Οι οποίοι, στο σταθερό αίτημά τους: «Να φύγει ο Μπερίσα», προσθέτουν, τώρα, και ένα δεύτερο: τη δική τους συμμετοχή στις συνομιλίες των Τιράνων. «Τίποτε δεν πρόκειται να δεχθούμε αν γίνει ερήμην μας» – διαμηνούν και στον Μπερίσα, και στα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα οποία φαίνεται να μην έχουν ακόμα αντιληφθεί την αργή, το πάθος, αλλά και την αποφασιστικότητα (συν δύναμη πυρός) του εξεγερμένου Νότου.

ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ να οδηγήσει η κατάσταση αυτή; Και τι θα συμβεί αν συνεχισθεί η προέλαση των Νοτίων; Πάμε για αλβανικό εμφύλιο; Υπάρχει περίπτωση να παραιτηθεί ο Μπερίσα; Ενδέχεται η αλβανική κρίση να επεκταθεί και στο Κοσσυφοπέδιο, αν όχι και στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας; Πολλά θα εξαρτηθούν από την παραπέρα στάση του Μπερίσα, αλλά και από το «Μέτωπο για τη

σωτηρία του λαού», όπως αποκαλείται το κεντρικό συντονιστικό όργανο που συγκρότησαν οι λαϊκές επιτροπές του Νότου. Αν ο Μπερίσα θελήσει να στηριχθεί αποκλειστικά και μόνο στους παρακρατικούς και τους οπαδούς του δικού του κόμματος (τους οποίους άρχισε ήδη να εξοπλίζει με βαρέα όπλα), τότε η αναμέτρηση Βορρά - Νότου θα πρέπει να θεωρηθεί δεδομένη. Αν, αντιθέτως, δεχθεί και άλλες υποχωρήσεις (όπως θα ήταν λ.χ. η απελευθέρωση του σοσιαλιστή και συνδικαλιστή ηγέτη Φ. Νάνο ή η παραμονή του ίδιου στην εξουσία για ένα τακτό χρονικό διάστημα), τότε ο εμφύλιος μπορεί να αποτραπεί. Ερωτήματα, όμως, υπάρχουν και για τη στάση του «Μετώπου για τη σωτηρία του λαού». Θα αρκεσθεί στις διαβεβαιώσεις (ακριβέστερα διεθνείς εγγυήσεις) ότι οι εκλογές που θα διενεργηθούν θα είναι αδιάβλητες; Θα λάβει υπόψη του τη δεινή οικονομική (ακόμα και επισιτιστική) κατάσταση της χώρας, προκειμένου να αρχίσει η ροή της ευρωπαϊκής βοήθειας; Θα δεχθεί, τελικά, μια λύση συμβιβασμού (έστω προσωρινή), για να απομακρυνθεί η προοπτική ενός αβυσσαλέου εμφύλιου; Στα ερωτήματα αυτά, κανείς δεν μπορεί να απαντήσει ακόμα με σιγουριά, καθώς η κατάσταση παραμένει ρευστή, οι εξεγερμένοι ζητούν, τώρα, αξιόπιστους συνομιλητές, ικανούς να τους εγγυηθούν πολιτικές ελευθερίες και οικονομική ανόρθωση. Και, μέχρι στιγμής, δεν δέχονται τον Μπερίσα, οι μαφιόζοι του οποίου ενέχονται στο σκάνδαλο των παρατραπεζών.

ΠΑΝΤΩΣ, η ελληνική κυβερνητική πλευρά (όπως και η ιταλική) θέλει να πιστεύει ότι η ειρηνική, πολιτική λύση είναι εφικτή, με επιστέγασμα «μια συμφωνία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων».

ΠΕΡΑ ΑΠΟ το «αλβανικό», το Πολιτικό Δεκαπενθήμερο χρωματίζουν πολλά διάφορα άλλα: από την τηλεοπτική συνέντευξη του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη (στο ET-1, στον Αντένα και στο Μέγκα), τις του σύνεγγυς συνομιλίες που άρχισαν τους Γλ. Κληρίδη και Ρ. Ντενκάς, Λευκωσία, ο Γουστάβ Φεϊσέλ, ειδικός αντιπρόσωπος του γενικού γραμματέα ΟΗΕ Κόφι Ανάν, τις δηλώσεις Θ. Παύλου περί Τουρκίας (ως ευρωπαϊκής χώρας κ.λπ.), ως τη σημερινή άφιξη, στην Αθήνα, του ηγέτη του ιταλικού Δημοκρατικού Κόμματος της Αριστεράς Μάσιμο Ντ' Αλέμα ή τη δήλωση του υφυπουργού παραπολιτικής Γ. Πασχαλίδη ότι ο διαμαρτυρικός διάλογος (με θέμα την κεντροαριστερά) μπορεί να καλύψει ακόμα και αλλαγή του εκλογικού νόμου.

ΚΑΙ ΩΣ προς την τηλεοπτική συνέντευξη Σημίτη, ειδήσεις δεν έβγαλε! Πέρα από ότι όλα (ή περίπου όλα) βαίνουν καλώς στην κυβέρνηση και στο κόμμα και όπου καταγράφονται «διαφορές προτάσεων», είναι το φυσικό αποτέλεσμα μακροχρόνιας πολιτικής κουλτούρας ήθελε τον πρωθυπουργό «πατέρα-ανιψιό», με δικό του «ταμείο», για να ικανοποιεί πρακτικές παροχών και πελατικών σχέσεων... Ο κ. Σημίτης, λοιπόν, είναι «πρωθυπουργός-αφέντης», αλλά ένας «διευθυντής ορχήστρας», που τολμά να εναρμονίσει, να συντονίσει, να ελέγξει αυτό η εικόνα της συλλογικότητας είναι καλύτερη».

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ακούει, διαβάζει, ενημερώνεται, αλλά συγκεκριμένες πληροφορίες για το τι ακριβώς φέρνει ο Σημίτης στην Κύπρο ή τι ακριβώς έχουν κεντρίσει οι Αμερικανοί, όταν θα αναπτύξ

πρωτοβουλία τους για το Κυπριακό, έχει υπόψη του... Συνεπώς, δεν μπορεί να ανησυχήσει η σημερινή στιγμή είναι η «μεγάλη ευκαιρία» για την επίλυση του Κυπριακού, την οποία δεν πρέπει να χάσουμε, ή έπεται η καταστροφή. Αυτά, απαντώντας σε σχετική ερώτηση (του Π. Ευθυμίου) θυμίζε, μεταξύ άλλων, ότι το Κυπριακό είναι «μια ιστορία χαμένων ευκαιριών». Όσο για τις διαπραγματεύσεις για «έννομο» της ΠΓΔ της Μακεδονίας, ο κ. Σαββίδης δεν θέλησε να πει αν, τελικά, θα δούμε ή δεν θα δεχθούμε κάποιο «έννομο». Όχι γιατί δεν θέλει να συσχετισθεί με τους «ακραιφνείς» του ΠΑΣΟΚ, αλλά γιατί δεν είναι σωστό, εφόσον το τελικό όνομα τελεί υπό διαπραγμάτευση, να εξασθενίζει ο πρωθυπουργός τη διαπραγματευτική μας θέση, αποκαλύπτοντας ότι θα μπορούσαμε, ενδεχομένως, να κερδίσουμε.

ΠΑΤΕ, τίποτε, περί αλλαγής πολιτικής ελληνοτουρκικά; Αν σχηματίσατε αυτή την αντίθεση, με αφορμή τα όσα δήλωσε ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος (ότι, δηλαδή, «η Τουρκία είναι μέρος της ευρωπαϊκής ιστορίας» και ότι είναι «εξίσου με την Ελλάδα τμήμα της Ευρώπης»...) πλάττει. Η πολιτική μας παραμένει η ίδια – πολιτική μη διαλόγου, εκτός αν η Τουρκία σφύγει (για τα Ίμια) στο Διεθνές Διαιτήριο της Χάγης και δεχθεί να υπογράψει το σχετικό συνυποσχετικό, για το θέμα της Αφροκρηπίδας.

Η σχέση με το Κυπριακό, αξίζει να σημειώσουμε: α) την πληροφορία ότι στις 25 Ιανουαρίου του βρετανού ειδικού αντιπροσώπου, σερ Ντέιβιντ Χάνι, που βρίσκεται στην Κύπρο, για διαβουλεύσεις και με τις δύο πλευρές, υπάρχει και πρόταση για «εκ περιτροπής προεδρία», β) την προέταση του Β. Λυσσαρίδη, προέδρου του Εθνικού Κόμματος ΕΔΕΚ, σύμφωνα με την οποία συνέχιση της διακοινοτικής διαδικασίας (του διαλόγου, δηλαδή, Κληρίδης-Ντενκτάς), ισοδυναμεί «με συνέχιση της διαδικασίας», γ) την άποψη του Ν. Μουζιγιάδη, ο οποίος υποστηρίζει ότι «η λύση της ομοσπονδίας, την οποία θεωρούμε ως προτεραιότητα, μας συμφέρει πιο πολύ από την ομοσπονδία». Ο Ν. Μουζιγιάδης λέει ότι επιδιώκοντας «να ξαναζωντανεύσουμε μια κατάσταση που αντικειμενικά δεν είναι βιώσιμη» (ύστερα μάλιστα 25 χρόνια), «κινδυνεύουμε να χάσουμε αυτό που μας έχει απομείνει», κ.λπ. Το ποσοστό του Ν. Μουζιγιάδη (στο Βήμα της πενήντης Κυριακής) κατέπληξε αρκετούς λύτες, καθώς υιοθετεί, ουσιαστικά, τις θέσεις των λεγόμενων απορριπτικών.

Ο ΠΩΣ ΑΝΑΜΕΝΟΤΑΝ, την επίσκεψη Μάσιμο Ντ' Αλέμα στην Αθήνα, ύστερα από πρόσκληση του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ επιχειρεί να αξιοποιήσει στο έπακρον! Στόχος: η πάση θυσία διεύρυνση του χώρου επιρροής του ΠΑΣΟΚ προς τα αριστερά. Ήδη, ο υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ, Γ. Πασχαλίδης, δήλωσε ότι ο διακομματικός διάλογος είναι πάντοτε χρήσιμος και ότι μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε αλλαγές των κανόνων του πολιτικού παιχνιδιού. Γιατί όχι και η απλή αναλογική, μόλις αίτημα της Αριστεράς, αν πρόκειται να καρπίσει η ιδέα μιας συνασπισμένης κεντροαριστεράς; [Αν ίσχυε η απλή αναλογική στις τελευταίες εκλογές, το ΠΑΣΟΚ θα διέθετε, σήμερα, 127 έδρες (αντί 162...), η Νέα Δημοκρατία 116 (αντί 108), ενώ τα τέσσερα μικρότερα κόμματα – της ΠΟΛΑΝ περιλαμβανομένης – 55 έδρες, αντί των σημερινών 30. Και πιο συγκεκριμένα: 17 το ΚΚΕ, 16 ο ΣΥΝ, 13 το ΔΗΚΚΙ και 9 η ΠΟΛΑΝ].

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ, πάντως, θα είναι η σημερινή εκδήλωση που οργανώνει το ΠΑΣΟΚ, στο «Κάραβελ» (αχ, αυτό το «Κάραβελ»...) με θέμα «Η Αριστερά μπροστά στις προκλήσεις του μέλλοντος» και με ομιλητή τον ίδιο τον ιταλό ηγέτη, παρουσία βουλευτών και μελών της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, αλλά και βουλευτών του Συνασπισμού, του ΚΚΕ και του ΔΗΚΚΙ. Η επίσκεψη του Μάσιμο Ντ' Αλέμα και οι σχετικές συζητήσεις που θα γίνουν έχουν συγκεκριμένο στόχο: να παγιώσουν την Αριστερά, με «δόλωμα την απλή αναλογική». Αυτά γράφουν αναλυτές, φίλα προσκείμενοι, υποτίθεται στο ΠΑΣΟΚ! Άλλοι αναλυτές πάλι, που δεν μπορούν να κρύψουν την κακότητά τους

απέναντι στον Συνασπισμό, γράφουν ότι η άφιξη του Ντ' Αλέμα έχει «αναστατώσει τον ΣΥΝ», που δεν ξέρει τι να κάνει, και άλλα ηχηρά παρόμοια. Ωστόσο, ο ΣΥΝ έχει ήδη δώσει την απάντησή του: υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς και το ΠΑΣΟΚ. Το πρώτο καθιέρωσε την ισότιμη σχέση μεταξύ των κομμάτων, στην αναζήτηση ενός κοινού προγράμματος... Το δεύτερο (το ΠΑΣΟΚ) απλώς κυβερνά, αντιμετωπίζοντας τις άλλες δυνάμεις της Αριστεράς με ηγεμονισμό. Όσο για τον διάλογο, τον χρησιμοποιεί περιστασιακά και «ως άλλοθι» (Δ. Παπαδημούλης). Αλλά περί κεντροαριστεράς, κεντροδεξιάς, κ.λπ., θα έχουμε την ευκαιρία να επανέλθουμε. Υπάρχει, άλλωστε, και το συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, όπου όλοι –εκ προοιμίου– συμφωνούν, και όλοι σφάζονται...

ΑΝΤΩΝΩΡ

Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Αυτή η απεργία έπρεπε να έχει τελειώσει πολύ νωρίτερα. Η παρά πάσα λογική παράτασή της δεν τιμά ούτε την κυβέρνηση και το υπουργείο Παιδείας, δεν τιμά όμως ούτε τους καθηγητές.

Αυτή η απεργία κατάφερε να αναδείξει χρόνια προβλήματα της εκπαίδευσης και, κυρίως, να δώσει έμφαση στην ανάγκη να ειδωθεί αυτόνομο η μέση εκπαίδευση, να επαναπροσδιορισθεί ο στόχος της, που δεν μπορεί φυσικά να είναι αποκλειστικά η προετοιμασία των αυριανών ακαδημαϊκών πολιτών.

Αυτή η απεργία έπρεπε να έχει τελειώσει νωρίτερα, επειδή το βασικό της διακύβευμα πλέον δεν είναι τα οικονομικά ή κάποια θεσμικά προβλήματα που αφορούν τους καθηγητές αλλά οι ίδιοι οι μαθητές. Που θα πληρώσουν, τελικά, και τη νύφη.

Ακριβώς, όμως, επειδή υποτίθεται ότι οι εκπαιδευτικοί, εκτός από τα στενά τους συμφέροντα, προασπίζουν κυρίως το δικαίωμα στη γνώση, στη μόρφωση και στην καλλιέργεια των μαθητών τους, όφειλαν να σταθούν στο ύψος τους. Αυτή η απεργία θα μπορούσε να κάνει περήφανους τουλάχιστον τους εκπαιδευτικούς. Τους έκανε όμως; **Ω.**

ΚΑΛΑ ΞΕΜΠΕΡΔΕΜΑΤΑ...

Η Αθήνα, η Ρώμη, η Στοκχόλμη, το Κέιπ-Τάουν και το Μπουένος Άιρες είναι οι πέντε πόλεις που επέλεξαν οι αθάνατοι της ΔΟΕ στη Λωζάνη στην προκριματική τους κρίση για τη διεκδίκηση της Ολυμπιάδας του 2004, αφήνοντας «έξω» από το χορό», τη Σεβίλλη, τη Κωνσταντινούπολη, τη Λίλλη, την Αγία Πετρούπολη, το Σαν Χουάν και το Ρίο Ντε Τζανέιρο.

Τα μέλη της ελληνικής αποστολής –ο υφυπουργός Αθλητισμού **Δ. Φούρας**, ο δήμαρχος Αθηναίων **Δ. Αβραμόπουλος**, η πρόεδρος της ελληνικής επιτροπής διεκδίκησης **Γ. Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη**, ο αντιπρόεδρος της επιτροπής και πρόεδρος του ΤΕΕ **Κ. Λιάσκας**, τα μέλη της ΔΟΕ **Ν. Φιλάρετος** και **Α. Νικολάου**, ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας **Α. Παπαδήμας** και οι ολυμπιονίκες **Π. Δήμας** και **Ι. Μελισσανίδης** (ήταν και η **Ν. Μπακογιάννη** αλλά επέστρεψε εσπευσμένα στην Αθήνα λόγω... τραυματισμού του αγαπημένου της σκύλου) δεν έκρυβαν τη χαρά τους μετά τη δημοσιοποίηση της έκθεσης της επιτροπής Αξιολόγησης, στην οποία η Αθήνα παρουσιάζεται σαν το μεγάλο φαβορί. Ο Ολυμπιονίκης **Ι. Μελισσανίδης** συναι-

ντοποίησε στον Φαληρικό όρμο, στους πρόποδες της Πάρνηθας, στο λόφο Βεΐκου και σ' άλλους ελεύθερους χώρους...

Οι αθάνατοι έδειξαν εξαρχής τη συμπάθειά τους στην ελληνική υποψηφιότητα ξετινάζοντας στην κυριολεξία, όλες τις άλλες υποψηφιότητες και περνώντας στα ψιλά αυτή της Αθήνας. Κάποιες μικρές αναφορές στην κυκλοφοριακή συμφόρηση και την ατμοσφαιρική ρύπανση και αυτό ήταν όλο. Κατά τ' άλλα η Αθήνα παρουσιάστηκε σαν μια πόλη-όνειρο.

Ο πρόεδρος των αθανάτων **Χ. Α. Σάμαρανγκ** τόνισε ότι η πόλη που θα πάρει το χρίσμα θα πρέπει να πείσει ότι οι αγώνες είναι αποδεκτοί από το λαό της, θα διοργανωθούν αποτελεσματικά, θα σεβαστούν το περιβάλλον και... θα αφήσουν θετική κληρονομιά.

Εκτός από το πρώτο χαρακτηριστικό –το οποίο αθηναϊκή υποψηφιότητα εξασφάλισε μ' αυτό περιβόητο 96%– για τα υπόλοιπα ας μας επιτρέψουν οι υπεύθυνοι να αμφιβάλλουμε. Παρ' όλα αυτά η Αθήνα πορεύεται προς την τελική κρίση του Σεπτεμβρίου σαν το μεγάλο φαβορί. Και κα-

ξέμπερδεματα.

Υ.Γ. Στο φυλλάδιο που μοίρασαν οι υπεύθυνοι στους απεσταλμένους δημοσιογράφους σ' αυτήν την Αθήνα με τίτλο «Χρυσές Επιστάσεις» τόνιζε στην πρώτη σελίδα: «Δεν επιτυγχάνεται η διατύπωση προσωπικών γνώμης και την ανάπτυξη προσωπικών απόψεων για την υποψηφιότητα της Ορθότερης τιμολογίας θα ήταν «Χρυσά Φίματα».

Λ.

Ο ΣΥΝ ΚΑΙ Ο Κ. ΛΙΑΣΚΑΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ!

ΤΟΝ ΕΙΔΑΜΕ ΣΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ να στριμώχνεται πίσω από την **κ. Δασκαλάκη-Αγγελοπούλου** και τον δήμαρχο **κ. Αβραμόπουλο**, στην Λωζάνη, όπου έγινε η «διεκδίκηση» από την επιτροπή για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών του 2004. Εννοούμε τον **κ. Κώστα Λιάσκα**, νυν πρόεδρο του Τ.Ε.Ε. και επιλεγέντα από τον Συνασπισμό και «λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις» (δηλ. ΟΑΚΑ) ως υποψήφιο και πάλι για τις προσεχείς εκλογές στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας. Εμείς κατανοούμε το ενδιαφέρον του **κ. προέδρου** για να γίνουν οι Ολυμπιακοί στην Αθήνα και να «τρέξουν τα έργα» για τους φίλους εργολάβους. Αλλά πληροφορούμαστε τώρα ότι ο **ΣΥΝ** εξουσιοδότησε τον εκλεκτό του **κ. Λιάσκα** να βοηθήσει «να πάρουμε τους Ολυμπιακούς». Βρε, βρε ευαισθησίες πολιτικές (επιλογή **Λιάσκα** ως Προέδρου του ΤΕΕ) και οικολογικές (Ολυμπιακοί στην Αθήνα) που έχει αναπτύξει ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Οικολογίας!...

Χ.Γ.Π.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΙΣΘΗΤΗ.
ΑΠΛΟΣ ΠΡΕΠΕΙ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΝΑ ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΟΥΜΕΝΕΣ
ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ, ΝΑ ΑΠΑΛΕΙΨΟΥΜΕ ΤΙΣ ΠΑΛΙΕΣ.

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΚΑΙ Η ΔΕΕ

Τα νέα προβλήματα που δημιουργούνται από τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ και των ευρωπαϊκών θεσμών στα θέματα ασφάλειας, απασχόλησαν τη Συνέλευση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης σε κοινοβουλευτικό συμπόσιο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα.

Στις εργασίες του συμποσίου πήραν μέρος τα μέλη της Μόνιμης Επιτροπής, της Πολιτικής Επιτροπής και της Επιτροπής Αμύνης αλλά και κοινοβουλευτικές αντιπροσωπείες από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι περισσότερες από τις οποίες ενδιαφέρονται άμεσα να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ.

Το συμπόσιο της Αθήνας παρουσίασε αυξημένο ενδιαφέρον για έναν επιπλέον λόγο: Διανύουμε μια περίοδο κατά την οποία, τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση όσο και το ΝΑΤΟ προχωρούν στην εμβάθυνση των σχέσεων και της συνεργασίας τους με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μέσω των ευρωπαϊκών συμφωνιών η πρώτη, του καθεστώτος των συνδεδεμένων εταίρων η ΔΕΕ και του προγράμματος «Συνεργασία για την Ειρήνη» (Partnership for Peace) το ΝΑΤΟ. Παράλληλα, η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τη Ρωσία και τις άλλες χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εμπέδωση της ειρήνης στην Ευρώπη.

Το συμπόσιο της ΔΕΕ στην Αθήνα, αποτέλεσε μια καλή ευκαιρία για να διερευνηθούν οι τάσεις που κυριαρχούν στα κράτη-μέλη σχετικά με τα κριτήρια της διεύρυνσης του ΝΑΤΟ.

Τέλος, το ψήφισμα στο οποίο κατέληξαν οι εργασίες του συμποσίου αναμένεται να επηρεάσει τη διαμόρφωση των τελικών αποφάσεων της συνόδου κορυφής του ΝΑΤΟ τον προσεχή Ιούλιο.

Σ. Ντάλης

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Την πορεία της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ και το πλαίσιο της Ευελιξίας που έχει προταθεί από ορισμένες χώρες της Ε.Ε., θα σχολιάσει ο **Paul Lever**, Διευθυντής Ευρωπαϊκών και Οικονομικών Υποθέσεων του Foreign Office. Η πρωτοβουλία ανήκει στο Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ) το οποίο με τη συνεργασία της Βρετανικής Πρεσβείας διοργανώνει την Τετάρτη 19 Μαρτίου και ώρα 9.30 π.μ. (!) στο Αμφιθέατρο του ΥΠΕΞ (Ακαδημίας 1) συζήτηση με θέμα: «Προβληματισμοί γύρω από την Διακυβερνητική Διάσκεψη: Η περίπτωση της Ελλάδας».

Την Ευρώπη και την Ελλάδα μετά το 2000, θα επιχειρήσουν να σκιαγραφήσουν, οι ευρωβουλευτές **Μιχάλης Παπαγιαννάκης** και **Παρασκευάς Αυγερινός**, ο αν. καθηγητής **Παναγιώτης Ιωακειμίδης** και ο οικονομολόγος **Σωτήρης Βαλντέν**, της Δευτέρα 31 Μαρτίου και ώρα 8μ.μ. Την εκδήλωση αυτή οργανώνει ο Όμιλος Πολιτεία και θα πραγματοποιηθεί στο Παλαιό Αμφιθέατρο Ιατρικής στο Κεντρικό Κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών (Προπύλαια). Η Διακυβερνητική, η Διεύρυνση της Ε.Ε. και η Οικονομική και Νομισματική Ένωση θα είναι οι βασικές θεματικές που θα αναπτυχθούν από τους ομιλητές.

ΕΜΕΣ ΣΤΗΝ Ενημέρωση

• Πολλή η συζήτηση, τον τελευταίο καιρό, για τα τεκταινόμενα στη Νέα Δημοκρατία: στο πλαίσιο της συζήτησης αυτής αναμείχθηκε και η υπόθεση της αλλαγής πορείας πλεύσης του *Ελευθέρου Τύπου*, κατά τεκμήριον της πιο φίλα προσκείμενης εφημερίδας στη σημερινή ηγεσία της Ν.Δ. και του **Μιλτιάδη Έβερτ**. Ως γνωστόν, πριν από περίπου δύο εβδομάδες, η διεύθυνση της εφημερίδας μεταβιβάστηκε από τον **Χρήστο Πασαλάρη** στον **Γιώργο Κύρτσο** – γεγονός που συνδέθηκε με την αλλαγή πορείας πλεύσης της εφημερίδας.

Παρ' όλα αυτά, δεν έχουν ξεχαστεί τα όσα με αντικείμενο την πολιτεία του «πρώην Κνίτη» (όπως χλευαστικά αποκαλεί τον νυν διευθυντή της εφημερίδας ο **Βύρων Πολύδωρας**) είχαν πρόσφατα απασχολήσει τον δημοσιογραφικό κόσμο – ως και αυτό το Πειθαρχικό της ΕΣΗΕΑ. Κυρίως δε, δεν έχουν ξεχαστεί τα όσα κατήγγειλε με επιστολή του ο βουλευτής **Πάνος Καμμένος** (οι καταγγελίες της επιστολής είχαν συζητηθεί διά ζώσης στην εκδίκαιση της υποθέσεως ενώπιον του Πειθαρχικού της Ένωσης), ο οποίος υποστήριζε ότι ο κ. Κύρτσος του είχε ζητήσει συνολικά 35 εκατομμύρια δραχμές προκειμένου, σε προεκλογική περίοδο, «να τον πάρει η εφημερίδα επάνω της». Ακόμα και μετά την απαλλαγή του κ. Κύρτσου από τις καταγγελίες για χρηματισμό (με ψήφους τέσσερις εναντίον μιας, και ενώ ο ίδιος υπερασπιζόμενος τον εαυτό του τίνισε ρητά ότι ενεργούσε όχι ως δημοσιογράφος αλλά ως μέλος της Επιτροπής Μάρκετινγκ της εφημερίδας), όσα ήλθαν στο φως με αφορμή τη συζήτηση της υπόθε-

σης δεν αποδείχθηκαν ψευδή αλλά, απλώς, παρεκάμφθησαν, επειδή –όπως ανέφερε η απειλητική απόφαση του Πειθαρχικού– «ο Γ. Κύρτσος είχε κάθε δικαίωμα ως εκδότης να συμμετέχει ενεργά στην υλοποίηση διαφημιστικών προγραμμάτων ή άλλων εκδοτικών δραστηριοτήτων που δεν αρμόζουν σε επαγγελματίες δημοσιογράφους-μέλη της ΕΣΗΕΑ».

Παρά ταύτα, οι γνωρίζοντες δεν μπορούν να μη θαυμάζουν τις ειδικές στην αναρρίχηση ικανότητες του κ. Κύρτσου. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν οι παλιοί τουλάχιστον δημοσιογράφοι του *Ελευθέρου Τύπου* θυμούνται τη γνώμη που είχε γι' αυτόν ο μακαρίτης **Βουδούρης** («Ο Κύρτσος δεν κάνει για διευθυντής», φέρεται να έχει εκμυστηρευτεί σε παλιό δημοσιογράφο, τότε και νυν στέλεχος της εφημερίδας). Σημειώνεται ότι ο κ. Κύρτσος δεν είχε τοποθετηθεί από τον ιδρυτή της εφημερίδας στο δ.σ. του Ιδρύματος Τύπου κι ότι βρέθηκε εκεί μετά την παραίτηση της μητέρας του. «Κληρονομικό δικαίω», δηλαδή;

• Κινητικότητα στα κυριακάτικα φύλλα των πρώτων τουλάχιστων σε κυκλοφορία εφημερίδων. Μάθαμε ότι η *Καθημερινή* προχωρεί σε αναδιάρθρωση των πολιτιστικών της σελίδων ώστε, σε όσο το δυνατόν συντομότερο διάστημα, να είναι σε θέση να κυκλοφορεί με πολυσέλιδο πολιτιστικό ένθετο σχήματος ταμπλόιντ. Το συντονισμό του ενθέτου θα έχει ο δημοσιογράφος **Βασίλης Αγγελικόπουλος**. Πρέπει να σημειωθεί ότι η εφημερίδα είχε σημαντική κυκλοφοριακή ανάκαμψη όταν, στο σώμα της, φιλοξενήθηκε οκτασέλιδο

επιλογών από την έγκριτη οικονομική *Wall Street Journal*.

• Στο *Βήμα* της Χρ. Λαδά, πολυσέλιδο ούτως ή άλλως, ετοιμάζεται ένα καινούργιο ένθετο. Θα είναι δεκαεξασέλιδο, αφιερωμένο αποκλειστικά στο βιβλίο (κατά τα πρότυπα του ενθέτου για το βιβλίο της παρισινής *Le Monde*) και θα το διευθύνει ο δημοσιογράφος **Νίκος Μπακουνάκης**.

• Στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, τέλος, οι προσθήκες θα αφορούν ένα ένθετο (μάλλον) δεκαεξασέλιδο με κατεύθυνση μια παιγνιώδη προσέγγιση θεμάτων οικονομίας, καθώς και ένα ακόμη περιοδικό, μικρού σχήματος, αφιερωμένο εξαιρετικά στην τηλεόραση – περιεχόμενό του όχι μόνο το τηλεπρόγραμμα. Για να δούμε αν, μετά τα νέα ένθετα, θα αλλάξει τίποτα στις κυκλοφορίες...

• Αλλαγές, τις ημέρες που πέρασαν, έκανε και το *Έθνος*. Αλλαγές κυρίως στο κασέ και στην εμφάνιση, οι οποίες όμως δεν φαίνεται να το βοήθησαν ιδιαίτερα κυκλοφοριακά. Στη Μεταμόρφωση Χαλανδρίου, οι υπεύθυνοι της εφημερίδας βλέπουν το μέλλον τουλάχιστον με σκεπτικισμό.

• Καλή εντύπωση έκανε η νέα διοίκηση της ΕΣΗΕΑ – και όχι μόνο εξαιτίας της ρηξικέλευθης στάσης της στο θέμα της κόντρας του **Ριζοσπάστη** με τον **Ευ. Γιαννόπουλο**, ούτε πάλι λόγω της στάσης που κράτησε στο ζήτημα της έκδοσης από τους **Κουρή-Βελλίδη** της *Νέας Μακεδονίας*. Καλή εντύπωση έκανε και επειδή διεκδίκησε (και κέρδισε) να δοθεί η αύξηση προς τους δημοσιογράφους οι οποίοι εργάζονται στις εφημερίδες, η οποία εκκρεμούσε από τον προηγούμενο Οκτώβριο...

• Ομάδα δημοσιογράφων περγάζονται στον περιοδικό *Το δραστηριοποιούνται έντονα με στόχο την ισχυροποίηση της Ένωσης Συντακτών Περιοδικού Τύπου*. Έχουν δίκιο. Ενώ αναγγελίες κυκλοφορίας νέων περιοδικών πληθαίνουν, την ίδια στιγμή οι εργαζόμενοι στα περιοδικά υποχρεώνονται σε διαπραγμάτευση με ολοένα πιο επαχθή συνθήκες. Πληθαίνουν οι καμειβόμενοι «φρη λάνσερς» σε πολλά έντυπα επικρατώντας συνθήκες πραγματικής εργασιακής τρομοκρατίας. Έχουν δίκιο οι δημοσιογράφοι, με συνειδητών υποχρεώσεων τους άλλων των δικαιωμάτων τους, να εγείρονται...

• Σιγά την ανάκριση που έκαναν οι πολύφερνοι (και επιλεγμένοι δημοσιογράφοι των καναλιών στον πρωθυπουργό **Κ. Σημίτη** «Διευθυντή ορχήστρας» (με ελεγχόμενη την κυβέρνηση) θέλοντας να τον εαυτό του, στο πλαίσιο μιας εύρυθμα λειτουργούσας κυβέρνησης, ο πρωθυπουργός, τότε, εμάς, που την παρακολούθησαμε, γιατί μας φάνηκε τραγουδούσε με πλέν-μπαν;

• Πολυσέλιδο αφιέρωμα Κυπριακό ετοιμάζει (για το επόμενο τεύχος, αν η επικαιρότητα στην Αλβανία και ο χώρος επιτρέψουν), το *Αντί*. Κόνιτσα στην πεποίθηση ότι το Κυπριακό δεν πουλάει αλλά, κυρίως, ντρα στους κοινούς τόπους: θέλουν το Κυπριακό ένα πλάνο που η εθνική του διάσταση το κάνει απαγορευμένο. Εμείς έχουμε διάθεση να το δούμε να το προσεγγίσουμε με όλες τις δυνατές όψεις – επεπιστεύουμε ότι πρέπει να ληφθεί ότι υπάρχει πάντα δυνατότητα να δρομολογηθεί η λύση του.

• Και μια ακόμη είδηση αφορά το περιοδικό μας. Ο γαλλισμός **Europe On-Line** και ο ευρωπαϊκό δίκτυο μεγάλης βέλειας, βράβευσε το περιοδικό μας, κρίνοντας ότι διαθέτει καλύτερες και πιο χρηστικές ιστοσελίδες, απ' όλα τα ελληνικά περιοδικά που κυκλοφορούν στο δίκτυο. Υπεύθυνος της ηλεκτρονικής μας έκδοσης είναι **Δημήτρης Σκούφης**.

Αλβανία

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές (ξημερώματα Πέμπτης) η Αλβανία είναι ένα καζάνι που βράζει. Ο νέος πρωθυπουργός Μπασκίμ Φίνο δεν εξευμένισε τα πνεύματα της εξέγερσης· το αντίθετο. Οι στασιαστές πλησίαζαν να πολιορκήσουν τα Τίρανα, η διαφαινόμενη αποφυλάκιση του Φατός Νάνο δεν έμοιαζε ότι θα λειτουργήσει κατευναστικά ενώ άγνωστες ήταν οι βουλές και του Σαλί Μπερίσα. Αντί να ριψοκινδυνεύσουμε προβλέψεις, προτιμήσαμε να καταγράψουμε τους

λόγους που οδήγησαν στην εξέγερση και να δούμε τις αντιλήψεις που κρατούν γι' αυτήν στον ευαίσθητο χώρο του Κοσόβου αλλά και στην Ιταλία και στη χώρα μας. Προτιμήσαμε την εξέγερση των απελπισμένων να εξηγήσει ένας ιδιαίτερα ευαίσθητος σ' αυτήν και στους εξεγερμένους (ο λογοτέχνης **Σωτήρης Δημητρίου**), ενώ θελήσαμε ένας Αλβανός, ο **Γκασμέντ Καπλάνι**, να μιλήσει από τη δική του οπτική γωνία. Στο μεταξύ, το λόγο έχουν τα όπλα. Το λόγο έχει η εξέγερση – και η δυναμική της.

Τα χελιδόνια του χειμώνα

του Σωτήρη Δημητρίου
συγγραφέα

Τους θυμάμαι τον Γενάρη του '91 να κατεβαίνουν κατά μπουλούκια –χελιδόνια του χειμώνα– και να πλημμυρίζουν τα χωριά της Μουργκάνας, τους Φιλιάταις, την Ηγουμενίτσα. Λιανοπαίδια που δεν χόρταιναν την ελευθερία. Τα αγόρια πιο χαρούμενα μίλαγαν, έκαναν σκέρτσα στους φωτογράφους, έκαναν το σήμα της νίκης. Οι γυναίκες με κατεβασμένο κεφάλι, δεν έβγαζαν μιλιά και έτρεχαν να κρυφτούν. Μάντευαν τι θα ακολουθήσει; Δεν τους επέτρεπε αισιοδοξία το φύλο τους; Λιανοπαίδια που όταν άνοιγαν το στόμα τους και δεν είχες χάσει την στοιχειώδη αισθαντικότητα, γέμιζες ψυχική και πνευματική ευφορία.

χετίστηκα μαζί τους και θα σας πα-
ραθέσω μια δυο απορίες τους εν τά-
χει. Γιατί έχουμε γηροκομεία. Τους
φαινόταν αδιανόητο. Ο παππούς
και η μαλέκω γι' αυτούς ήταν το
νάρι του σπιτιού, η σημαία και «έδι-
ο ίσιο». «Πελεκιώνταν» μεταξύ τους
αδιά ποιος θα τους γεροντοκομήσει.
αν σε τιμή. Και βρέθηκαν σε μια κοι-
που ό,τι δεν είναι αρσενικό, νέο, οι-
μικά εύρωστο και ει δυνατόν ωραίο
για φτύσιμο. Με διαβαθμίσεις, πά-
για φτύσιμο. Απορούσαν με το υβρεο-
Τα δικά τους πιο βαριά ήταν «άι μω-
τάβι» και «να σου φασουλίσω το σπί-
Είχαν όμως συχνούς ξυλοδαρμούς.
εσεις δεν δέρεστε, αλλά κατόπι δέρε-
το μυαλό σας». Και βρέθηκαν σε μια
νία όπου καθημερινώς αντιμετωπί-
ολοφονικά βλέμματα, λόγια και κυ-
ολοφονικά αυτοκίνητα.

ΚΟΚΥΡΕΨΑΝ τον τόπο. Ξεχέρσω-
καθάρισαν πνιγμένα χωράφια, μπό-
ν δέντρα, κλάδεψαν ελιές. Έχει να
μάνα μου για το κλάδεμα που έκανε
ήστος στις ελιές της. Ξακουστοί πε-
ς, γιόμισαν τον τόπο όμορφα αρμο-

ΤΑΝ γρήγορα γιατί δεν είχε δουλει-
πος, απλώθηκαν σ' όλη την Ελλάδα,
ψαν χωρίς ωράριο και επιλογή και
ν κομπόδεμα. Τα σπίτια τους στα
τους σύντομα τα εφοδίασαν με όλη
χρονη οικοσκευή.

ΗΡΘΑΝ για να μείνουν – και πού
νουν; Στην χλεύη και στην περιφρό-
Οι Βήτα-Ήτα, οι παλιοσχιπιτάρ, τα
αΐδια στις πόλεις της Ηπείρου, οι
σί στην υπόλοιπη Ελλάδα. Μόνο
υριά της μεθορίου αγκαλιάστηκαν
ς κατοίκους, σαν αδέρφια από χρό-
μένα. Δεν υπολόγισαν εκεί οι κάτοι-
πο και χρήμα για να τους περιθά-
Ήταν κοντινοί, συγγενείς άνθρωποι
ξενοφοβία των προάγει η ίδια η ξε-
του θέλει λίγη δουλειά και πολύ χρό-
να γίνει φιλιότης. Και ποιον αφήνει
α η παθολογική μέριμνα για τον εαυ-
να σκύψει λίγο και στους άλλους,
ακοπαθημένους;

Ε ΔΕΝ ακούστηκαν κρούσματα
ν και βιαιοπραγιών, τουλάχιστον
ριό μου την Πόβλα και στα πέριξ
Αντιθέτως, ενδεικτικά αναφέρω ότι
ατέρας, για να ξεπληρώσει κάποιο
του έκαναν στο γιο του, κουβάλησε

στην πλάτη μέσα απ' τα βουνά ένα ολόκλη-
ρο μελίσσι – μία κυψέλη. Όταν σπάνια κα-
θόμασταν τότε στις καφετέριες ή στα σπί-
τια στην Ηγουμενίτσα, ένιωθαν πως ήταν
παρείσακτοι και έλεγαν κάποια στιγμή με
σεβασμό, «να φύγωμε τώρα εμείς;» και μας
φαινόταν περίεργο και αστείο που ρω-
τούσαν. Στις θείες μου και στην μάνα μου
όμως έκαναν αυτοβούλως επισκέψεις με
χαρά. Ένιωθαν πως ήταν επιθυμητοί.
«Ακούς εκεί», μου λέει μια φορά η μάνα
μου, «να μην δέχονται ούτε ένα λεμόνι».

ΜΕΣΑ Σ' ΑΥΤΑ τα έξι χρόνια τα μέσα
ενημερώσεως και τα καφενεία οργίασαν.

**Και άρχισαν σιγά σιγά να
ξεπουλάν τα δικά τους που
κανένα μαγαζί δεν τα
πουλάει, όσα χρήματα και να
διαθέτης – γλώσσα, τρόπους,
φίλους, συγγενικότητα,
χρόνο, διάθεση, γέλιο–, για
να αποκτήσουν τα
μπιχλιμπίδια. Και πέσαν
στην παγίδα σαν λαίμαργα
μικρά παιδιά.**

Οι Αλβανοί τούτο, οι Αλβανοί τ' άλλο. Δεν
πάει πολύς καιρός που έκανα μια βόλτα
στο δασάκι στην Ηγουμενίτσα όταν ήρθαν
τρέχοντας κατά το μέρος μου κάτι παιδιά
φωνάζοντας με τρόμο. «Κύριε, κύριε, Αλ-
βανοί!» Ήταν παραπάνω σε μια βρουσούλα
και με κάτι φλούδες σαπούνι έπλεναν φα-
νέλλες και σώματα. Μούδιασαν μόλις με
είδαν, μούδιασα κι εγώ γι' άλλους λόγους.

ΚΑΙ ΗΡΘΕ αυτός ο συνεχής εμετός που
λέγεται τηλεόραση, και αφ' ενός τους
έκανε οριστικά αποδιοπομπαίους τρά-
γους και αφ' ετέρου τους γέμισε πλάνες

ελπίδες για όλα αυτά τα απροσμέτρητα
μπιχλιμπίδια πραγμάτων, τα επενδυμένα
με σάρκα. Και άρχισαν σιγά σιγά να ξε-
πουλάν τα δικά τους που κανένα μαγαζί
δεν τα πουλάει, όσα χρήματα και να δια-
θέτης – γλώσσα, τρόπους, φίλους, συγγενι-
κότητα, χρόνο, διάθεση, γέλιο–, για να
αποκτήσουν τα μπιχλιμπίδια. Και πέσαν
στην παγίδα σαν λαίμαργα μικρά παιδιά,
αυτοί οι σκληροτράχηλοι του αλήστου
μνήμης-εδώ και τώρα. Τα λίγα εκατομμύ-
ρια που 'χαν, θέλησαν να τα πολλαπλα-
σιάσουν γρήγορα με τις περίφημες πυρα-
μίδες. Να κερδίσουν το χαμένο έδαφος
που νόμιζαν ότι έχασαν. Και τα 'χασαν
όλα.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ όμως αυτός ο κύριος λόγος,
κατά την γνώμη μου, που ζώστηκαν τα
ντουφέκια. Είναι ακριβώς το πόσο δεν
τους υπολογίζουμε καθόλου, και εδώ και
στην Αλβανία. Εκεί μετά από 40 χρόνια
ωμής βίας έπεσαν σε μια δράκα αρπαχτι-
κών και κατ' επίφαση δημοκρατών. Όσο
για εδώ, τους φερόμαστε πολύ άσχημα.
Κανένας άλλος λαός της Ανατολικής Ευ-
ρώπης δεν αντιμετωπίστηκε έτσι. Ακόμα κι
απ' αυτούς τους ευαίσθητους που τους
«χρησιμοποίησαν» (δημοσιογράφοι-φω-
τογράφοι, ομοφυλόφιλοι, συγγραφείς,
σκηνοθέτες), ας μου πει ένας ότι μόλις τε-
λείωσε η δουλειά τους σήκωσαν μια φορά
το τηλέφωνο ή έδωσαν σήμα για μια απλή
ανθρώπινη επαφή.

Η ΚΑΤΑΦΡΟΝΙΑ και η περιφρόνηση θα
'ταν κάτι, δυστυχώς ούτε αυτά νιώθουμε.
Δεν υπάρχουν απλώς στο πεδίο μας. Λες
και είναι διαφανείς και το βλέμμα μας δεν
συναντάει το σώμα τους. Αυτά τα σώματα
ντύθηκαν στα παρδαλά πολεμικά χρώματα
– με έντονες πινελιές χιούμορ και ιδιόμορ-
φης καλαισθησίας– και άρχισαν να πυρο-
βολούν στον αέρα – Αλβανοί και Έλληνες–
διατρανώνοντας «εδώ είμαστε, εδώ είμα-
στε. Εμείς και όχι άλλοι. Δείτε μας επιτέ-
λους». Και νομίζω ότι σωστά τους οδήγησε
το ένστικτό τους. Άνθρωπος που διακινδυ-
νεύει την ζωή του για συναισθήματα – κατ'
ουσίαν περί αυτού πρόκειται– είναι άν-
θρωπος άξιος σεβασμού.

ΛΙΓΟ-ΠΟΛΥ όλοι θα 'χετε την εμπειρία
φραντάζομαι στα κλουβιά που ζούμε. Κά-
ποιοι μοναχικοί κατά τις 5, 6 το απόγευμα
βάζουν στην διαπασών το στερεοφωνικό
και όλη η πολυκατοικία μουρμουρίζει
εχθρικά. Το ίδιο σήμα στέλνει και η πολύ-
παθη, η κατακαυμένη Αλβανία.

Ο δρόμος προς

ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ

του Δώρη Κ. Κυριαζή

Η συμφωνία, πάντως, ήρθε τραγικά καθυστερημένα. (Το τραγικά εδώ δεν είναι σχήμα λόγου, μεταφράζεται σε χαμένες ανθρώπινες ζωές). Και ούτε είναι προϊόν πολιτικής νηφαλιότητας και σύνεσης του, επανεκλεγέντος πρόσφατα, αλβανού προέδρου. Είναι αποτέλεσμα του κύματος που ξεκίνησε από τα νότια παράλια και που έχει λάβει ανεξέλεγκτες και σαρωτικές διαστάσεις. Ο Μπερίσα έπεσε έξω στους υπολογισμούς και τους χαρακτηρισμούς του. Ακούγοντάς τον να μιλάει προ ημερών για «στασιαστές» υποκινούμενους από «δάκτυλο ξένων μυστικών υπηρεσιών», έβλεπα να παίζει ξανά η ταινία που από μικρό παιδί είχα ακούσει τόσες και τόσες φορές σ' αυτή τη χώρα. Την κρίσιμη εκείνη ημέρα, καθώς προσπαθούσε να πείσει τους σοσιαλιστές να ξανακαθήσουν στα έδρανα της Βουλής, ο Μπερίσα ανέφερε ότι και ο ίδιος χρειάστηκε να κάνει μια μεγάλη «υπέρβαση». Όμως, αυτό που πραγματικά όφειλε να κάνει ο Μπερίσα ήταν ένα μεγάλο «συγγνώμη» στον, ταλαιπωρημένο και εξαπατημένο από τον ίδιο και το κυβερνών κόμμα, λαό του. Αντ' αυτού, εξαπέλυσε απειλές και ύβρεις. Όφειλε να διδάξει σύνεση και ομόνοια και, αντ' αυτής, έσπειρε αδιαλλαξία και διχόνοια που οδήγησε δε απώλεια ανθρώπινων ζωών. Σ' αυτό το σημείο έρχεται στο νου μου κι ένας άλλος κύριος (το μουστάκι του οποίου έγινε σήμα μιας ολόκληρης κυβέρνησης), που δήλωνε πρόσφατα πως «αν θέλουν εμφύλιο θα τον έχουν».

Μπροστά σε τέτοια μαργαριτάρια φαίνεται τουλάχιστον άτοπο να πενθούν την επόμενη Κυριακή θύματα και θύτες...

Ο Δώρης Κ. Κυριαζής είναι φιλόλογος-γλωσσολόγος, συνεργάτης του Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων

Τα εικοσιτετράωρα που εν μέσω έντασης και τηλεοπτικού «πανηγυριού» διαδέχονται την 9η Μαρτίου, θα δικαιώσουν είτε όσους έσπευσαν να χαρακτηρίσουν ως ιστορική την ημέρα αυτή είτε όσους δέχτηκαν με επιφυλάξεις και δυσπιστία τη συμφωνία για κυβέρνηση εθνικής συμφιλίωσης και διεξαγωγή πρόωγων εκλογών. Οι τελευταίες πληροφορίες φέρουν την εξέγερση να γενικεύεται...

Πολλοί εκτιμούν ότι οι τελευταίες εξελίξεις σηματοδοτούν την αρχή του τέλους του Μπερίσα και προβλέπουν την επάνοδο στο πολιτικό προσκήνιο του **Φατός Νάνο**, αφού πρώτα θα έχουν διεξαχθεί νέες εκλογές που θα αλλάξουν αισθητά τη σύνθεση της αλβανικής Βουλής. Η χώρα έχει ανάγκη από δομές που δεν θα επιτρέψουν τις αυθαιρεσίες των όποιων κυβερνώντων, οι

συνέπειες των οποίων φαίνονται ανάγλυφες στο σημερινό αλβανικό πολιτικό και κοινωνικό τοπίο.

Παράλληλα με τις εσωτερικές δομές να αναζητούνται και ο διεθνής παράγων να προσεγγίσει με μεγαλύτερη προσοχή την Αλβανία. Η εκρηκτική κατάσταση που κρατεί εκεί οφείλεται και στο στρουθοκαμηλισμό που επανειλημμένα επέδειξε

η για τις εξελίξεις στο εσωτερικό αυτής χώρας. Αποκορύφωμα μιας τέτοιας ης στάθηκαν οι εκλογές της 26ης ου, όπου φάνηκε ξεκάθαρα ότι το Δημοκρατικό Κόμμα του προέδρου Μπερίσα θα σχημάτιζε τη σχεδόν μονόχρωμη κυβέρνηση (συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής). Χάριν βραχυπρόθεσμων στόχων και συμφερόντων (σταθερότητα στο εσωτερικό της χώρας και της τερης περιοχής), αφέθηκαν κατά μέσημαντικότερα και μακροπρόθεσμης ελίας ζητήματα, που αφορούσαν την λίσση και ομαλή λειτουργία των δημοτικών θεσμών στη χώρα αυτή.

Αίτη αντίδραση για την κλοπή της ψή-στις 26 Μαΐου 1996, υπήρξε όντως ονική κι αυτό σχετίζεται κυρίως με τις αμίες της αντιπολίτευσης, η οποία η και σήμερα πάσχει από εσωστρέ- και ανεπάρκεια επικοινωνίας με το κικό σώμα. Άλλο όμως να σου κλέβουν ήφο και άλλο να σου αδειάζουν τις με τις περιφημες πυραμίδες (ο ίδιος Μπερίσα διαβεβαίωνε πριν λίγους μήνες εκπροσώπους του ΔΝΤ ότι επρόκειτο μια λεφτά!). Οι δύο αυτές κλοπές δη-γησαν το εκρηκτικό μείγμα που αρχι-σπασε σε δύο τρία σημεία και μέρα με ρα επεκτείνεται και αποκτά συνδετι-ό και συνείδηση του εαυτού του.

ρέχουσες εξελίξεις είναι αναμφίβολα ίσιμες και για τις τύχες της ελληνικής όητας στην Αλβανία. Με αφορμή τα ταιία γεγονότα, εκφράστηκαν για το α αυτό λογής λογής απόψεις και προ-αν τα πιο απίθανα σενάρια. Ας μη πφεύγει, πάντως, το γεγονός ότι οι εκ-τές τους κατά κανόνα μιλάνε εκ του λούς και τις περισσότερες φορές δεν ζουν τι ακριβώς συμβαίνει στο χώρο ιονότητας.

ι αυτονόητο πως η μειονότητα δεν θα ώσε να μείνει αμέτοχη των εξελίξεων ρορούν άμεσα και την ίδια. Η παθητι-ουδέτερη στάση θα την οδηγούσε σε dos περιθωριοποίησης. Αξίζει να επι-θεί εδώ με ιδιαίτερη έμφαση η όσμο-νομική, πολιτιστική) με το ελληνικό ίο που λαμβάνει χώρα στον αλβανικό και που αναμένεται να έχει θετικές συ-ης για τους δύο λαούς, αν βέβαια κατα-με να την ενισχύσουμε και να την οηίσουμε σωστά. Η λεγόμενη ζώνη της ης και της ελληνικής (γλώσσας) απο-

Η ΙΤΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ: Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΓΡΑΜΜΗ – ΚΑΙ Η ΑΛΛΗ

ΟΙ ΔΥΟ ΙΤΑΛΙΕΣ, η επίσημη Ιταλία της Ελιάς και η ανεπίσημη των εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργα-νώσεων, ανακάλυψαν ξανά την Αλβανία.

Η Ιταλία της Ελιάς, με υπουργό Εξωτερικών τον πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ιταλίας και πρώην πρωθυπουργό, Ντίνι, και με υφυπουργό τον «αριστερό» Φασίνο του ΔΚΑ, αφήνοντας στην άκρη την κλα-σική πολιτική υποστήριξης του Μπερίσα, της ουσιαστικής υποστήριξης διαμέσου της Διεθνούς Τράπε-ζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου των τραπεζών που κήρυξαν πτώχευση και της υποστήριξης κάθε οικονομικής και αρκετά βρώμικης συναλλαγής των ιταλών επιχειρηματιών και των ιταλικών διπλω-ματικών αρχών στην Αλβανία, ανακάλυψαν ότι στην Αλβανία υπάρχει έντονο πρόβλημα δημοκρατίας.

Η Ιταλία, κατά τα λεγόμενα ιταλικών αρχών και ΜΜΕ, αποτελεί τον «εγγυητή» της κατάστασης στην Αλβανία. Βέβαια, οι ιταλοί επίσημοι δεν έχουν το θάρρος να μιλήσουν ευθέως για «μεγάλη δύναμη που ξεπερνά σε επιρροή την αποτυχημένη αμερικανική πολιτική στην Αλβανία και στα Βαλκάνια» ούτε για το ότι η Ιταλία αποτελεί «τον ουσιαστικό διαμεσολαβητή ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πολιτικές παρατάξεις και τους “ταραξίες”».

Τα δημοσιογραφικά, εκδοτικά και τηλεοπτικά συγκροτήματα της FIAT, του χονδρεμπόρου Μπερλου-σκόνι και του ιταλικού κράτους, προσπαθούν να προετοιμάσουν την ιταλική κοινή γνώμη για το αναπό-φευκτο μιας ιταλικής στρατιωτικής επέμβασης στην Αλβανία, με την συναίνεση ασφαλώς της οποιασδή-ποτε αλβανικής κυβέρνησης. Οι επεμβάσεις των ιταλικών στρατιωτικών δυνάμεων για ανθρωπιστικούς σκοπούς τις τελευταίες ημέρες χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα αλληλεγγύης, δύναμης, επάρκειας και ισχύος της νέας «αυτοκρατορικής» Ιταλίας στην Αδριατική.

Από την άλλη μεριά, υπάρχει η Ιταλία των ανθρωπιστικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που, από την πρώτη στιγμή της κρίσης, κινητοποιήθηκε για να προετοιμάσει το έδαφος υποδοχής των προσφύγων από την Αλβανία, δηλώνοντας επανειλημμένα ότι, αυτή τη φορά, οι Αλβανοί αποτελούν πολιτικούς πρό-σφυγες, σε αντίθεση με την κυβέρνηση της Ελιάς που απελαύνει αυτομάτως τους αλβανούς πρόσφυ-γες.

Στην Ιταλία υπήρξε εθνική ομόψυχα στο θέμα της αντιμετώπισης του αλβανικού προβλήματος. Από τη νεοφασιστική Εθνική Συμμαχία του Φίνι μέχρι και το ΔΚΑ του «συντρόφου» Ντ' Αλέμα και τη «σιωπή» της Επανίδρυσης, ο δρόμος είναι ανοικτός για κάθε πολιτική και στρατιωτική επέμβαση στην Αλβανία. Στο όνομα ασφαλώς της δημοκρατίας και του ελεύθερου –και μαφιοζικού– εμπορίου.

Αργύρης Παναγόπουλος

τελούν το φυσικό προπύργιο και το χώρο δραστηριοποίησης του ελληνικού στοιχείου στην Αλβανία. Μια τέτοια θεώρηση των πραγμάτων αποκλείει τα σενάρια περί έστω και προσωρινής κατάληψης των ελληνόφυ-νων περιοχών και δίνει προβάδισμα στην εγκατάσταση μόνιμων και σταθερών δημο-κρατικών θεσμών και δομών που θα εγγυώ-νται την ευημερία και την πρόοδο της χώρας.

Ο αλβανικός λαός περνάει δύσκολες, πράγματι, μέρες. Το 1985 είχαμε δει χι-λιάδες Αλβανούς που έχυναν δάκρυα στην πλατεία Σκεντερμπέι για το θάνατο του Χό-τζα. Ήταν το τίμημα της απομόνωσης και της αγάπης για τον άνθρωπο που τόλμησε να κα-τεβάσει θεούς από το βωμό τους για να τους αντικαταστήσει ο ίδιος. Το Φεβρουάριο του 1991, η ίδια πλατεία ήταν μάρτυρας της ξέ-φρενης χαράς που ένιωσε το πλήθος μετά την πτώση του αγάλματος του πρώην δικτά-τορα. Στη χώρα έπνεε άνεμος ελευθερίας. Ο κόσμος επαναλάμβανε συχνά τη λέξη ελεύ-θερη οικονομία, άσχετα αν καταλάβαινε

ελάχιστα απ' αυτήν. Νομίζανε πως είχαν βρει το μαγικό ραβδί που θα τους άνοιγε τις πύλες του παραδείσου. Το όνειρο αυτό κρά-τησε (ευτυχώς ή δυστυχώς) λίγο. Η τελευ-ταία αναλαμπή του ήταν η διοργάνωση, τον περασμένο Οκτώβρη στα Τίρανα, των Ευ-ρωπαϊκών Καλλιστειών. Ανυποψίαστοι αλ-βανοί πολίτες χαίρονταν καθώς αντίκριζαν τη γιγαντιαία αφίσα στο κέντρο των Τιράνων και μάθαιναν πως χορηγός της εκδήλωσης ήταν η Γκιάλιτσα, όπου πολλοί απ' αυτούς εί-χαν επενδύσει τα λεφτά τους. Η Γκιάλιτσα, που είχε για έδρα της την Αυλώνα και που «καταργώντας προκάλεσε ένα αληθινό σοκ στην αλβανική κοινωνία...

Ύστερα απ' αυτές τις δραματικές εξελίξεις και αφού τα πράγματα έρθουν σε μια κοινώς αποδεκτή τάξη, θα μπορούσε κανείς να ελπί-ζει βάσιμα πια ότι οι Αλβανοί θα έχουν κα-τάλαβει την ανάγκη τήρησης των κανόνων του πολιτικού και οικονομικού παιχνιδιού... Κι αυτό θα είναι το πρώτο πραγματικό βήμα προς τον παράδεισο.

Η κραυγή ενός λαού

του Gazmend Kapllani

«...Οι συγκάτοικοι του σπιτιού δικαιούνται:

1) Να διώξουν τον άρχοντα του σπιτιού όταν βλέπουν πως δεν δουλεύει για το καλό του σπιτιού και το οδηγεί προς καταστροφή...»

(Απόσπασμα από τον ΚΑΝΟΝΑ του LEK DUKAGJINI)*

Ο κ. Berisha με έκπληκτα μάτια βλέπει να του γλιστρά από χέρια η εξουσία εν μία νυκτί. Τα κόπια πέντε χρόνων σκληρής δουλειάς για την εδραίωση της μοναρχίας του γίνονται καπνός, ό,τι έγιναν καπνός όπως οι περιουσίες των συμπατριωτών του...

Σε αυτά τα πέντε χρόνια ο κ. Beris

χει να παρουσιάσει έργο που θα το ζήλευε κι ο ίδιος ο **Ε. Hoxha**. Οι μυστικές υπηρεσίες έπνιξαν κάθε φωνή διαμαρτυρίας εναντίον της, διέλυσε την αντιπολίτευση, φυλακίσαις και διωγμούς, μονοπώλησε το κράτος και μετέτρεψε τους θεσμούς σε μοκησία του, γοήτευσε τους δυτικούς και πίταζε με αισιοδοξία το μέλλον.

Αλλά υπάρχουν πράγματα που ούτε οι μυστικές υπηρεσίες ούτε η βία μπορούν να εκρδενίσουν, όπως είναι η μνήμη του λαού.

Χρόνια κομμουνιστικής δικτατορίας αν αρκετά για να πάρει το μάθημά του ο αλβανικός λαός. Οι πυραμίδες του προσέσαν την αφοριμή για να το αποδείξει. Η εξέγερση δεν είναι παρά η κραυγή του πλημμένου «εγώ» ενός λαού, που δεν μπορεί να χωνέψει τη μετατροπή του ξανά σε ορνό μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Γι' αυτόν λόγο δεν επέλεξε τη φυγή, όπως έγινε το 1991, αλλά την αναμέτρηση.

Από το μυαλό του κ. Berisha πέρασε η

έξυπνη ιδέα να πείσει τους αλβανούς πολίτες πως τα χρήματα τα έχασαν επειδή είναι ηλίθιοι. Και όταν οι πολίτες δεν πείστηκαν περί αυτού, τότε ανέλαβαν το έργο της πειθούς οι μυστικές υπηρεσίες. Το πιο αυτοκαταστροφικό λάθος κάθε δικτατορικού καθεστώτος είναι η υποτίμηση της νοημοσύνης και της ψυχικής δύναμης του λαού. Η απάντηση που εισέπραξε βρήκε απροετοίμαστο το καθεστώς, γιατί η πραγματικότητα είναι ότι το ίδιο το καθεστώς πάσχει από πολιτική και διανοητική ανεπάρκεια. Και τώρα δεν έχει πια καιρό να επανορθώσει τα πράγματα και η μοίρα του είναι προδιαγεγραμμένη. Αναπόφευκτη είναι η πτώση.

Όλες αυτές τις ημέρες των ταραχών λυπήθηκα και απελπίστηκα αφάνταστα. Δεν έπρεπε η Αλβανία να κατρακυλήσει στη βία και την αιματοχυσία. Χρόνια τώρα αιμορραγεί στην ξενιτιά και δεν περισσεύει άλλο αίμα για σπατάλη. Αλλά, μέσα σε αυτή τη φοβερή κατάσταση πρέπει να λάβουμε το

μήνυμα. Και αυτό είναι να τελειώσει η εποχή της τυφλής υπακοής και του μαζοχισμού καθώς η δημοκρατία δεν αποτελεί πια για τον αλβανικό λαό μια αφηρημένη ιδέα, αλλά μια ιστορική ανάγκη. Και πρέπει να το κατανοήσει όλος ο σημερινός πολιτικός κόσμος της Αλβανίας αν θέλει να επιβιώσει.

Τρία πράγματα οφείλει να θυμάται ο άρχοντας, έλεγε ο Αγάθων τον 5ο αιώνα π.Χ. Πρώτον, ότι κυβερνάει ανθρώπους, δεύτερον, ότι κυβερνάει σύμφωνα με τους νόμους, τρίτον, «ότι ουκ αεί άρχειν», δηλαδή δεν άρχει για πάντα. Αν τα ξεχάσει αυτά, τότε αργά ή γρήγορα θα έρθει η ύβρις, η θεία τιμωρία και κατά συνέπεια η πτώση. Πράγματα γνωστά που τα 'χει αποδείξει η Ιστορία αμέτρητες φορές με ανελέητη ακρίβεια.

Μα είναι να απορείς πώς οι δικτάτορες παραμένουν τόσο κακοί μαθητές!

* Το άγραφο Σύνταγμα που εφαρμόζεται εδώ και επτά αιώνες στη Βόρεια Αλβανία.

ΕΝΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Ο ηγέτης των αλβανικού πληθυσμού του Κοσσυφοπέδιου **Ιμπραήμ Ρουγκόβα** τήρησε από την αρχή της κρίσης στην Αλβανία αρκετά επιφυλακτική στάση απέναντι στους εξεγερμένους κατοίκους της νότιας Αλβανίας. Ακόμα και η κατάσταση «έκτακτης ανάγκης» που κήρυξε ο Μπερίσα δικαιολογήθηκε από τον Ρουγκόβα «ως μια λύση που επιβλήθηκε από μόνη της προκειμένου να υπάρξει συμβιβαστική λύση».

Αλλά και τα άλλα δύο κόμματα στο Κοσσυφοπέδιο, το Χριστιανοδημοκρατικό (PSHDK) και το Κοινοβουλευτικό κόμμα (PPK) εύχονται το ξεπέραςμα της κρίσης. Το PSHDK την περασμένη εβδομάδα σε ανακοίνωσή του ανέφερε ότι «οι βανδαλισμοί και η κατάρριψη των θεσμών δεν αποτελεί λύση στα προβλήματα που παρουσιάστηκαν με την χρεοκοπία των πυραμίδων».

Η ιδανική λύση για το Κοσσυφοπέδιο θα ήταν ο επιτυχής σχηματισμός της κυβέρνησης συνασπισμού που επιδιώκει ο Μπερίσα. Μέχρι την Τετάρτη το βράδυ που γράφονται αυτές οι γραμμές η κατάσταση δεν φαίνεται να σταθεροποιείται στην Αλβανία.

Η εξέγερση μεταφέρεται με ταχύτητα στον βορρά. Στα Τίρανα, η εισβολή κατοίκων στην Ακαδημία του στρατού, 1 χλμ έξω από το κέντρο της πόλης, η κλοπή όπλων χωρίς την αντίσταση των φρουρών, απειλεί ανοιχτά τον Μπερίσα. Οι δύο σύριοι συνοριακοί σταθμοί με τη Γιουγκοσλαβία στην περιοχή του Κοσσυφοπέδιου φέρεται να έκλεισαν. Πρόκειται για

διόδους που βρίσκονται πολύ κοντά στο Μπαϊράμ, όπου οι κάτοικοι είναι οπλισμένοι μετά την εισβολή σε στρατόπεδο που είχαν κάνει στην αρχή της εβδομάδας.

Η υποστήριξη του Ρουγκόβα στον Σαλί Μπερίσα ήταν μια πολιτική πίεσης προς το Βελιγράδι, που εξυπηρετούσε τα σχέδια του για αυτονόμηση της περιοχής του Κοσσυφοπέδιου. Η Αλβανία του Μπερίσα ήταν η φυσική σύμμαχος του Ρουγκόβα σε αυτή τη διαρκή αντιπαράθεσή του με τη σερβική κυβέρνηση. Το τελευταίο διάστημα οι καθημερινές καταγγελίες για καταπίεση, συλλήψεις και δολοφονίες των αλβανόφωνων της περιοχής από τους Σέρβους έχουν δημιουργήσει ένα έντονο κλίμα που φοβίζει τη διεθνή κοινότητα.

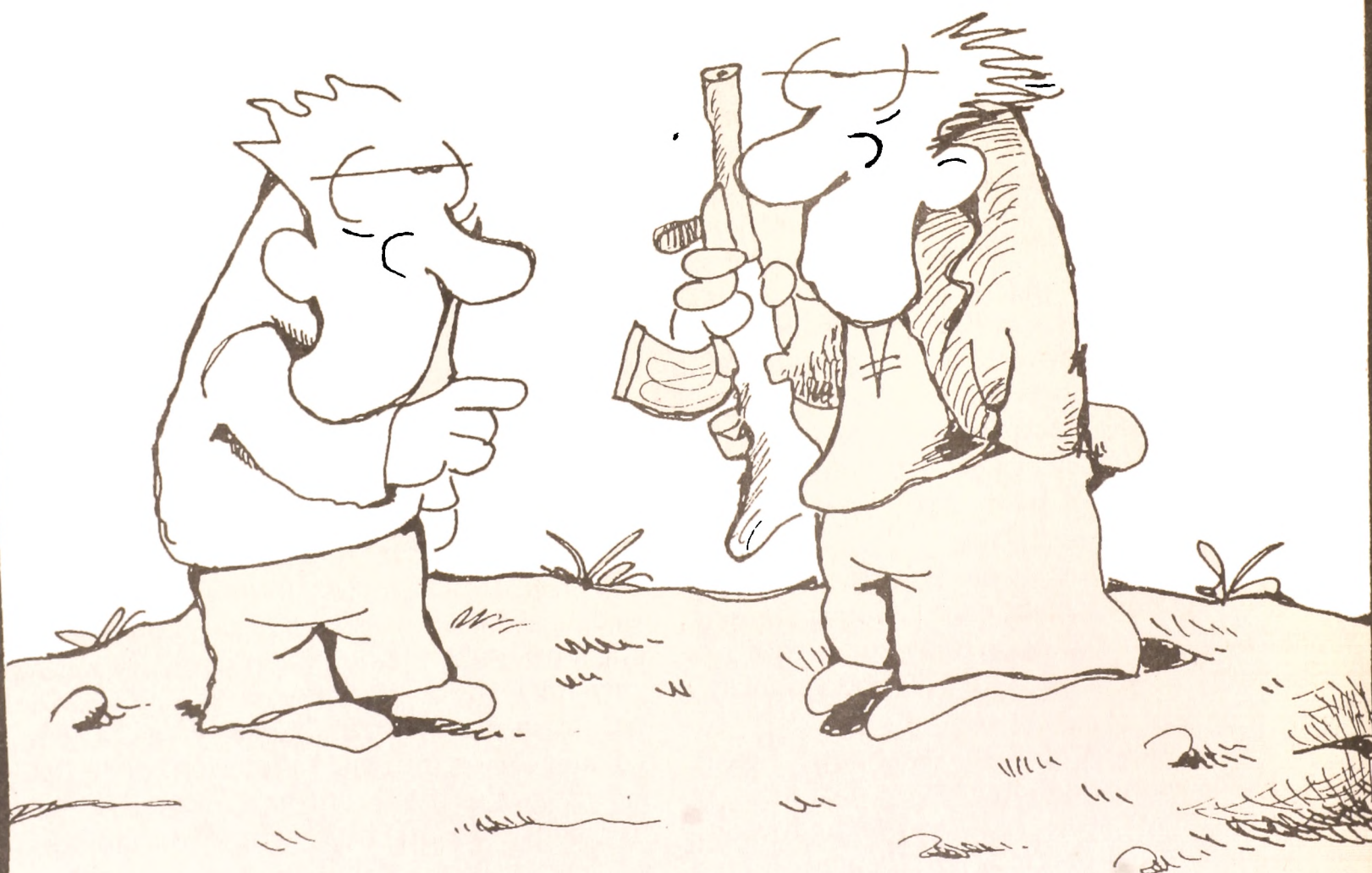
Η τελευταία γνωρίζει ότι η κατάσταση σε αυτή την γωνιά της Βαλκανικής είναι ο ρυθμιστής των εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, η επίσκεψη της ειδικής απεσταλμένης του ΟΗΕ στην Πριστίνα την περασμένη εβδομάδα ήταν μια ακόμα εκδήλωση της ανησυχίας που υπάρχει. Σε δήλωσή της κατήγγειλε τη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή και «τις μεσαιωνικές μεθόδους βασανισμού».

Οι πιέσεις εναντίον της Σερβίας του **Μιλόσεβιτς** φαίνεται να αυξάνουν με αφορμή την ένταση στο Κοσσυφοπέδιο. Μάλιστα η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης φέρεται όλο και περισσότερο να εξαρτάται από την παραχώρηση προς τον αλβανικό πληθυσμό του νότου της Σερβίας δικαιωμάτων αναλογικής εκπροσώπησής τους στην κυβέρνηση της Σερβίας.

Οι Εκδυσχρονιστοι

ΤΡΟΦΟΝΤΑΙ
ΤΑ ΚΑΛΑΖΝΙΚΟΦ;

ΟΧΙ, ΤΡΟΝΕ
ΟΜΟΣ...

Κ. ΚΟΧΦΟΓΙΩΡΓΟΣ 973

Party is over

του Απόστολου Διαμαντή

Η νέα Δημοκρατία προετοιμάζεται πυρετωδώς να υπογράψει με ενθουσιασμό, σε λίγες μέρες, τη ληξιαρχική πράξη θανάτου της. Διότι, όπως δείχνουν τα πράγματα, υπάρχει η πιθανότητα να επανεκλεγεί ο Μιλτιάδης Έβερτ να εκλεγεί ο Κωστάκης Καραμανλής. Και στις δύο περιπτώσεις η Ν.Δ. θα ξεκαθαρίσει μεν τη φυσιογνωμία της, την όμως θα την ξεκαθαρίσει εντελώς. Διότι, με τον Έβερτ στο τιμόνι η Ν.Δ. γίνεται οριστικά ένα σοβαρό δεξιό κόμμα διαμαρτυρίας, το οποίο θα κινείται γύρω στο 20% και θα έχει προοπτική εξουσίας μόνο στην περίπτωση κεντροδεξιάς συμμαχίας με άλλο κόμμα. Ποιο κόμμα; Αυτό που θα φτιάξουν όσοι φύγουν μετά την πιθανή εκλογή του. Με τον Καραμανλή στο τιμόνι η Ν.Δ. μετατρέπεται σε λούνα παρκ, δίνει στον Σημίτη άλλη μία άνετη τετραετία και ταυτόχρονα περιορίζεται στον βρυκολακισμένο караμανλισμό. Έτσι ή αλλιώς λοιπόν το πάρτυ τελειώνει.

Είναι απίστευτο. Πιστεύουν σοβαρά στη Ν.Δ., ότι μπορούν να εκλέξουν αρχηγό επιδιώκοντα εκλογική νίκη και ταυτόχρονα ευρισκόμενο σε πολιτική αντιπαλότητα με τον ενεργό πολιτικά **Κ. Μητσοτάκη**; Είναι σαν –με απόλυτα υγιή τον Αντρέα– να εκλέγονταν αρχηγός του ΠΑΣΟΚ ο **Νάσος** ή ο μικρός **Κουτσόγιωργας**. Διότι, μετά την αποχώρηση Καραμανλή, είτε το θέλουν είτε όχι, το μοναδικό πολιτικό κεφάλαιο της Ν.Δ. είναι ο Μητσοτάκης. Αυτόν έχουν. Και μάλιστα είναι ο άνθρωπος που τους οδήγησε στην κυβέρνηση και εκείνος που έχει μία ολοκληρωμένη πολιτική πρόταση. Πως είναι δυνατόν να βρεθεί λύση στο ζήτημα της αρχηγίας, λύση εξουσίας εναντίον του να μην έχει τη στήριξή του;

Ποιός Έβερτ απαντά με το επιχείρημα της «λαϊκής κεντροδεξιάς» που στραφούν δηλαδή στη παράδοση της ΕΡΕ και του λαϊκού κέντρου, με μία εσάνς κέντρου. Όποιος σκέφτεται το 1997 τέτοιες προοπτικές ή είναι ανόητος ή απλώς προσπαθεί να ξεγελάσει τους πολίτες. Διότι σήμερα, με 3 αντιπολιτευόμενα τον Σημίτη κόμματα αριστερά, καμμία λαϊκή δυσανεμία δεν θα δώσει ο αέρα νίκης στη Ν.Δ. Η λαϊκή δυσανεμία έχει διέξοδο αριστερά, καθώς δεν βρισκόμαστε πλέον στην εποχή του Κωνσταντίνου. Μένει η κεντροδεξιά. Και αυτή όμως –εάν δεν είναι η πολιτική φαντασία– πλανιέται άλλοτε στις αγκαλιές του ΠΑΣΟΚ και άλλοτε στις αγκαλιές των κεντρογενών της Ν.Δ., του Μητσοτάκη. Άρα;

Η διεκδίκηση της εξουσίας χρειάζεται ολοκληρωμένη πρόταση στην οικονομία και την πολιτική, η οποία μάλιστα να εκληθεί ως εναλλακτική λύση. Και τέτοια πρόταση δεν έχει ο κ. Έβερτ. Έχει όμως ο Μητσοτάκης, ο **Μάνος**, ο **Ανδριανόπουλος**... Ο Έβερτ υπερηφίστηκε το '89 και καταιφηφίστηκε το '93. Προσπαθεί να στηριχτεί στις καθολικές αποκρατικοποιήσεις, στη δραστηριοποίηση του δημόσιου τομέα, στον ελληνοτουρκικό διάλογο χωρίς δεύτερη κουβέντα σύγκλιση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τέτοια πρόταση δεν μπορεί να επεξεργασθεί και να υλοποιηθεί μία Ν.Δ. υπό τον Έβερτ. Πολύ περισσότερο που ο ίδιος ο Έβερτ αρεστός στις κεντρογενείς και φιλελεύθερες δυνάμεις

Βαρβιτσιώτης; Νομίζουν πως η εκλογή ενός νέου στην αρχηγία θα προκαλέσει πολιτικό σοκ, το οποίο θα παρασύρει την κοινή γνώμη. Φανταστείτε προεκλογική περίοδο με διάλογο Σημίτη - Κωστάκη. Θα είναι σαν να εξηγεί ο μπαμπάς στο παιδί πρόσθεση και διαίρεση. Η πολιτικό συμβούλιο με προεδρία Καραμανλή και φανατικούς ακροατές των εισηγήσεων του προέδρου τον Μητσοτάκη, τον Σουφλιά και τον Έβερτ. Επειδή αυτό το παράδοξο σκηνικό δεν πρόκειται φυσικά να στηθεί, είναι φανερό πως μία εκλογή Καραμανλή θα οδηγήσει τη Ν.Δ. με ασφάλεια στη διάσπαση. Ο Καραμανλισμός είναι εντελώς ξεπερασμένος σήμερα ως πολιτική στάση, ενώ ταυτόχρονα ο νεώτερος Καραμανλής δεν έχει κανένα απολύτως προσόν να επιδείξει. Όσο για εκείνους που απορούν με την επίθεση του **Λαμπράκη**, θα πρέπει να σκεφθούν πως είναι λίγο δύσκολο να τρώμαξε ο πρόεδρος από τον **Κεφαλογιάννη** και από το παιδαρέλι. Κάτι άλλο συμβαίνει. Ίσως η εκλογή Έβερτ να οδηγήσει πιο γρήγορα στη διάσπαση, ίσως να παρακάμφηκε η επετηρίδα...

Τι μένει λοιπόν; Ο Σουφλιάς. Με βάση τα σημερινά δεδομένα είναι η μόνη λύση που έχει η Ν.Δ., εάν θέλει να μείνει ενωμένη και εάν θέλει να στριμώξει το ΠΑΣΟΚ. Διότι μια εκλογή Σουφλιά, με τον Μητσοτάκη να δίνει όλο του το βάρος στην στήριξή του, με την πλευρά Έβερτ αναγκαστικά να συμπλέει και τους Καραμανλικούς να περιμένουν την επόμενη αναμέτρηση, είναι φυσικό να δημιουργήσει αέρα νίκης στη Ν.Δ. Με τα εθνικά θέματα στο επίκεντρο της επόμενης εκλογικής αναμέτρησης, μόνο το δίδυμο Μητσοτάκη - Σουφλιά είναι σε θέση, καλώς ή κακώς, να δώσει κάποια προοπτική νίκης στη Ν.Δ. Επιπλέον ο Σουφλιάς ευρισκόμενος στο κέντρο μιας διαμάχης, είναι προφανές πως μπορεί, προσωρινά έστω, να διατηρήσει ενωμένη τη Ν.Δ. Και στην παρούσα φάση αυτό είναι αρκετό. Ούτε ο Έβερτ, λόγω προφανούς προσωπικής ανεπάρκειας και λόγω της αντιπαλότητάς του με τον Μητσοτάκη, ούτε ο Καραμανλής –αυτός λόγω του μηδενικού που αντιπροσωπεύει– μπορούν να αποτρέψουν τη διάσπαση στη Ν.Δ. Και πολύ περισσότερο δεν μπορούν να προτείνουν μια πειστική κυβερνητική πρόταση. Διότι, μετά την αποχώρηση του Καραμανλή, το μόνο πολιτικό κεφάλαιο της Ν.Δ. είναι ο φιλελευθερισμός, τον οποίο επεξεργάστηκε πρόχειρα στο διάστημα '85-'90 και που μόνο πάνω σ' αυτόν μπορεί να επενδύσει ξανά η Ν.Δ. Και όλοι θυμούνται ποιος κατέθεσε αυτό το κεφάλαιο...

Ο Καραμανλής είναι αγνώστου ταυτότητας. Δεν προτείνει τίποτα. Τι να προτείνει άλλωστε ο Κεφαλογιάννης και ο

ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΑ;

«Εγώ δεν διαφωνώ»!

του Δημήτρη Ζώνιου

ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟ ΔΗΜΑ

Θεωρείται ένας από τους «βαρόνους» της Ν.Δ., ωστόσο στην αναμέτρηση για τα ηνία του κόμματος αποφεύγει να στηρίξει ανοιχτά οποιαδήποτε υποψηφιότητα, διεκδικώντας για λογαριασμό του το ρόλο του εγγυητή της ενότητας. Ο λόγος για τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο της Ν.Δ. και πρώην υπουργό Σταύρο Δήμα, ο οποίος σε συνέντευξή του στο Αντί επισημαίνει πως «η μηχανιστική αλλαγή αρχηγού χωρίς ιδεολογικό ή προγραμματικό διάλογο έχει αποδειχθεί ότι δεν οδηγεί στην επιτυχία της προσπάθειας αναδημιουργίας που επιθυμούν –όπως δηλώνουν– και οι τέσσερις υποψήφιοι». Στο ερώτημα αν θα χαρακτήριζε τον Γ. Σουφλιά «αχυράνθρωπο» του κ. Μητσοτάκη, περιορίζει την απάντησή του στη νομική έννοια της λέξης: «Γνωρίζοντας τον κ. Σουφλιά δεν πιστεύω ότι θα δεχόταν ποτέ για τον εαυτό του τέτοιο ρόλο, δεδομένου μάλιστα ότι –νομικά, πάντα, μιλώντας– η δικαιοπραξία ενός παρενθέτου προσώπου μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να είναι εικονική και να ζητηθεί η ακύρωσή της!». Ενώ στην ερώτηση γιατί δεν διεκδικεί και ο ίδιος την αρχηγία της Ν.Δ., ο Στ. Δήμας απαντά: «Εγώ δεν διαφωνώ. Δεν ξέρω αν θα συμφωνούσαν οι άλλοι»...

• Κάποιοι υποστηρίζουν ότι η μόνη αντιπολίτευση που ασκείται σε ουσιαστικό επίπεδο απέναντι στην κυβερνητική πολιτική είναι η λεγόμενη «κοινωνική».

Συμμερίζεστε αυτή την άποψη;

— Η Νέα Δημοκρατία, παρά τα εσωκομματικά της προβλήματα έχει να επιδείξει πλούσιο αντιπολιτευτικό έργο απέναντι στην πρόχειρη, αναποτελεσματική και κοινωνικά ανάλγητη οικονομική πολιτική της κυβέρνησης, έργο για το οποίο ο ελληνικός λαός έπρεπε να έχει πληρέστερη ενημέρωση. Πράγματι, δεν υπάρχει νομοσχέδιο που να μην έχει τεκμηριωμένα ελεγχθεί· δεν υπάρχει σημαντική πολιτική πράξη της κυβέρνησης που δεν έτυχε της δέουσας κριτικής. Πολλές φορές μάλιστα το κόμμα μας προηγείται από την κυβέρνηση και στις προτάσεις αντιμετώπισης διαφόρων προβλημάτων. Αν, λ.χ., η κυβέρνηση είχε δεχθεί την πρόταση νόμου που κάναμε στη Βουλή για τη μείωση του κόστους των αγροτικών προϊόντων, ίσως οι αγροτικές κινητοποιήσεις να είχαν αποφευχθεί. Το ίδιο συμβαίνει και με το τρέχον θέμα των εκπαιδευτικών κινητοποιήσεων.

• Οι κυβερνητικοί χειρισμοί στα θέματα εξωτερικής πολιτικής είναι σωστοί ή λανθασμένοι;

— Φοβούμαι πως όσον αφορά τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής η κυβέρνηση εμφανίζεται διχασμένη ως προς την εφαρμογή της μιας ή της άλλης άποψης, που εκφράζουν αντίστοιχα το «δεξιό» και το «αριστερό» ΠΑΣΟΚ. Έτσι, ανάλογα με το πού κλίνει η «ζυγαριά» των εσωκομματικών ισορροπιών της κυβέρνησης, λαμβάνονται αποφάσεις αποσπασματικά και χωρίς σχεδιασμό, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται αντιφάσεις και ασάφειες ως προς την εφαρμογή απαραίτητων χειρισμών στα κρίσιμα εθνικά θέματα που αντιμετωπίζουμε

ως χώρα. Έτσι ακόμα και οι σωστοί κυβερνητικοί χειρισμοί, όταν υπάρχουν, να μου επιτρέπουν «δυστυχώς» να χαρακτησω την κυβερνητική πολιτική συνολικά αυτά τα θέματα ως επιτυχημένη. Και «δυστυχώς», γιατί τουλάχιστον σε αυτά τα θέματα πρέπει να επιτευχθεί από όλες τις πολιτικές δυνάμεις η μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση.

Η ΣΤΗΡΙΞΗ ΣΤΟΝ ΜΠΕΡΙΣΑ

• Πώς σχολιάζετε τη στάση που κράτησε η κυβέρνηση Σημίτη απέναντι στον Σάμ Μπερίσα;

— Συμμερίζομαι την κριτική που έχει δοθεί στην κυβέρνηση για την –άκαιρα– κή στάση της απέναντι στον Μπερίσα, εκδηλώθηκε με την πρόσκληση να επιφθεί την Ελλάδα. Έτσι φάνηκε για μια μη φορά ότι η κυβέρνηση βρίσκεται μακριά από τις εξελίξεις. Ακόμα και τώρα αυτή, οι εξελίξεις είναι ραγδαίες κυριολεκτικά δεν ξέρουμε πώς θα εξελισθεί η επόμενη μέρα σ' αυτή την πολιτική χώρα που είναι τόσο κοντά και ταυτόχρονα τόσο μακριά μας. Νομίζω πως η κυβέρνηση πρέπει να προσανατολισθεί αποτελεσματικότερα –με σύνεση και ψυχραιμία– στα διεθνή fora, και έχοντας πάντα στην προστασία της ελληνικής μειονότητας μια μειονότητα που διατήρησε την εθνικότητά της κάτω από ένα βάρβαρο στρώς και είδε τώρα με απελπισία τους και τα οράματά της να διαλύονται. Η κυβέρνηση πρέπει να ενεργήσει ως διασφαλισθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας – ατομικών, κοινωνικών, θρησκευτικών – και να απαντήσει κάθε ενδεχόμενο προβοκάτσιας. Ο εθνικισμός δεν πρέπει ποτέ να ξαναγίνει ο πόνος μιας ακόμα «χαμένης πατρίδας».

κυβέρνηση Μητσοτάκη; πελώριες διαφορετικές οι συνθήκες. Η νίκη τότε υποτίθεται ότι έκανε τα βήματα της ασταθής βήματα προς την εκδημοκρατικοποίηση. Και ο Μπερίσα εμφανίστηκε ως δημοκράτης.

Η εντύπωση που έχει αποκομίσει ο Μπερίσα είναι ότι η πορεία των εθνικών των εξαρτάται κυρίως από τις επιθυμίες των ΗΠΑ, της Γερμανίας και των ξένων χωρών. Γιατί πιστεύετε ότι δημιουργείται αυτή η αίσθηση;

— Πρώτα την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, κατέρρευσε και το λεγόμενο «συστήμα ισορροπίας δυνάμεων» αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να αναγορευτούν ουσιαστικά σε μια παγκόσμια υπερδύναμη και οι οικονομικά ισχυρότερες να προχωρήσουν σε ανακατομή όλων τους στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η παραδοχή αυτή όμως είναι αποτέλεσμα της ιστορικο-πολιτικής πραγματικότητας και δεν αναιρεί καθόλου τον αυτό-όλο που μπορεί να παίξει η χώρα τόσο στην περιοχή, όσο και στον αυταρχισμό της εξωτερικής της πολιτικής. Η Ελλάδα δεν είναι «δορυφόρος» αλλά ούτε και για να εξαρτήσει την πορεία της από τις προθέσεις άλλων χωρών, όσο ναι και αν είναι. Αν έχει δημιουργηθεί η αίσθηση είναι γιατί η κυβέρνηση έχει δώσει την εντύπωση στον λαό ότι είναι περισσότερο «υποχωρητικός» σε ορισμένα θέματα και νομίζω ότι το ίδιο της Έμμις έχει μείνει βαθιά χαραγμένο στο υποσυνείδητο του ελληνικού λαού. Νομίζω πως πρέπει να απαλλαγούμε από το σύνδρομο της «μη ήττας», από τον φόβο του «δεν διεκδικούμε τίποτα», να πάνε πάντα στο νου μας μια πολιτική που βασίζεται στην έννοια του «μέγιστου» με την αριστοτελική έννοια του «απαλλαγμένη και από υπερπαράφορες εξάρσεις αλλά και από «ενδοτισμούς».

Εννοείται ότι το κοινοπολιτικό πεδίο θα πρέπει να γεννήσει μια πρόβλεψη για το μέλλον. Η εκλογική αρχηγός της Ν.Δ. ή είναι η ίδια, ή κάποιος άλλος, να θεωρηθεί ότι αποφεύγω να προβλέπω, ειλικρινά πιστεύω ότι η χώρα και τώρα είναι πρόωρο και παραπλανητικό να προβεί κανείς σε εκτιμήσεις για ανταποκρίνονται με ακρίβεια στην «ανατομία» των δυνάμεων των διακυβερνητικών, και να διακινδυνεύσει την ασφάλεια μία τέτοιου είδους πρόβλεψη. Θα έλεγα πως βρισκόμαστε μάλλον σε μία περίοδο όπου οι ισορροπίες εί-

ναι πολύ ρευστές και οι δυνάμεις αναδιανεμούνται συνεχώς.

• Θα θέλατε να σχολιάσετε τη στάση που κράτησε ο Κ. Καραμανλής απέναντι στον Μ. Έμμι;

— Ο κ. Κώστας Καραμανλής αποφάσισε να εκτεθεί ως υποψήφιος στο Συνέδριο, πράγμα που αποτελεί κατοχυρωμένο δικαίωμά του σύμφωνα με το καταστατικό του κόμματος, δικαίωμα που εξάλλου έχει κάθε βουλευτής.

«ΠΛΗΓΕΣ» ΚΑΙ «ΚΑΡΕΚΛΕΣ»

• Αποκλείετε το ενδεχόμενο την κρίσιμη στιγμή της μάχης να ενώσουν τις δυνάμεις τους απέναντι στον Γ. Σουφλιά;

— Ειλικρινά ούτε γνωρίζω, ούτε μπορώ να

προβλέπω.

• Τη στάση του Γ. Βαρβιτσιώτη πώς την κρίνετε;

— Μέσα σε ένα κόμμα με δημοκρατική διάρθρωση και λειτουργία, είναι φυσικό να υπάρχουν διαφορετικές επιλογές όσον αφορά τη στήριξη των προσώπων που θεωρούνται κατάλληλα να ηγηθούν του κόμματος. Με αυτό το σκεπτικό πιστεύω ότι κινήθηκε και ο κ. Βαρβιτσιώτης όπως και όλα τα στελέχη που ετάχθησαν υπέρ του ενός ή του άλλου υποψηφίου.

• Μέχρι σήμερα ελάχιστα στελέχη—μεταξύ των οποίων κι εσείς—έχουν ασχοληθεί με τον επαναπροσδιορισμό της ιδεολογίας και την πολιτική ταυτότητα του κόμματος. Μήπως οι επίδοξοι αρχηγοί φοβούνται να «ξύσουν πληγές» ή έχουν δίκιο τελικώς αυτοί που κάνουν λόγο για μάχη της «καρέκλας»;

— Η μηχανιστική αλλαγή αρχηγού χωρίς ιδεολογικό ή προγραμματικό διάλογο έχει αποδειχθεί ότι δεν οδηγεί στην επιτυχία της προσπάθειας αναδημιουργίας που

επιθυμούν, όπως δηλώνουν, και οι τέσσερις υποψήφιοι. Η Ν.Δ. χρειάζεται να διαμορφώσει ένα ελκυστικό όραμα επαναδιατυπώντας σαφέστερα τις σταθερές ιδεολογικές της αρχές και προτείνοντας πολιτικό πρόγραμμα ώστε να εμπνεύσει την πλειοψηφία των πολιτών και να δημιουργήσει κοινωνικές συμμαχίες ανάταξης και νίκης. Στις ομιλίες τους στο Προσυνέδριο της Θεσσαλονίκης οι υποψήφιοι έδειξαν ότι γνωρίζουν αυτή την αναγκαιότητα, και αυτό είναι πράγματι εξαιρετικά ενθαρρυντικό.

• Αρκετά στελέχη του κόμματος που στηρίζουν τις υποψηφιότητες Έμμι και Καραμανλή, χαρακτηρίζουν τον Γ. Σουφλιά «αχυράνθρωπο» του Κ. Μητσοτάκη. Εσείς τι λέτε;

— Νομικά, «αχυράνθρωπος» ή «παρένθετο πρόσωπο» είναι εκείνος που δικαιοπράκτει επ' ονόματί του, αλλά για λογαριασμό κάποιου άλλου, στον οποίο οφείλει έπειτα να μεταβιβάσει τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας. Γνωρίζοντας τον κ. Σουφλιά δεν πιστεύω ότι θα δεχόταν ποτέ για τον εαυτό του τέτοιο ρόλο, δεδομένου μάλιστα ότι—νομικά πάντα μιλώντας—η δικαιοπραξία ενός παρενθέτου προσώπου μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να είναι εικονική και να ζητηθεί η ακύρωσή της.

• Διαφωνείτε με τις απόψεις του Β. Πολύδωρα περί «οικογενειοκρατίας» και «βαρόνων» στο κόμμα;

— Αν το πνεύμα του κ. Πολύδωρα βασιζόταν στην άποψη ότι κάθε στέλεχος πρέπει να ανέρχεται ανάλογα με την αξία του και τις αγωνιστικές του περغامνές, δεν θα μπορούσα να διαφωνήσω. Άλλωστε, και ο ίδιος ο κ. Πολύδωρας που διεκδικεί την ηγεσία του κόμματος έφτασε εκεί που έφτασε με την αξία του.

• Πιστεύετε ότι στο συνέδριο θα αναμετρηθούν ουσιαστικά οι οικογένειες Καραμανλή και Μητσοτάκη;

— Στο συνέδριο αυτό δεν θα αναμετρηθούν «οικογένειες». Θα αναμετρηθούν απόψεις, θέσεις και προσωπικότητες.

• Φοβάστε για την επόμενη μέρα του συνεδρίου; Διαβλέπετε έστω και μία πιθανότητα διάσπασης του κόμματος;

— Δεν φοβάμαι, γιατί πιστεύω πως θα ήταν παράλογο να υπάρχει έστω και ένας σε αυτό το κόμμα που να διακατέχεται από αυτοκαταστροφικές τάσεις.

• Και μία προσωπική ερώτηση: Μ. Έμμι, Γ. Σουφλιάς, Κ. Καραμανλής και Β. Πολύδωρας. Γιατί όχι και Σ. Δήμας;

— Εγώ δεν διαφωνώ. Δεν ξέρω αν θα συμφωνούσαν οι άλλοι...

Η μεγάλη μάχη στο κρίσιμο συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας

του Σακελλάρη Σκουμπουρδή

Μάλλον διέφυγε των διοργανωτικών υπολογισμών για την επιλογή των ημερομηνιών, το γεγονός ότι με το κλείσιμο του κρίσιμου επικείμενου συνεδρίου της Ν.Δ. θα ολοκληρωθεί το γέμισμα του φεγγαριού. Έτσι δεν θα αποφευχθεί, όπως λένε οι ειδικοί αστρολόγοι, μια κάποια αναστάτωση και οι σχετικές εντάσεις στους εντός και πέρα χώρους των συνεδριακών διαδικασιών.

Πλησιάζει η στιγμή της αλήθειας για το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, μετά από μια μακρά περίοδο ταλαιπωρίας. Η συζήτηση γύρω από τα αίτια αυτής της κρίσης είναι ανοιχτή από καιρό, αλλά δεν έχει φωτίσει επαρκώς τα χαρακτηριστικά και τις πιθανές διεξόδους του δράματος. Το Αντί αμέσως μετά τις εθνικές εκλογές και την επανεκλογή του Μ. Έβερτ ως προέδρου της Ν.Δ., είχε εντοπίσει κατηγορηματικά τον μεταβατικό χαρακτήρα αυτής της επανεκλογής. Και με το λογικό ενδιαφέρον προς τον χειμαζόμενο θεσμό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, είχε προτείνει καθαρό έκτακτο συγκρουσιακό και συνθετικό συνέδριο εντός του 1996 και όχι τον Ιούνιο του 1997, όπως τότε μεθοδευόταν, διότι μεσούντος και του θέρους το πολιτικό σύστημα θα έμενε χωρίς αξιωματική αντιπολίτευση για έναν ολόκληρο χρόνο ως το φθινόπωρο του 1997. Τελικά η ζωή έφερε το συνέδριο στις 21 Μαρτίου, αφού όμως ο κ. Έβερτ σύρθηκε να ομολογήσει τη μεταβατικότητα της επανεκλογής του και υπέκλυψε σχεδόν σε όλες τις πιέσεις των εσωκομματικών του αντιπάλων, φοβούμενος έως και την πιθανολογούμενη τότε βίαιη καθαίρεσή του.

Φυσικά, μη υποκύψας στον κρίσιμο όρο της ανοιχτής εκλογής από τη βάση όλων των συνεδριών, ο (κατά πάσαν πιθανότητα απερχόμενος, παρά το γεγονός ότι ελέγχει όλους τους μηχανισμούς που βγάζουν τους συνεδρους) αρχηγός της Ν.Δ., διατηρεί ακόμα κάποιες ελπίδες. Και αυτές επειδή η εξέλιξη του παιγνιδιού, διαρκώς στο επίπεδο του παρασκηνίου, δεν επέτρεψε τον ουσιώδη διάλογο γύρω από τα πολιτικά πορίσματα για την ήττα του κόμματος και τις σχετικές ευθύνες του προέδρου, παρά τις δημοσκοπήσεις που βοοούσαν ότι η Ν.Δ. είχε χάσει πριν τις εκλογές. Ουδείς ουσιώδης προσυνεδριακός διάλογος έλαβε χώραν. Το μόνο που ενδιέφερε συνεδρους και δημοσιογράφους ήταν ποιος έφαγε με ποιον, τι είπε μυστικά αυτός σε εκείνον, ποιος διοργανώνει τραπέζι σε ποιους, ποιος αλλού τρώει, αλλού πίνει και αλλού πάει και το δίνει κ.λπ. Ένα συνέδριο ίντριγκας με τα όλα του... Αποκορύφωμα αυτού του χαρακτηριστικού είναι και η επιλογή της εκλογής προέδρου με το καλημέρα του συνεδρίου. Μια επιλογή που μπορεί να καθίσταται σχεδόν συναινετική, για διαφορετικούς εκατέρωθεν λόγους. Αλλά ξεφεύγει από τη λογική του κοινού νου, που θέλει σε ένα συνέδριο να προηγείται εξαντλητικός πολιτικός διάλογος και να ολοκληρώνεται με την επιλογή των προσώπων που θα ικανοποιούν τις προϋϋσες απαιτήσεις των αποτελεσμάτων αυτού του διαλόγου. Κατά

τα άλλα η πολιτική ανάλυση που δεν έλαβε χώραν, δύο σημαν ζητήματα ουσίας θα έπρεπε να είχε σκαλίσει, πέραν των πολ τετριμμένων: τα θρυλούμενα περί διάσπασης και περί ιδεολογ πολιτικού αδιεξόδου της Νέας Δημοκρατίας.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΜΑ ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ;

Έχουμε επαρκώς αναλύσει από τον Σεπτέμβριο ότι όσο υπό ο τρέχων εκλογικός νόμος αποκλείεται να διασπασθεί το δεύ κόμμα εξουσίας. Όποιος έχει δηλαδή στα χέρια του τη σφρα της Ν.Δ. (ακόμα και ο παντελώς ακατάλληλος κ. Έβερτ), θα κ ει τη μεγάλη πλειοψηφία της παράταξης, συρρικνούμενης πλνν ενιαίας. Και όχι μόνο ο κ. Ανδριανόπουλος δεν θα μπορ να προξενήσει μεγάλη βλάβη με την ολοκλήρωση της διάσπ του, αλλά ούτε ακόμα και αυτός ο κ. Μητσοτάκης, με μια εν μενη δική του αξιοπρεπή ποσοτικής διάσπαση (την οποία απο εται να διαπράξει λόγω βεβαρημένου παρελθόντος και εν όψ ζητουμένης υστεροφημίας του)...

Διάσπαση λοιπόν αποκλείεται. Και επειδή συχνά ο υποκει κός παράγων μπορεί να υπερκεράσει μια αντικειμενική δυνο εκείνο που είναι απλώς βέβαιο, σε οριακή περίπτωση επανεκ του Μ. Έβερτ (που το' χει αμέτι μουχαμέτι, «Θα γίνω πρωθυ γός!» δήλωσε -17/12/96- ενώπιον 2.000 γυναικών της Ν.Δ.) εί εξής: ότι προσπαθώντας να αποφύγει τις αντικειμενικές δι στικές πιέσεις, το κόμμα της Ν.Δ. θα συρρικνώνεται δραματι χωρίς ότου ξεφορτωθεί το άγος του νυν προέδρου του. Και α διαπίστωση πρέπει να κατακτηθεί από την τεχνητή εβερτική ψηφία συνεδριών, που αφήφιστα δεν έχει αναλογιστεί τις θ δεις ευθύνες της για την κατρακύλα της αξιωματικής αντιπο της, μπλοκάροντας όχι μόνο την εσωκομματική εξέλιξη, αλ όλο το πολιτικό σύστημα. Κατά τούτο λοιπόν είναι κρίσιμστα όλους μας αυτό το συνέδριο: κατά την ανάγκη να εκτοπισθεί κίνδυνος παπανδρεϊκός λαϊκισμός του κ. Έβερτ (επιμένονι λωστε ότι το σύντομο ανέκδοτο της τελευταίας διετίας είναι: ραμανλικός Έβερτ»).

ΥΠΑΡΧΕΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΣΤΗ Ν.Δ.;

Θεωρούμε αναγκαίο να συνεισφέρουμε στη φιλολογία περί ξόδου της Ν.Δ., με τους επόμενους συλλογισμούς που πιστε πως την ανατρέπουν. Δεν υπάρχει κανένα αντικειμενικό αδι

μας έχει αφειδώς παρουσιάσει πλειάδα πολιτικών και ανα-
Υπάρχει ένα κωμικοτραγικό αδιέξοδο στο οποίο έστειλε τη
κ. Έβερετ, με την ανόητη ακραία λαϊκοδεξιά αντικαραμανλι-
τική του.

απαράδεκτο για κάθε αναλυτή να ξεχνάει ότι η τελευταία
κή πράξη του ύστερου πρωθυπουργού **Καραμανλή**, εκτός
ρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας, ήταν στο εσωτερικό
σημάτωση του κέντρου στη Ν.Δ., συρρικνώνοντας την Ε.Κ.-
μετέπειτα ΕΔΗΚ) και οριοθετώντας το ΠΑΣΟΚ στην εντεύ-
ς κεντροαριστεράς περιοχή, προετοιμάζοντας τον εφεξής δι-
αί (που βέβαια μετά τον Καραμανλή εξελίχθηκε άκρως πο-
και δυσάρεστα). Είναι έργο Έβερετ το περιστασιακό δώρο
Σημίτη της περίφημης διείσδυσης του ΠΑΣΟΚ στην κεντροδε-
ού ο ίδιος με την πολιτική του πράξη έθεσε τη Ν.Δ. εκτός του
δεξιού χώρου, με εντελώς αντικαραμανλική λογική, αφήνο-
ντόν το χώρο πανεύκολη λεία στην εκσυγχρονιστική συνθη-
ργία του κ. Σημίτη.

ρχονται τώρα τελευταία διάφορες σημαντικές μετρήσεις και
ς, οι οποίες όμως δεν διαβάζονται σωστά. Το ότι ο μέσος ψη-
ος της Ν.Δ. αυτοτοποθετείται δεξιότερα της κεντροδεξιάς (V-
ια το ΚΠΕΕ), δεν συνιστά κρίση ταυτότητας της Ν.Δ., αλλά
ταυτότητας της εξαθλιωμένης Ν.Δ. του Μ. Έβερετ. Το ότι ανε-
η κεντροδεξιά στην κοινωνία, ενώ πέφτει η Ν.Δ. και ανεβαίνει
ΟΚ, δεν αποδεικνύει υποχρεωτικά μόνο τη σχετική αξιοσύνη
Σημίτη, αλλά κυρίως την κατάντια της Ν.Δ. του κ. Έβερετ. Η
ευκόλως προσδιορίζεται και από την άνεση του κ. **Καρατζα-**
εκτοξεύσει τα περίφημα προς τους υποψηφίους προέδρους
ματα» περί αρρήκτου σχέσεως θρησκείας και έθνους, περί
ς των πρώην βασιλέων και των φυλακισμένων αξιωματικών,
θνικής ελληνικής δεξιοκεντρικής (sic!) πολιτικής» και περί
ανόμων Αλβανών στη χώρα κ.λπ.

ή βασικά ο κ. Έβερετ αντί να επαναλάβει ό,τι έκανε ο Καρα-
να διευρύνει το κόμμα του προς το κέντρο χωνεύοντας συρ-
κά εντός του την ακροδεξιά, έκανε το μεγαλοφυές αντίθετο:
ε το κόμμα προς τα ακροδεξιά συρρικνώνοντας εντός του την
δεξιά! Αυτό συνιστά ένα καραμπινάτο πολιτικό έγκλημα για
πολιτικό σύστημα, που έχει περάσει παντελώς απαρατήρητο,
τας όλους τους φιλολογούντες στην εκτίμηση περί κάποιου
μενικού αδιεξόδου της Ν.Δ. και όχι του υποκειμενικού αδιε-
της Ν.Δ. του κ. Έβερετ, που κατά 40% δεν θέλει τη σύγκλιση
ONE (MRB, Δεκέμβριος) και γοητεύεται από τα αντι-Μαα-
τηνύματα του απερίγραπτου αρχηγού της!

η σύγκλιση λοιπόν των φιλελεύθερων και των σοσιαλιστών,
σύμφωνα με πολλούς αρκεί για να εξηγήσει το «δομικό»
μα της Ν.Δ., δεν υπάρχει τέτοιο δομικό πρόβλημα. Είναι πε-

ριστασιακή η επικίνδυνη διολίσθηση του ετέρου ημίσεος του διπολι-
σμού προς την ακροδεξιά. Και η αδυναμία κατανόησης αυτού του
φαινομένου οφείλεται στην αναλυτική φτώχεια της πολιτικής και της
δημοσιογραφίας μας, που εδώ και καιρό εντοπίζει το πρόβλημα
στην καφενειακή ανάλυση περί αντίθεσης «καραμανλικών» και
«μητσοτακικών». Το Αντί πριν από τις εκλογές είχε επισημάνει τα
κενά αυτής της ανάλυσης, που δεν οδηγεί σε κατανόηση του αδιεξό-
δου. Και ότι κρύβεται μια πολιτική συζήτηση, που λέει ναι ή όχι σε
μια σύγχρονη ευρωπαϊκή κεντροδεξιά. Μια συζήτηση που ενδιαφέ-
ρει όχι μόνο τη Ν.Δ., αλλά όλο το πολιτικό σύστημα... Ο Γ. Βότσης
έγραφε την παραμονή της επανεκλογής Έβερετ (*Ελευθεροτυπία*,
3/10/96): Αύριο συγκρούεται η παραδοσιακή συντήρηση (Έβερετ)
και η εκσυγχρονιστική τάση της Ν.Δ. με φιλελεύθερους κεντρογε-
νείς, ακόμα και σοσιαλδημοκράτες (**Σουφλιάς**) και «κρίνεται ποια
κατεύθυνση θα πάρει το δεύτερο κόμμα εξουσίας στην αναζήτηση
προσαρμογής στις σημερινές συνθήκες (κρίση ταυτότητας το λένε) –
με δεδομένο ότι το ΠΑΣΟΚ αγρεύει επιτυχώς ψήφους και σε κοινω-
νικούς χώρους, όπου κατ' εξοχήν απευθύνεται η Ν.Δ.» Και αυτόν λί-
γοι τον πρόσεξαν τότε...

ΩΡΑ ΣΟΥΦΛΙΑ;

Με δεδομένο το γενικό θεσμικό ενδιαφέρον που ξεπερνάει τα όρια
της συντηρητικής παράταξης και ψάχνοντας τα συν και τα πλην των
τεσσάρων υποψηφίων, ας δούμε τι μπορεί να διαπιστώσει ο έξωθεν
παρατηρητής.

Η περίπτωση του κ. Έβερετ, τον οποίο εκτός της «δικής» του μερίδας
του νεοδημοκρατικού τύπου, περιπαθώς «σπρώχνει» με κάθε ευκαι-
ρία και το Βήμα (24/12/96, «ο αρχηγός του κόμματος είναι αποφασι-
σμένος όχι μόνο να διεκδικήσει την επανεκλογή του στο συνέδριο, αλ-
λά και να κερδίσει σαρωτική νίκη που δεν θα επιτρέψει καμία αμφι-
σβήτηση») δεν διαθέτει κάποιο ουσιαστικό «συν» εκτός του κομματι-
κού ελέγχου. Έχει συρρικνώσει το κόμμα προς τον ακροδεξιό εθνικι-
στικό αντιευρωπαϊκό λαϊκισμό και επιπλέον απομακρύνει την προο-
πτική ενότητας στο κόμμα, περιορίζοντας την δυνατότητα για άσκηση
ισχυρής «πολιτικής» αντιπολίτευσης και ευλόγως έχει μηδαμινή απο-
δοχή στην κοινωνία. Αν επανεκλεγόταν, με τις υπεσχημένες νέες δια-
γραφές και την πολιτική του θα συρρίκνωνε διαλυτικά το κόμμα του.

Ο κ. **Πολύδωρας**, συμπαθής Δον Κιχώτης με τη σαμουραϊκή ποιητι-
κή του κουλτούρα δεν φαίνεται να πείθει την κοινωνία, που εκτός από
τον θετικό πόλεμο κατά των τζακιών, έχει πάνω από όλα την απόλυτη
ανάγκη να κυβερνηθεί και χρειάζεται συγκεκριμένες θέσεις για την
οικονομία, τη σύγκλιση και την ONE. Η υποψηφιότητά του πάντως εί-
ναι χρήσιμη για το σύστημα και μόνο που λέει αλήθειες τις οποίες δεν
τολμούν οι άλλοι να πουν, κι ας βρέθηκε μόνο ο κ. **Καμμένος** να την
υποστηρίξει εξ αρχής, λόγω εκλεκτικών εθνικιστικών συγγενειών (:).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ
ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

'Αλέξανδρος 'Αργυρίου • Γιώργος 'Ιωάννου
Στρατής Τσίρκας • Ντίνος Χριστιανόπουλος

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ • 1
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» • ΑΘΗΝΑ 1982

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ
ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ
ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΛΟΥΪ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία
αυτοκριτικής

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΛΟΥΪ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ο κ. Καραμανλής, συμπαθής και ικανός, με παραγωγή αξιόλογων στρατηγικών συνθέσεων (που δεν βρήκε ακόμα ευκαιρίες για να τις ξεδιπλώσει) και καλή επικοινωνιακή ευχέρεια, έχει πέρα της τετριμμένης ονοματολογίας τρία βασικά μειονεκτήματα. Την υποψηφιότητά του λερώνει το γεγονός ότι την εμπνεύστηκαν κυρίως την στηρίζουν οι παλαιοκομματικοί βαρόνοι, όπως ο **Βαρβιτσιώτης** (που εδήλωσε προσφάτως: «θα παλέψω για το κόμμα από οποιαδήποτε θέση, αν χρειαστεί ακόμα και από αυτήν του πρώτου μεταξύ των ίσων» – τόσο πολύ δηλαδή...) και ο κ. **Ι. Κεφλογιάννης** (που εδήλωσε παλαιότερα: «Είμαι υπερήφανος που έχω κάνει και θα κάνω όσα ρουσφέτια μπορώ, για το καλό των ψηφοφόρων μου»...). Στα πλην ας θεωρήσουμε και την ειδική απειρία στα κεντρικά ζητήματα της οικονομίας, που απαιτείται να γνωρίζει εις βάθος ένας έλληνας πρωθυπουργός εν όψει της ONE. Και φυσικά την αδυναμία του ακόμα να διατυπώσει με παρρησία δημοσίως την αντίθεσή του –για το Μακεδονικό– σε όσα λέει ο (Σαμαρικός κατά δήλωσίν του) εθνικιστής υποστηρικτής του κ. **Βυζοβίτη**. Έχει παρ' όλα αυτά μια κρυφή δυναμική μέσα στην κοινωνία λόγω ονόματος και νεανικού σφρίγγου, ώστε αν περάσει (μόνο διά σου υστάτων εκτάκτων εξελίξεων) στον δεύτερο γύρο, θα διατηρήσει κάποια τύχη έναντι του κ. Σουφλιά.

Μακράν καταλληλότερος –σύμφωνα με την κοινωνία– προκύπτει ο κ. Σουφλιάς, με σαφή αντιεθνικιστικά και αντιλαϊκιστικά δείγματα αξιοπρεπών θέσεων (ακόμα και στη Λάρισα τόλμησε να πει στα ψηφοφόρους του αγρότες –και αυτό έχει τη μεγάλη σημασία του για το ποιόν του ανδρός– ότι παρά το αντιδημοτικό του πράγματος, εκείνος είναι κατά των αποκλεισμών των δρόμων και δεν φοβάται να πει δημοσίως!). Όπως έχουμε αναλύσει από καιρού, αυτός είναι και σιωδώς ο καραμανλικός της υποθέσεως, αφού αποφεύγει τα πολλαπλά επιπόλαια λόγια αλλά και μπορεί να πετύχει την ενότητα με την ταχέως χρονική διεύρυνση προς το κέντρο, που είναι ο τόπος της πλειοψηφίας των ψηφοφόρων. Ο κ. Σουφλιάς δεν έχει προβάλει καταλλήλως καθαρόαιμο καραμανλικό του χαρακτήρα και αυτό, σε συνδυασμό με το μεγάλο του μειονέκτημα (την οργανική του σχέση με τον κ. Μηττάκη), αποτελεί βαρύδι στα πόδια του.

Λειτουργεί εναντίον του ο απλοϊκός μύθος «εκλέγοντας Σουφλιά εκλέγουμε Μητσοτάκη και Ντόρα», αν και σε πολλές πρόσφατες καιρίες άδειασε ανεπιφύλακτα τον επίτιμο, μιλώντας απροκάλυπτα για τα λάθη της Ν.Δ. κατά την τελευταία κυβερνητική της θητεία. Ιδίως μετά την ατυχή συνέντευξη Μητσοτάκη στο *STATUS*, ο εκείνος λίγο πολύ εκμηδένισε τον Καραμανλή (αλλά μετά άρτις αγιογραφικές δοξολογίες υπέρ του ιδρυτή, μέχρι που προεκήρυξε δηλώσεως πονηρά πως αυτός –μαζί με τον Μίκη– πήρε πάνω του την ηγεσία της Ν.Δ. το '74!). Όθεν ο κ. Σουφλιάς, σαφώς ο λιγότερο ικανός και ο καλύτερος διαχειριστής σύμφωνα με τις μετρήσεις, πιαματι είναι δυνάμει ο ενοτικός επιδιαιτητής στην ατυχή κόντρα διαδίκτων Έβερτ - Μητσοτάκη, αλλά πρέπει να το πει κιόλας. Ο προσφυώς είπε πρόσφατα στον **Λ. Κομίνη** (*Εξουσία*): «Αν χάσει η Ν.Δ. χάθηκε!», τονίζοντας ότι τώρα η Ν.Δ. ως κόμμα εξουσίας, εκλέγει αρχηγό, αλλά υποψήφιο πρωθυπουργό. Και είναι επίσης ο κ. Σουφλιάς εκείνος που έχει –όπως πέρσι και ο κ. Σημίτης– την ηγετική μέσα στην κοινωνία, πράγμα που απολύτως οφείλει να καταλάβει και η πλειοψηφία των συνέδρων στο επικείμενο γέμιο της πανσελήνου, διαφορετικά...

Από κει και πέρα μόνο αν εκλεγεί ο κ. Σουφλιάς και αν έχει διεξαχθεί ο σχετικός σοβαρός πολιτικός διάλογος, θα λειτουργήσει και η εγκαίρως μετασυνεδριακή ενότητα της Ν.Δ. επί τη βάση θέσεων και προτάσεων. Και τότε ξανασυζητάμε αν η κεντροδεξιά θα παραμείνει χρησιμοποιησιμής και παρωμένη από τον κ. Σημίτη...

Φρένο στην ανάπλαση

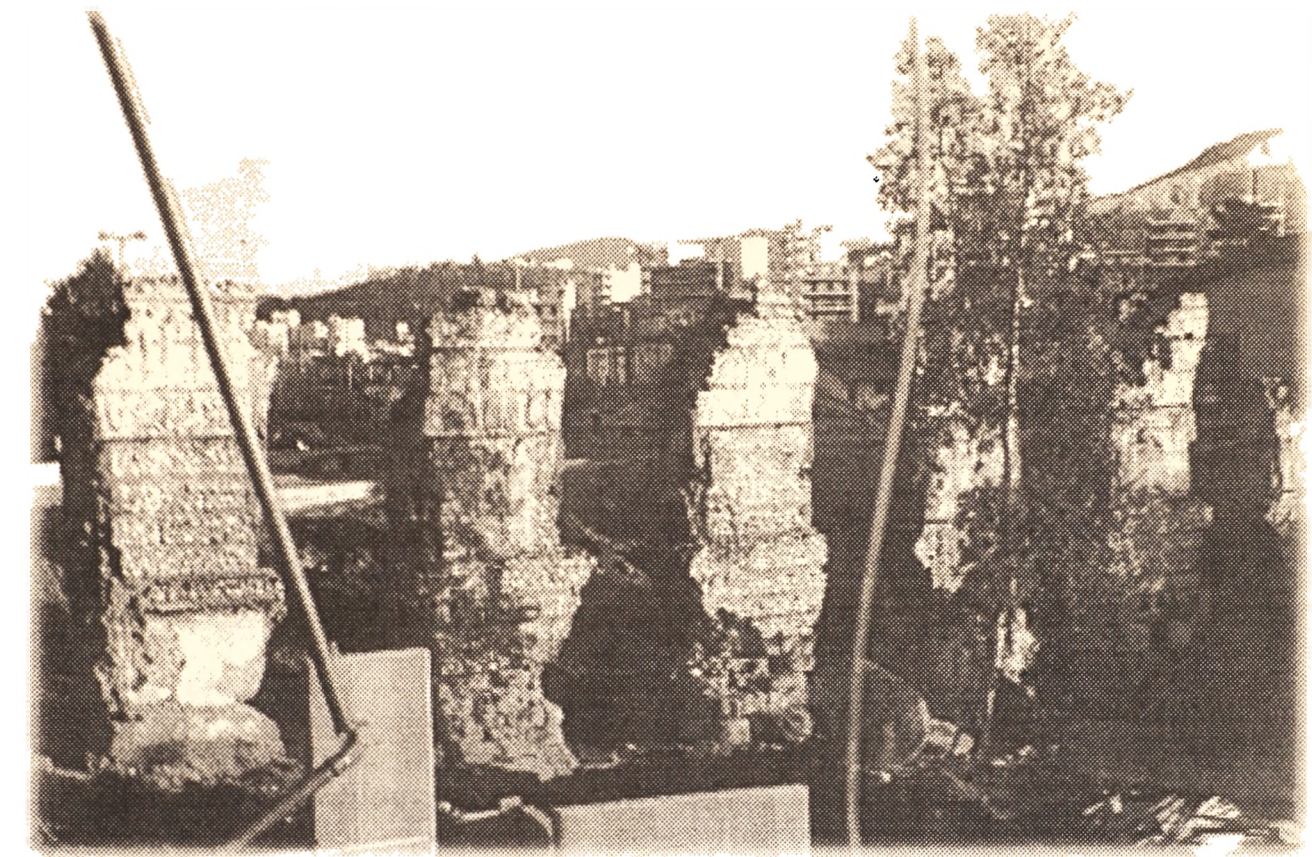
του Λεωνίδα Βαλασσόπουλου

Το Αδριάνειο Υδραγωγείο, που βρίσκεται στη συνοικία της Ελευθερούπολης στη Νέα Ιωνία, είναι ένα από τα ελάχιστα μνημεία της ρωμαϊκής εποχής, το οποίο παρά τις μεγάλες φθορές που έχει υποστεί από τη πάροδο των αιώνων –πρόκειται για χτίσμα του 2ου αι. μ.χ.– και την κακομεταχείριση των υπευθύνων, επιβιώνει ως τις μέρες μας.

Στις 27-12-95, η πλειοψηφία του δημοτικού συμβουλίου της Νέας Ιωνίας με επικεφαλής τον δήμαρχο **Πέτρο Μπουρδούκο**, και ενώ όλοι οι σύμβουλοι της αντιπολίτευσης απουσίαζαν, αποφάσισε την «αναβάθμιση της περιοχής του Λόφου του Αδριάνειου Υδραγωγείου και οι εργασίες για την «ανάπλαση» ξεκίνησαν λίγες εβδομάδες αργότερα. Από τότε έως σήμερα –και ενώ τα έργα, η μεταξύ άλλων προβλέπουν τη κατασκευή θεάτρου και τεχνητής λίμνης, συνεχίζονται– εκδηλώθηκαν πολλές αντιδράσεις από τη δημοτική αντιπολίτευση, τους τοπικούς της περιοχής καθώς και από τους τοπικούς φορείς. Αξίζει να σημειωθεί το μνημείο έχει υποστεί σοβαρές φθορές από τις πλημμύρες του Οκτωβρίου του 2004, στο ρέμα του Ποδονίφτη.

Στο έγγραφό του, στις 20-1-97, προς τις αρχές ο Σύλλογος «Φίλοι του Δάσους» διερωτάται: «Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις από την εστία υγρασίας που θα δημιουργήσει η λίμνη συνδυαζόμενη με τους ισχυρούς ρύπους των λεωφόρων σ' αυτό το βιότοπο σημείο της Νέας Ιωνίας; Ποια μέτρα έχει κατατεθεί για την προστασία του μνημείου από την εξβάθιση του χώρου κάτω από τα θεμέλια των πεσσών και με ποια μέτρα θα μονωθεί το μνημείο;»

Η μελέτη του έργου, συνολικού προϋπολογισμού 430 εκατομμυρίων, προέβλεπε τη δημιουργία του ενός από τους κεντρικούς πεσσούς του Υδραγωγείου στην τεχνητή λίμνη, ενώ ο άλλος ένας από τους πεσσούς θα εφάπτανε με τη λίμνη. Την ανησυχία του εξέφρασε, έπειτα από εξέταση της περιοχής, ο ομότιμος καθηγητής του ΕΜΠ στον τομέα της επιστήμης και τεχνικής των υλικών **Γεώργιος Κουλικίδης**, ο οποίος με επιστολή του της 16-1-97 προς το Σύλλογο «Φίλοι του Δάσους» τονίζει μεταξύ άλλων: «Τα δομικά του μνημείου φαίνονται να έχουν υποστεί μεγάλες φθορές. Η μόνιμη βύθιση του πεσσού μέσα στο νερό της λίμνης και η υγρασία της στην υπόλοιπη επιφάνεια,

να, λόγω της τριχοειδούς αναρρόχησης, θα επιταχύνει τη φθορά του.»

Με την άποψη του κ. Κουλικίδη, συμφωνεί και η Διεύθυνση Αναστήλωσης του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία σε κατεπείγον έγγραφο του διευθυντή της **Ι. Δημακόπουλου**, αφού αναφέρει ότι οι επιμέρους εργασίες που προβλέπονται στο σύνολο της μελέτης δεν έχουν εγκριθεί από τη Διεύθυνση Αναστήλωσης, όπως προβλέπει απόφαση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, τονίζει ότι κρίνεται απαραίτητος ο περιορισμός της επιφάνειας της τεχνητής λίμνης σε απόσταση τουλάχιστον πέντε μέτρων από το πλησιέστερο ποδαρικό του μνημείου. Επιπλέον υπογραμμίζει ότι θα πρέπει να εξασφαλιστούν: α) η πλήρης στεγανότητα του πυθμένα της λίμνης ώστε να μη βρίσκονται οι γειτονικοί πεσσοί υπό συνεχή αυξημένη υγρασία του εδάφους β) η μη υπερχείλιση της λίμνης από το νερό της βροχής με την εγκατάσταση κατάλληλων μηχανημάτων.

Από την πλευρά του, ο Σύλλογος «Φίλοι του Δάσους» επιμένει ότι θα πρέπει να συνεχιστεί η ανασκαφή, η συντήρηση και η αποτύπωση αυτού του σημαντικού υπερτο-

πικού μνημείου και να ματαιωθεί η κατασκευή της λίμνης, η οποία εκτός από τη φθορά του μνημείου θα υποβαθμίσει αισθητικά την περιοχή.

Το έγγραφο της Διεύθυνσης Αναστήλωσης είδε το φως της δημοσιότητας λίγες ημέρες μετά την ερώτηση που κατέθεσε ο βουλευτής του Συνασπισμού **Φώτης Κουβέλης**, στις 13-2 προς τους υπουργούς ΠΕΧΩΔΕ **Κ. Λαλιώτη** και Πολιτισμού **Ε. Βενιζέλο**, στην οποία οι δύο υπουργοί ερωτώνται ποια μέτρα προτίθενται να λάβουν για να αποτραπεί η καταστροφή του μνημείου και η προσβολή της περιοχής από τα εξαγγελθέντα έργα και σε ποιες ενέργειες θα προβούν για τη διάσωση και την ανάδειξη του Αδριάνειου Υδραγωγείου.

Ας ελπίσουμε η παρέμβαση της Διεύθυνσης Αναστήλωσης να αποτρέψει την περαιτέρω φθορά του μνημείου και την αλλοίωση της περιοχής από τα δημοτικά έργα «ανάπλασης» –η υδατοδεξαμενή που βρίσκεται στη κορυφή του λόφου προορίζεται για αναψυκτήρι–, τα οποία θέτουν σε άμεσο κίνδυνο ένα από τα ελάχιστα ρωμαϊκά μνημεία που σώζονται έως σήμερα.

Ισοπαλία στο γήπεδο της Παιδείας

του Τάσου Παππά

Η διεγκυνοσύνδα μεταξύ κυβέρνησης-ΟΛΜΕ ταλαιπώρησε επί αρκετές εβδομάδες την κοινωνία. Και τα δύο μέρη κατέβαλαν εργώδεις προσπάθειες ώστε να αποδείξουν ότι το δίκιο είναι με το μέρος τους. Από τη σύγκρουση, πάντως, δεν φαίνεται να βγαίνει καθαρά κερδισμένο κανένα. Κι αυτό γιατί η αντιπαράθεση πέρασε από διάφορες φάσεις. Πότε η μία πλευρά και πότε η άλλη σημείωναν πόντους στο παιχνίδι των εντυπώσεων. Αν η αξιολόγηση της πολυήμερης αναμέτρησης γινόταν με ποδοσφαιρικούς όρους, τότε το αποτέλεσμα θα ήταν η οδυνηρή και για τους δύο ισοπαλία.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

- Έχει ευθύνη η κυβέρνηση, γιατί άφησε να περάσει πολύτιμος χρόνος μέχρι να φτάσει στο σημείο να δεχτεί τα περισσότερα από τα θεσμικού χαρακτήρα αιτήματα της ΟΛΜΕ.

- Έχει ευθύνη η κυβέρνηση, γιατί άργησε να δώσει εκείνες τις χρηματικές αυξήσεις που θα ακύρωναν τις σκέψεις για συνέχιση της ανεργίας. Όταν τις έδωσε, η απεργία είχε τέτοια δυναμική που δεν ήταν δυνατόν να ελεγχθεί από τις μετριοπαθείς δυνάμεις της ΟΛΜΕ.

- Έχουν ευθύνη τα υπουργεία Παιδείας και Οικονομικών, που επί πολλές μέρες επιδόθηκαν σ' έναν άχαρο αγώνα για τον προσδιορισμό των κρατήσεων, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους οπαδούς της ρήξης στο χώρο των καθηγητών να μιλάνε για εμπαιγμό.

- Έχει ευθύνη η κυβέρνηση που τροφοδότησε την κοινή γνώμη με αισιόδοξες προβλέψεις για την πορεία της απεργίας, καλλιεργώντας ένα κλίμα προσδοκιών, το οποίο υπήρχε μόνο στα κεφάλια των προπαγανδιστών της.

- Έχει, τέλος, ευθύνη, το υπουργείο που περίμενε να οδηγηθεί η κατάσταση στο «παράπεντε» για να ανακοινώσει μέτρα για τη

διάσωση της εκπαιδευτικής χρονιάς.

Όμως, σε περιπτώσεις σκληρής σύγκρουσης, οι αιτίες για τη διαίωσιση μιας παθολογικής κατάστασης δεν ανιχνεύονται μόλις στον ένα πόλο. Το ιδεολογικό στερεότυπο σύμφωνα με το οποίο κάθε κοινωνική ομάδα που βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με την εξουσία έχει εκ των προτέρων δίκιο, δεν ριβάλλεται πια με τη λάμψη του παρελθόντος. Αν «φωταγωγήσουμε» μερικές από τις πρόσφατες και πιο μαζικές κινητοποιήσεις κοινωνικών στρωμάτων, θα δούμε ότι καθοδηγούνται από τη λογική της τυφλής αντίρρησης και «κουβαλούσαν» πασιφιστικές ή άλλου τύπου σκοπιμότητες.

ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ...

Έτσι:

- Δεν μπορεί παρά να επισημάνει καν ότι στον αγώνα των καθηγητών υπήρχαν δηλωμένες συντεχνιακές προθέσεις, έντονα μεταμφιεσμένες, με ορίζοντα τις εκλογές της ομοσπονδίας στις αρχές του καλοκαιριού.

- Δεν μπορεί παρά να σημειώσει κανείς τη μεθοδευμένη συμφωνία μεταξύ των διαιτητών που ανήκουν στη Ν.Δ. και αυτών που αναφέρονται στον ΣΥΝ οι οποίες, σχηματίζοντας περιστασιακές πλειοψηφίες και ανεπικουρούμενες από τις υπολογίσιμες αστερίστικες ομάδες, επεδίωξαν να εξασφαλίσουν οικονομικά ανταλλάγματα πολύ καλύτερα απ' αυτά που είχαν επιτύχει ως κατηγορίες εργαζομένων στον ευρύτερο μισθολογικό τομέα.

- Δεν μπορεί παρά να τονισθεί ότι η σκληρή επαναστατική γυμναστική στην οποία υπέβαλαν συνδικαλιστές της ΟΛΜΕ οι απεργούς καθηγητές (καθημερινές πορείες στους δρόμους της Αθήνας), εξυπηρετούσε μια τηλεοπτική αντίληψη της πολιτικής. Τα ιδιωτικά κανάλια, πάντοτε πρόθυμα να μεγεθύνουν τη λεπτομέρεια και να δραματοποιήσουν το εκκωφαντικό, συνέδραμαν τη προσπάθεια δυναμικών μειοψηφιών, τα

ών ο στόχος ήταν να εμφανιστεί η εργία των καθηγητών ως η εισαγωγή της ρχόμενης συγκρουσιακής-αντικαπιτα-τικής δυναμικής (πρόκειται για την έμ-η ιδέα όλων των γκρουπούσκουλων)!

Δεν μπορεί παρά να αναφερθεί ότι, την στιγμή που οι ηγέτες της απεργίας κό-νταν για τη δημόσια παιδεία, δημιουρ-αν το κατάλληλο έδαφος για την άνθι-ης παραπαιδείας.

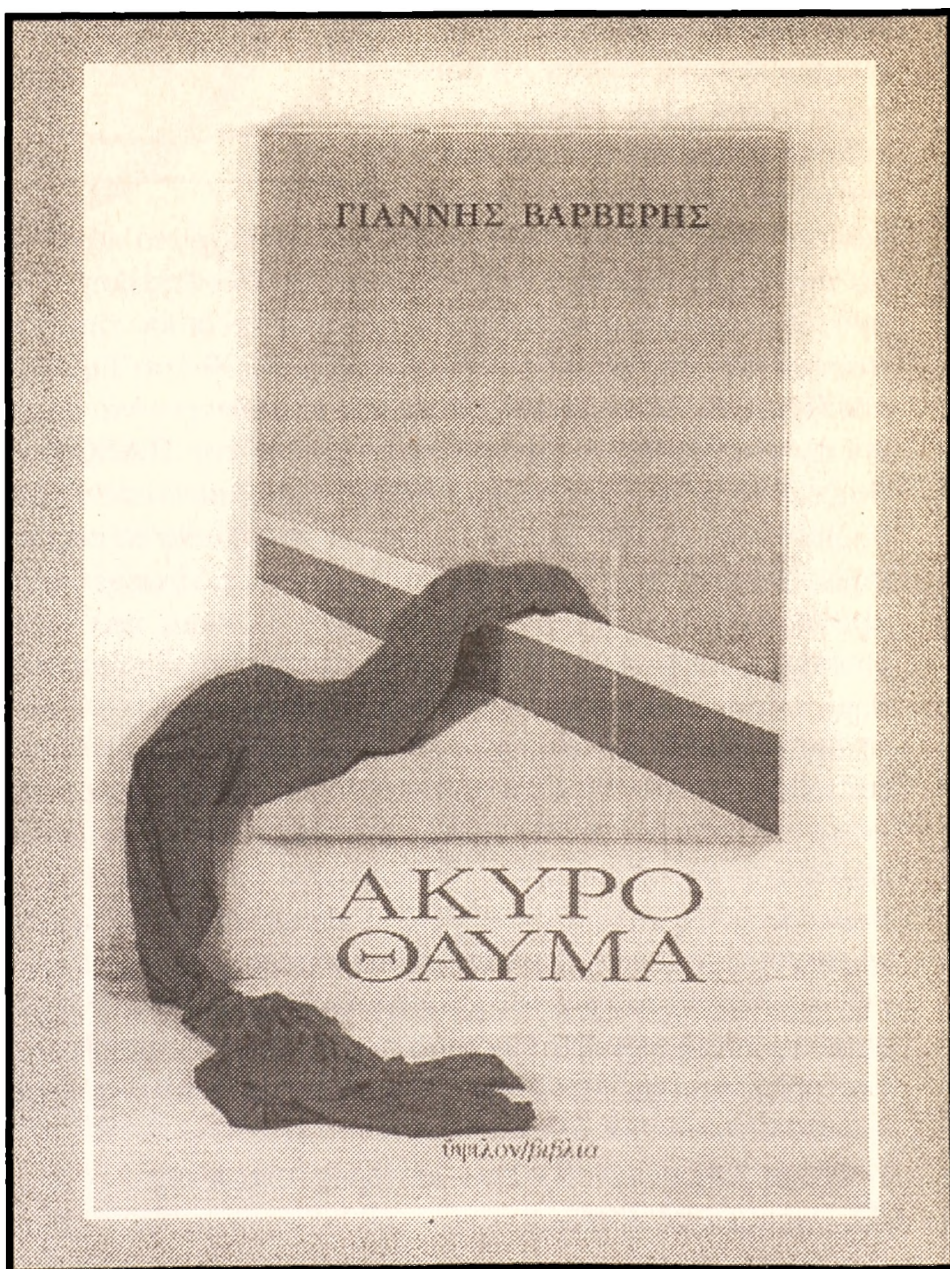
Δεν μπορεί να μην υπογραμμισθεί ότι, η μαξιμαλιστική λογική που διέκρινε τη περιφορά κάποιων συνδικαλιστών, ήθηκε το κίνημα των καθηγητών σε φανή απομαζικοποίηση. Είναι αρκετό να καταδειχθεί η εγκυρότητα του προε-λέντος συλλογισμού, να συγκριθούν τα οστά συμμετοχής στην απεργία τις δύο τες εβδομάδες με τα ποσοστά των τε-αίων ημερών. Όσοι επαίρονται για μα-διάρκεια της απεργίας, ας σκεφθούν ππτώσεις που θα έχουν στη συνείδηση κλάδου οι εκβιαστικές κινήσεις της κο-ής του συνδικάτου που εξάντλησε την νιστικότητα μεγάλης μάζας εκπαιδευ-ν.

Δεν μπορεί, τέλος, να περιποιεί τιμή

στους πρωτεργάτες της κινητοποίησης, η ήκιστα καμουφλαρισμένη επιθυμία τους να βρεθεί «λύση» διά του αυταρχισμού της κυ-βέρνησης μέσω της επιστράτευσης ή της ποινικοποίησης της ανεργίας. Ως μάννα εξ ουρανού περίμεναν οι συνδικαλιστές τη μία ή την άλλη εκδοχή προκειμένου να γυρί-σουν στα σχολεία «με το κεφάλι ψηλά», όπως στεντορείως διεκήρυσσαν. Σωσίβιο ήταν γι' αυτούς η προσφυγή τεσσάρων πο-λιτών στη δικαιοσύνη για να κριθεί η απερ-γία καταχρηστική. Η κυβέρνηση -αν πράγ-ματι κρύβεται πίσω από την προσφυγή- με αυτή την επιλογή της φάνηκε να αποδέχε-ται το κόστος που της αναλογεί. Εισπράτ-τει, βεβαίως, την κατηγορία περί ποινικο-ποίησης, αλλά την ίδια στιγμή προσέφερε διέξοδο στους καθηγητές για αξιοπρεπή αναδίπλωση χωρίς να τσαλακωθεί το κύρος του συνδικαλιστικού οργάνου τους. Φάνη-κε όμως ότι μια μερίδα της ηγεσίας της ΟΛΜΕ, όπως άλλωστε και η συντονιστική επιτροπή των αγροτών της Θεσσαλίας, φλέρταρε εντόνως με την ιδέα να γίνει η απεργία των καθηγητών η εμπροσθοφυλα-κή ενός κινήματος που θα ξεπερνά τα όρια της διεκδικητικής δράσης των επιμέρους

κοινωνικών ομάδων και θα θέτει γενικότε-ρους πολιτικούς στόχους. Επ'αυτού είναι αποκαλυπτική η δήλωση του γραμματέα του διοικητικού συμβουλίου της ΟΛΜΕ, Γρ. Καλομοίρη, στην εφημερίδα Νίκη: «στόχος της κυβέρνησης είναι να καταστείλει τον αγώνα των καθηγητών και να στείλει σε ολόκληρη την κοινωνία το μήνυμα ότι κάθε αμφισβήτηση της πολιτικής της είναι κατα-δικασμένη να αποτύχει. Αυτή την εκφοβι-στική τακτική θέλουμε να ακυρώσουμε. Κι αν το πετύχουμε αυτό, τότε θα έχουμε συμ-βάλλει στο να είναι πιο αποτελεσματικοί οι αγώνες όλων των εργαζομένων». Δεν είναι κακό να φαντασιώνεται κανείς με την ιδέα της πρωτοπορίας. Ούτε, επίσης, είναι προς κολασμόν τα επαναστατικά σχέδια επί χάρτου. Κατανοητό είναι, ακόμη, το να ερωτοτροπούν κάποιοι πολιτικοί χώροι με την ουτοπία.

Αυτό, όμως, που δεν επιτρέπεται να γίνε-ται είναι να χρησιμοποιούνται οι μαζικοί χώροι ως ιμάντες για να ικανοποιηθούν οι φιλοδοξίες πολιτικών αρχηγών και να δο-κιμάζεται η αντοχή της κοινωνίας, γιατί τις συνέπειες θα τις πληρώσουν οι ανυποψία-στοι...

Εκσυγχρονισμός και μεμψιμοιρία

του Παύλου Ελευθεριάδη

Η πολιτική και κοινωνική μεταρρύθμιση που χρειαζόμαστε θα έχει πετύχει όταν η μεμψιμοιρία και η διάχυση της ευθύνης αντικατασταθούν από το δυναμισμό και την κριτική. Αυτό είναι το στοίχημα του δημοκρατικού πολιτικού εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας.

Κατά τη δεκαετία του '80, κυρίαρχη πολιτική ιδέα στην Ελλάδα ήταν η κοινωνική ισότητα και ο «σοσιαλισμός». Η υποστήριξη ή η κριτική τους δέσποζε στη δημόσια ζωή και ήταν ένα από τα κύρια αντικείμενα του πολιτικού λόγου. Σήμερα έχουμε περάσει σε μία νέα φάση όπου, ενώ η ισότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη παραμένουν σημεία αναφοράς, η κυρίαρχη πολιτική ιδέα (αυτή που κερδίζει και χάνει εκλογές και εκθέτει όσους την αγνοούν) είναι ο πολιτικός και κοινωνικός «εκσυγχρονισμός». Φυσικά, η αλλαγή αυτή έχει να κάνει τόσο με την πραγματικότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης –θέμα που λίγο απασχόλησε τη δημόσια ζωή την περίοδο της δεκαετίας του '80– όσο και με την επικράτηση του Κώστα Σημίτη στο νέο ΠΑΣΟΚ. Το ερώτημα, όμως, που ανακύπτει είναι το εξής: Αν ο «σοσιαλισμός» της πρώτης περιόδου του ΠΑΣΟΚ ήταν ένα πολύ θολό και απροσδιόριστο σύνθημα (κάτω από το οποίο βρήκαν στέγη πολλά και διαφορετικά πράγματα) μήπως και η σημερινή κυρίαρχη ιδέα είναι τελικά άδεια; Υπάρχει κάποιο πραγματικό περιεχόμενο στην περίφημη έννοια του «εκσυγχρονισμού», ή μήπως είναι και αυτό ένα από τα εύκαμπτα συνθήματα που βολεύουν τους εκάστοτε κυβερνώντες.

Νομίζω πως η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να ξεκινήσει από τη θέση ότι ο εκσυγχρονισμός δεν είναι ούτε αποκλειστικά οικονομικού περιεχομένου ούτε σημαίνει την απομίμηση άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Ούτε το ένα ούτε το άλλο θα δώσουν αληθινές και διαρκείς λύσεις. Αντίθετα, η απάντηση θα πρέπει να έχει πιο στενή σχέση με τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης και την ιστορία της. Ο ζητούμενος εκσυγχρονισμός αφορά τη ριζική αναμόρφωση του πολιτικού μας βίου, καθώς θα πρέπει να καταστήσει την πολιτική διαδικασία επιτέ-

ΓΙΑ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΘΕΙΤΕ ΠΡΩΤΑ
ΕΣΘΗΣ ΝΑ ΔΕΣ ΚΙ ΕΣΤΕ ΠΡΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ...

λους ικανή να παίρνει και να εκτελεί αποφάσεις και να προχωρά σε μεταρρυθμίσεις προς χάριν του γενικότερου και μακροπρόθεσμου συμφέροντος.

Τι είναι, όμως, το γενικό συμφέρον; Πώς καθορίζεται το περιεχόμενό του; Είναι δυνατόν να γνωρίσουμε ποιο πραγματικά είναι; Αυτή η ερώτηση –η θεμελιώδης ερώτηση κάθε πολιτικής θεωρίας– είναι εξαιρετικά δύσκολη, ιδίως όταν φύγουμε από τα προφανή έργα της προστασίας από το έγκλημα και τους εξωτερικούς εχθρούς. Τελικά, η σύγχρονη

δημοκρατία μάς δίνει την εξής απάντηση: το γενικό καλό δεν είναι κάτι δεδομένο αλλά αποφασίζεται κάθε φορά από τον ίδιο το λαό σύμφωνα με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Ο σκοπός της δημοκρατίας είναι, συνεπώς, να αποφασίζει τι είναι το γενικό καλό με συμμετοχικές και αντιπροσωπευτικές διαδικασίες, που συμπεριλαμβάνουν όλα ανεξαιρέτως τα μέλη της κοινωνίας με απόλυτη ισότητα ψήφου και δικαιωμάτων.

ΤΟ «ΚΟΙΝΟ ΚΑΛΟ» ΩΣ ΙΔΙΟΝ ΟΦΕΛΟΣ

Βέβαια, εάν ρωτήσει κανείς τον μέσο Έλληνα ψηφοφόρο ποιος είναι ο σκοπός του κράτους, θα λάβει τελείως διαφορετική απάντηση. «Σκοπός του κράτους είναι το ιδιαίτερο συμφέρον όσων έχουν αξιώματα και των πελατών τους», θα είναι χωρίς αμφιβολία η πιθανότερη απάντηση. Εδώ είναι ακριβώς το πρώτο και μεγάλο πρόβλημα των πολιτικών θεσμών μας, πρόβλημα που γέννησαν και εξέθρεψαν οι μεγάλες πολιτικές διαμάχες της νεότερης πολιτικής μας ιστορίας. Το πρόβλημα δεν είναι ότι οι πολίτες μας δεν ξέρουν αρκετή πολιτική φιλοσοφία αλλά ότι ξέρουν ακριβώς πάρα πολύ καλά με πόση μονομέρεια έχει λειτουργήσει και λειτουργεί το πολιτικό μας σύστημα τα τελευταία πενήντα χρόνια. Το πρόβλημα είναι ότι η ίδια η πολιτική διαδικασία δεν σκοπεύει καν, ως θα όφειλε, στην εξυπηρέτηση ενός κοινού καλού, αλλά χρησιμοποιείται ανοιχτά από τους εκάστοτε λειτουργούς της για άλλους σκοπούς, όπως για παράδειγμα

Ο Παύλος Ζ. Ελευθεριάδης είναι λέκτορας νομικής στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου.

ην εξυπηρέτηση πολιτικών φίλων, την τοπική εκλογική επιτυχία, ενίοτε τον πλουτισμό και τα σχετικά.

Μια τέτοια αντίληψη έχει πολλαπλές συνέπειες. Μία είναι ότι κάνει πλέον η πολιτική να θεωρείται ως το πεδίο του γενικού καλού, άποψη που αποδίδεται πλέον στους αφελείς. Μία δεύτερη είναι ότι το πολιτικό σύστημα, αφού έπαψε πια να είναι το πεδίο της παραδοσιακής αναμέτρησης δεξιάς και αριστεράς, κλαμβάνεται «ρεαλιστικά» ως το πεδίο συγκρούσεως ανοιχτά προσωπικών συμφερόντων, π.χ. των δημοσίων υπαλλήλων, των συνδικαλιστών ή των εταιρειών των μεγάλων έργων. Το τρίτο και κυριότερο αποτέλεσμα είναι ότι οι πολιτικοί λειτουργοί που φεύλουν κανονικά να λαμβάνουν τις αποφάσεις παρουσιάζουν το έργο τους σαν την ταχυδακτυλουργική εξισορρόπηση συγκρουόμενων συμφερόντων. Το τελικό αποτέλεσμα είναι ότι ίδια η έννοια της πολιτικής απόφασης (και του προσδιορισμού ενός γενικού συμφέροντος) μετασχηματίζεται σε κάτι πολύ λιγότερο: είναι το δημιούργημα κάποιων ειδικών ή γενικών συνθηκών, το αποτέλεσμα του «κλίματος» ή οτιδήποτε άλλο, και όχι το αποτέλεσμα της προσωπικής κρίσεως του πολιτικού λειτουργού που έβαζε στην πράξη την πογραφή του. Αυτό, ακριβώς, είναι το πρόβλημα της «διάχυσης της ευθύνης».

Η εξασθένηση της έννοιας της πολιτικής απόφασης είναι καταστροφική για τον πολιτικό κόσμο μιας δημοκρατίας, για τον εξής λόγο: Από τη στιγμή που οι πολιτικές επιλογές χάνουν το χαρακτήρα τους ως ατομικές αποφάσεις, η ίδια η άσκηση της δημοκρατίας κλονίζεται. Η δημοκρατία αναγνωρίζει ότι ο καθορισμός του γενικού καλού θα γίνει από την ανθρώπινη αι, άρα, όχι αλάνθαστη κρίση των πολιτικών αξιωματούχων. Των βουλευτών, των υπουργών και των άλλων παρώντων της κρατικής εξουσίας. Ακριβώς, επειδή οι αποφάσεις αυτές δεν είναι ούτε αυτόματες ούτε αλάνθαστες, υπάρχει στη δημοκρατία ένα σύστημα ελέγχου και ευθύνης. Εάν οι πολιτικοί εκπρόσωποι τα θαλασπώσουν, το εκλογικό σώμα θα τους τιμωρήσει και θα εκλέξει τους αντιπάλους τους. Αλλά και πριν από τις εκλογές, αν μία κυβέρνηση χάσει την εμπιστοσύνη της Βουλής και ηττηθεί σε ψήφο εμπιστοσύνης, πρέπει να αντικατασταθεί από άλλη. Αυτοί είναι οι απλοί και βασικοί κανόνες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που σκοπό έχουν τον έλεγχο και τη διόρθωση των αποφάσεων της πολιτικής ηγεσίας. Οι κανόνες αυτοί δημοκρατικής λογοδοσίας δεν λειτουργούν πάντα τέλεια αλλά θεωρείται, τουλάχιστον στην Ευρώπη, ότι είναι προτιμότεροι από τη μονοκομματική δικτατορία ή την απόλυτη μοναρχία, που ανθίζει και προδίδει σε πολλές περιοχές του πλανήτη.

Από τη στιγμή, όμως, που η έννοια της ατομικής απόφασης αδυνατίζει, τότε η έννοια της ατομικής ευθύνης αδυνατίζει επίσης. Τι αξία έχει να ξηλώσεις τον υπουργό τάδε, αν η καταστροφική απόφασή του για τούτο ή το άλλο (π.χ. τα αυθαίρετα ή τις συγκοινωνίες) δεν ήταν πράγματι δική του αλλά αποτέλεσμα των περιστάσεων, της περιορέουσας ατμόσφαιρας, της πολιτι-

κής κουλτούρας, της τουρκοκρατίας και τα σχετικά; Πράγματι, σε μια τέτοια κατασκευή, η όποια κύρωση είναι άδικη. Η διάχυση αυτή της ευθύνης εξαφανίζει την ευθύνη των κυβερνώντων και κάνει τον έλεγχο από τους εκλογείς ή τον Τύπο μια άσκοπη διαδικασία. Έτσι, στρατιές πολιτικών εκπροσώπων και ηγετών, συχνά, δικαιολογούν την ανικανότητα ή διαφθορά των κομμάτων τους με αναφορά στις συνθήκες της Ελλάδας και την «καθυστέρηση» της πολιτικής της κουλτούρας.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Είναι φανερό ότι η μεμφίμοιρη αυτή απάντηση δεν είναι παρά μια υπεκφυγή. Η αλήθεια είναι πάρα πολύ απλή και πάρα πολύ παλιά. Οι αποφάσεις πάντοτε παίρνονται από τους κρατούντες. Ο μόνος λόγος για τον οποίο συνεχίζει να υπάρχει αυτό το πλέγμα αυταρχισμού, κρυφών κομματικών και άλλων εξυπηρετήσεων και διαφθοράς στον δημόσιο τομέα είναι ότι, όπως πάντα σε τέτοιες περιπτώσεις, συμφέρει αυτούς που έχουν

στα χέρια τους την εξουσία. Όσοι, λοιπόν, εκ των εξουσιαζόντων δικαιολογούν τη δική τους κατάχρηση εξουσίας με αναφορά στην «πολιτική κουλτούρα» και τα σχετικά, προσπαθούν απλώς να θολώσουν τα νερά. Επιδιώκουν να κρύψουν τη δική τους πολύ μεγάλη ευθύνη πίσω από μια κοινωνιολογία κυριολεκτικά της δεκάρας.

Το τελευταίο διάστημα έχει παρουσιαστεί μια πολύ μεγάλη ευκαιρία. Για πρώτη φορά, η φιλολογία περί κάποιου «γενικού καλού» δεν είναι μόνο θεωρητική. Οι νέες πραγματικότητες στη διεθνή οικονομία και η θέση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν αλλάξει τον δημόσιο λόγο και έχουν επιτέλους φωτίσει ορισμένες εξαιρετικά σημαντικές πτυχές και αδυναμίες της ελληνικής κοινωνίας. Όλοι πλέον συμφωνούν

για τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται, ώστε να φτάσει η χώρα τα κριτήρια του Μάαστριχτ και να ενταχτεί πλήρως στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, γνωρίζοντας επιτέλους μια πραγματική και πιο ισορροπημένη οικονομική ανάπτυξη. Οι πολιτικές διαφωνίες περιορίζονται πλέον στις μεθόδους που μπορούν να οδηγήσουν καλύτερα στους επιδιωκόμενους στόχους. Με την εξαίρεση μόνον του ΚΚΕ, όλες οι πολιτικές παρατάξεις (όσες δηλαδή έχουν κάποια διαμορφωμένη πολιτική και δεν λένε μόνο περιστασιακές ανοησίες) συμφωνούν για την απαιτούμενη θέση της χώρας στη διεθνή οικονομία και την Ευρώπη.

Η ευτυχής αυτή συγκυρία μπορεί, τελικά, να οδηγήσει και σε κάποιες ουσιαστικές αλλαγές. Ίσως ο Τύπος και οι σχολιαστές να συγκεντρώσουν τώρα την προσοχή τους πιο κοντά και πιο επίμονα στην επιμέρους ατομική ευθύνη των κρατούντων. Εφόσον δημοκρατία δεν είναι μόνο η τυπική εκλογή αλλά η ενημερωμένη και ζυγισμένη απόφαση του εκλογικού σώματος, η λεπτομερής και συστηματική κριτική αυτού του είδους θα εμπλουτίσει τα δημοκρατικά στοιχεία της κοινωνίας μας. Η πολιτική και κοινωνική μεταρρύθμιση που χρειαζόμαστε θα έχει πετύχει όταν η μεμφίμοιρη και η διάχυση της ευθύνης αντικατασταθούν από το δυναμισμό και την κριτική. Αυτό είναι το στοίχημα του δημοκρατικού πολιτικού εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας.

Η πολιτική διαδικασία δεν σκοπεύει στην εξυπηρέτηση ενός κοινού καλού, αλλά χρησιμοποιείται από τους εκάστοτε λειτουργούς της για άλλους σκοπούς – για την εξυπηρέτηση πολιτικών φίλων, την τοπική εκλογική επιτυχία, ενίοτε τον πλουτισμό...

Επιμέλεια: Ε. Κολιοπούλου, Δ. Κ. Σωτηρόπουλος

Το στοίχημα των δημοσιογράφων

Η άσκηση της πολιτικής μέσα από τον τύπο και η αλληλεξάρτηση και οι συμμαχίες που δημιουργούνται οδηγούν στην ολοένα και περισσότερο αυξημένη δυσπιστία του κοινού προς τα ΜΜΕ. Κάτω από αυτό το πρίσμα, τι εγγυήσεις υπάρχουν σήμερα για τον έλεγχο της εξουσίας, μίας από τις βασικές λειτουργίες του τύπου; Κύριο μέλημα της κάθε κυβέρνησης εξακολουθεί να είναι οι «καλές σχέσεις» της με τον τύπο (διάβαζε ο έλεγχος του τύπου) που στα καταπιεστικά καθεστώτα φτάνει μέχρι την ακύρωση της ελευθερίας έκφρασης. Στην γειτονική Αλβανία τη λογοκρισία που επέβαλε ο Σαλί Μπερίσα με την έναρξη της λαϊκής εξέγερσης διαδέχτηκε η πυρπόληση την περασμένη εβδομάδα των γραφείων της Κόχα Γιόνε στα Τίρανα, της μεγαλύτερης εφημερίδας της δοκιμαζόμενης χώρας. Το έλλειμμα δημοκρατίας σε πολλές χώρες κυρίως στην Αφρική, τη Λατινική Αμερική αλλά και την Ασία βασίζεται στην καταστολή της ελευθερίας της έκφρασης και στον προπηλακισμό όσων αντιστέκονται. Οι φυλακίσεις αλλά και οι δολοφονίες των δημοσιογράφων που υπερασπίζονται τις αρχές του ανεξάρτητου τύπου καταγράφονται καθημερινά από τις διεθνείς οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναμφίβολα, η πρόκληση της κοινωνίας των πληροφοριών αλλά και ο ολοένα ελεγχόμενος ρους της πληροφόρησης καθιστά πολύ πιο υπεύθυνους σήμερα τους λειτουργούς του τύπου.

•••Στις γειτονικές βαλκανικές χώρες η ελευθερία του τύπου είναι ακόμα πολύ περιορισμένη. Στην Κροατία δύο δημοσιογράφοι της εβδομαδιαίου περιοδικού Φέραλ Τρίμπιουν κατηγορήθηκαν πέρσι για δυσφήμιση του καθεστώτος επειδή κατέκριναν την πολιτική «συμφιλίωσης» της κυβέρνησης του Τούτζμαν. Ο ανεξάρτητος τύπος στην Σερβία που αγωνίστηκε, στη διάρκεια της γουγκοσλαβικής τραγωδίας εναντίον της εθνικιστικής πολιτικής των κρατικών μέσων, έχει γίνει το σύμβολο των διαδηλωτών του Βελιγραδίου. Οι ανεξάρτητοι ραδιοφωνικοί σταθμοί B92, Boom 93, η Nasa Borba, η μόνη ανεξάρτητη εφημερίδα της Σερβίας, η δεκαπενθήμερη Republika, τα εβδομαδιαία περιοδικά Vreme και Nezavisna δίδονται για την πάλη τους εναντίον της κυβερνητικής προπαγάνδας και για το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Στην Τουρκία, ένα χρόνο μετά την άγρια δολοφονία στην Κωνσταντινούπολη του δημοσιογράφου **Μετίν Γκεκτεπέ**, τον Γενάρη του 1996, οι αστυνομικές βιαιότητες εναντίον των δημοσιογράφων συνεχίζονται καθημερινά (συλλήψεις, ξυλοδαρμοί, απειλές). Οι **Δημοσιογράφοι χωρίς Σύνορα** καταγγέλλουν ότι τουλάχιστον 151 τούρκοι δημοσιογράφοι δέχτηκαν επιθέσεις της αστυνομίας στη διάρκεια του 1996.

•••Ο ιρανός αρχισυντάκτης του μηνιαίου εντύπου **Παρασκευή, Φαράχ Σαρκουνχί**, υπέρμαχος της ελευθερίας του τύπου, που είχε «εξαφανιστεί» από τον περασμένο Νοέμβριο σύμφωνα με τις αρχές, καταγγέλλει σε γράμμα του τον περασμένο Γενάρη, τις συνθήκες κράτησής του δίνοντας στη δημοσιότητα την αληθινή φύση του καθεστώτος της Τεχεράνης: «Δεν ήμουν φυλακισμένος, ήμουν ένας εξαφανισμένος που δεν άφησε κανένα ίχνος. Η κατάστασή μου ήταν πολύ διαφορετική από τους φυλακισμένους ή τους καταδικασμένους σε θάνατο, που ελπίζουν έστω σε μια χάρη, ή τουλάχιστον μπορούν να γράψουν στους δικούς τους και δεν κάθονται σε όλη τους τη ζωή απομονωμένοι από τον κόσμο, μόνιμοι τους σε ένα κελί. Ο θάνατός μου ήταν σίγουρος. Είπαν ότι εγκατέλειψα την χώρα. Τα μαρτύρια και όσα υπέφερα ως ζωντανός νεκρός με διέλυσαν. Στην αρχή προσπάθησαν να με εξοντώσουν· μετά με υποχρέωσαν να μαθαίνω απ' έξω κείμενα που έγραφαν και με έβαζαν να τα διηγούμαι στην τηλεόραση. Με κινηματογραφούσαν μέσα στη φυλακή και για να φαίνονται οι δηλώσεις μου αληθοφανείς έγραφαν σε ένα χαρτί λεπτομέρειες για την ιδιωτική ζωή αγαπημένων μου προσώπων. [...]»

•••Στη Μαυριτανία, στη δυτική Αφρική, η κυ-

βέρνηση έχει απαγορεύσει επανειλημμένα το ανεξάρτητο τύπο. Η αναστολή της λειτουργίας του εντύπου **Τα Νέα της Μαυριτανίας** επιβλήθηκε εξαιτίας ενός άρθρου που δημοσιεύτηκε το περασμένο Μάρτιο με αφορμή τη γιορτή της γυναικάς. Στο άρθρο με τίτλο «Από το αδιέξο στην πορνεία» περιγραφόταν η στέρηση δικαιωμάτων των γυναικών στην Αφρική: «[...] Αν και οι γυναίκες του Τρίτου Κόσμου συμμετέχουν με σημαντικό ποσοστό όλους του τομείς της ζωής δεν υπάρχει νομικό πλαίσιο που να κατοχυρώνει τις γυναίκες σε περίπτωση διαζυγίου ή να τις προστατεύει από βιαιότητες. Οι περισσότερες γυναίκες θεωρούν το γάμο ως την απελευθέρωσή τους για να βρουν κάτω από την εξουσία ενός συζύγου. [...] Το διαζύγιο αντίθετα εξαναγκάζει τις γυναίκες στην πορνεία, αφού λόγω ανεργίας και έλλειψης πόρων δεν μπορούν να ζήσουν τα παιδιά. Η κοινωνικο-υγειονομική εκπαίδευση είναι απαραίτητη αν κρίνουμε από τα ποσοστά θνησιμότητας κατά τον τοκετό ή από τις διάφορες αρρώστιες. Η σιωπή της κυβέρνησης για το Αιό δεν αφήνει το ιατρικό σώμα να πληροφύγει τον κόσμο ότι η αρρώστια εξαπλώνεται λόγω χρήσης προφυλακτικών.»

•••Το δίκτυο «Βολταίρος» δημιουργήθηκε στη Γαλλία το 1994 με αφορμή μια συζήτηση για όρια της ελευθερίας της έκφρασης και την αύξηση της λογοκρισίας στην Γαλλία. «Μπορούμε να υπερασπιζόμαστε την ελευθερία έκφρασης καταδικάζοντας την έκδοση ερευνών που διεξάγονται στους ιστορικούς του αναθεωρητισμού;» Το παραπάνω ερώτημα διατυπώθηκε πριν από τρία χρόνια, με αφορμή το νόμο Gayssot της τότε γαλλικής κυβέρνησης που απαγόρευε στους αναθεωρητές την άρνηση των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, ένα θέμα που επανήλθε το περασμένο φθινόπωρο με τη δημοσίευση του βιβλίου του Ρο **Γκαρωντύ** όπου αμφισβητούσε το γεγονός της Ολοκαυτώματος. «Με την καταστολή ο νόμος εμβάλλει μία επίσημη αλήθεια και επιτρέπει στον νεο-ναζί να εμφανίζονται ως θύματα. Επειδή χρησιμοποιεί μια αυταρχική μέθοδο ενάντια στον αυταρχισμό, ο νόμος Gayssot χάνει τον στόχο του: τη υπεράσπιση της δημοκρατίας.»

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Ταραγμένα Βαλκάνια

μετάβαση στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς των πρώην κομμουνιστικών χωρών τη Βαλκανικής δεν φαίνεται να είναι ανώδυνη. Αν οι συνέπειες της προσπάθειας δυτικοποίησης της οικονομίας των χωρών κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης δεν εάξουν προς το παρόν τις διεθνείς ισορροπίες αντίστοιχες προσπάθειες μεταρρύθμισης Βουλγαρία, την ΠΓΔΜ και την Αλβανία κινούνται να αποσταθεροποιήσουν την περιοχή. Η ερμηνεία της κρίσης σε αυτές τις χώρες επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ των γειτονικών κρατών και οι συνέπειες που προκάλεσε ο πόλεμος στην Βοσνία μπορούν ακόμα να εκλείψουν. Ούτε βέβαια η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία που επιβλήθηκε πριν από ένα χρόνο λύνει τα προβλήματα που δημιουργήσε η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Ο ολλανδός υπουργός εξωτερικών Χανς Βαν Μιέρλο προεδρεύει της Ε.Ε., στην πρόσφατη επίσκεψή του στα Σκόπια εκδήλωσε ανοιχτά τους φόβους για εξάπλωση της κρίσης στα Βαλκάνια.

Η έλλειψη υποδομής και χρηματο-πιστωτικών θεσμών σε αυτές τις χώρες διευκόλυναν την κερδοσκοπία με την ανοχή των δυτικών κρατών που αδηλείσαν να κυριαρχήσουν τις νέες αγορές. Μετά την κατάρρευση των «πυραμίδων» στην Αλβανία, η μία από τις μεγαλύτερες τραπεζικές εταιρίες ΠΓΔΜ χρεοκόπησε και οι πρώτες εκτιμήσεις για απώλεια από 100 έως 300 εκατομμύρια

δολάρια. Παράλληλα η απεργία πείνας των φοιτητών στα Σκόπια για έβδομη εβδομάδα επιτείνει την ένταση στην ΠΓΔΜ. Με αφορμή την επιδείνωση της κρίσης στην Αλβανία, η κυβέρνηση ζήτησε την αναστολή της διαδικασίας μείωσης του αριθμού των κυανόκρανων στο έδαφός της φοβούμενη την εισροή Αλβανών.

Στη Βουλγαρία, αν και η πολιτική λύση έχει βρεθεί με τις εκλογές που πρόκειται να γίνουν τον επόμενο Απρίλιο, τα προβλήματα δεν φαίνεται να επιλύονται. Ο πληθωρισμός άγγιξε το 390% και οι τιμές των προϊόντων αυξάνουν καθημερινά. Ωστόσο, η γεωπολιτική σημασία της χώρας στον ενεργειακό τομέα προκαλεί το έντονο ενδιαφέρον των δυτικών χωρών αλλά και της Ρωσίας: η ιδιωτική ρωσική εταιρεία Γκαζπρόμ επιδιώκει την εκμετάλλευση των αγωγών φυσικού αερίου της Βουλγαρίας προκειμένου να προμηθεύσει το ρωσικό φυσικό αέριο στις χώρες της Βαλκανικής μέσω του λιμανιού Μπουργκάς και Αλεξανδρούπολης.

Οι εξελίξεις στην Βαλκανική εξαρτώνται επομένως σε μεγάλο βαθμό από τη διαπραγμάτευση των οικονομικών συμφερόντων στην περιοχή και από το ενδεχόμενο ξαναμοίρασμα των ζωνών επιρροής ανάμεσα στους ισχυρούς. Η προσπάθεια ελέγχου και εκμετάλλευσης της οργής των εξεγερμένων και απελπισμένων πολιτών θα καθυστερήσει ίσως τα σχέδια τους μέχρι να βρεθεί η «νέα τάξη» που θα αρμόζει να επιβληθεί.

**Οι εξελίξεις στην
Βαλκανική
εξαρτώνται
από τη
διαπραγμάτευση
των οικονομικών
συμφερόντων
στην περιοχή.**

Η επόμενη μέρα

του Σωτήρη Ντάλη

Ύστερα από περίπου τρεις μήνες συνεχών διαδηλώσεων στους δρόμους του Βελιγραδίου, το καθεστώς Μιλόσεβιτς αναγνώρισε με ειδικό νόμο τη νίκη του συνασπισμού Ζάγεντνο στο Βελιγράδι και σε άλλους 13 σημαντικούς δήμους της χώρας. Στη Σερβία του Μιλόσεβιτς φαίνεται ότι χρειάζονται ειδικοί νόμοι για να επικυρωθεί ένα νόμιμο εκλογικό αποτέλεσμα!

Γνωστός μάστορας των πολιτικών ελιγμών, ο **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** έκανε στροφή 180 μοιρών. Αισθανόμενος ότι ο κλοιός γύρω του σφίγγει ολοένα και περισσότερο, ο σέρβος πρόεδρος βλέπει να τον εγκαταλείπει οριστικά η σερβική κοινωνία και, αυτή τη στιγμή, το μόνο που τον ενδιαφέρει είναι πώς θα κερδίσει χρόνο για να μπορέσει αργότερα να προχωρήσει σε κάποιους άλλους απρόβλεπτους ελιγμούς. Δεν είναι άλλωστε άνευ σημασίας το γεγονός ότι παρουσίασε το νομοσχέδιο με το οποίο αναγνωρίστηκαν τα αποτελέσματα των εκλογών ως γενναιόδωρη χειρονομία προς τους σέρβους πολίτες και την αντιπολίτευση και όχι ως υποχώρηση μπροστά στο διαγραφόμενο αδιέξοδο.

Με αυτή την τακτική υποχώρηση, ο Μιλόσεβιτς δείχνει άλλη μια φορά ότι πολύ δύσκολα θα εγκαταλείψει την εξουσία. Προς το παρόν, φαίνεται να ποντάρει πολλά στη συμφωνία του Ντέιτον, η οποία τον προήγαγε σε ειρηνοποιό, «απαλλάσσοντάς» τον σ' ένα βαθμό κι από τις ευθύνες του για τη Γιουγκοσλαβική τραγωδία και την τετράχρονη αιματοχυσία.

Ο σέρβος πρόεδρος στοχεύει στη σταδιακή ανάκτηση του ελέγχου, ελπίζοντας ότι σύντομα θα φανούν κι οι αδυναμίες της αντιπολίτευσης. Προς αυτή την κατεύθυνση ίσως τον βοηθήσει και η κρίσιμη κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση που οι αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου περάσουν στην «επίθεση» και κλιμακωθεί η ένταση σε όλα τα επίπε-

Οι επίμονες διαδηλώσεις και ο (τουλάχιστον) ένας νεκρός (στη φωτογραφία, πομπή την ημέρα της κηδείας του) έφεραν κάποια αποτελέσματα εκδημοκρατισμού στη Σερβία. Φωτ.: AP

δα, τότε, το Ζάγεντνο, ο συνασπισμός του Δημοκρατικού Κόμματος του **Ζόραν Τζίντζιτς**, του κόμματος της Σερβικής Ανανέωσης του **Βουκ Ντράσκοβιτς** και του κόμματος της Ανανέωσης των Πολιτών της **Βέσνα Πέσιτς** θα βρεθεί μπροστά σε σοβαρό δίλημμα. Αν η περιοχή οδηγηθεί σε μια κλιμάκωση των ταραχών, οι Ντράσκοβιτς

και Τζίντζιτς είναι βέβαιο ότι θα στηρίξουν την υιοθέτηση σκληρών μέτρων για προστασία της σερβικής μειονότητας, που κειμένου να κερδίσουν τη λαϊκή υποστήριξη. Σ' αυτή την περίπτωση, όμως, κινδυνεύουν να χάσουν τη Βέσνα Πέσιτς αλλά και την υποστήριξη της Δύσης. Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει της προσοχής το γεγονός

ΣΕΡΒΙΑ

ο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου αποτέ-
την αιχμή του δόρατος της εθνικιστι-
τολικής του Μιλόσεβιτς, χάρη στην
εξασφάλισε την εξουσία και συσπεί-
το σερβικό λαό.

ΙΣΟΒΟ ΣΤΟ ΜΑΤΙ ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΝΑ

αν το 1987, «όταν, σχετικά άσημος τό-
Μιλόσεβιτς από αντιεθνικιστής κοι-
στής μεταμορφώθηκε σε σέρβο υπερ-
πή, με πρώτο στόχο και θύμα τους
νούς του Κοσόβου».¹

χρόνια αργότερα, το 1989, με την κα-
ση της εκτεταμένης αυτονομίας που
στην περιοχή από το 1974 και το σερ-
εθνικιστικό παραλήρημα να κερδίζει
ος, ολοκληρώνεται η πρώτη πράξη του
κοσλαβικού δράματος που οδήγησε
ίατη διάλυση της πολυεθνικής νοτιο-
κής ομοσπονδίας. Όπως επισημαίνει
χα ο Α. Ηρακλείδης, «από το 1989 μέ-
ήμερα οι θέσεις των δύο πλευρών είναι
βίβαστες. Οι Σέρβοι εμμένουν στην
χώρηση μειονοτικών και μόνο δικαιω-
ν, ενώ οι Αλβανοί δηλώνουν ότι η ανε-
ρσία είναι η μόνη ρεαλιστική λύση μετά
ίλυση της Γιουγκοσλαβίας»². Σήμερα,
τές αναλύσεις σε ευρωπαϊκά και αμε-
ικά έντυπα υπογραμμίζουν ότι ενδέ-
το Κοσσυφοπέδιο να αποδειχθεί μοι-
για την ενότητα του συνασπισμού της
ολίτευσης.

ρι στιγμής, η αντιπολίτευση κατάφερε
ιβληθεί ως αξιόπιστη πολιτική δύνα-
αρά το γεγονός ότι δεν παρουσίασε
κρίσιμο και σαφές πρόγραμμα για τα
α προβλήματα που αντιμετωπίζει σή-
η Σερβία. Όταν, πριν από περίπου
μήνες οι πολίτες του Βελιγραδίου ξε-
αν στους δρόμους για να καταγγεί-
ην αυθαιρεσία του καθεστώτος Μιλό-
ε, κανείς δεν περίμενε ότι η διαμαρτυ-
υτή, που χαρακτηριζόταν κι από μια
ντλητη εφευρετικότητα στο να διακω-
τις απαγορεύσεις του καθεστώτος,
ε τόσο μεγάλη διεθνή απήχηση.

ρεις ηγέτες του Ζάγκεντο, έγιναν δε-
πο Παρίσι από τον γάλλο υπουργό
ερικών Ερβέ ντε Σαρέτ, οι ΗΠΑ φαί-
να μη θεωρούν πλέον τον Μιλόσεβιτς
υποκλειδί για τα Βαλκάνια, ακόμη
ποστηρικτές του όπως οι Ρώσοι, του
αν, με την πρόσφατη παρέμβασή τους
των εισηγήσεων του ΟΑΣΕ, ότι θα
ει να αντιμετωπίσει ρεαλιστικά τη νέα
αυτικότητα. Μετά την πρόσφατη από-

φραση της ηγεσίας της αντιπολίτευσης να
αναστείλει το «Ζάγκεντο» τις πορείες δια-
μαρτυρίας, οι ηγέτες του δείχνουν να μην
αποκλείουν το διάλογο με το καθεστώς Μι-
λόσεβιτς.

ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ;

Το επόμενο επίπεδο διεκδικήσεων –έστω
και με διάλογο– φαίνεται ότι θα είναι οι δη-
μοκρατικές ελευθερίες, ο εκδημοκρατι-
σμός των ΜΜΕ και η διαχείριση των κον-
δυλίων που θα διατεθούν στους 14 δήμους
της αντιπολίτευσης.³

Ας μην ξεχνάμε ότι ο Μιλόσεβιτς, πέρα από
τους πολιτικούς ελιγμούς, είναι γνωστός και
για τις οικονομικές μηχανορραφίες, οι οποί-
ες κατά τη διάρκεια του πολέμου οδήγησαν
τη χώρα σε ένδεια. Ήταν τότε που οι ευνο-
ούμενοι του Μιλόσεβιτς τύπωναν χρήματα
χωρίς την εξουσιοδότηση της Κεντρικής
Τράπεζας, για να εξαγοράσουν τα περισσό-
τερα γερμανικά μάρκα και αμερικανικά δο-
λάρια που βρίσκονταν στη χώρα. Το αποτέ-
λεσμα ήταν, όπως είναι πολύ γνωστό, ο υπερ-
πληθωρισμός με τις γνωστές συνέπειες για
τη Σερβία.

Σήμερα, όπως σημειώνουν δυτικοί αναλυ-
τές, το καθεστώς Μιλόσεβιτς παραμένει
στην εξουσία χάρη στον πρόσφατο πόλεμο
και στη Συμφωνία του Ντέιτον, όμως δεν
εμπνέει καμία εμπιστοσύνη στις κυβερνή-
σεις της Δύσης.

Το ζητούμενο είναι αν η σερβική αντιπο-
λίτευση μπορεί ν' αποτελέσει πραγματικό
πόλο σταθερότητας που θα προωθήσει τις
δημοκρατικές διαδικασίες και τον οικονο-
μικό εκσυγχρονισμό της Σερβίας. Δεν χω-
ρά αμφιβολία ότι το ενδεχόμενο κενού
εξουσίας στη Σερβία θα μπορούσε να συ-
μπαράσχει και γειτονικές χώρες, όπως η
ΠΓΔΜ και η Βοσνία. Ας μην ξεχνάμε ότι «η
δημοκρατία δεν είναι ένα απλό εκλογικό
γεγονός αλλά μια μακρά διαδικασία», μας
υπενθυμίζει εύστοχα ο Robert Kaplan στη
Wall Street Journal, υπογραμμίζοντας ότι
στα Βαλκάνια οι εθνικές εντάσεις και η οι-
κονομική υπανάπτυξη υποσκάπτουν τη δη-
μοκρατία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Α. Ηρακλείδης: «Κοσσυφοπέδιο: ένοπλη
βία ή ειρηνική επίλυση» στο *Αντί*, 1.2.1997.
2. Βλ. το ενδιαφέρον άρθρο του Zoran Jinjic για
τους μελλοντικούς στόχους του Zajedno στο
τεύχος XV της 26.2.1997 στο *Σαμιζντάτ*.
3. Αναδημοσίευση, εφημ. *Καθημερινή*, 2.3.1997.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά:

“Μύθοι και Ιστορία των Λαών”

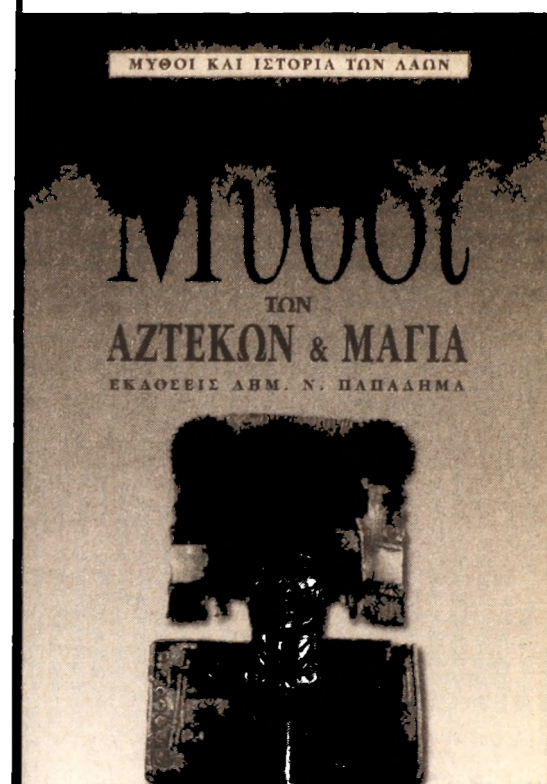
Για μικρούς και μεγάλους

Του Βρετανικού Μουσείου και του
Πανεπιστημίου του Τέξας

Karl Taube

Υφηγιτής του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας

ΜΥΘΟΙ ΤΩΝ ΑΖΤΕΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΓΙΑ

Με 96 σελίδες
37 εικόνες και 1 χάρτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Από τους Ίνκας, στο Τουπάκ Αμάρου

του Φίλιππου Φιλίππου

Το Περού, πριν την κατάληψή του από τα στρατεύματα του Φρανσίσκο Πισάρο το 1531-1533, αποτελούσε το κέντρο ενός προηγμένου ινδιάνικου πολιτισμού, εκείνου των Ίνκας. Τρίτη χώρα σε έκταση της Νότιας Αμερικής, μετά τη Βραζιλία και την Αργεντινή, το Περού στην ινδιάνικη διάλεκτο Κέτσουα σημαίνει «γη της αφθονίας». Είναι η χώρα των μύθων, η πατρίδα του Μάνκο Κάπακ και της αδελφής του Μάμα Τόκλο που αναδύθηκαν μέσα από τα νερά της λίμνης Τιτικάκα για να φτιάξουν την ορεινή πόλη Πούνο και να γίνουν βασιλιάδες των Ίνκας.¹

Τα ερείπια του αρχαίου πολιτισμού της χώρας βρίσκονται κυρίως στο Μάτσου Πίτσου, την ιερή πόλη των Ίνκας, στις πυραμίδες του Μότσε, αφιερωμένες στις θεότητες του Ήλιου και της Σελήνης, κι ακόμα στο Τσαν Τσαν. Οι τουρίστες απ' όλον τον κόσμο που φθάνουν στο Περού αυτά τα ερείπια πάνε να δουν, γοητευμένοι από τους θρύλους και τις ιστορικές παραδόσεις.

Το 1531, οι ισπανοί κονκισταδόρες απαγχόνισαν τον βασιλιά των Ίνκας, **Αταχουάλπα**, αφού προηγουμένως τον εξανάγκασαν να βαφτιστεί χριστιανός! Οι καταστροφές που προξένησαν στον πολιτισμό οι άντρες του **Πισάρο** ήταν πρωτοφανείς. Όταν το 1533 κυρίευσαν το Κούσκο, θρησκευτικό κέντρο της αυτοκρατορίας του Ήλιου, λεηλάτησαν σπίτια και ναούς, σύλησαν τάφους, κι έστειλαν τα κλοπιμαία και τα λάφυρα στην Ισπανία.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Το 1781 ξέσπασε στο Περού η αγροτική επανάσταση με ηγέτη τον **Τουμάκ Αμάρου**, μιγάδα, απόγονο των βασιλιάδων των Ίνκας, ο οποίος πολιόρκησε το Κούσκο. Είχε αποκληθεί «πατέρας όλων των φτωχών», των δυστυχισμένων και των αποκλήρων. Ο στρατός όμως των φτωχών που έφτιαξε και

Ο Μάριο Βάργκας Γιόσα.

τατροπώθηκε από τους καλά εξοπλισμένους Ισπανούς, οι οποίοι μετά την σύλληψή του τον βασάνισαν και τον κομμάτιασαν, ενώ ό,τι απέμεινε από το κορμί του το έκαψαν. Μάλιστα για να αποτρέψουν κάθε μελλοντι-

κή εξέγερση των συγγενών του, εξόντωσαν όλους τους απογόνους του μέχρι τέταρτου βαθμού.

Το Περού απελευθερώθηκε το 1821 από τον στρατηγό **Χοσέ δε Σαν Μαρτίν**, τον ελευθερωτή της Αργεντινής, ο οποίος συνεργάστηκε με τον **Σιμόν Μπολίβαρ**, τον ελευθερωτή των χωρών γύρω από τις Άνδρες (Βενεζουέλα, Κολομβία, Εκουαδόρ).

Πάντως η ιστορία δικαίωσε το Τουπάκ Αμάρου. Σήμερα θεωρείται ήρωας των Ινδιάνων της Νότιας Αμερικής και το όνομά του παραμένει θρυλικό. Το 1975 σιμοποίησαν από τη δεκαετία '60 κι εδώ κάποιες ανταρτικές οργανώσεις για να προσδώσουν κίνημά τους κύρος. Πρώτα οι Ταπαμάρος της Ουρουγκάης –οι ανταρτές πόλεων που έδρασαν στο Μοντεβιδέο– και, αργότερα, το Επαναστατικό Ινστιτούτο Τουπάκ Αμάρου στο Περού (MRTA).

Ο πολιτισμός των Ίνκας ήταν ο προηγμένος και πιο ανεπτυγμένος στη Νότια Αμερική. Στην πρωτεύουσα Κούσκο υπήρχε αστροσκοπείο με ηλιακά ωρολόγια και κλιμακοτές πυραμίδες, όχι από πέτρες όπως ο Μεξικό των Αζτέκων, αλλά από ηλιόψηφο πλίνθους. Υπήρχαν αμφιθέατρα για θρησκευτικές τελετές και ανάκτορα, τα οποία

τανοί τα μετέτρεψαν σε σπίτια με εσωτερική αυλή, κι εκκλησίες με γοθικούς θόλους. Πρόκειται για το περουβιανό μπαρόκ που αποτελείται από απλά σχήματα και στένους όγκους.

Η πόλη Ποτοσί, εμπορικό κέντρο των κασ (σήμερα ανήκει στη Βολιβία) μετά την κατάκτηση, το 1573, είχε 120 χιλιάδες κατοίκους. Τα ορυχεία χρυσού και ασημιού την έκαναν κέντρο πλούτου και επίδειξης. Ήταν πολυπληθέστερη από το Παρίσι, τη Λονδίνα και τη Μαδρίτη, το ίδιο λουσάτη και κοσμοπολίτικη. Φημιζόταν για τα σαλόνια της, τα καταγώγια, τα θέατρα, τις πόρνες, τα μάσκα, τις ταυρομαχίες, τις ιπποδρομίες, τις χαρτοπαιχτικές λέσχες, τις σχολές χορού.

Οι Ινδιάνοι Κέτσουα και Αϊμάρα μπορεί να αμείχθηκαν με τους Ισπανούς και να πήραν στοιχεία από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό αλλά συνέχισαν να διατηρούν τις παραδόσεις τους και τη γλώσσα τους. Ωστόσο, η λογοτεχνία του Περού αναπτύχθηκε κυρίως στα ισπανικά.

Ο σπουδαιότερο λογοτεχνικό κείμενο της ισπανικής περιόδου είναι το λαϊκό δράμα στη γλώσσα Κέτσουα *Ογιαντάι*, που δημοσιεύτηκε το 1853 και θεωρείται ένα από σημαντικότερα έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Πήρε το όνομά του από τον στρατιώτη Ογιάντα, ο οποίος είχε ερωτευθεί την αγαπημένη του.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα στο Περού άρχισε η ανάπτυξη της λογοτεχνικής σχολής που αποκλήθηκε «ιθαγενισμός». Θέμα της ήταν οι ιθαγενείς και οι παραδόσεις τους, οι λαϊκές συνθήκες διαβίωσής τους και η κατάσταση που υφίσταντο από τη λευκή μειοψηφία. Το είδος εγκαινίασε η **Κλορίντα Μάτος Τουρνέρ** (1854-1909) με το μυθιοστόρημα *Πουλιά χωρίς φωλιά*, επηρεασμένη από τη γαλλική κοινωνική λογοτεχνία και ιδίως τον Εμίλ Ζολά.

Μαζί της συμπορεύτηκε ο **Μανουέλ Γκονζάλες Πράδας** (1848-1918), ποιητής, δοκιμογράφος και αρθρογράφος, συγγραφέας των *Ελεύθερων Σελίδων*. Ο Πράδα με άρθρα του ξεσκεπάσε την αριστοκρατία, τους καθολικούς ιερείς και την αστική τάξη, δηλαδή όλους όσους εκμεταλλεύονταν τους Ινδιάνους των Άνδεων.

ΜΑΡΙΑΤΕΓΚΙ ΚΙ Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

Η εμφάνιση στο Περού του κοινωνιολόγου **Χοσέ Κάρλος Μαριάτεγκι** (1895-1930) άλλαξε ριζικά τα πολιτιστικά και κοινωνικά

πράγματα της χώρας. Ήταν ο πρώτος μαρξιστής στοχαστής της Λατινικής Αμερικής, κι αυτός που θεμελίωσε τη θεωρία της λογοτεχνίας στην αμερικανική ήπειρο. Ο Μαριάτεγκι από το 1920 έλεγε πως είναι λάθος η άποψη που υποστηρίζει πως ο ρεαλισμός στην τέχνη συνεπάγεται την άρνηση της φαντασίας. Ήταν, δηλαδή, ο άνθρωπος που προέβλεψε (και ενέκρινε) το λογοτεχνικό είδος που άνθισε στη Λατινική Αμερική από τα μέσα του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα.

Πρόκειται, βέβαια, για τον «μαγικό ρεαλισμό», ή αλλιώς «θαυμαστή πραγματικότητα», που αρχικά υπηρετήθηκε από τους Κουβανούς **Αλέχο Καρπεντιέρ** και **Λεσάμα Λίμα**, κι αργότερα από τους Μεξικανούς **Χουάν Ρούλφο** και **Κάρλος Φουέντες**, τον Γουατεμαλτέκο **Μιγκέλ Άνχελ Αστούριας**, τον Κολομβιανό **Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες** και άλλους λατινοαμερικανούς συγγραφείς.

Ο Μαριάτεγκι μέσω των δοκιμίων του στο περιοδικό *Αμιαούτα*, το 1926, επηρέασε τους λογοτέχνες της εποχής του, φέρνοντας στην πατρίδα του τις τάσεις της Ευρώπης. Είχε παρακολουθήσει το ιδρυτικό συνέδριο του ιταλικού Κ.Κ. το 1922 και είχε συνδεθεί με τον **Αντόνιο Γκράμσι**, κάτι που τον βοήθησε να αναλύσει μαρξιστικά τόσο τη λογοτεχνία, όσο και την ιστορία της Λατινικής Αμερικής. Μέλος αρχικά του κόμματος APRA, ίδρυσε στη συνέχεια, το 1928, το Κ.Κ. του Περού, συμβάλλοντας έτσι κατά πολύ στην εθνική αφύπνιση των συμπατριωτών του.

Ένας από τους σημαντικότερους ποιητές της Λατινικής Αμερικής και γενικότερα του ισπανόφωνου κόσμου θεωρείται ο επίσης μαρξιστής **Σέσαρ Βαγέχο** (1892-1938), ο οποίος άσκησε μεγάλη επιρροή στους μεταγενέστερους ομότεχνούς του, εκείνους που αναζητούσαν το δρόμο τους όχι στην παράδοση και τον ιθαγενισμό αλλά στα ευρωπαϊκά ρεύματα, σε συνάρτηση με τους κοινωνικούς προβληματισμούς.

Πρώτα η μεξικανική επανάσταση του **Ζαπάτα** και του **Βίγια** και μετά η ηρωική επηρέασαν καθοριστικά τη λογοτεχνία του Περού. Αναθαρρημένοι οι διανοούμενοι της χώρας από τις κοσμογονικές αλλαγές που συντελούνταν σε παγκόσμιο επίπεδο, ζητούσαν αλλαγές ριζικές και στη δική τους χώρα, στη δική τους κοινωνία και οικονομία.

Το 1924 ιδρύθηκε η APRA (Alinza Popular Revolucionaria Americana) όχι στο Περού αλλά στο Μεξικό από τον εξόριστο διανοούμενο **Βίκτορ Ραούλ Άγια δε λα Τόρε**. Το παναμερικανικό αυτό κόμμα είχε μαρξιστική

ιδεολογία και έδινε μεγάλη έμφαση στην ενότητα των ιθαγενών και στην αντιμετώπιση του ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ. Το 1933 ο Τόρε δολοφονήθηκε, το APRA βαθμιαία εκφυλίστηκε, απέρριψε το μαρξισμό, χωρίς όμως να πάψει να παλεύει κατά των στρατιωτικών και των γαιοκτημόνων που έλεγχαν την περουβιανή κοινωνία.

Μια πολύ μεγάλη στιγμή για την ιστορία του Περού ήταν η ένοπλη εξέγερση του 1950, όταν στην πόλη Αρεκίπα συγκροτήθηκε λαϊκή κυβέρνηση ή οποία γρήγορα καταλύθηκε από τους στρατιωτικούς το 1954.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΛΒΑΡΑΔΟ

Οι δικτατορίες στο Περού (όπως και σ' ολόκληρη τη Λατινική Αμερική) ανέκαθεν αποτελούσαν πολιτικό φαινόμενο και ιστορική παράδοση. Το 1968, ο στρατηγός **Χουάν Βελάσκο Αλβαράδο** επιχείρησε να σπάσει την παράδοση και να αντικαταστήσει τις αυταρχικές συντηρητικές δικτατορίες με μια προοδευτική χούντα, πλαισιωμένος από αριστερούς διανοούμενους όλου του τότε ιδεολογικού φάσματος (ο δικός μας **Μιχάλης Ράπτης** ή **Πάμπλο** είχε μεταβεί κι αυτός εκεί). Γοητευμένος από τους κοινωνικούς πειραματισμούς, ο Αλβαράδο ανέπτυξε σχέσεις με την ΕΣΣΔ, σε μια εποχή που αυτή η χώρα, ύστερα από την επανάσταση στην Κούβα, θεωρείτο εχθρική, και τα περισσότερα κράτη της Λατινικής Αμερικής είχαν διακόψει κάθε επαφή μαζί της.

Ο Αλβαράδο απαλλοτρίωσε τοιφλίκια, εθνικοποίησε ορυχεία και πετρελαιοπηγές και μελετούσε ένα είδος αυτοδιαχείρισης στις μεγάλες επιχειρήσεις, όπου οι εργαζόμενοι θα έπαιρναν μερίδιο από τα κέρδη τους. Όλα αυτά τα μέτρα από τους οπαδούς του είχαν χαρακτηριστεί «επαναστατικές, αντιϊμπεριαλιστικές και αντιολιγαρχικές αλλαγές». Ωστόσο είχαν ένα μεγάλο οικονομικό και πολιτικό κόστος, κάτι που το 1975 οδήγησε στο κίνημα του στρατηγού **Φρανσίσκο Βερμούδες**, ο οποίος κατάργησε τις περισσότερες μεταρρυθμίσεις. Στο μεταξύ, οι αλλαγές αυτές είχαν προκαλέσει σύγχυση και διασπάσεις στην Αριστερά.

Τα γεγονότα στο Περού (και σ' όλη την ήπειρο) είχαν επηρεάσει τη λογοτεχνία, στην οποία εξέχουσα θέση κατέχει ο στρατευμένος συγγραφέας **Μανουέλ Σκόρσα** (1928-1983). Ο Σκόρσα εισήγαγε το φανταστικό στην μέχρι τότε ρεαλιστική λογοτεχνία της χώρας, συνδυάζοντάς το με την κοινωνική διαμαρτυρία. Είχε εκλεγεί βουλευτής με

έναν αριστερό συνασπισμό, υπήρξε μέλος του APRA και πήρε μέρος στην αντίσταση των Ινδιάνων των Άνδεων εναντίον μιας αμερικανικής εξορυκτικής εταιρείας. Σκοτώθηκε σ' ένα αεροπορικό δυστύχημα στη Μαδρίτη, πριν προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του.

Στην *Ιστορία του Γκαραμπόμπο του Αόρατου*, κλασικού πλέον μυθιστορήματος της λατινοαμερικανικής λογοτεχνίας, αφηγείται τους αγώνες ενός λαϊκού ήρωα που έδρασε στις αρχές της δεκαετίας του '60 στις οροσειρές των Άνδεων. Κατά τον Σκόρσα, το βιβλίο είναι «ένα κεφάλαιο από τον ανατρεπτικό πόλεμο που εδώ και αιώνες έχει ως αντιμέτωπους την κρεολική κοινωνία του Περού με τους ιθαγενείς που επέζησαν και που έχουν τις ρίζες τους στους προκολομβιανούς πολιτισμούς».

ΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Στηριγμένη στην αίγλη του λαϊκού περουβιανού κινήματος και στις ινδιάνικες παραδόσεις, η APRA κερδίζει τις εκλογές του 1985 και σχηματίζει κυβέρνηση για πρώτη φορά στην ιστορία της. Ο Άλαν Γκαρσία Πέρες, άνθρωπος που σχετίζεται με τη Σοσιαλιστική Διεθνή, γίνεται πρόεδρος. Στις ίδιες εκλογές, η μαρξιστική Αριστερά υπό το σχήμα της Ενωμένης Αριστεράς (I.U.) έρχεται δεύτερο κόμμα. Στο μεταξύ έχει κλιμακώσει τη δράση του το «Φωτεινό Μονοπάτι», αντάρτικο κίνημα που ιδρύθηκε το 1968 από τον καθηγητή της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Αγιακούτσο Αμπιμαέλ Γκουσμάν.

Ο Γκουσμάν υπήρξε καθοδηγητής του Επαναστατικού Φοιτητικού Μετώπου (FER) που είχε κερδίσει τις φοιτητικές εκλογές του 1962. Ένα σύνθημα του Μετώπου, το «Να βαδίσουμε στο φωτεινό μονοπάτι του Χοσέ Κάρολος Μαριατέγκι», δίνει το όνομα στο αντάρτικο του Γκουσμάν, το οποίο άρχισε να συγκρούεται με την εξουσία το 1980.

Έχοντας αποχωρήσει από το Κ.Κ. του Περού, ο Γκουσμάν ενστερνίστηκε τις μαοϊκές ιδέες και θεωρούσε την Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα ως το σημαντικότερο γεγονός του 20ου αιώνα. Το «Φωτεινό Μονοπάτι» αντιπαράχθηκε στην ΕΣΣΔ και στην Κούβα και στηλίτευσε την ιδεολογία του Τσε Γκεβάρα. Στο μεταξύ, το 1982, ο Βίκτορ Πολάι Κάμπος, απόφοιτος της Σορβόνης, όπου είχε συμφοιτητή τον Άλαν Γκαρσία, συνένωσε διάφορες οργανώσεις, ιδρύοντας το MRTA. Οι αντάρτες

του που πρεσβεύουν τις διεθνιστικές γκεβαρικές απόψεις –αντίθετα μ' εκείνους του Φωτεινού Μονοπατιού που είναι εθνικιστικές– εμφανίζονται το 1984 στις πόλεις.

Όσπου το 1990 ένας άγνωστος μηχανικός, γιος γιαπωνέζων μεταναστών, ο Αλμπέρτο Φουτζιμόρι, κατορθώνει να κερδίσει τις προεδρικές εκλογές, νικώντας στον δεύτερο γύρο τον εκπρόσωπο της συνασπισμένης Δεξιάς: τον συγγραφέα Μάριο Βάργας Γιόσα. Ο Γιόσα, αν και ξεκίνησε ως μαρξιστής και οπαδός του Φιδέλ Κάστρο, μετά την εγκατάστασή του στην Ευρώπη προσχώρησε στη συντήρηση. Έχοντας γράψει μια σειρά μυθιστορημάτων, με σημαντικότερο το *Πράσινο Σπίτι*, είναι ο κατ' εξοχήν σύγχρονος περουβιανός συγγραφέας.

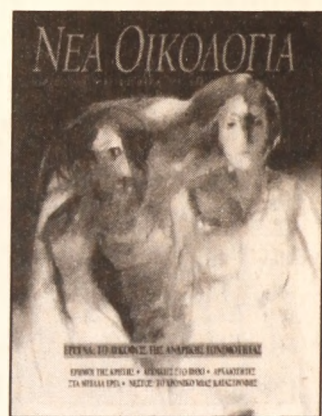
Ο Γιόσα θεωρεί ότι στο Περού και στις άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής «λογοτέχνης σημαίνει πρώτα πρώτα και σχεδόν αποκλειστικά ότι επωμίζεσαι μια κοινωνική ευθύνη», κι ότι ο αναγνώστης περιμένει απ' αυτόν παράλληλα με το έργο του «να έχει πολιτική δράση». Από τους ελάχιστους λογοτέχνες της Λατινικής Αμερικής που στρατεύτηκαν στη Δεξιά, ο Γιόσα μετά την ήττα του δεν έπαψε ν' ασχολείται με την πολιτική. Αποτελώντας ένα απτό δείγμα διχασμένης προσωπικότητας, ενώ χαρακτήρισε το κυβερνητικό κόμμα PRI του Μεξικού «διαρκή δικτατορία», δεν δίστασε να υποστηρίξει πως το κίνημα των Ζαπατίστας που εξερράγη την 1η Ιανουαρίου του 1994 αποτελούσε «οπισθοχώρηση».

Όσο για την περουβιανή λαϊκή τέχνη, είναι εμπλουτισμένη με στοιχεία από την παράδοση των Ινκας και των κονκισταδόρες. Στη μουσική, οι ινδιάνικες μελωδίες δέχτηκαν την επίδραση των αντίστοιχων ισπανικών, κι έτσι αναπτύχθηκε η μιγάδικη μουσική που έχει ως κυριότερα όργανα την άρπα, την κιθάρα και την ντόπια παραλλαγή της, το τσαράνγκο. Αλλά και τα έθιμα των ιθαγενών αλλοιώθηκαν από τις ξένες επιρροές. Η λατρεία των ειδώλων με τις επεμ-

βάσεις των καθολικών ιεραποστόλων δεν άλλαξε ουσιαστικά, αφού μόνο τα ονόματα των Αγίων και της Παναγίας εξευρωπαϊσθηκαν. Ο παγανισμός εξακολουθεί να είναι εμφανής στις θρησκευτικές τελετές των καμπεσίνος, των αγροτών του Περού.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σχετικές πληροφορίες στο άρθρο των Μ. Μπαρσέφσκι, Χ. Στουγιαννίδου και Μ. Χαρίση στο περ. Σχολιαστής, τχ. 58, 9.1.1988.
2. Εδουάρδο Γκαλεάνο, *Οι ανοιχτές φλέβες της Λατινικής Αμερικής*, εκδ. Θεωρία, 1989.
3. Βλέπε το βιβλίο του *Μια ζωή επαναστάτης*, εκδ. Κάκτος, 1985.
4. *Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια*.
5. Πρόλογος στο ίδιο βιβλίο, εκδ. Δελθθανάσι, 1981.
6. Άρθρο του, «Το γράψιμο στη Λατινική Αμερική», στο περ. Διαβάζω, τχ. 59, 29.12.1982.

NEA ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 149
ΜΑΡΤΙΟΣ 1997

Μηνιαία επιθεώρηση,
Μαυρομιάλη 39,
106 80 Αθήνα,
τηλ.: 3624323,
τηλ./fax: 3619837,
e-mail: ecology@hol.gr

Στο τεύχος Μαρτίου της Νέας Οικολογίας διαβάστε:

στην ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ:

- Μεγάλα έργα «εναντίον» του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς:
 - Το χρονικό της καταστροφής στο Νέστο
 - Ο «αντίλογος» για την εκτροπή του Αχελλώου
 - Αρχαίο Λύκειο και Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
 - Ο Κεραμικός της Αθήνας και το ΜΕΤΡΟ
- Η κοινωνία μπροστά στις κάμερες:
 - Η πορνογραφία του θανάτου
 - Η ξενοφοβία των Μ.Μ.Ε.

ΕΡΕΥΝΑ: Το ηυκόφως της ανδρικής γονιμότητας
ΦΥΣΗ: Αποικίες στο βυθό: τα δίθυρα μαλάκια
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ: Έρημοι της Κρήτης
ΡΥΠΑΝΣΗ: Το νέφος της Θεσσαλονίκης

- **ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΑΚΟΜΗ:** μια εμπειριστατωμένη ανάλυση του Αγροτικού προβλήματος σε σχέση με τις Βιοκαλλιέργειες, παρουσίαση των Φωτοβολταϊκών Συστημάτων, τα νέα των Περιβαλλοντικών Οργανώσεων και όπως πάντα ειδήσεις από την Περιφέρεια, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Βιβλιοεπιλογές και άλλα.

Σκληρό παιχνίδι

του Κατερίνας Καρύγιαννη

Σκληρό διαπραγματευτικό παιχνίδι ανάμεσα στον Γιάσερ Αραφάτ και τον Βενιαμίν Νετανιάχου, ενόψει της έναρξης των συνομιλιών της τελευταίας φάσης για την οριστική διευθέτηση του Παλαιστινιακού. Ο ισραηλινός πρωθυπουργός προχωρεί σε προκλητικές κινήσεις που ικανοποιούν τους ακροδεξιούς στην κυβέρνηση και τη χώρα του, ενώ ο παλαιστίνιος ηγέτης επισείει τον κίνδυνο των τυφλών χτυπημάτων των φανατικών μουσουλμάνων για να αναγκάσει τον Νετανιάχου να αναθεωρήσει. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, τις επόμενες ημέρες να έχουμε κλιμάκωση της έντασης με αιματηρά επεισόδια στη Δυτική Όχθη – και αλλού.

Γιασέρ Αραφάτ

γείες εκείνες που απειλούν τις τελικές διαπραγματεύσεις για το καθεστώς της Ιερουσαλήμ.

Οι δύο πλευρές δείχνουν τα νύχια τους και ο ισραηλινός πρωθυπουργός προχωρά σε επίδειξη δύναμης με την απόφασή του να κλείσει τέσσερα γραφεία των Παλαιστινίων στον αραβικό τομέα της Ιερουσαλήμ. Η προκλητικότητα της ισραηλινής κυβέρνησης κορυφώθηκε με την απόφασή της να παραχωρήσει στην παλαιστινιακή διοίκηση μόνο ένα ποσοστό 9% της Δυτικής Όχθης, αντί του 30% που ανέμεναν οι Παλαιστίνιοι σε αυτό το στάδιο. Το γεγονός προκάλεσε την παραίτηση του επικεφαλής της διαπραγματευτικής ομάδας των Παλαιστινίων στις ειρηνευτικές διαπραγματεύ-

σεις, **Μαχμούντ Αμπάς**.

Ο παλαιστίνιος ηγέτης, Γιάσερ Αραφάτ, αναγκάζεται να ανεβάσει τους τόνους δηλώνοντας ότι υπάρχει κίνδυνος νέας εμπλοκής και αφήνοντας να διαρρεύσει ότι θα εγκαταλείψει την έδρα του στη Γάζα και θα μεταβεί στο Κάιρο. Σ' αυτή τη φάση, ο φόβος των τυφλών χτυπημάτων των εξτρεμιστών Παλαιστινίων είναι η μόνη κίνηση στη σκακιέρα της Μέσης Ανατολής που μπορεί να αναγκάσει την ισραηλινή κοινή γνώμη να αποδεχτεί παραχωρήσεις προς τους Παλαιστινίους και να επιτρέψει στον Βενιαμίν Νετανιάχου να πάρει αποστάσεις από την αδιάλλακτη, μέχρι τώρα, στάση του. Θεωρείται, λοιπόν, πολύ πιθανό τις επόμενες μέρες να επαναληφθούν βίαια επεισόδια μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων ανάλογα με αυτά του Σεπτεμβρίου.

Τώρα που Αμερικανοί και Ευρωπαίοι μεθοδεύουν να ξαναβάλουν στο παιχνίδι και τη Συρία, θα δούμε τον κ. Νετανιάχου να χρησιμοποιεί ακόμα πιο πολύ την τακτική μια στο καρφί και μια στο πέταλο. Δεν υπάρχει, ίσως, άλλος τρόπος να προασπίσει ο Βενιαμίν Νετανιάχου την εξουσία ή ακόμα και τη ζωή του από τους ακροδεξιούς που τον στήριξαν δίνοντας βάση στις ακραίες προεκλογικές του εξαγγελίες. Τότε, μεταξύ άλλων, ο Νετανιάχου δήλωνε ότι δεν υπήρχε περίπτωση να καθήσει στο ίδιο τραπέζι με τον εξτρεμιστή Αραφάτ. Με το πέρασμα του χρόνου, όμως, μάλλον συνειδητοποιεί ότι από καιρό κάθονται και οι δύο στο ίδιο τεντωμένο σκοινί.

Το δικαίωμα της απόσχισης

του Αστέρη Χουλιάρη

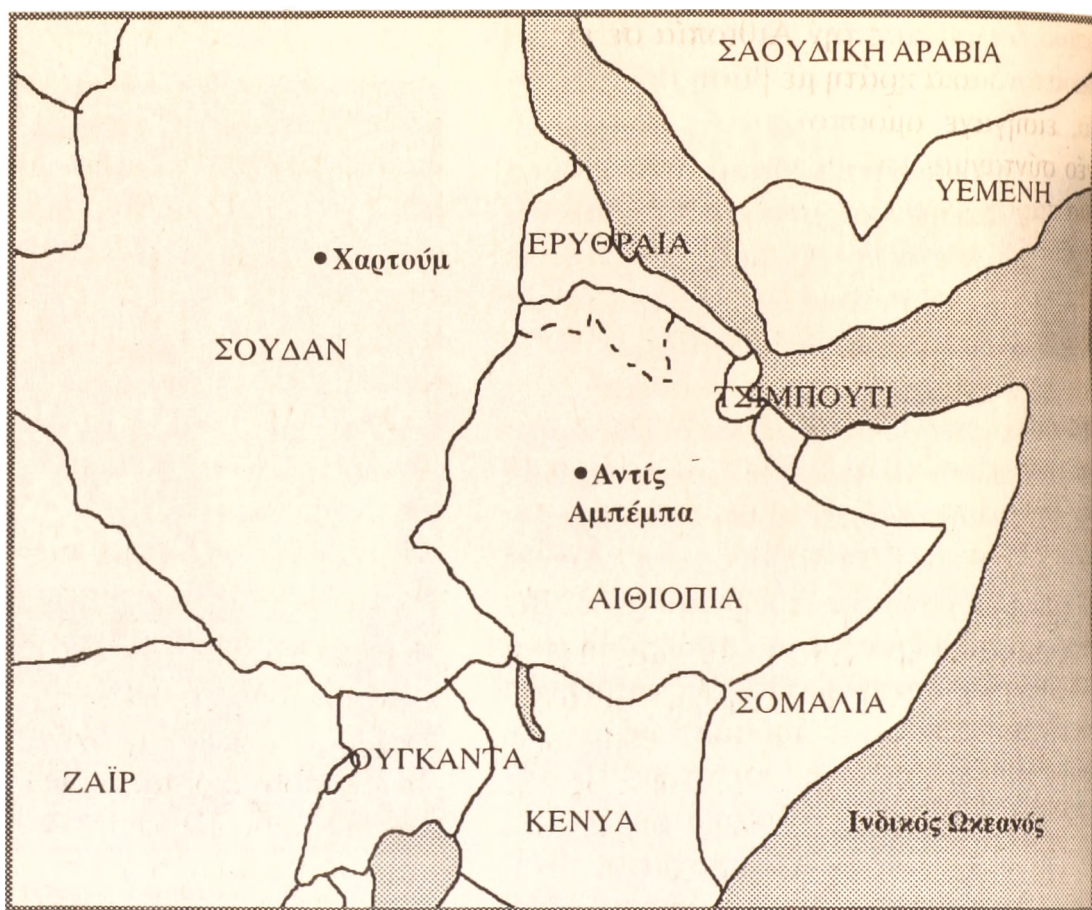
Δεν είναι τυχαίο ότι η Αντίς Αμπέμπα επελέγη το 1963 ως έδρα του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας. Η Αιθιοπία είναι η μοναδική χώρα της Αφρικής (με την εξαίρεση της Λιβερίας) που δεν υπήρξε ποτέ αποικία. Είναι, όμως, κάπως παράδοξο ότι το νέο αιθιοπικό σύνταγμα θέτει σε αμφισβήτηση την πιο ιερή αρχή του Οργανισμού: το σεβασμό των συνόρων – που τα κράτη της Αφρικής κληρονόμησαν από την αποικιοκρατία.

Τα σύνορα της Αιθιοπίας, όπως και οι περισσότερες συνοριακές γραμμές στην Αφρική, δεν αντανakλούν κάποια κοινή κοινωνικοοικονομική ταυτότητα ή κάποια εθνοτική ομοιογένεια. Η Αιθιοπία, που είναι το δεύτερο σε πληθυσμό κράτος της ηπείρου (μετά τη Νιγηρία), κατοικείται από 82 εθνοτικές ομάδες που μιλούν 290 γλώσσες. Τόσο στα χρόνια του φεουδαρχικού δεσποτισμού του αυτοκράτορα **Χαϊλέ Σελασιέ**, όσο και σ' εκείνα του μαρξιστικού ολοκληρωτισμού του **Μεγκίστου Χαϊλέ Μαριάμ**, την εξουσία κατείχαν μέλη της εθνοτικής ομάδας των Amhara (περίπου 30% του πληθυσμού). Από το 1991, οι νέοι ηγέτες στην Αντίς Αμπέμπα προέρχονται από την εθνοτική ομάδα των Tigre, που αποτελεί μόλις το 6% του πληθυσμού της Αιθιοπίας.

Η ιστορία της Αιθιοπίας μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο είναι μια διαρκής πάλη ανάμεσα στις προσπάθειες του κέντρου να επιβληθεί στις περιφέρειες και στις προσπάθειες των περιφερειών να διατηρήσουν την αυτονομία τους. Τα καθεστώτα Χαϊλέ Σελασιέ και Μεγκίστου, παρά τις τεράστιες ιδεολογικές τους διαφορές, είχαν ένα σημαντικό κοινό στοιχείο: το συγκεντρωτισμό.¹ Τόσο η εξέγερση των Ερυθραίων στο βόρειο τμήμα της χώρας τη δεκαετία του '60, όσο κι εκείνη των Ογκαντένι στο νότιο τη δεκαετία του '70 (με σκοπό την ένωση με τη Σομαλία), αντανakλούσαν την αντίδραση των περιφερειών στις προσπάθειες

ελέγχου της κεντρικής εξουσίας. Ο σομαλοαιθιοπικός πόλεμος του 1977-78 τελείωσε με νίκη της Αιθιοπίας. Η αιθιοπική όμως νίκη είναι αμφίβολο αν θα ήταν εφικτή χωρίς τη συνδρομή κουβανικών στρατευμάτων. Αντίθετα, ο τριαντάχρονος

εμφύλιος πόλεμος στο Βορρά οδήγησε σε νίκη των Ερυθραίων: το 1993, η Ερυθραία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της στερώντας την Αιθιοπία από έξοδο στη θάλασσα.

ΑΙΘΙΟΠΙΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έκταση: 1.100.756 τ.χλμ.
Πληθυσμός: 57.000.000 κάτοικοι
ΑΕΠ (1992): 6.200 εκατ. δολάρια
ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1992):
110 δολάρια
Εξωτερικό χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ (1992): 44,5%
Προσδοκία ζωής (1992): 49 χρόνια

Πάντως, ήδη από το 1991, ο Μεγκίστου είχε ανατραπεί από την εξέγερση των Tigre που είχε ξεκινήσει από τη βόρειο Αιθιοπία. Ο **Meles Zenawi**, ο αρχηγός του Επαναστατικού Δημοκρατικού Μετώπου του αιθιοπικού λαού (EPRDF), ανέλαβε μεταβατικός πρόεδρος της χώρας. Το Νοέμβριο η μεταβατική κυβέρνηση διαίρεσε τη χώρα σε 12 περιφέρειες με κριτήρια την εθνότητα και τη γλώσσα, λαμβάνοντας όμως υπόψη και τις ευαίσθητες πολιτικές ισορροπίες. Το 1992 διεξήχθησαν τοπικές και περιφερειακές εκλογές. Το EPRDF δημιούργησε θυγατρικά κόμματα στις διάφορες περιφέρειες με σκοπό να ελέγξει τις πολιτικές εξελίξεις. Η δημιουργία της Δημοκρατικής Οργάνωσης του Λαού των

• Ο Αστέρης Χουλιάρης είναι επιστημονικός συνεργάτης του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

τομο στη νότιο Αιθιοπία (οι Ογομο είναι η μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα της Αιθιοπίας με περίπου 35% του πληθυσμού), προκάλεσε την αντίδραση του Απελευθερωτικού Μετώπου των Ογομο, μιας από τις ομάδες που είχαν συμμετάσχει στην εξέγερση που οδήγησε στην ανατροπή του εγγύστου, και η οποία μέχρι τότε συμμετείχε στη μεταβατική κυβέρνηση. Μάλιστα, το 1994, το Μέτωπο προσπάθησε να οργανώσει ένοπλη αντίσταση στην περιοχή των Ογομο. Την ίδια χρονιά διεξήχθησαν εκλογές για τη σύγκληση συνταγματικής Εθνοσυνέλευσης. Τα κυριότερα κόμματα της αντιπολίτευσης δεν πήραν μέρος και, έτσι, οι εκπρόσωποι του EPRDF κέρδισαν. Σύντομα η συνέλευση ενέκρινε το νέο σύνταγμα της χώρας, το οποίο, διαιρώντας την Αιθιοπία σε εννέα ομοσπονδιακά κράτη με βάση την εθνότητα, εισήγαγε ομοσπονδιακές δομές. Το νέο σύνταγμα, επίσης, περιελάμβανε και ένα παράγραφο εξαιρετικής σημασίας: το άρθρο 39, που έδινε στις εθνότητες της Αιθιοπίας το δικαίωμα της απόσχισής. Ουσιαστικά, αν εξαιρέσει κανείς το σύνταγμα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, πρόκειται για μοναδική περίπτωση στην παγκόσμια Ιστορία. Η επίσημη αιτιολόγηση της εισαγωγής του δικαιώματος της απόσχισής είναι ότι πρόκειται για τον μοναδικό τρόπο χαλάρωσης των εθνοτικών εντάσεων που οδήγησαν, τα τελευταία 30 χρόνια, την Αιθιοπία σε διαρκή εμφύλιο πόλεμο.¹ Αν και υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος της απόσχισής (π.χ. ειδική πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο του ενδιαφερόμενου κράτους, ένα δημοψήφισμα και ένα χρονικό διάστημα μέχρι τη λήψη της τελικής απόφασης), το άρθρο 39 είναι ένα πείραμα που, αν πετύχει, θα επηρεάσει καθοριστικά τις πολιτικές εξελίξεις στην υποσαχάρικη Αφρική, ανοίγοντας το δρόμο για αμείωτη της αρχής του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας περί «ιερότητας των αποικιοκρατικών συνόρων».

Εντούτοις, ορισμένοι δυτικοί διπλωμάτες, η Αντίς Αμπέμπα αντιμετωπίζουν το άρθρο 39 κάπως κυνικά, θεωρώντας ότι δεν πρόκειται για τίποτε περισσότερο από μια πολιτική κίνηση του EPRDF. Επισημαίνουν ότι οι Tigre δεν αντιπροσωπεύουν παρά ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, οι διπλωμάτες αυτοί υπογραμμίζουν ότι αν το EPRDF δεν μπορέσει στο

μέλλον να ελέγξει το σύνολο της Αιθιοπίας, θα κηρύξει την ανεξαρτησία της περιοχής του Tigray, επιδιώκοντας μια στενή συνεργασία (ίσως και ομοσπονδία) με τους πολιτιστικά συγγενείς Tigriyne που κατέχουν την εξουσία στην ανεξάρτητη πια Ερυθραία. Η σημασία που έχει δώσει η κυβέρνηση Zenawi στην ανάπτυξη της περιοχής του Tigray (της φτωχότερης της Αιθιοπίας) φαίνεται να μην αποκλείει μια τέτοια εξέλιξη στο μέλλον.

ΜΙΑ ΚΑΠΟΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Το Μάιο του 1995 διεξήχθησαν εκλογές για τα περιφερειακά Κοινοβούλια καθώς και την ομοσπονδιακή Βουλή (το «Συμβούλιο Λαϊκών Αντιπροσώπων»), στις οποίες τα κυριότερα κόμματα της αντιπολίτευσης αρνήθηκαν να συμμετάσχουν.² Το EPRDF και οι σύμμαχοί του εξασφάλισαν 540 από τις 548 έδρες στο Συμβούλιο, το οποίο σύντομα εξέλεξε ξανά τον Meles Zenawi, αλλά αυτή τη φορά ως πρωθυπουργό της «Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Αιθιοπίας» με ισχυρές εκτελεστικές αρμοδιότητες. Δημιουργήθηκε, επίσης, ένα δεύτερο Κοινοβούλιο με τον τίτλο «Ομοσπονδιακό Συμβούλιο», στο οποίο εκπροσωπούνται εθνοτικές μειονότητες καθώς και διάφορες επαγγελματικές ομάδες.

Η Αιθιοπία δείχνει, έπειτα από πολλά χρόνια, να διαθέτει μια ευέλικτη κυβέρνηση. Ο Meles Zenawi, που το 1989 έλεγε ότι θαύμαζε το αλβανικό μοντέλο του Ενβέρ Χότζα, εφαρμόζει σήμερα με σχετική επιτυχία ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.³ Αν και το κράτος διατηρεί την ιδιοκτησία της γης (οι μνήμες των μεγάλων φεουδαρχών που μονοπωλούσαν κάποτε τον πλούτο της χώρας είναι ακόμη ζωντανές), κρατικά εργοστάσια και κτίρια πωλούνται ή μισθώνονται σε ιδιώτες. Εντούτοις, τα προβλήματα της χώρας συνεχίζουν να είναι σοβαρά. Μ' έναν πληθυσμό 57 εκατομμυρίων που αναμένεται να διπλασιαστεί το έτος 2015, η Αιθιοπία δεν είναι σε θέση να θρέψει τους κατοίκους της. Ακόμη και σε χρονιές που οι βροχοπτώσεις είναι ικανοποιητικές, η χώρα χρειάζεται εισαγωγή περίπου 500.000 τόννων σιτηρών. Βέβαια, όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, πολλά θα εξαρτηθούν από τη διεθνή τιμή του καφέ.⁴ Άλλωστε ο καφές (που προέρχεται από την Αιθιοπία και ακόμη φύεται σε άγρια μορφή) αποτελεί πάνω από το 50% των εξαγωγών της χώρας. Πάντως, με πληθωρισμό

μόλις 4% και ρυθμούς ανάπτυξης ύψους 6%,⁵ η αιθιοπική οικονομία φαίνεται να βρίσκεται στο σωστό δρόμο. Στον εξωτερικό τομέα, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι σχέσεις με το Σουδάν, καθώς μετά την απόπειρα δολοφονίας του προέδρου της Αιγύπτου Χόσνι Μουμπάρακ στην Αντίς Αμπέμπα, τον Ιούνιο του 1995, οι σουδανοαιθιοπικές σχέσεις διανύουν μια περίοδο έντασης. Πάντως, οι προσπάθειες του Χαρτούμ για εξαγωγή του Ισλάμ στην περιοχή ενισχύουν τη στρατηγική σημασία της Αιθιοπίας για τη Δύση (σημειωτέον ότι, σύμφωνα με διπλωματικές πηγές, η πλειοψηφία του αιθιοπικού πληθυσμού δεν είναι πια Κόπτες Χριστιανοί αλλά Σουνίτες Μουσουλμάνοι).⁶

Εντούτοις, ο παράγων που φαίνεται ότι θα είναι καθοριστικής σημασίας για το μέλλον της Αιθιοπίας είναι οι εθνοτικές ισορροπίες. Ιδιαίτερα η στάση των Amhara και των Ογομο, των οποίων οι (όχι ενιαίες) ηγεσίες είναι σήμερα αποκλεισμένες από το πολιτικό γίγνεσθαι, είναι ίσως το κλειδί για την πρόβλεψη μελλοντικών πολιτικών εξελίξεων, χωρίς να μπορεί κανείς να αποκλείσει με σιγουριά την πιθανότητα ενός νέου εμφυλίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Στ. Γεωργούλης και Α. Χουλιάρης, *Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής*, Γνώση, Αθήνα 1995, σσ. 29-39 και 79-81.
- 2 Michela Wrong, «Ethiopia buries the African nation state», *Financial Times*, May 5, 1995
- 3 *Keesing's Record of World Events*, Annual Reference Supplement, Vol. 42, 1996, R13.
- 4 Bertrand Le Gendre, «Ethiopia takes step towards democracy», *Guardian Weekly*, April 16, 1995.
- 5 Hilary de Boerr, «There's a whole lotta coffee in... Ethiopia», *Financial Times*, January 29, 1994.
- 6 Για την αιθιοπική οικονομία βλ. Mekonen Tadesse and Abdulhamid Bedri Kello, eds., *The Ethiopian Economy: Problems of Adjustment*, Proceedings of the Second Annual Conference on the Ethiopian Economy, Addis Ababa, 1994.
- 7 Asteris C. Hulliaras, «Islam in the Horn of Africa: Promise or Peril?», *The World Today*, Vol. 51 (12), 1995, December 1995, pp. 242-245. Για τη στρατηγική σημασία της περιοχής καθώς και τη σχέση της με τη Μέση Ανατολή βλ. Jeffrey A. Lefebvre, «Middle East Conflicts and Middle Level Power Intervention in the Horn of Africa», *Middle East Journal*, Vol. 50 (3), Summer 1996, pp. 387-404.

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΝΕ;

Όλο και περισσότεροι ειδήμονες αποφαίνονται ότι ίσως θα ήταν ωφελιμότερο η νομισματική ενοποίηση να αναβληθεί για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Όταν δε αυτοί που αγγίζουν το θέμα «ταμπού» είναι γερμανοί αξιωματούχοι τότε μάλλον πρόκειται για σοβαρό ενδεχόμενο.

Πριν από λίγες ημέρες ο **Χέρμπερτ Χαξ**, πρόεδρος του περιβόητου συμβουλίου των πέντε σοφών, όπως αποκαλούν οι Γερμανοί το ανώτατο αυτό συμβουλευτικό όργανο για οικονομικά θέματα, δήλωσε ότι η αναβολή της ΟΝΕ είναι απαραίτητη, επισημαίνοντας ότι η σταθερότητα είναι πιο σημαντική από τα χρονοδιαγράμματα. Αυτό μάλλον δεν άρεσε καθόλου στη γερμανική ηγεσία αλλά με την άποψη αυτή συμφωνούν και άλλοι οικονομικοί παράγοντες, όπως ο **Ερνστ Βέλτεκε** της πανίσχυρης Μπούντενσπαικ, ο οποίος υποστήριξε ότι μια χώρα που το έλλειμά της υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ δεν σημαίνει αυτόματα ότι δεν πληροί τα κριτήρια σύγκλισης. Τι θα έλεγε, άλλωστε, αφού το 3% ούτε η Γερμανία δεν το έχει φτάσει ακόμα. Πρόσθεσε επίσης ότι το ίδιο ισχύει και για το δημόσιο χρέος που με βάση τη συνθήκη του Μάαστριχτ δεν πρέπει να ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ. Φαίνεται πως συνειδητοποιούν ότι τα χρονοδιαγράμματα αποκλείουν ακόμα και τη Γερμανία από τη νομισματική ενοποίηση και βάζουν λίγο νερό στο κρασί τους...

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΛΙΦΤΙΝΓΚ

Σαρωτικό ανασχηματισμό στο υπουργικό συμβούλιο ζήτησε από τον πρωθυ-

πουργό του, ο ρώσος πρόεδρος **Μπόρις Γέλτσιν**, κάνοντας σαφές ότι οι μόνοι άνθρωποι που θα μείνουν στη θέση τους θα είναι ο ίδιος ο πρωθυπουργός **Βίκτωρ Τσερνομύρντιν** και ο **Ανατόλι Τσουμπάις**, άνθρωπος του προέδρου, πρώην προσωπάρχης του Κρεμλίνου και νυν πρώτος αντιπρόεδρος της κυβέρνησης. Ο ρώσος πρόεδρος αναβαθμίζει τον Τσουμπάις και τον εξουσιοδοτεί, από ό,τι φαίνεται, να φέρει σε πέρας οικονομικές και άλλες μεταρρυθμίσεις, γεγονός όμως που προκαλεί έντονες αντιδράσεις στην αντιπολίτευση.

Ο Ανατόλι Τσουμπάις είναι γνωστός για την παρασκηνακή του δράση στην κούρσα της διαδοχής του προέδρου Γέλτσιν και είναι ιδιαίτερα αντιπαθής στον ρωσικό λαό γιατί ήταν αυτός που εκπόνησε στο παρελθόν το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων, το οποίο και εκμεταλλεύτηκε για ίδιον όφελος.

ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ Ο ΝΕΤΑΝΙΑΧΟΥ

Επίσημη επίσκεψη στη Ρωσία πραγματοποίησε πριν από λίγες ημέρες ο πρωθυπουργός του Ισραήλ με στόχο τη βελτίωση των διμερών σχέσεων των δύο χωρών. Φαίνεται όμως ότι ο ισραηλινός πρωθυπουργός αν και επιθυμεί να διατηρήσουν οι ΗΠΑ τον κυρίαρχο διαμεσολαβητικό τους ρόλο στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ποντάρει ωστόσο στη ρωσική επιρροή στη Συρία προς την κατεύθυνση του διαλόγου με το Ισραήλ. Ο **Νετανιάχου** κατά τη διάρκεια των συνομιλιών του με τον ρώσο πρόεδρο και τον ομόλογό του **Βίκτωρ Τσερνομύρντιν** διατύπωσε επίσης τη δυσανεξία του για τη στρατιωτική συνεργασία της

Ρωσίας με το Ιράν και την κατασκευή στην Τεχεράνη ενός ρωσικού πυρηνικού αντιδραστήρα. Με σύμμαχο τις ΗΠΑ το Ισραήλ επιζητά να μπει τέρμα σ' αυτή τη συνεργασία για να μην αποκτήσει, όπως λένε, η Τεχεράνη πυρηνική τεχνογνωσία.

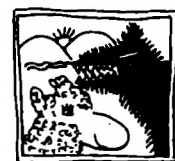
ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ 3.100 ΕΡΓΑΤΕΣ

Σάλο έχει προκαλέσει σε ολόκληρη την Ευρώπη η απόφαση που πήρε η Ρενώ να κλείσει το εργοστάσιό της στην πόλη Βιλβόρντ του Βελγίου και να αφήσει στο δρόμο 3.100 εργάτες. Οι εργαζόμενοι σε άλλες αυτοκινητοβιομηχανίες στο Βέλγιο προχώρησαν σε στάσεις εργα-

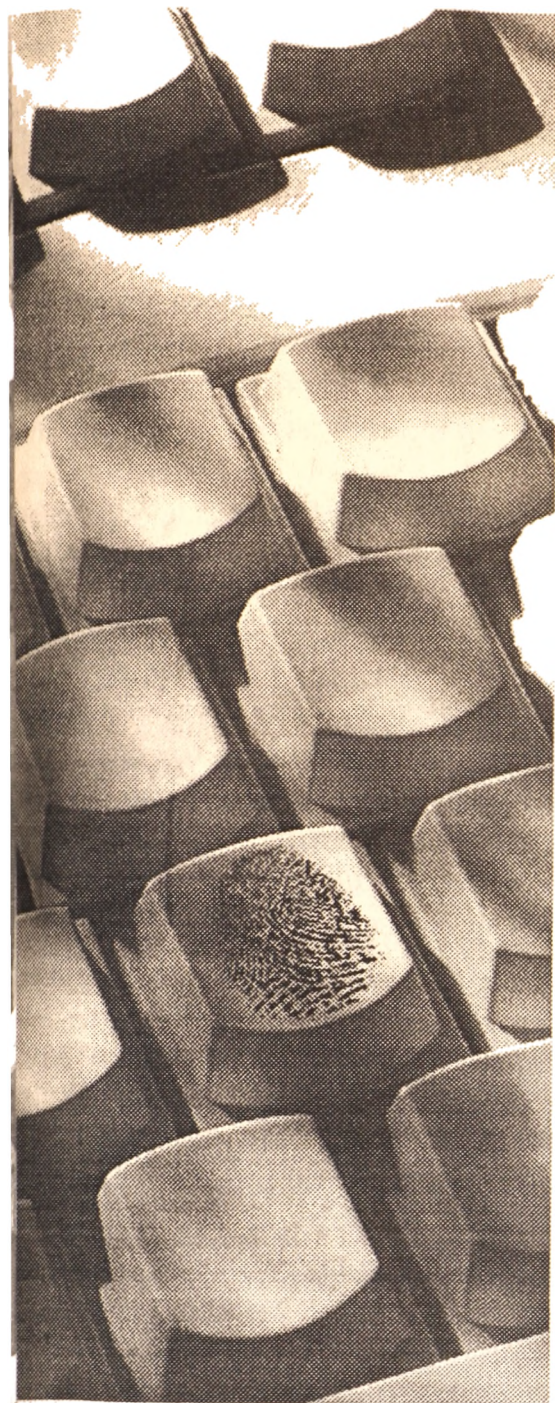
σίας, το ίδιο και οι εργαζόμενοι της Ρενώ στη Γαλλία, την Ισπανία και τη Σλοβενία. Όλα αυτά όμως δεν φαίνεται να συγκινούν όσους πήραν την απαράδεκτη αυτή απόφαση. Ίσως θα πρέπει οι μεγαλόσχημοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επανεξετάσουν τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και να βάλουν φρένο στις αρπακτικές διαθέσεις των αυτοκινητοβιομηχανιών, που με πολύ μεγάλη ευκολία θυσιάζουν χιλιάδες ανθρώπους για να μετατοπίσουν την παραγωγή τους σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ευνοούνται από τις κοινοτικές επιχορηγήσεις.

Δεκάδες χιλιάδες πολίτες κινητοποιήθηκαν για να αποτρέψουν τη μεταφορά ραδιενεργών αποβλήτων στην Κάτω Σαξωνία. Τα 6 κοντέινερ με τους 90 τόνους αποβλήτων προστατεύονταν από 30.000 αστυνομικούς. Ήταν η μεγαλύτερη αστυνομική επιχείρηση στην ιστορία της μεταπολεμικής Γερμανίας. Έχουν προγραμματιστεί 450 παρόμοιες μεταφορές...

Τα Άγρια & τα Ήμερα

του Παναγιώτη Ιωαννίδη

ΕΡΕΙΠΙΑ ΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ

Πριν από αρκετούς μήνες, άκουσα σε μια εγγλέζικη ραδιοφωνική εκπομπή να γίνεται μεγάλη συζήτηση για την ανακήρυξη ως διατηρητέων μνημείων των «μπούνκερς» που είναι σπαρμένα, σαν χορταριασμένα καρούμπαλα, στις βρετανικές ακτές. Αυτόματα, γεννήθηκε μέσα μου η ερώτηση:

«Έτσι θέλουμε να μας θυμούνται; Και εμείς, αυτά θέλουμε να θυμόμαστε;». Μου φάνηκε, αίφνης, πως η μανία της συντήρησης, που ολοένα αυξάνεται όσο μεγαλώνει ο αιώνας, είχε φτάσει στην παράκρουση.

Οι ιστορικοί του πολιτισμού μας λένε πως η έννοια του «μουσείου», με το σύγχρονο νόημά του, γεννήθηκε τους τελευταίους αιώνες. Συλλογές παλαιών έργων τέχνης, βέβαια, πάντοτε υπήρχαν, μόνο που, ως πρόσφατα, σκοπός τους ήταν η τέρψη των ιδιοκτητών και των φίλων τους· δεν είχαν τη σημερινή, κοινωνικής κλίμακας, αποστολή εκπαίδευσης και καταγραφής. Ας μην μπούμε στη διαμάχη για το αν είναι «προτιμότερος» ο στενός κύκλος «επιλεκτών» ή η ευρεία διάδοση. Να σταθούμε, όμως, σε αυτό το παράδοξο δίδυμο της εποχής μας: διάσωση των «μνημείων» από τη μία, λατρεία των θραυσμάτων και των ερειπίων, από την άλλη.

Όπως πολύ εύστοχα το διατύπωσε η Μαργερίτ Γιουρσενάρ στο δοκίμιό της *Χρόνος, ο Μέγας Γλύπτης*:

«Οι μεγάλοι εραστές των αρχαιοτήτων αναστήλωναν από συμπόνοια. Ίσως εμείς να έχουμε συνηθίσει περισσότερο τα ερείπια και τις πληγές». Η σύγχρονη αισθητική προτιμά τις σκόρπιες πέτρες, τα σπασμένα αγάλματα – να διορθώσουμε ίσως: «η επίσημη σύγχρονη αισθητική»· γιατί έχω την υποψία πως η τάση προς το πλήρες, το ολοκληρωμένο, είναι έμφυτα ανθρώπινη, και η απόλαυση των σπαραγμάτων, μια «διαστροφή» των καιρών μας (προσπάθεια «νομιμοποίησης» εσωτερικής, και αποδοχής, του ρημαγμένου και αποσπασματικού έξω κόσμου;...). Μόλις πέρσι άκουσα μια γαλλόφωνη τουρίστρια, από αυτές που περιφρονητικά θα αποκαλούσαμε «ανυποψίαστες», να εκστοασιάζεται μπρος σε ένα ασημαντο αρχαίο θεατράκι: «είναι υπέροχα αναστηλωμένο!» και να απογοητεύεται με το πανέμορφο κύριο θέατρο της ίδιας πόλης: «καθόλου αναστηλωμένο...».

Δεν θέλουμε πια να «συμπληρώνουμε» τα αρχαία ερείπια, αλλά μας διακατέχει η αγωνία της συντήρησης πιο πρόσφατων μνημείων και έργων τέχνης, με τρόπο που ήταν ανήκουστος για τους προγόνους μας· δεν πάει καιρός που οι γιαγιάδες μας πέταξαν τις δρύινες τραπεζαρίες για να αγοράσουν φορμάικες. Είναι γεγονός πως η ταχύτητα αλλαγής (για να μην πούμε «καταστροφής») ολοένα αυξάνεται ανησυχητικά – και έτσι ίσως δικαιολογείται η υπερβολική φροντίδα για τη μη μεταβολή του σκηνικού (παλιότερα, μόνο λόγω πολέμου ή πυρκαγιάς δεν θα ξανάβρισκες το σπίτι όπου έζησες παιδί· τελικά, η «ανάπτυξη» υποκατέστησε τις θεομηνίες...). Αλλά, αυτή η προσπάθεια εξάλειψης κάθε σημαδιού που αφήνει το πέρασμα του χρόνου, επίσης ανησυχητικά απλώνεται σήμερα παντού: κτίρια και πίνακες, σώματα και πρόσωπα, όλα ξαναγίνονται «νέα», με σκοπό να παραμείνουν έτσι «αιωνίως». Όμως, αν δεν γελιέμαι, τα «ζόμπι» είναι ανθρωποφάγα. Όση ζωή έχουμε, λοιπόν, να την «φάμε» για να κρατήσουμε αυτήν που έχει ήδη φύγει;

Δεν υπάρχει περίπτωση να κερδίσουμε σε αυτό το παρανοϊκό παιχνίδι που μόνοι μας σκαρώσαμε. Το πολύ πολύ, να αφήσουμε τα προσωπικά μας ερείπια, ως μνημεία της παραφροσύνης μας. Ο χρόνος δεν κρατιέται με τα χέρια.

Τα Άγια Εφήμερα

Ρωμαίος+Ιουλιέττα του Μπαζ Λούρμαν: σύγχρονο αίμα δυνατό χτυπάει μέσα στις σαιξπηρικές φλέβες· εδώ βρίσκεται η ποίηση, και ας μην έκανε η ταινία 25.000 εισιτήρια σε 5 μέρες (ως συνήθως, άλλοι έχουν το όνομα και άλλοι τη χάρη...). Δείτε το επειγόντως – και αναζητήστε σε βίντεο, το προηγούμενο έργο του, *Τα βήματα που μαγεύουν*: παραμύθι, σάτιρα, αισθηματική κομεντί και μουζικαλ μαζί!

Το ξαναθυμηθήκαμε: *Άρτεμις* των Γαλάνη-Νικολακοπούλου, με τον Παπακωνσταντίνου· από τις σπάνιες φορές που αυτή η σπουδαία φωνή, ακολουθώντας το μέτρο της με σεμνότητα, αποδίδει τη συγκίνηση για την οποία είναι φτιαγμένη. (Αλήθεια, γιατί είναι τόσο δύσκολο για τους έλληνες τραγουδιστές να σέβονται και να ακούν τη φωνή τους;).

Κλωνοποίηση:

παρ**α**φράζ**ον**τας το **Θ**εό

του Άκη Μπογιατζή

Μόνο η ίδια η επιστημονική κοινότητα θα αποτελέσει αρκετά ισχυρό και διαφανές όργανο για να επιβάλει τους όρους και τις κατευθύνσεις στα επικίνδυνα αυτά μονοπάτια της έρευνας.

Πριν από δύο εβδομάδες μια δημοσίευση στο επιστημονικό περιοδικό *Nature* έκανε το γύρο του κόσμου και για πρώτη φορά μας ώθησε να αντιμετωπίσουμε πολύ σοβαρά την εποχή μας σαν προπομπό της νέας χιλιετίας. Εκείνη την ημέρα, η εταιρεία βιοτεχνολογίας PPL Therapeutics που είχε επενδύσει σε ένα πρόγραμμα κλωνοποίησης, διά χειρός **Ίαν Ουίλμουτ**, ενός μέχρι πρότινος αφανούς ερευνητή της γενετικής, είδε πρώτη τους καρπούς των προσπαθειών της στο πρόσωπο μιας μέχρι πρότινος ανύπαρκτης προβατίνας. Η Ντόλυ αίφνης κατέκλυ-

σε με φωτογραφίες τα ΜΜΕ και η γενετική έκανε το άλμα που αναμενόταν επί τρεις και πλέον δεκαετίες. Η πολυδιαφημισμένη διαστημική τεχνολογία, η δημοφιλής έκρηξη της πληροφορικής, της μικροηλεκτρονικής και των τηλεπικοινωνιών, ή οι υποσχέσεις της νανοτεχνολογίας, δεν στάθηκαν ικανές για κάτι ανάλογο. Ποτέ στο παρελθόν, όσο τώρα, δεν διαισθανθήκαμε βαθύτερα τι μας επιφυλάσσει το (πολύ κοντινό) μέλλον. Για αυτό και όλοι βιάστηκαν να χαρακτηρίσουν τη δημιουργία της Ντόλυ, «ανακάλυψη του αιώνα».

Το σημαντικό στην προσπάθεια αυτή,

ήταν ότι από ένα οποιοδήποτε κύτταρο ενός οργανισμού μπορεί να δημιουργηθεί μετά από κυοφορία, ένας νέος πανομοιότυπος οργανισμός, ιδίων γενετικών χαρακτηριστικών με εκείνον από τον οποίο προήλθε. Μέχρι σήμερα, τα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση –που ήταν ήδη πολύ σημαντικά– περιελάμβαναν μεθόδους αναπαραγωγής από ωάρια, ή τροποποιημένα έμβρυα ζώων. Το πείραμα του Ουίλμουτ όμως, έφτασε όσο κανένα άλλο κοντά στο «θαύμα», ξεκινώντας από ένα κύτταρο που δεν ήταν εμβρυϊκό. Ένα εμβρυϊκό κύτταρο διατηρεί σε ισορροπία συνοπτικά όλα τα χαρακτηριστικά του μητρικού οργανισμού κάνοντας ευκολότερη την κλωνοποίηση που όμως μπορεί να δώσει οργανισμού χωρίς προτίμηση σε κάποια ιδιότητα. Κλωνοποίηση από εμβρυϊκά κύτταρα δεν οδηγεί αναγκαστικά προς την επιθυμητή κατεύθυνση, επειδή η εξέλιξη του κλώνου ως εξαρτώμενου από το περιβάλλον του, αποτελεί άγνωστο παράγοντα. Στη συνέχεια όμως, το γενετικό υλικό των κυττάρων σταδιακά αλλάζει διαμόρφωση μέσα στον πυρήνα, ωθώντας έτσι προς την απόκτηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και προς την απώλεια άλλων. Με αυτό τον τρόπο διαφοροποιούνται τα κύτταρα των διαφόρων μερών του σώματος.

Ο Ουίλμουτ, διάλεξε ένα κύτταρο από το μαστό της «μητέρας» της Ντόλυ γιατί η PPL ενδιαφερόταν ώστε οι κλώνοι της να παράγουν γάλα με εξαιρετικές ιδιότητες. Ξεκινώντας από ένα ήδη ωριμασμένο, μη εμβρυϊκό κύτταρο, πέτυχε να δημιουργήσει το αντίγραφο ενός οργανισμού που ήδη είχε διαμορφώσει τα χαρακτηριστικά που ήθελε.

Η τεχνική που επέτρεψε κάτι τέτοιο, όπως η αφαίρεση του πυρήνα με το γενετικό υλι-

από ένα ωάριο-ξενιστή και η σύντηξή του με τη βοήθεια ηλεκτρικών παλμών με προς αναπαραγωγή κύτταρο, είχε κατα-
 ηθεί στο παρελθόν βήμα βήμα. Οι ακρι-
 ις συνθήκες όμως «προετοιμασίας» του
 τάρου ήταν ασαφείς και για αυτό η Ντό-
 ήταν μόλις η πρώτη έπειτα από 277 ανε-
 νχείς προσπάθειες. Το πείραμα αναμέ-
 ται να επαναληφθεί από τη σκοτσέζικη
 άδα, αλλά και από άλλες σε διάφορα ση-
 ία του κόσμου και ίσως με διαφορετικά
 η του ζωικού βασιλείου. Στο σημείο αυ-
 , η σκέψη όλων αναπόφευκτα φτάνει
 ν άνθρωπο και ξεκινά ο διάλογος για τη
 ηθική. Αν είναι δηλαδή ο άνθρωπος
 ατάλληλος» να κάνει «θαύματα», δηλα-
 να δημιουργεί ζωή.

ποτελεί, όμως, δημιουργία η κατασκευή
 ώνων όπως η Ντόλυ. Το ερώτημα αφορά
 εντελώς νέα κατηγορία έμβιων όντων
 οποία θα είναι αντίγραφα άλλων, δηλα-
 θα τους έχει στερηθεί σε σημαντικό
 θμό το δικαίωμα να επιλέξουν την εξέλι-
 τους. Ο άνθρωπος δεν ξεκίνησε να παί-
 το ρόλο του Θεού, γιατί δεν μπορεί – αν
 πολύ θα το ήθελε. Στην πραγματικότη-
 παραφράζει το ρόλο του Θεού. Αυτό
 πολλοί μεταθέτουν στο σημείο που θα
 κινήσει η κλωνοποίηση της Κορωνίδας
 Δημιουργίας, έχει ήδη ξεκινήσει. Η
 όλυ είναι και αυτή μέρος του ζητήματος,
 ού είναι Δημιούργημα. Μόνο που ο Θε-
 δεν θα της στερούσε τα πρώτα έξι χρό-
 εξέλιξης των κυττάρων της.

πό τις συζητήσεις που ήδη πρόλαβαν να
 ρουν, φαίνεται ότι στις συνειδήσεις του
 σμου, κλωνοποιώντας άλλα ζώα είμαστε
 ιμοί πειραματιστές που αποσκοπούμε
 ην καταπολέμηση των ασθενειών, στην
 λτίωση της τροφής και την άνοδο του βιο-
 ού επιπέδου του ανθρώπινου είδους συ-
 λικά. Η PPL περιμένει τρομακτική αύξη-
 των κερδών της από παραγωγή γάλα-
 ος από κλωνοποιημένα ζώα με πρω-
 νες που συχνά τα βρέφη στερούνται.
 να πλήθος επίσης άλλων βιοτεχνολογι-
 ν εταιριών της Ευρώπης και Αμερικής
 ριμένουν στη γωνία για τη φτηνή παρα-
 γή φαρμάκων και τροφών μέσα από τε-
 ικές κλωνοποίησης. Φαίνεται, όμως, ότι
 ασκελίζουμε την απαγορευμένη πόρτα
 υποψήφιου Δημιουργού, όταν η κλωνο-
 ίηση γίνεται στον άνθρωπο. Για μια ακό-
 φορά η ανθρωποκεντρική αντίληψη του
 σμου καθορίζει τη σκέψη μας.

Όπως έχει ήδη φανεί, η κλωνοποίηση στα
 α δεν θα συναντήσει κανένα εμπόδιο.
 ιωφέλη που θα δώσει στο ανθρώπινο εί-
 ς, ούτως ή άλλως, είναι πολλά. Αν είναι

σωστή, όμως, η πρόβλεψη ότι σε επτά χρό-
 νια θα είναι εφικτή η κλωνοποίηση ανθρω-
 πων, οι ειδικοί επί της βιοηθικής σε όλο τον
 κόσμο έχουν να σκεφτούν σοβαρά με ποιο
 τρόπο θα οριοθετηθεί αυτό. Στο σημείο αυ-
 τό, αν και υπάρχει συμφωνία επί της αρχής,
 θα είναι πολύ δύσκολο να σταματήσει η
 προώθηση της έρευνας αυτής και η εφαρ-
 μογή της, καθώς θα θελήσουν πολλοί να
 ικανοποιήσουν την –ούτως ή άλλως θεμιτή
 και κατ' άλλους ιερή– επιστημονική πε-
 ριέργεια για τα άμπολλα ερωτήματα που
 θα προκύπτουν: Θα μπορεί άραγε ο δίδυ-
 μος κλώνος να εμφανίσει τις ίδιες δραστη-
 ριότητες και ικανότητες με αυτόν του αυθε-
 ντικού; Από ποιες παραμέτρους (περιβαλ-
 λοντικές, κατά και μετά την κύηση) θα επη-
 ρεάζεται η προσωπικότητα του κλώνου σε
 σύγκριση με αυτή του μητρικού οργανι-
 σμού; Η ηλικία του μητρικού κυττάρου θα
 έχει επίδραση στην διαδικασία ωρίμανσης
 του κλώνου από τη στιγμή της γέννησής
 του; Και πολλά άλλα.

Εκεί που περιορίζεται το πεδίο της συζή-
 τησης και δίνει τροφή στην επιστημονική
 έξταση, εξαντλούνται τα καλά νέα της ανα-
 κάλυψης. Τα άσχημα νέα είναι εκείνα που
 αφορούν τις συνέπειες. Το προφανέστερο
 είναι ότι δημιουργείται η αναγκαιότητα αυ-
 στηρών και περίπλοκων στην εφαρμογή
 τους απαγορεύσεων των προσπαθειών
 κλωνοποίησης με στόχο τον άνθρωπο. Για
 αυτές, ήδη, μιλούν όλοι.

Ακόμη και αν η επίσημη κρατική χρημα-
 τοδότηση σε ΗΠΑ, Ευρώπη και Ιαπωνία
 περικοπεί για τα προγράμματα κλωνο-
 ποίησης του ανθρώπου, κανείς δεν θα
 μπορεί ουσιαστικά να την περιορίσει
 αποτελεσματικά. Είναι αναμενόμενη η
 χρηματοδότηση «κάτω από το τραπέζι»
 από ποικίλους φορείς, με όσα αυτό θα συ-
 νεπάγεται ή και ακόμη η εφαρμογή της
 έρευνας σε τριτοκοσμικές χώρες που απέ-
 χουν πολύ από την θέσπιση αποτελεσμα-
 τικής νομοθεσίας.

Μόνο η ίδια η κοινότητα των επιστημό-
 νων μπορεί να αποτελέσει ένα αρκετά
 ισχυρό και διαφανές όργανο για να θέτει
 τους όρους και τις κατευθύνσεις στα επι-
 κίνδυνα αυτά μονοπάτια, θεσπίζοντας κώ-
 δικες που θα τηρούνται από όλους. Η ανά-
 γκη του επιστήμονα να είναι μέλος της κοι-
 νότητας αποτελεί πεισιτικότερο επιχείρημα
 από τις κυβερνητικές απαγορεύσεις. Οι
 ασκοί του Αιόλου που ήδη άνοιξαν, ίσως
 μόνο με αυτό τον τρόπο δεν θα οδηγήσουν
 στον εκφυλισμό που θα στρέψει την ιστο-
 ρία του ανθρώπινου είδους σε πραγματικά
 ανεξέλεγκτα μονοπάτια.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

**Μια γυναίκα
 που ό,τι επιθυμεί
 το καταστρέφει.
 Ένας φόνος.
 Δυο διαλυμένοι άντρες.
 Η ζωή φιλτραρισμένη
 μέσα
 απ' την άσπρη σκόνη
 και τον υψηλό πυρετό.**

Μαρία Μήτσουρα

Ο ΗΛΙΟΣ ΔΥΩ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**Ταξίδια
 στη λογοτεχνία**

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΑΝΔΡΕΑ ΜΩΡΑΪΤΟΥ 3 – 114 71 ΑΘΗΝΑ
 ΤΗΛ. 36.24.326, 36.25.575 – FAX 36.48.030

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
 ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5 – ΤΗΛ. 32.12.111

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΙΚΑ

Περί Παπαδιαμάντη και των απόψεων που ο Λάκης Προγκίδης εξέφρασε στον συνεργάτη μας Απόστολο Διαμαντή, η επιστολή του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου.

Κύριε Διευθυντά,
Διάβασα στο Αντί της 14.2.1997 (τχ. 628) το άρθρο του κ. Απόστολου Διαμαντή «Ο "δυτικός" Παπαδιαμάντης». Μολονότι, όταν τελείωσα την ανάγνωση, η ηχώ του δυσπαρακολούθητου, για μένα τουλάχιστον, διαλόγου του κ. Προγκίδη, του κ. Αριστηνού και του κ. Διαμαντή βομβούσε τόσο, ώστε δεν άκουγα τον Παπαδιαμάντη, ομολογώ ότι χάρηκα πολύ διαπιστώνοντας ότι ανεβαίνουν πια οι μετοχές της μυθιστοριογραφίας του. Από τα φοιτητικά μου χρόνια είχα την αμετακίνητη πεποίθηση ότι τα μυθιστορήματα του Παπαδιαμάντη είναι σπουδαία, αλλά από έλλειψη πειστικής επιχειρηματολογίας δεν κατάφερα ποτέ μου να μεταστρέψω τη γνώμη κανενός. Κάπως φιλολογικότερη ήταν η απόπειρά μου στο τριήμερο για τον Παπαδιαμάντη του Ιδρύματος Γουλανδρή-Χόρν, το 1991 (βλ. το βιβλίο *Η αδιάπτωτη μαγεία*, έκδοση του Ιδρύματος), αλλά και πάλι έπεσε στο κενό.

Αληθινά, λοιπόν, χαίρομαι τώρα που ο κ. Προγκίδης, συστηματικός μελετητής της παγκόσμιας μυθιστοριογραφίας, αποκαθιστά, με την επίνευση μάλιστα του Κούντε-ρα, τα περιφρονημένα μυθιστορήματα του Παπαδιαμάντη. Αρχίζει να ισορροπεί η ζυγαριά. (Η αλήθεια είναι πως πάντα ισορροπούσε, άλλο αν δεν την βλέπαμε).

Εντούτοις –και το υπαινίχθηκα στην αρχή– το άρθρο του κ. Διαμαντή με μπέρδεψε. Καθόλου δεν αποκλείεται να φταίει για τούτο η αναγνωστική μου ανεπάρκεια, ένα μέρος πάντως των δυσκολιών μου πρέπει να οφείλεται στον κ. Διαμαντή. Υποψιάζομαι ότι υπάρχουν χάσματα, παρερμηνείες και αδέξιες κάποτε συσχετίσεις. Αιφνιδιάστηκα, λ.χ., διαβάζοντας: «Πώς μπορεί να

“οραθεί” λοιπόν ο μεγάλος Σκιαθίτης; Ο Προγκίδης, παρ’ ότι κρίνει σαν αρτιότερη δουλειά τα Άπαντα του Τριανταφυλλόπουλου, εντούτοις δεν διαφωνεί με τον Βαλέτα». Είναι δυνατόν να είπε κάτι τέτοιο ο Προγκίδης; Τι σχέση υπάρχει ανάμεσα σε έναν επιμελητή *Απάντων*, στα οποία δεν εκφέρεται καμία κρίση για το ποιόν της παπαδιαμαντικής γραφής, και στις κρίσεις του Βαλέτα για τον λογοτέχνη Παπαδιαμάντη; Δεν καταλαβαίνω.

Δεν καταλαβαίνω και αρκετά άλλα πράγματα. Όπως λ.χ. τη φράση –ΑΝ έχει σωστά αποδοθεί– του κ. Προγκίδη: «Το Βυζάντιο τού ήταν [του Παπαδιαμάντη] άχθος». Αν σημαίνει αυτό που εννοώ, είναι τόσο αυθαίρετο, όσο και οι ερμηνείες του κ. Σωνιέ. Γιατί, φυσικά, ένας που νιώθει το Βυζάντιο ως άχθος δε γίνεται, παρεκτός και αν είναι σχιζοφρενής, να υπογράφει με το ψευδώνυμο «Βυζαντινός». Αλλά δεν είναι σωστό να προτρέχω. Όταν πρόκειται περί των μεγίστων, η φρόνηση επιβάλλει να μην βγάζουμε κρίση από αμφίβολης αξιοπιστίας μάρτυρες, όπως είναι τα παραθέματα. Ας περιμένουμε την έκδοση του βιβλίου.

Με πολλή τιμή
Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος
Χαλκίδα

Ο συνεργάτης μας Απόστολος Διαμαντής παρατηρεί:

Είναι περίεργο που ο κ. Τριανταφυλλόπουλος δεν εννόησε μια απλή συρραφή παραθεμάτων. Εννόησε όμως πως «υπάρχουν χάσματα, παρερμηνείες και αδέξιες κάποτε συσχετίσεις». Εάν είχα, ο ουτιδανός, το χάρισμα να γράφω άνευ χασμάτων, με πάντα έγκυρες ερμηνείες και με επιδέξιες μονίμως συσχετίσεις, δεν θα αρθρογραφούσα αλλά θα περιφερόμουν σε γυάλα μαζεύοντας τάλληρα. Από όλα αυτά όμως τα τρομερά, μου προσάπτεται μόνον μία, άνευ ιδιαίτερης σημασίας, ασάφεια, που έχει να κάνει με τη σχέση επιμελητού *Απάντων* και κριτικού λογοτεχνίας.

Νομίζω πως ο κ. Τριανταφυλλόπουλος κα-

τάλαβε πολύ καλά τα όσα εγράψαν, αλλά από σεμνότητα και υπερβολικό δισταγμό απέφυγε να τοποθετηθεί. Όμως πρέπει να αφήσουμε κατά μέρος τις ευγένειες και να μιλήσουμε καθαρά. Ο Προγκίδης πράγματι είπε πως το Βυζάντιο ήταν για τον Παπαδιαμάντη άχθος και, απ’ ό,τι κατάλαβα, εννοούσε όχι την πασίγνωστη στάση το απέναντι στην ελληνορθόδοξη παράδοση αλλά τη λύτρωση του λογοτέχνη από το βάρος της ιστορίας.

Αν ο κ. Τριανταφυλλόπουλος σεμνυνεται και θέλει να περνάει ως απλός επιμελητής κειμένων, τότε κι εγώ μπορώ να είμαι ένα απλός γραφέας. Ένας γραφέας που θέλει μόνον να προκαλεί τον απαραίτητο βόμβο. Καλά τα κατάφερα.

Με εκτίμηση
Απόστολος Διαμαντής

ΤΟ ΚΑΜΕΝΟ ΣΠΙΤΙ

Πώς το «άδειο σπίτι» της οδού Πειραιώς έγινε «καμένο σπίτι»... Τραγελαφική η κατάληξη μιας υπόθεσης που απασχόλησε και επανάληψιν το Αντί:

Αγαπητοί φίλοι του Αντί,
Δεν θα άξιζε υπό άλλες συνθήκες να επανέλθει κανείς στο θέμα του κτιρίου της Πειραιώς και της «Ομάδας στον τρόπο του κενού». Ίσχυσε, όμως, η παλαιοσταλινική ρήση, ότι τα γεγονότα είναι πεισματάρικα. Ίσως θα θέλατε να πληροφορηθείτε την ευτυχή κατάληξη της ιστορίας αυτής; Το περασμένο Σάββατο 8.3 στις 11 το πρωί (μετά από το καθιερωμένο πάρτυ) το κτίριο πήρε φωτιά. Ναι, κύριε Τζίμη Ευθυμίου, όπως το διαβάζετε. Φωτιά με πυροσβεστικές, ανακρίσεις κ.λπ., κ.λπ. Σας θυμίζω π γράφατε στις 14/2:

«...Οπότε μπορούμε να μιλάμε (ή μάλλον να κρυβόμαστε πίσω από) επίπλαστα θέματα, όπως η πυρασφάλεια ή κάτι αντίστοιχο, κινδυνολογώντας κατά βάση...».

Τώρα, κύριε Τζίμη Ευθυμίου, τι λέμε; Σας

βλω ότι το *Αντί* έχει 24 χρόνια πολύ σο-
λής παρουσίας στον ελληνικό Τύπο και
σωπικά δεν θέλω να βλέπω να το εκθέ-
κάνεις κατ' αυτόν τον τρόπο, μόνο και
ο για να εμφανίσει politically correct
φόρμα, η οποία σε λιγότερο από έναν
α γελοιοποιείται από την πεζή καθημε-
ότητα. Τι λέμε, ότι καλλιτέχνες είναι, ας
ουν και καμιά φωτιά; Αυτό το πρόλαβε
ιος καλλιτέχνης του 1ου μ.Χ. αιώνα.
υ διαφεύγει το όνομά του, Νέρωνας,
ως έτσι. Αλλά δεν τελειώσαμε. Στις
! γράφατε:

...για και το κτίριο μένει κλειδωμένο κα-
α δύο τρίτα ακριβώς γι' αυτούς τους λό-
ς...».

...ς πληροφορώ, ότι στο προηγούμενο
τυ (1.3) κάποιιο από τους φιλότεχνους
αν ανεβεί στο βαθύτερο σημείο των
εισιτών δύο τρίτων» και από τα παράθυ-
(τα μοναδικά του κτιρίου χωρίς σίτα)
άδευαν με τούβλα και ξύλα το ταλαίπω-
ετράποδο, που έχουμε για φύλακα και
τροφιά (προφανώς η καημένη γαυγίζε
χαλούσε τη μουσική πανδαισία). Συνε-
ουμε:

...με νεαρούς που δουλεύουν καθημερι-
τοβατίζοντας και επισκευάζοντας, φρο-
οντας δηλ. το χώρο...».

...φροντίδα ήταν τόση, ώστε μόλις εκδη-
ηκε η πυρκαγιά, έγιναν όλοι λαγοί,
φωνα με τις αφηγήσεις των περιοίκων,
ποίοι ειδοποίησαν και το 199 (έτσι δεν
θοδεύτηκε βίαιη εκδίωξη από το χώ-
). Μετά από ένα δίωρο εμφανίστηκε ο
ς από τους επικεφαλής της κατάληψης,
ποίος το μόνο που νοιάστηκε ήταν να
την ατζέντα του. Συνεχίζουμε:

...ς 31.1 γράφετε:

...έξω από τα όρια της επίπλαστης μυθο-
ίας και των drugs».

...ν θα έλεγα ότι βρισκόμαστε έξω από
ά τα όρια. Δηλαδή, αυτά τα ταλαίπωρα
σματα που μπαινόβγαιναν κάθε Σαβ-
ο-Κυριακή πρωί από τις ορθάνοιχτες
τες αλληλοϋποβασταζόμενα, τι ήταν,
Ορειβατικού (βάστα με να σε βα-
...); Όσο για τα βαποράκια, τις ίδιες
ρες η κατάσταση θύμιζε τα αληθινά βα-
ια στην Πάρο: δύο περίμεναν αρόδου
ελειώσουν τα δύο προηγούμενα.

...ρίε Τζίμη Ευθυμίου, από πού προκύ-
... ότι «οι νέοι αυτοί δεν είναι κατατάξι-
»; Κατατάσσονται πολύ εύκολα στην
ηγορία «φρικιά με κινητό». Και, φυσι-
σε 8-10 χρόνια, όταν θα έχουν γραβα-
εί και παραλάβει το τεχνικό γραφείο
μπαιμπά, θα λένε «για θυμίσου τη φράση
πήρε φωτιά...». Αν δεν ερχόταν έγκαι-
η πυροσβεστική, θα είχε καταστραφεί

σε εμάς δουλειά δεκατριών χρόνων, και
μάλιστα έτσι για την πλάκα κάποιων. Αυτό
αποζημιώνεται με τίποτα;

Τελειώνοντας, μιας και ο λόγος περί φό-
βου του κενού, σας μεταφέρω ένα ανεπα-
νάληπτο γκράφιτι που είχα σημειώσει, από
τις εκατοντάδες που είχαν εμφανιστεί στο
Μετσόβιο στις καταλήψεις του 1979, όταν
οι καταλήψεις είχαν νόημα:

«Δύο πράγματα στη φύση καταλαμβάν-
νουν όποιο χώρο τους αφήσεις κενό: τα αέ-
ρια και τα κωλόπαιδα».

Εν βρασμί (αφού δεν ψήθηκα ζωντανός)

Νίκος Μπελογιάννης,

χημικός μηχανικός

ΥΓ. Φίλε Χρήστο, για τα περί ΤΕΕ (28.3)

*έχεις δίκιο, αλλά πού να το βρεις – και πού
να το βρούμε.*

Η ΕΛΒΕΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΥΨΕΙΣ...

...αλλά και ο τρόπος με τον οποίο περνά
ασχολίαστη μια κίνηση «συγγνώμης» για
τη στήριξη του ναζισμού, πολλά χρόνια
μετά.

Κύριε διευθυντά,

Διάβασα στους *Financial Times* της 6ης
Μαρτίου, όπως και είδα σε ευρωπαϊκά και
αμερικανικά κανάλια τηλεόρασης, πως ο
Ελβετός πρόεδρος κ. Κόλερ, για να κατα-
στήσει ακίνδυνο τον εκρηκτικό μηχανισμό
του προβλήματος-βόμβα που αφορά το ρό-
λο της Ελβετίας στη χρηματοδότηση της
Ναζιστικής Γερμανίας κατά τη διάρκεια
του πολέμου, μια βόμβα-πρόβλημα που
απειλούσε τρεις μεγάλες τράπεζες της
Ελβετίας και έβλαπτε επικίνδυνα την υπό-
ληψη της χώρας του, αποφάσισε να ιδρύσει
ένα ειδικό ταμείο για τα θύματα του Ολο-
καυτώματος, αλλά και άλλων θυμάτων της
ναζιστικής θηριωδίας. Τα ποσά του ταμεί-
ου θα ανέρχονται σε επτά δισεκατομμύρια
ελβετικά φράγκα.

Στην *Ελευθεροτυπία* δημοσιεύτηκε μόνον
η απόφαση ίδρυσης του ταμείου, χωρίς κα-
μιά εξήγηση ή σχολιασμό, με τον τίτλο «Δί-
νουν το χρυσάφι τους για τα θύματα του πο-
λέμου». [Ερωτώ: Χάριν της χρυσής τους της
καρδιάς;] Στην δε ελληνική σοσιαλιστική
μας τηλεόραση, αποσιωπήθηκε ολοκληρω-
τικά, χάριν ανταπόκρισης από τη Λωζάννη
για την Αθήνα του 2004.

Το βρίσκω επίκαιρο να ρωτήσω:

Τι Έλληνες είμαστε;

Για ποια δημοκρατία μιλάμε;

Ποιου πολιτισμού;

Χρήστος Αλιφέρης

Αθήνα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά:

“Μύθοι και Ιστορία των Λαών”

Για μικρούς και μεγάλους

Του Βρετανικού Μουσείου και του
Πανεπιστημίου του Τέξας

Miranda Jane Green

Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου
του Κάρντιφ

ΜΥΘΟΙ ΤΩΝ ΚΕΛΤΩΝ

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

MIRANDA
JANE GREEN
Μύθοι

ΤΩΝ

Κ Ε Λ Τ Ω Ν

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

**Με 103 σελίδες
37 εικόνες και 1 χάρτη**

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ

ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

ΕΠΙσημαίνουμε

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΜΑΣ (ΡΟΚ) ΠΟΛΗΣ

Το Σάββατο 16.2, ο σύγχρονος ναός του αθηναϊκού ροκ, το κλαμπ «Αν» των Εξαρχείων έκλεισε για πάντα τη φιλόξενη για τα εγχώρια σχήματα σκηνή του και ο χώρος προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για την επέκταση του παρακείμενου ελληνικάδικου «Μποέμισσα». Τα Εξάρχεια, με βήμα ταχύ, μετατρέπονται πυρετωδώς σε -φτηνότερο- Κολωνάκι. Οι Deus X Machina, οι Night Stalker, οι Ache in Silence και οι Non Mandol έπαιξαν πάνω από τρεις ώρες δυνατό ροκ, ρίχνοντας την αυλαία μπροστά σε εκατοντάδες θαμώνες που έσπευσαν να παρακολουθήσουν την αποχαιρετιστήρια συναυλία.

Εν τω μεταξύ, το αθηναϊκό «Μέγαρο του ροκ», το Ρόδον της οδού Μάρνη, έβγαλε τη χειμερινή περίοδο με Άλκηστι Πρωτοψάλτη. Μέσα στον Απρίλιο θα επιστρέψει στο οικείο ρεπερτόριό του και ανάμεσα στους άλλους επισκέπτες περιλαμβάνεται και ο «πολύς» Χένρυ Ρόλλινς, που θα εμφανιστεί με την μπάντα του στις 12 Απριλίου.

Στην Αθήνα των παρκόμετρων, των έργων βιτρίνας και του γκλαμουρο-αρχαϊκού κάλλους, η μικρή ροκ πόλη ασφυκτιά, χάνοντας ένα ένα τα σημεία αναφοράς της. Όποια απόπειρα εναλλακτικής έκφρασης κυνηγιέται εν τη γενέσει της.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΟΜΒΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• Στις επιθέσεις με αντεπιθέσεις απαντούν οι διοικούντες τον Οργανισμό της Πολιτιστικής κ.λπ. Απορίας άξιον είναι πού βρίσκουν το σθένος να ανταλλάσσουν βαρύτατες εκφράσεις δημοσίως και, ταυτοχρόνως, να συνεχίζουν τα παίγνια τους – με **αντικείμενο**, πάντα, τον πολιτισμό, και με **υπερκείμενα**, επίσης πάντα, τα κονδύλια για τον πολιτισμό...

• Και μέσα στη σύγχυση για τον πολιτισμό, να 'σου κι ο **Λαζόπουλος**. Ο **Μήτσος** της τηλεόρασης επανεμφανίζεται στην Πολιτιστική Λάκη της ποιότητας, σερβίρει μια υπερπαραγωγή στιλ επιθεώρησης και, επιπλέον (θυμηθείτε το), ετοιμάζεται να ξαναγίνει τιμητής πάντων και πασών. Ποιος είπε: «Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληρώνει»;

• «Μήπως τα χάνω; Μήπως ξέχασα ν' ανεβώ σε κάποια στάση και έχασα τη συνέχεια; Μήπως γερνάω και ξεμωραίνομαι; Μήπως έχω κλειστεί στο

καβούκι μου και δεν "δύναμαι διά να ομιλώ"; Μήπως, Πάνο μου, το

“ψευδοθεοδωρίδειον” του 1986 αξίζει κάποια εκατομμύρια σήμερα και “δεν την έχω ακούσει”;» Ο μουσικός **Ηλίας Ζάικος** αναρωτιέται από τις σελίδες του περιοδικού του Μύλου της Θεσσαλονίκης. Πολιτισμένος μεν, αλλά (συνειδητά) μακράν της Πολιτιστικής...

• Όσο για τον **Θάνο Μικρούτσικο**, μετά το εν Θεσσαλονίκη μεγαλείο, αναλαμβάνει τη διεύθυνση της ιστορικής ετικέτας **His Master's Voice** και, για να το ανακοινώσει, καλεί μόνο τους δημοσιογράφους που εκτιμά – όσους, δηλαδή, κατά τεκμήριον τον κολακεύουν. Κάτι του άφησε ο αριστερισμός.

• Το **Κέντρο του Βιβλίου**, σε συνεργασία με τον ΟΑΣ, τύπωσε –επιτέλους!– αφίσες με ποιήματα του **Παλαμά** που θα αναρτηθούν στα λεωφορεία...

• **Ζορμπά, Κολλάς, πολιτισμός!**
Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• ΔΕΙΤΕ:

Την έκθεση της περφόρμερ **Vanessa Beecroft**, που εγκαινιάστηκε χθες στην γκαλερί **Jeane Bernier** (Μαρασλή 51). Η καλλιτέχνης συνήθως επιλέγει γυναίκες-ζωντανά μοντέλα

τις οποίες προσαρμόζει στο επιθυμητό πρότυπο με τη βοήθεια κατάλληλων ρούχων και αξεσουάρ. Στην τωρινή της έκθεση ωστόσο, παρουσιάζει μόνον φωτογραφίες πολารόιντ, ζωγραφική, σχέδια και βίντεο. Αλλόκοτη εμπειρία...

Δείτε: Τα μικρά πράσινα ανθρωπάκια του **Τιμ Μπέρτον**, όπως «εμφανίζονται» στην καινούργια ταινία του Τιμ Μπέρτον **Mars Attacks: Οι αρειανοί επιτίθενται**. Η απάντησή στη **Μέρα ανεξαρτησίας** δεν κολακεύει το προφίλ του μέσου Αμερικανού, οι κινηματογραφικοί τρόποι και τα σπέσιαλ εφέ δεν κολακεύουν την τεχνολογική «υπεροπλία» του Χόλλυγουντ – και ο Τζακ Νίκολσον συνεχίζει να είναι ο ηθοποιός που μας «πάει».

• **Διαβάστε:** Το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (ή Το Άγιο και Ιερό Ευαγγέλιο κατά τον Ματθαίο, όπως το θέλει η προμετωπίδα της νέας έκδοσης του έργου από Το Ροδάκιό), στη μετάφραση του Ντίνου Χριστιανόπουλου. Η μετάφρασή του είχε ξεκινήσει το 1955, ακολουθήσαν πολλά στάδια επεξεργασίας ενώ το κείμενο δουλευόταν στο τυπογραφείο εδώ και δύο χρόνια. Επιτέλους, λοιπόν...

Δείτε: Την αναδρομική έκθεση του αποσωπημένου ζωγράφου, ιστορικού της τέχνης και λαογράφου **Τζούλιο Καίμη**, στον Χώρο Τέχνης «24».

Παρακολουθήστε: Το Διεθνές Συνέδριο «Ισχυρές»-«ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», που διοργανώνει το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας στη Θεσσαλονίκη, στις 26-28 Μαρτίου (αίθουσα «Ν. Γερμανός», Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης). Συμμετέχουν με ανακοινώσεις πάνω από 50 έλληνες και ξένοι ειδικοί σε θέματα κοινωνιολογίας και γλωσσικής πολιτικής.

Ο ΜΑΝΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΑΛΛΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ

ΝΑΙ ΑΠΟ τα πλέον ισχυρά κίνητρα : διαλεκτικής διαδικασίας: οι καθιερωμένες θέσεις αργά αλλά αθερά να γεννούν την αντίδραση της πίεσης. Αλίμονο αν αυτό το φυσικό ότυπο δεν εύρισκε τη θέση του και στην κοινωνική συνείδηση.

Διά χρόνια από το θάνατο της Μελίνας Μερκούρη, σε λίγους μήνες και του Μάνου Χατζιδάκι. Κάτι το 'να κάτι τ'άλλο, ήταν αυτό το ντοκυμανταίρ με υλικό από τη ζωή της Μελίνας που πριν λίγες μέρες έβγαλε η κρατική τηλεόραση και αμέσως χειρήθηκε το «παντρολόγημα»: Τι Μελίνα, τι Χατζιδάκις... Το ίδιο λείπουν οι δύο. Το ίδιο βάρος, το ίδιο μέγεθος. Χρειαζόμαστε να επιχειρηθεί έστω και ένας –αυτό λέμε: επί του παρόντος– απολογισμός τι είναι αυτό που μας «λείπει» από τον θάνατο τους.

Όλο τον οφειλόμενο σεβασμό –μαζί, απόφευκτα, και αυτόν που επιβάλλουν «κατά συνθήκη ψεύδη», – στη μνήμη και των δύο, έτσι κι αλλιώς, σημαντικών ελλήνων, για μεν τον Μάνο Χατζιδάκι έχουμε –και μάλιστα πάρα πολύ καλά– τι μας λείπει απ' αυτόν εσαεί: ακηλίδωτο, άγγιχτο. Αμάλαγμα από πολύτιμα υλικά, από τα οποία ανεξήγητες ιστορικές συγκυρίες συγκεντρώνουν σ' ένα πρόσωπο, εκεί χρειάζεται για να συμβεί το θαύμα. Τίθεται, η Μελίνα κατέληξε ένα φαινόμα ετερόκλητων υλικών, άνισης

αξίας ή, έστω, υπό επανεκτίμηση. Ο Χατζιδάκις υπήρξε το άθροισμα μιας θετικής μοναδικότητας, ενώ της Μελίνας η μοναδικότητα θα υπόκειται σε επεξεργασίες πολλών «προσθαφαιρέσεων». Ο Χατζιδάκις λειτουργούσε μέσα από την ευκρίνεια των «χαμηλών τόνων», ενώ η Μελίνα μέσα από τις στεντόρειες εκρήξεις –και λόγω ταμπεραμέντου– πάντοτε της υπερβολής, όπως της υπερβολής υπήρξε ο λαϊκιστικός εκχυδαϊσμός της πολιτικής (και της πολιτιστικής) μας πραγματικότητας στις περασμένες «μοιραίες» δύο δεκαετίες. Και είναι δύσκολο να αρνηθεί κανείς ότι σ' εκείνο τον χειμώνα του παπανδρεϊκού λαϊκισμού άνθησε, εν πολλοίς, και το είδωλο «Μελίνα», εγχώριο, διεθνές και ιδιωτικό. Όταν, και αν ποτέ, καταλαγιάσει αυτός ο κουρνιαχτός από πρόσωπα, πράγματα και ιδεοληψίες, θα μπορέσουμε να δούμε αληθινά μεγέθη και ποιότητες. Θα δούμε αντοχές στο χρόνο και –αν υπάρχουν– «δυσαναπλήρωτα» κενά. Θα κριθούν με την απαραίτητη –που τώρα η συναισθηματική φόρτιση δεν μας επιτρέπει– ψυχραιμία και το μέγεθος της ηθοποιού (συγκρίσεις θα γίνουν) και της πολιτικού (αποφανατισμένες εκτιμήσεις έργου). Γιατί αιωρείται μια βάσιμη υποψία ότι και τα δύο έχουν υπερ-εκτιμηθεί από χρηστικές ανάγκες αυτών που ανάλωσαν –και κατανάλωσαν– το φαινόμενο

Η Μελίνα όταν έλαμπε στα εξώφυλλα.

«Μελίνα».

Αυτό, όμως, που δεν αναλύθηκε ήταν η γυναίκα Μελίνα, χωρίς εισαγωγικά, η δονούμενη ανθρώπινη φύση της οποίας, η μοναδικότητα και το ανεπανάληπτο δεν είχε ανάγκη από τα «ρούχα» καλλιτεχνικών ή δημόσιων ιδιοτήτων για να αστράψει. Το αντίθετο, ίσως και να την έβλαψαν. Θα 'λεγε κανείς ότι τη «στένευαν», γι' αυτό και δεν μπορούσαν να αναδειχτούν ιδιαίτερα επάνω της. Ήταν μια ανθρώπινη φύση, ερωτικά μεγαλειώδης, της οποίας το αληθινό ταλέντο ήταν η αυτοκατανάλωση. Και δεν ήταν λίγο αυτό. Ίσως, αυτό το «εκθαμβωτικό» να παραμένει και η τελική της δικαίωση.

Δημήτρης Χαρίτος

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ: Η ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η ΤΟΜΗ στο χώρο της ιδεολογικής ερμηνευτικής της λογοτεχνίας, μια εντελώς νέα και πρωτότυπη προσέγγιση του υπερρεαλισμού έγινε προ ημερών στο Μορφωτικό Ινστιτούτο «Θερβάντες», παρουσία ισπανών επιστημόνων και ελλήνων καθηγητών. Αφορμή, η παρουσίαση του βιβλίου *Υπερρεαλισμός και Υπερρεαλισμοί* – από τον Μάνο Χατζιδάκι, Ρουμανία, Ισπανόφωνες Χώρες, του Βίκτορ Ιβάνοβιτς, στις εκδόσεις «Πολύτυπο».

Ο συγγραφέας της πραγματείας, Β. Ιβάνοβιτς, έχει και στο παρελθόν ασχοληθεί με μελέτες πάνω στη λογοτεχνία, όπως οι: *Νεοελληνικό Τρίπτυχο-Καβάφης, Σεφέρης, Σικελιανός* (1979), *Μορφή και Πνεύμα* (1980), ενώ το 1981 τιμήθηκε με το βραβείο της Κριτικής Επιτροπής Ρουμάνων Συγγραφέων.

Ο ίδιος είναι τεχνοκριτικός αλλά ασχολούμαι με την ιδεολογία της λο-

γοτεχνίας. Πέραν του ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος που είχε για μένα ο υπερρεαλισμός, είχα και μια βαθιά βιωματική σχέση με τον ίδιο τον υπερρεαλιστικό τρόπο ζωής. Ο υπερρεαλισμός αποτελεί γνήσια φιλοσοφία, ένα πνευματικό φαινόμενο, που μαζί με τον μαρξισμό και τον φροϋδισμό σφράγισε τον 20ό αιώνα», τονίζει ο συγγραφέας.

Την παρουσίαση του βιβλίου επιμελήθηκε η καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Φραγκίσκη Αμπατζόγλου, η οποία στην εισήγησή της επέμεινε στην καινοτομία της μελέτης (ολόκληρο το κείμενο δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος του Αντί).

Όσοι ενδιαφέρονται για την πρωτότυπη αυτή προσέγγιση, μπορούν να τη βρουν στα κεντρικά βιβλιοπωλεία της Αθήνας.

Ιωάννα Κλεφτόγιαννη

ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

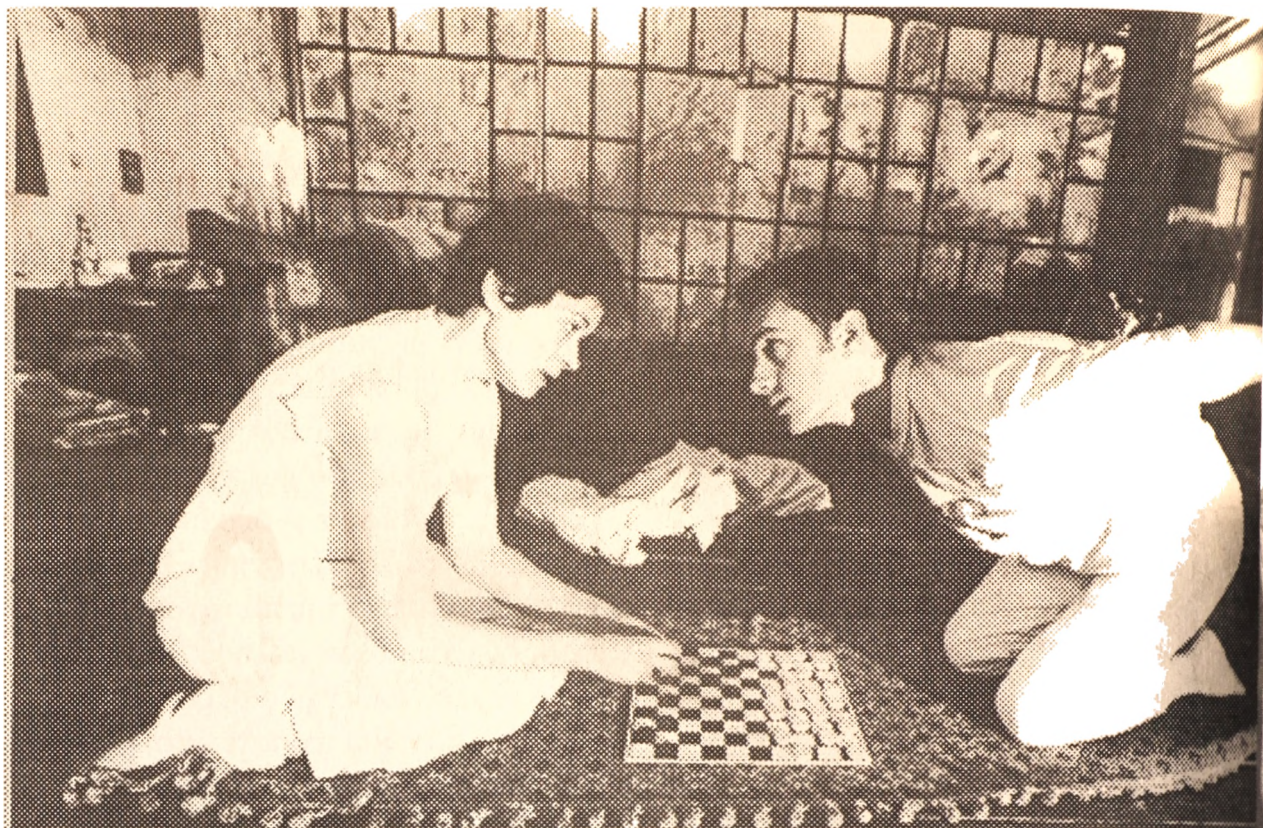
ΜΑΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο, το *Λεξικό για την θεωρία της βυζαντινής μουσικής*, που υπογράφει η **Μαρία Κωνσταντινίδου**, έρχεται να προστεθεί στη λιγοστή βιβλιογραφία γύρω από το αντικείμενο.

Συστηματική στην έρευνά της, η συγγραφέας εισάγει τον αναγνώστη σε ένα σύντομο ιστορικό της βυζαντινής μουσικής. Πληροφορεί για την ευθεία καταγωγή της από το αρχαίο ελληνικό μουσικό σύστημα και για την εξέλιξή της. Σημαντικό ρόλο στην εισαγωγή της μελωδίας κατά τη διάρκεια της λειτουργίας έπαιξε η ανάγκη της ορθόδοξης Εκκλησίας να απαντήσει στις πολυποίκιλες μελωδίες που χρησιμοποιούσαν οι αιρέσεις, στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν πιστούς. Την περίοδο αυτή (τέλη 5ου-αρχές 6ου αιώνα) εμφανίζεται και ο Ρωμανός ο Μελωδός. Τον 5ο, 6ο και 7ο αιώνα, η υμνογραφική παραγωγή καταγράφεται και αποτυπώνεται με ένα είδος εκφωνητικής σημειογραφίας βασισμένο στους τόνους και στα πνεύματα της ελληνικής. Τον 8ο-11ο αιώνα, παράλληλα με την καθοριστική παρουσία του έργου του Ιωάννη Δαμασκηνού, συστηματοποιούνται οι ήχοι ενώ δημιουργείται νέος τρόπος σημειογραφίας. Η περίοδος ως την Άλωση (11ος αι. μέχρι το 1453) σηματοδοτείται από το έργο του Ιωάννη Κουκουζέλη.

Συνολικά, ένα πολύ χρήσιμο εγχειρίδιο, αποζήτρημα συστηματικής έρευνας. Η συγγραφέας του, εκτός των άλλων, μας έχει δώσει βιβλία όπως η *Κοινωνιολογική ιστορία του ρεμπέτικου* και το βιβλίο *Βυζαντινοί δρόμοι, παραδοσιακές πόλεις*, που γάλλιστα θα μπορούσε να θεωρηθεί προδρομικό της τωρινής εργασίας της.

ΘΕΑΤΡΟ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ: «Ο ΚΥΚΝΟΣ» ΤΗΣ ΕΛΙΖΑΜΠΕΘ ΕΓΚΛΟΦ

Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ομάδα «Θέατρο για τη νέα χιλιετία» ιδρύθηκε τον Οκτώβριο 1986 από τον **Ιωσήφ Βαρδάκη** και το **Γιώργο Γαβαλά**. Στόχος της, το ανέβασμα παραστάσεων από το σύγχρονο διεθνές ρεπερτόριο, αλλά και κλασικών έργων, με σύγχρονο τρόπο.

Από τις 28 Φεβρουαρίου, το «Θέατρο για τη νέα χιλιετία» παρουσιάζει στον καινούργιο χώρο του χοροθέατρου Ροές (Ιάκχου 14, Γκάζι) το έργο της **Ελίζαμπεθ Έγκλοφ**, *Ο κύκνος*. Τη μετάφραση και τη σκηνοθεσία υπογράφει ο **Ιωσήφ Βαρδάκης**, τα σκηνικά και τα κοστούμια ο **Γιώργος Γαβαλάς**, τη μουσική έχει γράψει η **Σμαρώ Γρηγοριάδου**. Πρωταγωνιστούν η **Ευαγγελία Ανδρεαδάκη**, ο **Αντώνης Πάλλης** και ο **Χρήστος Παγκα-**

λιάς.

Ο κύκνος είναι το πέμπτο κατά σειράν έργο της Ελίζαμπεθ Έγκλοφ. Είναι η ιστορία μιας νοσοκόμας, της Ντόρα, που ζει μόνη της έπειτα από τρεις αποτυχημένους γάμους. Δείχνουν ότι προορίζεται να μείνει η μοναχή ερωμένη του παντρεμένου της γαλατά, Κέβιν, έως ότου ένας κύκνος πέφτει στο ράθυρό της και γίνεται αφορμή να την οδηγήσει σ' ένα παράξενο ταξίδι. Ο κύκνος μεταμορφώνεται σε άντρα που, σταδιακά, διασκαίφεται τα κόλπα να φέρεται σαν άνθρωπος.

Ένα παράξενο ερωτικό παιχνίδι, από ένα νέο σχήμα που θεωρεί ότι μπορεί να δώσει μια πνοή ανανέωσης στην κορεσμένη θεατρική μας πραγματικότητα.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ Γ.Π. ΣΑΒΒΙΔΗ

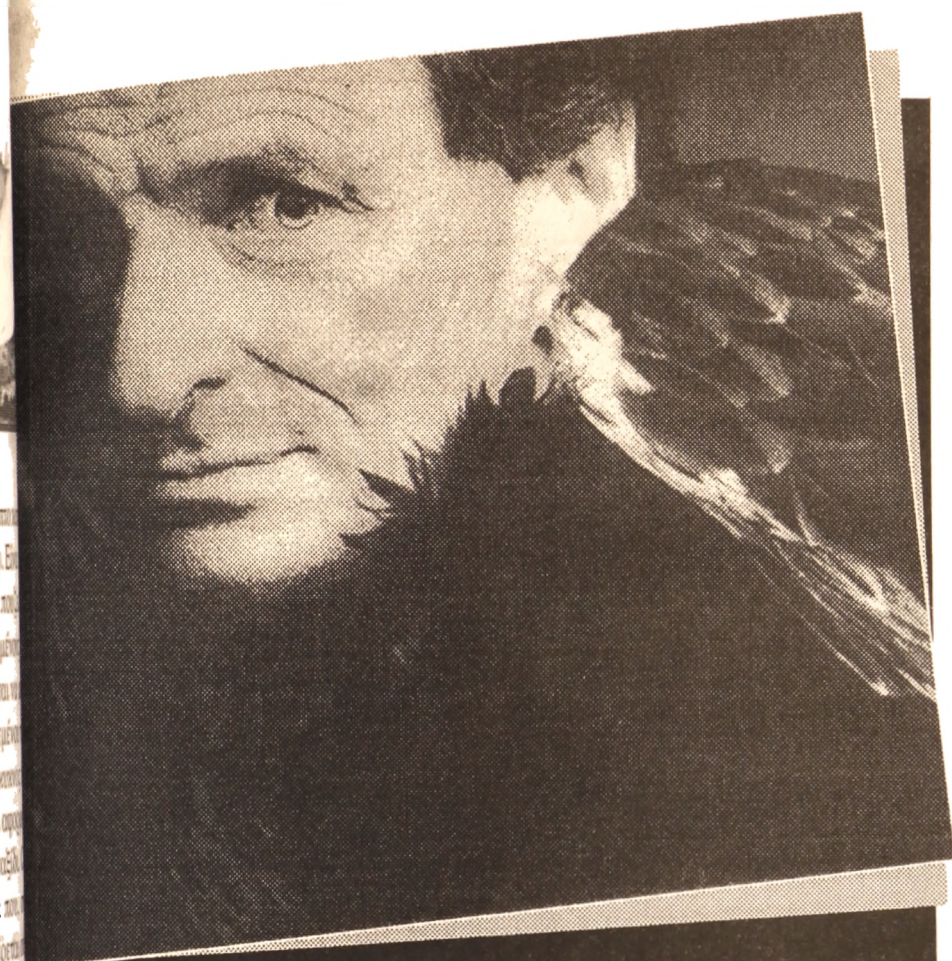
• Ο Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών οργανώνει στην αίθουσα τελετών της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης την 8η Επιστημονική Συνάντηση, αφιερωμένη στη μνήμη του ομότιμου καθηγητή **Γ.Π. Σαββίδη** με θέμα: «Θέματα Νεοελληνικής Φιλολογίας: Γραμματολογικά, εκδοτικά, κριτικά». Η Συνάντηση ξεκίνησε στις 11 Μαρτίου και ολοκληρώνεται σήμερα, ενώ συνολικά συμμετείχαν 43 επιστήμονες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Ο Γ.Π. Σαββίδης, για πολλά χρόνια καθηγητής του τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ, χρημάτισε κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής και προσέφερε πολλά στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Ήταν κορυφαίος παράγοντας στην πολιτισμική ζωή της πόλης, με τη συμβολή του στη Μακεδονική Καλλιτεχνική Εταιρεία «Τέχνη», όπως και σε πολύ ευρύτερο κλίμακα. Διετέλεσε καθηγητής στην «Εδρα Σεφέρη» στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και επισκέπτης καθηγητής στα Πανεπιστήμια Κρήτης και Κύπρου.

Στη σημερινή συνεδρία (πρόεδρος Γ. Κεχαγιόγλου) θα μιλήσουν οι **Λάμπρος Βαρελάς**, **Χρυσομάλλη-Henrich**, **Ράνια Πολυκανδριώτη**, **Άλκηστις Σουλογιάννη**. Έναρξη, 10 π.μ., λήξη περί τις 12 το μεσημέρι.

Με την ευκαιρία μιας βιογραφίας

του Μιχάλη Σηφάκη

έντε χρόνια μετά την αυτοκτονία του, ο
βιογράφος Γιέρζυ Κοζίνσκι βρέθηκε ξανά
στην επικαιρότητα της Νέας Υόρκης με την
έκδοση της βιογραφίας του από τον Τζέιμς
Αρκ Σλόαν, καθηγητή της Αγγλικής Φιλο-
σοφίας στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις, στο Σι-
καγο. Ο Γιέρζυ Κοζίνσκι δεν έγινε ποτέ ευρέ-
ως γνωστός στην Ελλάδα· στην Αμερική,
όμως, και σε όλες σχεδόν τις χώρες της Δυτι-
κής Ευρώπης, τα μυθιστορήματά του γνώρι-
σαν μεγάλη κριτική και εμπορική επιτυχία,
και τιμήθηκαν με πολλά βραβεία.

Ο Κοζίνσκι, που γεννήθηκε το 1933 στο Λοτζ, ήταν εβραϊός
Πολωνός. Η οικογένειά του κατάφερε να γλιτώσει από το
Ναζιστικό Ολοκαύτωμα καταφεύγοντας σε κάποιο από-
μακρο χωριό και παριστάνοντας τους Καθολικούς. Ήταν,
λοιπόν, ένας επιζών του Ολοκαυτώματος, χωρίς όμως να
περάσει από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Μετά το τέλος της
γερμανικής κατοχής, η οικογένειά του παρέμεινε στην κομμουνι-
στική πλέον Πολωνία. Ο Κοζίνσκι σπούδασε κοινωνιολογία στο
πανεπιστήμιο του Λοτζ, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με επιτυχία
και με τη φωτογραφία. Το Λοτζ ήταν κέντρο διανοήσης και τεχνών
στη μεταπολεμική Πολωνία, και η γενιά του Κοζίνσκι ανέδειξε
εκεί –μεταξύ άλλων– τους κινηματογραφιστές **Ρομάν Πολάνσκι**
και **Γιέρζυ Σκολιμόφσκι**. Το 1957, όμως, ο Κοζίνσκι έγινε δεκτός
σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο
Κολούμπια της Νέας Υόρκης και άφησε πίσω του την Πολωνία και
το ανατολικό μπλοκ για πάντα.

Στη Νέα Υόρκη, ο Κοζίνσκι βρέθηκε καταρχάς σε πολύ δύσκολη
θέση –χωρίς χρήματα και χωρίς ευχέρεια στην αγγλική γλώσσα–
και αναγκάστηκε για μεγάλο διάστημα να εργάζεται παράλληλα
με τις σπουδές του σε κάθε λογής δουλειές· μεταξύ άλλων, έγινε
υπάλληλος χώρου σταθμεύσεων και καθαριστικής διαμερισμάτων.
Είχε όμως την ικανότητα να κάνει γνωριμίες και να τις εκμεταλ-
λεύεται. Έτσι, μέσα σε τρία χρόνια από την άφιξή του κατάφερε
να δημοσιεύσει το πρώτο του βιβλίο, με τίτλο *Το μέλλον μας ανή-
κει, Σύντροφε* και με το ψευδώνυμο **Τζόζεφ Νόβακ**· ήταν μια συλ-
λογή δοκιμίων με κοινωνιολογικά θέματα από την Ανατολική Ευ-
ρώπη. Καθώς το βιβλίο είχε επιτυχία, το 1962 μπόρεσε να εκδώσει
ένα δεύτερο παρόμοιο. Ταυτόχρονα, έκανε τον πρώτο του γάμο με
μία βαθύπλουτη χήρα ενός μεγιστάνα της βιομηχανίας ατσαλιού,
που ήταν 18 χρόνια μεγαλύτερή του.

Με το γάμο αυτό, ο φτωχός φοιτητής από την Πολωνία βρέθηκε
στο επίκεντρο της πλουσιότερης κοινωνικής τάξης, στο μεγαλύτε-
ρο κοσμοπολιτικό κέντρο του κόσμου. Η πιο μεγάλη αλλαγή στη-
ζωή του όμως δεν ήταν αυτή, αλλά η στροφή του από την κοινωνιο-
λογία στη λογοτεχνία. Όπως περιγράφει και ο βιογράφος του **Σλό-
αν**, ο Κοζίνσκι ανέκαθεν αρεσκόταν να διηγείται ιστορίες από την
Πολωνία σε γνωστούς και φίλους. Οι διηγήσεις του έκαναν μεγάλη
εντύπωση στην καλή κοινωνία της Νέας Υόρκης, ειδικά εκείνες
από την παιδική του ηλικία, και κάποιοι γνωστοί του εκδότες προ-
θυμοποιήθηκαν να δημοσιεύουν τις αναμνήσεις του σε βιβλίο. Το
βιβλίο αυτό, *Το βαμμένο πουλί*, κυκλοφόρησε το 1965 ταυτόχρονα
στην Ευρώπη και την Αμερική και ανέδειξε τον Κοζίνσκι σε μείζο-
να συγγραφέα.

Το βιβλίο αφηγείται την ιστορία ενός παιδιού που, για να το σώσουν από τους Ναζιστές, οι γονείς του το στέλνουν στις απόμακρες επαρχίες κάποιας χώρας της Ανατολικής Ευρώπης που δεν κατονομάζεται. Το μικρό αγόρι πράγματι καταφέρνει έτσι να επιβιώσει από τη λαίλαπα της ναζιστικής κατοχής, αλλά οι εμπειρίες του σε αυτήν την περιπλάνηση είναι φοβερά βίαιες και απάνθρωπες. Ο μικρός παθαίνει τραυματικό ψυχολογικό σοκ και για πολλά χρόνια δεν μπορεί να μιλήσει. Το βιβλίο παίρνει το όνομά του από την ιστορία ενός παράξενου χωρικού που πιάνει πουλιά σε παγίδες. Όταν κάποτε πιαστεί στις παγίδες του κανένα κοράκι, ο χωρικός το βάφει με μπογιές σε έντονα χρώματα και το αφήνει ξανά ελεύθερο. Το κοράκι επιστρέφει στο κοπάδι του, αλλά οι σύντροφοί του δεν το αναγνωρίζουν πια με τα καινούργια του χρώματα· το κοπάδι, πεπεισμένο ότι έχει να κάνει με κάποιον εισβολέα, επιτίθεται στο βαμμένο κοράκι και το σκοτώνει. Το βαμμένο πουλί θεωρήθηκε ως ένα από τα λογοτεχνικά μνημεία του Ολοκαυτώματος. Το ερώτημα όμως, που ο συγγραφέας προτιμούσε να μην απαντά, ήταν εάν η ιστορία του μικρού παιδιού ήταν αληθινή, εάν ο μικρός του βιβλίου ήταν στ' αλήθεια ο Κοζίνσκι ή όχι. Η έρευνα του Σλόαν για τη βιογραφία του Κοζίνσκι απέδειξε ότι το βιβλίο είναι μυθιστόρημα και όχι απομνημονεύματα. Την εποχή που κυκλοφόρησε όμως το βιβλίο, η γενική εντύπωση ήταν ότι επρόκειτο για αληθινά επεισόδια που είχε ζήσει ο Κοζίνσκι ως παιδί.

Ο Κοζίνσκι είχε βρεθεί σε μια πολύ ιδιότυπη θέση. Όταν υποτίθεται διηγούνταν αληθινές ιστορίες από το παρελθόν του σε κοινωνικούς κύκλους, κατασκεύαζε επεισόδια και έλεγε πράγματα που βασίζονταν σε αληθινές του εμπειρίες, χωρίς όμως και να τίθεται στα σοβαρά το ερώτημα της αυθεντικότητας των περιγραφών του. Οι εκδότες όμως προσφέρθηκαν να τυπώσουν το βιβλίο ως αληθινή ιστορία από το Ολοκαύτωμα. Ο Κοζίνσκι, που είχε βρει στην μυθιστοριογραφία το αληθινό του κάλεσμα, έγραψε ένα βιβλίο που είναι δύσκολο να αφήσει τον αναγνώστη του ασυγκίνητο. Αλλά έτσι πιάστηκε σε μια παγίδα ως προς την αυθεντικότητα της αφήγησής του: Αν δήλωνε δημόσια ότι το βιβλίο ήταν μυθιστόρημα και όχι αληθινά περιστασιακά, θα έχανε τους εκδότες του και την υποστήριξη μιας μεγάλης και πανίσχυρης κοινωνικής ομάδας στη Νέα Υόρκη, κατά κύριο λόγο εβραϊκής, για την οποία το Ολοκαύτωμα ήταν και ιερό θέμα. Αν πάλι έλεγε ψέματα, ότι το βιβλίο ήταν πέρα για πέρα αυτοβιογραφικό, ήταν σίγουρο ότι κάποια στιγμή η αλήθεια θα γινόταν γνωστή και ότι θα τον κατηγορούσαν όλοι ως ψεύτη. Ο Κοζίνσκι προσπάθησε να κρατηθεί σε μια θέση ανάμεσα στα δύο άκρα. Από τη μια άφηνε να εννοηθεί ότι όλα τα επεισόδια της αφήγησής του ήταν πραγματικά, και από την άλλη αρνήθηκε τελικά να δημοσιεύσει το βιβλίο ως αυτοβιογραφία και κατάφερε να το δημοσιεύσει ως μυθιστόρημα.

Αυτήν την ισορροπία ανάμεσα στην καταγραφή αληθινών εμπειριών και μυθιστορημάτων-κατασκευασμάτων προσπάθησε να την εκμεταλλευτεί ο Κοζίνσκι σε όλη του την καριέρα. Ενώ αυτό που έκανε ήταν κάτι πολύ σύνηθες και λογικό, έπαιρνε δηλαδή ερείσματα από την προσωπική του ζωή και κατασκεύαζε πάνω σε αυτά φανταστικές ιστορίες, προσπαθούσε να περνάει την αντίληψη ότι οι φοβερές περιπέτειες που περιέγραφε ήταν αληθινές, και έτσι κατάφερε να φτιάξει και να συντηρεί έναν τεράστιο προσωπικό μύθο. Τα βιογραφικά σημειώματα στα βιβλία του ήταν γεμάτα από ανακρίβειες και υπερβολές για τη ζωή του, έτσι ακριβώς ώστε να δημιουργείται η εντύπωση στον αναγνώστη ότι οι περιπέτειες των ηρώων του Κοζίνσκι ήταν αφηγήσεις από την προσωπική ζωή του συγγραφέα δοσμένες με άλλο όνομα. Έγραφε, για παράδειγμα, ότι ως παιδί στη γερμανική κατοχή οι γονείς του τον έδωσαν σε ξένες οικογένειες για να τον σώσουν, όπως το παιδί στο *Βαμμένο Πουλί*, ενώ στην πραγματικότητα εκείνος δεν εί-

χε χωριστεί ποτέ από τους γονείς του. Ή έγραφε ότι ο ερχομός του στην Αμερική ήταν αποτέλεσμα ενός περίτεχνου σχεδίου απόδρασης, σύμφωνα με το οποίο ο Κοζίνσκι είχε εξαπατήσει τις πολωνικές αρχές και είχε βρεθεί στην Αμερική χωρίς συγκεκριμένο προορισμό, με μόνο οδηγό του την αναζήτηση της ελευθερίας, ενώ είχε φύγει από την Πολωνία αφού είχε γίνει δεκτός από το Κολούμπια και είχε φτάσει στην Νέα Υόρκη ως φοιτητής. Φυσικά, η απόδραση από το «παραπέτασμα» εμφανίζεται ξανά και ξανά στα μυθιστορήματα, με την πιο ανεπτυγμένη της μορφή στο *Πιλοτήριο* (1975).

Όταν βέβαια κανείς κατασκευάζει το δημόσιο πρόσωπό του σε τέτοιο βαθμό, μπορεί να γνωρίζει στιγμές μεγάλης και ευνοϊκότητας δημοσιότητας. Ο Κοζίνσκι πραγματικά υπήρξε προσωπικότητα της Νέας Υόρκης, ένα από τα βιβλία του έγινε ταινία με τον Πήτερ Σέλλερς (που παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Να είσαι εκεί κύριε Τσανς*), έπαιξε ο ίδιος ένα ρόλο στους *Κόκκινους* του Γουώρεν Μπίττυ, και εμφανίστηκε πολλές φορές στην τηλεόραση και τις κοσμικές στήλες των εφημερίδων. Ταυτόχρονα, όμως, διέτρεχε και τον κίνδυνο να αποκαλυφτεί η μπλόφα του. Για τον Κοζίνσκι, το χτύπημα ήρθε από μία αριστερή, πολιτιστική κυρίως, εφημερίδα της Νέας Υόρκης, την *Βίλλατζ Βόις*, το 1982, όταν η εφημερίδα έκανε κύριο θέμα της κάποιες κατηγορίες εναντίον του: ότι τα δοκίμιά του είχαν χρηματοδοτηθεί από τη ΣΙΑ, ότι τα βιβλία του δεν τα έγραφε ο ίδιος και ότι κάποια από αυτά ήταν προϊόντα λογοκλοπής. Οι κατηγορίες αυτές καθεαυτές δεν ευσταθούσαν και ξεχάστηκαν σχετικά γρήγορα, αλλά το ψυχολογικό χτύπημα στάθηκε πολύ βαρύ για τον Κοζίνσκι που έκανε έξι χρόνια να ξαναγράψει βιβλίο.

Η βιογραφία του Κοζίνσκι από τον Σλόαν περιγράφει καθαρά τις διάφορες φάσεις της ζωής του συγγραφέα. Ο Σλόαν έκανε μια επίμονη και σε βάθος έρευνα για να καταφέρει να ξεδιαλύνει τα πραγματικά από τα φανταστικά επεισόδια στα μυθιστορήματα, και δίνει τη λύση σε πολλά από τα μυθεύματα που είχε διασπείρει ο δαιμόνιος Κοζίνσκι σχετικά με τη ζωή του, ειδικά για τα χρόνια που έζησε στην Πολωνία και τα πρώτα του χρόνια στην Αμερική. Ο Σλόαν μίλησε με τους περισσότερους από τους γνωστούς και φίλους του Κοζίνσκι, και επιχειρεί στη βιογραφία του, εκτός από τα γεγονότα, να δώσει και ένα ψυχολογικό πορτραίτο του συγγραφέα. Σε αυτή του την προσπάθεια, ο Σλόαν τα καταφέρει λιγότερο καλά, καθώς δεν αποφεύγει ένα στραβοπάτημα πολύ συνηθισμένο στις βιογραφίες, την ερασιτεχνική ψυχανάλυση.

Είναι αυτονόητο σχεδόν ότι κάποιος που μεγάλωσε με το Ολοκαύτωμα και που έδωσε ο ίδιος τέλος στη ζωή του δεν μπορεί παρά να είχε ψυχολογικά βάρη και πληγές πιο βαθιές και σύνθετες από τον μέσο άνθρωπο. Ο Σλόαν, όμως, παρασύρεται και σε κάποιες ψυχολογικές ερμηνείες που δεν πείθουν – και δυστυχώς αυτή η ψυ-

ΤΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Γ. ΚΟΖΙΝΣΚΙ

The Painted Bird (1965) *Το Βαμμένο Πουλί*

Steps (1968) *Βήματα*

Being There (1971) *Οντας εκεί*

The Devil Tree (1973) *Το Δέντρο του Διαβόλου*

Cockpit (1975) *Πιλοτήριο*

Blind Date (1977) *Ραντεβού στα Τυφλά*

Passion Play (1979) *Δράμα του Πάθους*

Pinball (1982) *Φλιπεράκι*

The Hermit of 69th Street (1988) *Ο Ερημίτης της 69ης Οδού*

Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jerzy Kosinski, a Biography (Dutton, New York 1996)
του James Park Sloan

ραφία αποτελεί μεγάλο μέρος της βιογραφίας. Για παράδειγμα δίνει μεγάλο βάρος σε αυτό που αντιλαμβάνεται ως εξάρτηση Κοζίνσκι από το σεξ, και σχεδόν αποδίδει την κατάθλιψη που οδήγησε στην αυτοκτονία στο κλείσιμο των λεσχών ελεύθερου στην Νέα Υόρκη. Αντίθετα, ασχολείται πολύ λίγο με το έργο Κοζίνσκι από φιλολογική σκοπιά.

Α μυθιστορήματα του Κοζίνσκι, με δύο μόνο εξαιρέσεις, είναι ιστορήματα χωρίς ενιαία πλοκή. Αποτελούνται από σειρές ιστοριών της ζωής του πρωταγωνιστή του κάθε βιβλίου. Η σειρά ή, άλλες φορές προκύπτει από συνειρμούς του πρωταγωνιστή άλλες φορές υπαγορεύεται από κάποια εξωτερική δομή που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας (π.χ. διάλογος-αφήγηση-διάλογος-γηση). Οι πρωταγωνιστές του Κοζίνσκι είναι μοναχικοί άντρες προσπαθούν να διατηρούν σημαντικό βαθμό αυτονομίας και ξαρτησίας από την κρατική εξουσία. Συνήθως κινούνται και δυτικό και στον ανατολικό κόσμο, και έχουν καταφέρει να μά-ντα συστήματα της λειτουργίας του κράτους στο οποίο βρίσκο-τόσο καλά, ώστε να μπορούν να ζουν ως ένα βαθμό έξω από περιορισμούς του. Πολλά από τα επεισόδια έχουν να κάνουν ην αντιπαράθεση αυτών των ανθρώπων με την κρατική εξου-Ενα άλλο βασικό θέμα που διατρέχει τα βιβλία του Κοζίνσκι οι ερωτικές και σεξουαλικές αναζητήσεις των πρωταγωνι-και η σχέση τους με διάφορες γυναίκες.

πολύ γενικές γραμμές, οι πρωταγωνιστές του Κοζίνσκι θέλουν ουν σε κάποια απόσταση από την κοινωνία. Προσπαθούν να κονται μακριά από τον κρατικό μηχανισμό και να είναι ελεύ-οι από τις όποιες παρεμβάσεις της κρατικής εξουσίας στη ζωή. Ταυτόχρονα δεν έχουν καμία θρησκευτική πίστη. Έχοντας ει εαυτούς στις παρυφές του νόμου και εκτός θρησκευτικών αγών, οι πρωταγωνιστές του Κοζίνσκι έχουν τους δικούς τους πωπικούς ηθικούς κανόνες, και με βάση αυτή τη δική τους ηθι-πυδιαλέγονται με τους υπόλοιπους ανθρώπους. Στις σχέσεις με το άλλο φύλο ψάχνουν τα όρια της προσωπικότητάς τους με τις σεξουαλικές τους περιπέτειες αναζητούν τα όρια της ταυ-τάς τους. Πολλές φορές είναι σκληροί, άλλες φορές χρησιμο-ύν προμελετημένη βία, αλλά κατά κανόνα στόχος τους είναι που αντιλαμβάνονται ως δικαιοσύνη. Ενώ όμως είναι δυνα-είναι πάντα και ευάλωτοι.

μυθιστορήματα του Κοζίνσκι είχαν ένα μεγάλο κοινό στην ρική, ένα κοινό που όμως δεν έμεινε σταθερό στην διάρκεια καριέρας του. Ενώ ξεκίνησε ως το αγαπημένο παιδί της υψηλής ωνίας και της λογοτεχνικής κριτικής, σιγά σιγά η βία και το σεξ πάντα περιλάμβανε στις ιστορίες τους τον έκαναν πιο δημοφι-ους αναγνώστες λαϊκότερων κοινωνικών στρωμάτων της Αμε-ς. Οι κριτικοί που κάποτε τον υμνούσαν, όσο περνούσαν τα ια τον κατηγορούσαν, και έβρισκαν τη βία στα μυθιστορήματά περβολική και ιδιαίτερα απωθητική, ειδικότερα όταν σχετίζε-ε ερωτικές σχέσεις και σεξουαλικές πράξεις. Αν όμως αυτό ανε λιγότερες πωλήσεις στα ακριβά βιβλιοπωλεία της Νέας κης, δεν είχε ιδιαίτερη σημασία για το ευρύ κοινό που αγαπού-ιβλία του. Μάλιστα τα αγαπάει ακόμα αρκετά, ώστε να γνω-ν τακτικές επανεκδόσεις μέχρι και σήμερα.

αυτοκτονία του Κοζίνσκι το 1991 στην Νέα Υόρκη σόκαρε βέβαια ς τον γνώριζαν και έγινε πρωτοσέλιδο στις τοπικές εφημερίδες, για τους πολύ πιστούς του αναγνώστες δεν ήταν κανένα ιδιαίτε-σητήριο. Την είχε περιγράψει ο ίδιος με αρκετές λεπτομέρειες 3 ια νωρίτερα, στο τελευταίο του μυθιστόρημα, όπου την προμελε-ε ο πρωταγωνιστής του. Αυτήν τουλάχιστον την περιπέτεια την ε εντέλει πραγματικά και ο ίδιος ο Γιέρζυ Κοζίνσκι.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Φυγή προς τα εμπρός

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Φυγή προς τα εμπρός

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Οι εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ επανεκδίδουν ολόκληρο το έργο του μεγάλου Χαλκιδαίου συγγραφέα σε νέα μορφή και με επιμέλεια της φιλόλογου Κατερίνας Κωστίου. Στις νέες εκδόσεις το κείμενο του έργου συνοδεύεται με κατατοπιστικό σημείωμα της επιμελήτριας, κριτικογραφία με τις κυριότερες κριτικές που έχουν γραφεί για το κάθε έργο, σημειώσεις και γλωσσάρι.

Επίσης κυκλοφορούν

Ο ΜΑΡΙΑΜΠΑΣ
ΤΟ ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΩ
ΤΟ ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ
ΤΟ ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ
ΚΑΪΜΟΙ ΣΤΟ ΓΡΙΠΟΝΗΣΙ
Η ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΗ ΤΩΝ ΤΑΚΟΥΝΙΩΝ
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΤΖΑΚ-ΠΑΤΣ ΚΙ ΑΠΑΓΑΪ
ΤΥΦΛΟΒΔΟΜΑΔΑ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... προωθούν το καλό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ.: 36 07 744 - FAX: 3623093

ΕΡΩΤΑΣ ΕΠΙ ΣΚΗΝΗΣ...

Το έργο του Σαγκάλ εμφανίζει μια ενδιαφέρουσα στυλιστική ανεξαρτησία και, ενώ περιλαμβάνει διάφορα τεχνοτροπικά στοιχεία και επιδράσεις, δεν θα μπορούσε να ενταχθεί σε κανένα συγκεκριμένο κίνημα. Η ενασχόλησή του με το θέατρο δεν είναι τυχαία. Το θέατρο είχε φτάσει σε πολύ υψηλό επίπεδο στη Ρωσία ήδη από τον 19ο αιώνα και ασκούσε ιδιαίτερη γοητεία στα πρωτοποριακά κινήματα, όπως φαίνεται και από τα εκθέματα της έκθεσης, που προσδοκούσαν την αλλαγή της κοινωνικής ζωής με τη συμβολή της τέχνης.

Το Εβραϊκό Θέατρο Δωματίου, ενδεικτικό της στάσης του Σαγκάλ απέναντι στην εβραϊκή παράδοση και των σχέσεών του με τη ρωσική πρωτοπορία, αποτελεί τη διακήρυξη των απόψεών του για την πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει το εβραϊκό θέατρο, εισάγοντας νεωτερισμούς και συνδυάζοντας ευρωπαϊκά θέματα, όπως η ένταξη μπαλέτου και ακροβατών, με παραδοσιακά εβραϊκά.

Ο Σαγκάλ καλύπτει με ζωγραφικές παραστάσεις όλο το χώρο του δωματίου που θα διεξαγόταν η παράσταση, ακόμη και την αυλαία, εκτός από το δάπεδο όπου βρίσκονταν τα καθίσματα – και καταργώντας τη διάκριση πλατείας και σκηνής, μεταφέρει τους ενεργήτα θεατές που χωρούσαν στην αίθουσα, στον μαγικό κόσμο της τέχνης του.

Οι φανταστικές εικόνες των τοιχογραφιών του λειτουργούν σε πολλά νοηματικά επίπεδα, αναγνωρίσιμα μόνο από τους μνημόνους. Η εκτενής αποκρυπτογράφηση τους στον κατάλογο της έκθεσης από την καθηγήτρια Ζ. Amisha Maisels οδηγεί σε μια πρώτη προσέγγιση και κατανόηση του έργου του. Η τοιχογραφία *Εισαγωγή στο Εβραϊκό Θέατρο* συνδυάζει αντιβιογραφικά στοιχεία, πορτραίτ από το οικογενειακό και θεατρικό του περιβάλλον, οδυνηρές αναμνήσεις από το παρελθόν, αλλά και επιπίδες για την πορεία του νεοϊδρυμένου εβραϊκού θεάτρου. Στο εσωτερικό τοίχο της εισόδου ζωγράφησε τον *Έρωτα επί Σκηνής*, όπου δύο αιθέριες μορφές χορεύουν μέσα σ' έναν γεωμετρικοποιημένο και πρισματικό χώρο, υπαινίσσοντας την αγάπη τους που στο εβραϊκό θέατρο οδηγεί στο γάμο. Στον τρίτο τοίχο, ο Σαγκάλ ζωγράφησε τέσσερις ορθογώνιους πίνακες που παρουσιάζουν προσωποποιημένες σε εβραϊκές μορφές τις τέσσερις τέχνες που συνέβαλαν στη δημιουργία του εβραϊκού θεάτρου, τη *Λογοτεχνία*, το *Δράμα*, τη *Χορό* και τη *Μουσική*, οι οποίες ενοποιούνται νοηματικά και οπτικά με τη ζωφόρο *Γαμήλιο Γεύμα* που βρίσκεται επάνω τους. Όλο το έργο εκφράζει τις ιδέες του Σαγκάλ για το ανέβασμα του έργου του *Άνσκυ*, *Το Ντυμπούκ* (στο εβραϊκά σημαίνει άρρωστη αγέλαδα ή άρρωστο ζώο), με κεντρικό θέμα το γάμο. Ο θάνατος έχει χωρίσει ένα ερωτευμένο ζευγάρι και

Την Τετάρτη 24 Φεβρουαρίου εγκαινιάστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκθεση με την επωνυμία «Ρωσική Πρωτοπορία 1910-1930, Ζωγραφική στο Θέατρο», η οποία περιλαμβάνει το μοναδικό Εβραϊκό Θέατρο Δωματίου (1920) του Marc Chagall της Κρατικής Πινακοθήκης Τρετιακόφ της Μόσχας, την πλούσια Συλλογή Λομπάνοφ-Ροστόφσκι και τη σπάνια σειρά από πλαστικές μακέτες του Κρατικού Θεατρικού Μουσείου Βιέννης. Η έκθεση αυτή, που θα διαρκέσει ως τις 25 Μαΐου 1997, παρουσιάζει την εκπληκτική μορφολογική πρωτοτυπία και τον πρωτοφανή κοινωνικό προβληματισμό των εικαστικών τεχνών στη Ρωσία τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, σε μια περίοδο έντονου πολιτικού και κοινωνικού αναβρασμού, αμφισβήτησης και ανατροπής των καθιερωμένων σχέσεων τέχνης και κοινωνίας, την ιδιόμορφη θέση του Σαγκάλ στη Ρωσική Πρωτοπορία και τη σχέση του με το θέατρο.

• Η Βίκυ Σαρακατσιάνου είναι ιστορικός τέχνης.

Σαγκάλ, Εισαγωγή στο Εβραϊκό Θέατρο.

ύφη, την ημέρα του γάμου της, αλαμβάνεται από το πνεύμα νεκρού αγαπημένου της.

ο Εβραϊκό Θέατρο Δωματίου πελεί την πρόταση του Σαγκάλ ν ανάπτυξη κι εξέλιξη του αϊκού θεάτρου, που βρισκό-σε ιδιαίτερη άνθηση εκείνη εποχή και, ταυτόχρονα, είναι εικτικό των θεματικών και τε-τροπικών επιλογών του; μέσα τον συγκεκριισμό πολλών πα-όσεων.

Σαγκάλ, γόνος φτωχών Εβραί-γεννήθηκε στο Vitebsk, μια μι-επαρχιακή πόλη κοντά στα ρω-ολωνικά σύνορα, η οποία θα τελέσει πρωταρχικό σημείο φοράς και θα τροφοδοτήσει με νες και εμπειρίες όλο το έργο. Η ζωγραφική του είναι εμπο-ένη με προσωπικά βιώματα την παιδική κι εφηβική του ία και επηρεασμένη από τη ική λαϊκή τέχνη. Από τα πρώτα ια των σπουδών του στην Πε-ίπολη, κοντά στο L. Bakst, έρ-ι σε επαφή με την Art Nou-ι, τη βιεννέζικη Sezession και γαλλικό Συμβολισμό. Το πνευ-κό κλίμα του Συμβολισμού θα αδεύσει την πρώιμη δημιουρ-του Σαγκάλ και θα προσδώσει πάσεις συγκινησιακού μυστη-

ρίου σε σκηνές καθημερινής ζωής. Η εγκατάστασή του στο Παρίσι το φθινόπωρο του 1910 και η επαφή του με τον κυβισμό, το φωβισμό και τον ορφισμό θα τον βοηθήσει στη διαμόρφωση του προσωπικού ει-καστικού του ιδιώματος, που θα γονιμοποιήσει τις εμπειρίες του. Ιδιαίτερη επίδραση άσκησε στο έργο του η προσήλωσή του στο δόγμα του Χασιδισμού, το οποίο προσέδωσε μια ποιητική χροιά στην αντιμετώπιση των ανθρώπων και του κόσμου και τον οδήγησε στη συνεχή αναζήτηση ενός μύθου πίσω από την οπτική πραγματικό-τητα.

Ο Σαγκάλ, επιστρέφοντας στη Ρωσία το 1914, όπου και παρέμεινε ως το 1922, έζησε από κοντά όλες τις γόνιμες και δημιουργικές εξελί-ξεις στην τέχνη, χωρίς όμως να ασπαστεί κανένα από τα κοσμοϊ-στορικής σημασίας κινήματα που εμφανίστηκαν εκείνη την περίοδο. Συνδέθηκε με τον M. Larionov, τον κύριο εκπρόσωπο του Ραγιονι-σμού, ο οποίος όμως έφυγε από τη Ρωσία στις αρχές του Πολέμου για να εργαστεί ως σκηνογράφος στα μπαλέτα Diaghilev στο Παρίσι, συμμετείχε σε διάφορες σκανδα-λώδεις εκθέσεις κι εκδηλώσεις μα-ζί με τους K. Malevich, V. Tatlin

Η ζωγραφική
του Σαγκάλ
είναι ένα
κράμα
προσωπικών
βιωμάτων,
γαλλικών
επιδράσεων
και
κονστρουκτι-
βιστικών
στοιχείων.

κ.ά. και ίδρυσε Ακαδημία Ζωγρα-φικής στο Vitebsk, με συνεργάτες τους Lissitsky και Μάλεβιτς. Η δια-μετρική αντίθεσή του με τον Σου-πρεματισμό του Μάλεβιτς, ο οποί-ος πρέσβευε ότι η κυριαρχία και η υπεροχή του καθαρού αισθήματος στην τέχνη, μέσα από τη χρησιμο-ποίηση αρχέτυπων γεωμετρικών σχημάτων, θα οδηγούσαν τον άν-θρωπο σε πλήρη πνευματική ανε-ξαρτησία, προκάλεσε ρήξη και τον οδήγησε σε παραίτηση. Ο Σαγκάλ, αν και επηρεάστηκε, δεν ασπάστη-κε ούτε τον κονστρουκτιβισμό. Η έμφαση που έδινε στην τεχνολο-γία, υποστηρίζοντας τον υλισμό ενάντια στον ιδεαλισμό της τέχνης και την ενοποίησή της με τη ζωή για την εκπλήρωση της κοινωνικής λειτουργίας της, ήταν αντίθετα στη φύση του.

Η ζωγραφική του Σαγκάλ, ένα κράμα προσωπικών βιωμάτων, γαλλικών επιδράσεων και κον-στρουκτιβιστικών στοιχείων, δεν ικανοποιούσε ούτε τους συντηρητι-κούς, ούτε τους κονστρουκτιβιστές, οι οποίοι θεωρούσαν ότι δεν αντα-ποκρινόταν στην Επανάσταση. Ο ίδιος θα εγκαταλείψει τη Ρωσία, θα βρει αναγνώριση στο Παρίσι και θα γίνει ένας από τους στυλο-βάτες της Παρισινής Σχολής.

Παρά τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους και τον Εμφύλιο που ακολούθησε, η Ελλάδα προσπαθούσε να βρει τον δρόμο της και την ταυτότητά της σ' έναν κόσμο που συνεχώς άλλαζε. Ο Γιώργος Θεοτοκάς ήταν ένας από τους πνευματικούς ανθρώπους που δεν σταμάτησε να μάχεται, να συμμετέχει, να διαφωνεί, να αναρωτιέται για όσα συνέβαιναν γύρω του. Και όλα αυτά με δημόσια γραφή. Αρθρα, επιφυλλίδες και επιστολές του συγκεντρώθηκαν σε δύο τόμους (Βιβλιοπωλείο της Εστίας) καθρεφτίζοντας έτσι, με τον πιο γλαφυρό τρόπο μεγάλο μέρος της εικόνας της Ελλάδας στις τέσσερις περισσότερο κρίσιμες δεκαετίες του αιώνα μας.

Γ. Θεοτοκάς: Παλεύοντας με την πένα

του Απόστολου Διαμαντή

**ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ - ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ
ΜΙΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ, ΕΝΑΣ
ΚΟΣΜΟΣ ΖΩΝΤΑΝΟΣ**

Πριν λίγους μήνες, το "Βιβλιοπωλείον της Εστίας" κυκλοφόρησε ένα σπουδαίο έργο. Πρόκειται για την δίτομη συλλογή άρθρων του Γιώργου Θεοτοκά *Στοχασμοί και Θέσεις. Πολιτικά κείμενα 1925-1966*, με επιμέλεια του Νίκου Αλιβιζάτου και του Μιχάλη Τσαπόγα. Η εξαιρετική αυτή έκδοση δεν ενδιαφέρει μόνον όσους ασχολούνται με το έργο του Θεοτοκά συνοψίζει την κίνηση των ιδεών και των νοοτροπιών στην Ελλάδα, σε μία περίοδο που, χωρίς αμφιβολία, προσδιόρισε με τις πνευματικές και τις πολιτικές της διαμάχες, τη σημερινή μας πραγματικότητα.

Περισσότερο όμως και από τα 283 πολιτικά άρθρα που δημοσίευσε ο Θεοτοκάς σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά, εκείνο που πραγματικά ερεθίζει τον αναγνώστη, είναι οι 120 σελίδες του Παραρτήματος που προστίθενται στο τέλος του δεύτερου τόμου. Σ' αυτές, περνάει σαν ξαφνική αστραπή ένας κόσμος ξεχασμένος γάπως, μα ωστόσο αποκαλυπτικός' ο κόσμος της κριτικής, της λιβελλογραφίας, των οξύτατων προσωπικών συζητούσεων- ο κόσμος των Ελλήνων διανοουμένων που έζησε τις 4 πιο δραματικές δεκαετίες του αιώνα μας. Αυτός ο κόσμος, που σήμερα μέσα στη γενική πνευματική

Ο Γιώργος Θεοτοκάς σε ώριμη ηλικία.

ατονία, στην πλαδαρή επιστημονίζουσα ατμόσφαιρα και στην αποθέωση της σχετικότητας, μοιάζει περισσότερο ζωντανός και ακόμα γόνιμος. Το Παράρτημα περι-

λαμβάνει μια ανθολόγηση απαντήσεων στα κείμενα του Θεοτοκά άθρων, που γράφτηκαν από τους πιο γνωστούς διανοούμενους της εποχής. Σελίδες καταπληκτικές του Πανσέληνου, του Σεφέρη, του Μέλ- του Παπακωνσταντίνου, του Τσ- του Δημαρά, του Αυγέρη, σελ- δες που τότε διάβασαν οι τυχερο- μέσα στη συμφορά τους, αναγν- στες, σελίδες που κάνουν ακόμη π- εκκωφαντική τη σιωπή της σημε- νής πνευματικής μας ζωής και π- δείχνουν με ακόμη μεγαλύτερη κ- θαρότητα τη φτώχεια του δικού μ- συμβατικού και νωθρού κριτικού λ- γου.

Ήταν βέβαια οι πόλεμοι, οι επαν- στάσεις, οι ταραγμένες περιόδ- που έβγαλαν στην επιφάνεια αυτ- τις κοφτερές πένες. Ήταν όμως κ- κάτι άλλο. Ένας τύπος πνευματικό- ανθρώπου που κουβαλούσε μαζί τ- μια παράδοση παιδείας και ζωή- μια γενική καλλιέργεια, που ήτ- προϊόν κυρίως του ρομαντισμού τ- ΙΘ' αιώνα. Ακόμα και η γενιά τ- δημοτικιστών, μέσα σ' αυτό το κλίμ- ανδρώθηκε και απέναντι σ' αυτ- έδωσε τα πιο δυνατά της γραπτά.

Κορυφαίο παράδειγμα αυτής της π- πλής παράδοσης είναι ο Σπύρος Μελάς. Ο άνθρωπος που πέρασε σαν καταιγίδα κ- από τα δύο στρατόπεδα και που βίωσε τ- ίδιος πάνω του μια σύγκρουση που ξεπερ-

Γιώργος Θεοτοκάς (δεξιά) στο θεωρείο των επισήμων ως πρόεδρος του Δ.Σ. Εθνικού Θεάτρου, με τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου το 1964.

σε την απλή διαμάχη και γινόταν σύ-
λουση ζωής. Φλογερός δημοτικιστής στο
πόλεμο, υμνητής του Μετάξά αργότε-
ο Μελάς με το απαράμιλλο στυλ του, δί-
παρά τις ακραίες συμπεριφορές του-
έφτασαν μέχρι και στην φιλοναζιστική
ρογραφία- ένα παράδειγμα πολύπλευ-
ταλέντου. Από τον πρόλογο του για τον
αδιαμάντη στα Άπαντα του Βαλέτα,
τις πιο άδικες επιθέσεις στον Θεοτο-
γραφία του Μελά μοιάζει αξεπέραστη.
άλλου ισχυρισμού, είναι προτιμότερο
παρατεθούν κάποια χαρακτηριστικά
πάσματα από τη σύγκρουση Θεοτοκά-
ά, στα δύσκολα χρόνια του εμφυλίου. (1-
566-572, 1266-1268). Είναι ένα μικρό
μα μιας σκληρής διαμάχης δύο ανθρώ-
που ο ένας αξιοποίησε το χάρισμα της
της για να ημερέψει και να δώσει έργο
άλλος το σπατάλησε άδικα.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ: ΑΝΑΞΙΑ ΤΕΡΤΙΠΙΑ- ΓΟΠΟΝΗΡΟΙ ΚΑΙΡΟΣΚΟΠΟΙ. (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, 1-8-1948)

η κήρυκες της πνευματικής ουδετερό-
ς και του ψυχικού ευνουχισμού και οι
φέστηδες κατά των μέτρων της τάξεως
κέτες του Βισίνσκυ να μας γλυτώσει με
πνύματα, το γύρισαν τώρα στην εθνικο-
σύνη και μιλάνε πίσω- πίσω για την
θεση του παιδομαζώματος. Και είναι
συγκινητικό μα την αλήθεια να βλέπει
έναν τις Τατιάνες και τους Θεοτοκάδες

και τους Σιδερίδες και τους Χαμφίνηδες
(συγνώμη Χατζίνηδες) να κάνουν επίδειξη
φρονημάτων. Τους φουκαράδες...

Αξιοθρήνητη μας φαίνεται και η διεξοδι-
κή φλυαρία του κ. Γ. Θεοτοκά στην καθυ-
στερημένη αυτή διαδήλωση κατά του παι-
δομαζώματος. Αντί να βρει δέκα χτυπητές
λέξεις που να εκφράζουν παστρικά και
ξάστερα και αντρίκια την αγανάκτηση του
ανθρώπου μπροστά στο έγκλημα (δεν εί-
ναι ανάγκη να είσαι πνευματικός άνθρω-
πος για να αγανακτήσεις εναντίον του
παιδομαζώματος, φτάνει να είσαι άνθρω-
πος, ο τελευταίος μανάβης της συνοικίας)
καταγίνεται με το ιστορικό του συμμοριτι-
σμού και φθέγγεται: " Η παρανομία κι' η
ένοπλη βία είναι πράξεις που βέβαια κανέ-
να κράτος, ούτε το πιο δημοκρατικό, ούτε
το πιο φιλοπρόοδο, δεν μπορεί να συγχω-
ρέση".

Περίεργο. Ο κ. Θεοτοκάς όχι μόνο το
συγχώρησε, αλλά υπόγραψε και μανιφέ-
στο για να πείσει όλους τους λαούς της Ευ-
ρώπης να το συγχωρέσουν κι' αυτοί και
να το βρουν φυσικό και δικαιωμένο.
Αλλά μας εξηγεί παρακάτω γιατί τόκανε:
" Μέσα ωστόσο στη γενική ανισορροπία
και την τυφλή εμπάθεια της μεταπολεμι-
κής Ελλάδας το επιχείρημα των πρώτων
συμμοριτών φαινότανε συζητήσιμο και
πραγματικά επηρέασε ένα μέρος της κοι-
νής γνώμης"...

Ο τρόπος που πολιτεύτηκε είναι διάφα-

νος. Κράτησε τα κομμάτια της αναρχίας με
το φόβο πως θα μπορούσε και να επικρατή-
σει. Και δε "γύρισε" παρά μονάχα όταν το
φόβο αυτό διάλυσε η σθεναρή στάση του
λαού μας. Έξω κι αυτή τη φορά, όπως βρί-
σκεται πάντα, από τη λαϊκή ψυχολογία,
έπαιξε πολύ άσχημα το ζάρι του. Δεν τον
κατηγορούμε γι αυτό. Να πλανιέσαι και να
φοβάσαι είναι κι αυτό ανθρώπινο. Αλλά να
θέλεις να κρύψεις αυτές τις ανθρώπινες
αδυναμίες πίσω από ιδέες ανώτερες, λευτε-
ριάς, ισοπολιτείας και ανθρωπιάς, να θέ-
λεις να φορέσεις το φωτοστέφανο ανώτε-
ρων αξιών στους μικρόχαρους υπολογι-
σμούς σου και τις λιποψυχίες σου, είναι
πράξη ασυγχώρητη. Αυτά δεν περνάνε, δεν
γελάνε κανένα..."

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΜΕΛΑ (ΠΕΡ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, 1-8-1948).

" Μυαλό προικισμένο με σπάνια ευφυΐα,
με ζωηρότητα μεγάλη και με πλάτος (όμως
χωρίς βάθος), δημοσιογράφος λαμπρός,
τον καιρό της ακμής του συναρπαστικός
(όμως χωρίς κύρος), πεζογράφος και δρα-
ματουργός αξιόλογος, με μπρίο, με φαντα-
σία, με ευρήματα, με εκλάμψεις (όμως χω-
ρίς στερεότητα), ικανός να γράψει πλήθος
ωραία αποσπάσματα (όμως όχι ένα έργο
αληθινά καλό από την αρχή ως το τέ-
λος)...ο Σπύρος Μελάς κόντεψε να γίνει
ένα σημαντικό πρόσωπο στην Ελλάδα της
πρώτης πενήνταετίας του 20ού αιώνα
(όμως δεν έγινε)..."

Ο Σπύρος Μελάς γνώρισε πάθη πολλά στη
ζωή του, το λέω προς έπαινό του. Το πιο δυ-
νατό, ωστόσο, το πιο φλογερό, το πάθος
που τελικά προσδιόρισε την εξέλιξη της
σταδιοδρομίας του είναι ένα πάθος ιδιότυ-
πο που δεν ξέρω να αναλύθηκε πουθενά
και που θα το ονομάσω κάπως πλατειαστι-
κά: το πάθος του ανθρώπου που δίνεται
στην εξουσία. Στην εκάστοτε, στην οποια-
δήποτε εξουσία...

Ο Σπύρος Μελάς νομίζει πως τιμωρεί
εμάς, ενώ στ' αλήθεια τιμωρεί μονάχα τον
εαυτό του. Η σημερινή του δημοκοπία είναι
σύμπτωμα μιας ταραγμένης ώρας της εθνι-
κής μας ζωής, που θα περάσει γρήγορα. Απ'
όλον αυτόν τον θόρυβο δεν πρόκειται να
μείνει τίποτα. Συλλογίζεται μονάχα κανείς
με κάποια μελαγχολία πόσο άφθονα οι Θε-
οί χαρίζουνε στον τόπο μας την ευφυΐα και
το τάλαντο και με πόσην κακοριζικιά τα
παιδιά της Ελλάδας σπαταλούνε πολύ συ-
χνά τα θεία δώρα. Χτυπητό παράδειγμα της
σπατάλης αυτής μένει η περίπτωση του
Σπύρου Μελά".

Τα άλλα κείμενα ενός συγγραφέα

της Όλγας Σελλά

Είναι ο συγγραφέας ο πνευματικός δημιουργός που συμμετέχει ενεργά ή μέσω των απόψεών του, στην πραγματικότητα του χώρου που ζει, κι απ' όπου αντλεί τους στοχασμούς και τους προβληματισμούς του; Πόσο επηρεάζεται από τις διεθνείς εξελίξεις, πολιτικές, κοινωνικές, πολιτικές; Τι εικόνα έχουμε για τον πνευματικό άνθρωπο, τον διανοούμενο, τον στοχαστή, και με τι συμπληρώνεται αυτή η εικόνα εκτός από το συγγραφικό του έργο; Πόσο διαφορετικοί ήταν οι πνευματικοί δημιουργοί της μεσοπολεμικής και της μεταπολεμικής περιόδου από τους σημερινούς; Πόσο δημόσια πρόσωπα ήταν οι πνευματικοί άνθρωποι –και με ποιον τρόπο– και πόσο είναι;

Καθετί έχει και την αφορμή του. Για τη σημερινή το έναυσμα έδωσε, ή μάλλον έδωσαν, δύο μεγάλοι τόμοι στις σελίδες των οποίων συγκεντρώθηκαν 283 (!) πολιτικά κείμενα του Γιώργου Θεοτοκά, από το 1925 ως λίγο πριν το θάνατό του, το 1966. «Στοχασμοί και θέσεις, Πολιτικά κείμενα 1925-1966» («Βιβλιοπωλείον της Εστίας»). Με λογοτεχνικό έργο όχι μεγάλο (6 μυθιστορήματα, 13 θεατρικά, 3 ταξιδιωτικών εντυπώσεων και από μια συλλογή ποιημάτων και διηγημάτων), η αρθρογραφική του παρουσία είναι εξαιρετικά μεγάλη και διαρκής: για 40 ολόκληρα χρόνια κατέθετε τις απόψεις του, από εφημερίδες και περιοδικά. Κυρίως σε περιοδικά, στα οποία φαίνεται να είχε ιδιαίτερη αδυναμία για τον πολιτιστικό τους ρόλο, αφού συμμετείχε άμεσα και στην έκδοση αρκετών (Φοιτητική Συ-

ντροφιά, Ιδέα, Νεοελληνικά Γράμματα, Εποχές, Ελευθερία –παράνομο έντυπο της Κατοχής).

Είναι πολλά τα θέματα που άγγιξαν τον ευαίσθητο δέκτη του δημιουργού. Πόλεμοι, δικτατορίες, εμφύλιος άλλαξαν πολύ τη θωριά του κόσμου, αλλά και τον τρόπο που τον πα-

Υποψήφιος βουλευτής Χίου ο Γιώργος Θεοτοκάς, στις εκλογές του Φεβρουαρίου 1956, με το κόμμα των Φιλελευθέρων. Στο πλοίο με τον Σ. Βενιζέλο και τον Ν. Ζορμπά.

ρατηρούσαν και τον ερμήνευαν όσοι στοχάζονταν εξαιτίας αυτής της θωριάς. Ο Γ.Θ. συμμετείχε στις αλλαγές, με τη σκέψη και τη δράση. Αλλάζε κι ο ίδιος απόψεις. Και τις διατύπωνε. Αγωνιούσε. Και το διατύπωνε. «Υστερα από τον πρώτο αιώνα της ανεξαρτησίας, ο ελληνισμός προσπαθούσε να προσδιορίσει τη νέα ταυτότητά του, να ξεπεράσει, σ' έναν καινούργιο κόσμο, το σύνδρομο που ο Γιώργος Σεφέρης αποκαλούσε τότε "ψυχολογικά συμπτώματα πειναλέων ναυαγών σε μια ξυλάρμενη σχεδία" και να προσαρμόσει τους κανόνες του παιχνιδιού στα νέα δεδομένα» συνοψίζει εύστοχα ο Νίκος Αλιβιζάτος που είχε τη μεγάλη ευθύνη της επιμέλειας του τεράστιου υλικού και της σύνταξης ενός εξαιρετικού, κριτικού, προλόγου. Η θέ-

ση του ελληνισμού στον καινούργιο κόσμο. Καυτό ζήτημα για τον Γ.Θ. και την εποχή του. Μήπως σήμερα δεν είναι; «Είναι θλιβερό, μα και αναμφισβήτητο, πως το γλωσσικό ζήτημα δε συγκινεί όπως άλλοτε την κοινή γνώμη. Ίσως να μην τη συγκινεί πια καθόλου. Πριν είκοσι-τριάντα χρόνια το ζήτημα ξ-

πνούσε αληθινά πάθος. Ερεθίζε ολόκληρο το έθνος, αναποδογύριζε κυβερνήσεις. Το μέλι νι έτρεχε ποτάμι, μερικές φορές έτρεξε και το αίμα.» έγραφε ο Γ.Θ. το 1931 (!) στην εφημερίδα *Η Πρωτοβουλία*. Οι άνθρωποι που εργαζόταν στο γαλίο της δουλειάς τους έχουν τις λέξεις καταθέτουν και σήμερα την αγωνία τους. Τα πάθη της γλώσσας δεν έχουν ούτε σήμερα τελειώσει.

Ο Γιώργος Θεοτοκάς θυμόνι με ό,τι τον ενοχλούσαν και ζητούσε κι απ' τους άλλους να θυμούνται. «Αλίμονο στην Ελλάδα, αν στηρίξει το μέ-

λλον της μονάχα στις άμορφες μάζες των φρόνιμων παιδιών. Το ιδανικό τους είναι μια ήρεμη και γλυκιά μεσημβρινή Ελβετία υπόδειγμα τάξης, άνεσης και μακαριότητας, χωρίς καμιά αγωνία, κανένα μεγάλο όνειρο, καμιά τρέλα, καμιά δημιουργική πνοή. Μα είναι δυνατόν να καταστήσει Ελβετία αυτή τη χώρα του Οδυσσεά;». Πόσο συχνά άραγε θυμώνουμε σήμερα;

Η επίπονη συγκέντρωση τόσων χιλιάδων γραμμών, που συμπλήρωσε στα 40 χρόνια της παρουσίας του στα ελληνικά γράμματα και στην πολιτικοκοινωνική ζωή του τόπου ένας από τους εκπροσώπους της «γενιάς του '30», εξακολουθούν –ευτυχώς– να προβληματίζουν, να ικανοποιούν, να διδάσκουν.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ισορροπώντας μεταξύ ζωγραφικής και κόμιξ, ο Ιταλός Massimo Giacon εκδέτει για

(Χάρτινα)
ανθρωπάκια
στα πρόθυρα
ευρικής κρίσης

πρώτη φορά στην Ελλάδα, στον όλο και πιο διευρυμένο εκθεσιακό χώρο της Βαβέλ.

Η έκρηξη του νεο-πόπ ενδιαφέροντος που συμβαίνει στις μέρες μας –κυρίως λόγω των περυσινών εισαγωγών αμερικανικών έργων στην Αθήνα– θα πρέπει ίσως γρήγορα να ασχοληθεί και με την ποιητική ιστορία που συνέβη στην Ιταλία πενήντα χρόνια πριν. Και όλη σκηνή εντός-εκτός και επί τα αυτί κινήματος της Transavanguardia (από την εποπτεία/προστασία του **le Bonitto Oliva**) μοιάζει σήμερα να ξεφουσκώσει, ασφαλώς υπάρχουν και οι καλλιτέχνες που (θα) κρατούν πνεύμα της ζωντανό. Ο **Massimo Giacon** ξεκίνησε χαλαρά στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας παραπαίοντας πια στην εγκυρότητα των γκαλερί

της Ρώμης και του Μιλάνου και την περιρρέουσα υποκουλτούρα της χώρας. Άλλοτε φλερτάροντας με το κίνημα Memphis και άλλοτε με το ιταλικό πανκ. Ακροβατώντας (όχι αναγκαστικά επικίνδυνα) μεταξύ design καλλιγραφίας και ενός σχετού αγριότητος. Και κάπου σε αυτό το προτελευταίο στοιχείο έγκειται και η διαφορά του Giacon (αλλά και των υπολοίπων ιταλών ζωγράφων) από τους αντίστοιχους Αμερικανούς. Θα μπορούσε κανείς να

τον συσχετίσει με αμερικανούς πανκ εικαστικούς όπως ο **Gary Panter**, αν δεν ευπρέπιζε τις ζωγραφιές του με απαλά χρώματα (ροζ, φυσικί...) και ευχάριστα στην όψη, αλλά σε κατάσταση παράκρουσης, ανθρωπάκια. Αυτή η καθαρά ιταλική τάση έχει ήδη από την προηγούμενη δεκαετία σηματοδοτεί από καλλιτέχνες που κυμαίνονται από μια στενή σχέση με το κόμιξ, όπως ο **Echaurren**, μέχρι καθαρόαιμους νεο-πόπ ζωγράφους με έμφαση, όμως, στην πινελιά και τη ματιέρα όπως ο **Enzo Cucchi** ή ο **Sandro Chia**. Ο Giacon παίρνει σαφώς θέση ανάμεσα στην πρώτη τάση.

Ο καλλιτέχνης περνάει από το (περίφημο) ριζοσπαστικό περιοδικό *Frigidaire* όπως και πολλοί ανάλογοι ζωγράφοι που επεδίωκαν την επικοινωνία με ευρύτερα ακροατήρια και φθάνει το 1994 να κάνει στη Νέα Υόρκη την έκθεση «Super Mondo Trash» που θα κάνει αίσθηση για τις εκλεκτικές συγγένειες με τους αμερικανούς ομολόγους του. Εδώ, στο χώρο της Βαβέλ που εξελίσσεται σταδιακά σε μια κανονικότητα εικαστική φουριά, εκθέτει έργα με τίτλους όπως *Weird Sounds*, *Love Zombie*, *Forbidden Planet*. Μια ορολο-

Ένα από τα έργα του Massimo Giacon, που εκτίθεται στο χώρο της Βαβέλ.

γία παρμένη από τον κάδο απορριμμάτων της αμερικανικής σκουπιδοκουλτούρας. Που είναι αρκετά διευρυμένη, ώστε να περικλείει τα μυθιστορήματα pulp fiction, τα B-Movies (ταινίες δεύτερης και τρίτης διαλογής του '50 κυρίως, που σήμερα ανασύρονται και αναλύονται) και την αισθητική των καρτούνς του Walt Disney ή (των πολύ πιο ακραίων) του Tex Avery. Παράλληλα, έχει κανείς την ευκαιρία να δει έργα «κατά παραγγελία» όπως εξώφυλλα για περιοδικά ή δίσκους, σχέδια για ρολόγια Swatch ή ακόμη και για σακούλες. Πόλεις, περίεργες φιγούρες, γκραν γκινιόλ καταστάσεις, σκύλοι (πολλοί σκύλοι), πάντα μέσα από έναν χαριτωμένο εξωραϊσμό, μπερδεύονται με πορτρέτα υπαρκτών προσώπων όπως ο ίδιος ο πάπας του Memphis, **Ettore Sottsass**.

Μια σημαντική τάση στην παραστατική ζωγραφική της προηγούμενης δεκαετίας που εμείς (στην Ελλάδα) την εισπράξαμε κυρίως μέσα από τη δουλειά του **Διαμαντή Αϊδίνη**. Ο οποίος (μεταξύ μας), πολλές φορές, ξεπερνάει σε οξύνοια και σκληρότητα τον ίδιο τον Giacon.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Παρ' όλο που προτείνεται προκλητικά –δίκην παιγνιώδους παγίδας– από τον Νταϊήβιντ Λυντς, θα ήταν παρακινδυνευμένη για τη σωστή

τελέσματα (και κυρίως ετούτης της ταινίας) τον αναδεικνύουν ως έναν από τους πιο αυθεντικούς και πυκνούς δημιουργούς του σύγχρονου αμερικανικού σινεμά.

Η Πατρίτσια Αρκέτ και ο Μπαλτάζαρ Γκέτι στη Χαμένη Λεωφόρο του Νταϊήβιντ Λυντς

Δεξιοτεχνίες του ανεξήγητου

εκτίμηση τούτης της ταινίας η προσπάθεια μιας έστω λογικοφανούς εξιστόρησης, αυτού που παλιά ονομάζαμε «υπόθεση του έργου».

Ετσι κι αλλιώς, αυτό το αμάλγαμα που προκύπτει από θρίλερ, φιλμ νουάρ, φανταστικό σινεμά, ερωτισμό και φρίκη, σε δόσεις σοφά και κατασκευαστικά περίτεχνες, είναι ηθελημένο. Ηθελημένη ασάφεια. Ένα επανερχόμενο ρεαλιστικό και λογικό πλαίσιο που, στη συνέχεια, αυτοκαταστρέφεται σαν τρόπος μοναδικός για να συμβεί το «απίστευτο», το γοητευτικά παράλογο. Μα αυτή είναι και η διαφορετικότητα του κινηματογράφου και των δυνατοτήτων του. Το «Λυχνάρι του Αλαντίν» του αιώνα μας.

Από το *Eraserhead* και τον *Άνθρωπο ελέφαντα* μέχρι το *Μπλε βελούδο*, την *Ατίθαση καρδιά* και τούτη τη δυσκολοεξιχνίαστη *Χαμένη λεωφόρο*, ο Λυντς βρίσκεται, χωρίς παρέκκλιση, στο δρόμο μιας αληθινής πρωτοπορίας στην ανανέωση των τρόπων γραφής μιας κινηματογραφικής ταινίας. Τα μέχρι σήμερα απο-

Ιδού, λοιπόν, μια, απλώς ενδεικτική, κατάδειξη κάποιων σεναριακών σημείων, παραλείποντας –στενότητας χώρου ένεκεν– πλήθος άλλα. Ο σαξοφωνίστας Φρεντ (Μπιλ Πούλμαν) βλέπει σε βίντεο τη δολοφονία της

γυναίκας του, της όμορφης –μελαχρινής– Ρενέ (Πατρίτσια Αρκέτ), ενώ ο ίδιος βρίσκεται δίπλα της. Δικάζεται και καταδικάζεται σε θάνατο αλλά, ανεξήγητα, οι δεσμοφύλακες αντί για τον Φρεντ βρίσκουν στο κελί τον νεαρό Πητ (Μπαλτάζαρ Γκέτι), τεχνίτη αυτοκινήτων. Φυσικά, ο άσχετος Πητ βγαίνει από τη φυλακή. Στο συνεργείο που δουλεύει γνωρίζει την Άλιν, ελκυστική –ξανθιά– γκόμενα (την υποδύεται πάλι η Αρκέτ) του σεξομανούς και πλούσιου γκάνγκστερ Ντικ Ποράντ. Το τυφλό ερωτικό του πάθος γι' αυτήν τον μετατρέπει –αφού εγκαταλείψει τη Σίλα, το κορίτσι του– σε ενεργούμενο της Άλιν. Με την υπόδειξη της δολοφονεί τον Άντι, παραγωγό πορνοταινιών, παίρνουν τα κοσμήματά του και πηγαίνουν στον κλεπταποδόχο, γνωστό της Άλιν, για να πάρουν χρήματα και να διαφύγουν απ' τον Ποράντ που απειλεί να σκοτώσει τον Πητ. Η Άλιν εμφανίζεται στο σπίτι του κλεπταποδόχου. Ο Πητ μαθαίνει ότι η Άλιν λέγεται... Ρενέ. Ο Πητ παλεύει με τον Λοράντ αλλά, όταν σηκώνεται απ' το έδαφος, βλέπουμε ότι πρόκειται για τον... Φρεντ. Με τη βοήθεια ενός αγνώστου σκοτώνουν τον Λοράντ. Ο Φρεντ γυρίζει σπίτι του αλλά, καταδιωκόμενος απ' την αστυνομία, «χάνεται» στη νυχτερινή λεωφόρο, στον ατέρμονα και το ποτέ του χρόνου.

«Κλειδιά» που δίνει ο Λυντς: Ρενέ και Άλιν προτείνονται ως το ίδιο πρόσωπο, εφόσον το ίδιο πρόσωπο είναι ο Πητ και Φρεντ. Άλιν είναι αναγραμματισμένο Σίλα, το όνομα της φίλης του Πητ. Ο Φρεντ και ο Πητ βασανίζονται από αόριστη πονοκεφάλους που τους δημιουργούν νορραγίες, παρακρούσεις και απώλειες στον «σκληρό δίσκο» της μνήμης τους. «Άγνωστος» που καθοδηγεί τις συμπεριφορές του διπλώνυμου ήρωα δεν είναι παρά το σκοτεινό, υποσυνείδητο after τους. Κάποια στιγμή, ο Φρεντ λέει:

«Προτιμώ τα πράγματα όπως τα θυμάμαι και όχι όπως απαραίτητα συνέβησαν». Φράση «διαβατήριο» για το θεατή, που αρέσκεται στο παιχνίδι των λαβυρίνθων των αλλοιώσεων της μνήμης. Αλλά και χρόνος είναι ένα άλλο ευλύγιστο «εργαλείο» στα χέρια του συνσεναριογράφου και σκηνοθέτη, Λυντς. Ο μετά χρόνος προηγείται, και αντίστροφα, ενώ ο ενδιαμέσος αποσυντίθεται και ανασυντίθεται με τρόπο καλειδοσκοπικούς και την «αυθαιρεσία» των ονείρων. Τα υλικά της λογικής διαδικασίας και των ονειρικών φαντασιώσεων προβάλλονται, νομιμοποιούνται (αφηγηματικά) ισοδύναμα μέσα από καταιγισμό εικόνων που συνθέτουν σεκάινς υποβλητικής κατασκευής και απίστευτης δεξιοτεχνίας.

Χώροι, φωτισμοί, ήχοι, μουσική, υποκριτικό στυλιζάρισμα, όλα σ' ένα μοντέρνο εξπρεσιονιστικό αποτέλεσμα, γυμνό, παγερό και ταυτόχρονα καφκικού ψυχισμού. Πάνο μόνο η σύγχρονη Αμερική μπορεί να αποτελέσει το σκηνικό πλαίσιο και το περιεχόμενο. Μια ταινία αυριανών προδιαγραφών και αυθεντικής σινεφιλικής απόλαυσης.

Η «μεταφυσική» της μετάφρασης

του Μάριου Μπέγζου

Διπλή ήταν η προσφορά του Χρήστου Μαλεβίτση (1927-1997) και απλή παρέμεινε η ιδιότητά του. Θεράπευσε δύο είδη γραπτού λόγου: τη μετάφραση και το δοκίμιο. Μια και μόνη ήταν η χαρακτηριστική ιδιότητα που τον διέκρινε αισθητά από πολλούς ομοτέχνους του: η διαλεκτική σύνθεση του νεοελληνικού με το δυτικοευρωπαϊκό στοιχείο. Θα αδικούσαμε τον Χρήστο Μαλεβίτση αν τον επονομάζαμε απλώς σαν έναν νεοέλληνα στοχαστή. Κάτι τέτοιο μοιάζει λίγο και λειψό, δεν καλύπτει την προσωπική του ιδιαιτερότητα σε όλο το εύρος της, αφού αυτό που τον χαρακτήριζε ήταν ο κριτικός διάλογος του ελληνικού λόγου με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Γι' αυτό προκρίνουμε την προσωνυμία «Ευρώελληνας», παρ' ότι ενδεχομένως ξενίζει ως νεολογισμός. Πιστεύουμε, όμως, ότι αποδίδει καλύτερα την ταυτότητά του. Χρειάζονται βέβαια κάποιες εξηγήσεις σε αυτό ειδικά το σημείο.

Στην περίπου εβδομηντάχρονη ζωή του, ο **Χρήστος Μαλεβίτσης** σημειώνει μια παρουσία 30 χρόνων στα νεοελληνικά γράμματα. Με σπουδές οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών επιστημών σε Αθήνα, Χάγη και Γενεύη, παράλληλα με τη δημοσιοϋπαλληλική θητεία του στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, όπου εξάντλησε την κλίμακα της ιεραρχίας, εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1965 στο περιοδικό *Εποχές* του **Άγγελου Τερζάκη** και με το πρώτο δοκιμιακό βιβλίο του *Προοπτικές*. Από τότε μέχρι σχεδόν τις προπαραμονές της τελευταίας του δίνει είκοσι οκτώ βιβλία, από τα οποία δεκαοκτώ είναι δοκιμιακά και δέκα μεταφράσεις από τα αγγλικά, τα γαλλικά και τα γερμανικά, που ραβδύονται επανειλημμένα από το κράτος, την Ακαδημία και άλλα ιδρύματα (Εθνική Τράπεζα, Ίδρυμα Ουράνη).

Η συγγραφική παραγωγή του λογίζεται ογκώδης, αν ληφθεί υπόψη ότι μέσα σε τριάντα χρόνια και στο περιθώριο της δημοϋπαλληλικής του υπηρεσίας δίνει είκοσι οκτώ βιβλία των εκαοσίων σελίδων το καθένα τουλάχιστον, και με ρυθμό περίπου έναν τίτλο ετησίως κατά μέσο όρο. Ας προστεθεί ότι ο Χρήστος Μαλεβίτσης δεν υπήρξε ποτέ στη ζωή του «επαγγελματίας» διανοητής, ούτε «σχολικός» φιλόσοφος, ούτε μισθοσυντηγητος μεταφραστής, αλλά ένας ερασιτέχνης με την καλή έννοια του όρου, δηλαδή αυθεντικός εραστής της τέχνης του λόγου, φιλοκερδής λόγιος και εθελοντής διάκονος της γραφίδας.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Η ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ

Η μετάφραση ήταν η «πρώτη αγάπη» του Χρήστου Μαλεβίτση. Γενιά μου τον γνώρισε πρώτα απ' όλα μέσω των μεταφράσεών του χάρη στις οποίες οφείλουμε τη γνωριμία μας με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό αλλά και με τη φιλοσοφία γενικότερα. Χωρίς τις μεταφράσεις Μαλεβίτση, σήμερα θα ήμασταν πιο φτωχοί. Χωρίς τον ίδιο τον Μαλεβίτση σήμερα είμαστε σίγουρα φτωχοί, μα χάρη

στο έργο του μένουμε τουλάχιστο με την πνευματική του κληρονομιά. Σαν τον προνοητικό και στοργικό πατέρα, που φροντίζει, πριν πεθάνει, να κληροδοτήσει στα παιδιά του μια καλή παρουσία έτσι ώστε η ορφάνια να μη συνοδεύεται από τη φτώχεια διπλασιάζοντας τη δυστυχία των τέκνων του! Μείναμε τώρα πια ορφανοί από τον Χρήστο Μαλεβίτση, όχι όμως πένητες, κι αυτό κατορθώθηκε πάλι χάρη σε αυτόν τον λόγιο ευρώελληνα άνθρωπο.

Θεωρούμε τη μετάφραση ως την «πρώτη αγάπη» του Μαλεβίτση, επειδή με αυτή τη μορφή του γραπτού λόγου πρωτοπαρουσιάστηκε στα νεοελληνικά μας γράμματα, το 1967, δίνοντας **Μπερντιάεφ, Αλήθεια και Αποκάλυψη**. Πάλι με τον ίδιο ρηξικέλευθο ανατολικοευρωπαϊκό φιλόσοφο, τον ρωμαλέο κι ασυμβίβαστο, αντισυμβατικό και μεγαλόπνοο Νικόλαο Μπερντιάεφ κλείνει ο Μαλεβίτσης την αυλαία του μεταφραστικού του μόχθου το 1984, δίνοντας από τα γαλλικά το μεγαλύτερο μεταφυσικό έργο αυτού του «ευρωσλάβου» διανοητή, το *Δοκίμιο Εσχατολογικής Μεταφυσικής*, που με ευτυχή συγκυρία επανατυπώνεται το 1995, κι έτσι, σήμερα πια, είναι διαθέσιμο στο αναγνωστικό κοινό του τόπου μας, σε υποδειγματική νεοελληνική απόδοση με λαμπρή κατατοπιστική εισαγωγή του μεταφραστή. Μέσα στην εικοσαετία που ανοίγει και κλείνει με Μπερντιάεφ, ο Μαλεβίτσης μεταγγίζει στη γλώσσα μας μια δεκάδα συγγραφέων που περιλαμβάνει περιώνυμους φιλοσόφους, όπως ο **Γιάσπερς**, ο **Χάιντεγγερ**, ο **Ορτέγα Υ Γκασέτ**, ο **Τίλλιχ** (κι ο Μπερντιάεφ βέβαια), και υποδειγματικούς ιστορικούς της φιλοσοφίας, σαν τους **Ζαν Βαλ**, **Μποχένσκι** και **Σαχακιάν**.

Το μεταφραστικό έργο του Μαλεβίτση είναι ιδιαίτερα αξιόλογο από πολλές απόψεις. Πρώτα απ' όλα, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι αυτός ο μεταφραστικός πλούτος αποτελεί δική του προσωπική πρωτοβουλία κι έμπνευση, χωρίς καμιάν απολύτως κρατική ή ιδιωτική υποστήριξη, τεχνική, οικονομική ή έστω εκδοτική. Δεν στηρίχθηκε σε χορηγούς, ούτε υποστηρίχθηκε από υπηρεσίες, οργανισμούς, εταιρείες ή ιδρύματα. Βασίσθηκε στην αγάπη του για τα γράμματα, στον ανιδιοτελή έρωτά του για το λόγο, και ως αυθεντικός «ερασιτέχνης», δηλαδή εραστής της τέχνης, διακινδύνευσε

Ο Μάριος Π. Μπέγζος είναι επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας της Θρησκείας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

τα πάντα έχοντας ως μόνο όπλο τα χειρόγραφα του υπό μάλης, με τα οποία πολιορκήσε το εκδοτικό κατεστημένο κι εκπόρθησε την αγορά του βιβλίου, έχοντας προηγουμένως συνεπάρει την καρδιά και το νου πολλών φιλομαθών νέων της δεκαετίας του 1960-70. Αυτό που δεν θέλησαν, δεν μπόρεσαν, δεν τόλμησαν, ή (ακόμα χειρότερα!) δεν σκέφτηκαν καν να πράξουν οι «αρμόδιοι» της «σχολικής» φιλοσοφίας, οι «ειδήμονες» των «ακαδημαϊκών» ιδρυμάτων και οι «ειδικοί» των πανεπιστημιακών σχολών, επιτεύχθηκε από έναν μόνο, μοναδικό και μοναχικό άνθρωπο, ανώτερο δημόσιο υπάλληλο, που δεν διέθετε ούτε έναν τυπικό (έστω για δείγμα) «τίτλο» φιλοσοφικής ειδίκευσης ή «βεβαίωση» γλωσσομάθειας! Κι όμως, όπως άλλωστε συμβαίνει πάντα μέσα στην ιστορία, ο «ελάχιστος» του καιρού του αποδείχθηκε «μέγιστος» κατορθώνοντας το ακατόρθωτο.

Τίτλος τιμής ανήκει δικαιωματικά στον Χρήστο Μαλεβίτση για το μεταφραστικό του έργο, επειδή πρωτοπόρησε και καινοτόμησε σε εποχή που σπάνιζαν οι μεταφράσεις φιλοσόφων από τα χέρια ενός τότε πρωτοεμφανιζόμενου νέου συγγραφέα. Ο έρωτας του Μαλεβίτση για τη φιλοσοφία κατανίκησε τους αγοραίους υπολογισμούς των επιχειρηματιών του γραπτού λόγου κι άλλαξε τα υπολογιστικά τους δεδομένα αλλοιώνοντας την εκδοτική αγορά.

Χρειάστηκε να επακολουθήσει η μεταπολίτευση για να εθισθεί η ελλαδική βιβλιαγορά στις μεταφράσεις που, όμως, υπολείπονταν κατά πολύ της μεταφραστικής πρωτοπορίας του Μαλεβίτση, τόσο από την άποψη της γλωσσικής ευαισθησίας, όσο και από την άποψη της ποιοτικής επιλογής συγγραφέων και τίτλων. Κι έτσι, ο Χρήστος Μαλεβίτσης παραδειγματίζε τους ομότεχούς του με τις επιλογές στις οποίες προέβαινε και με τις αποδόσεις όρων, λέξεων και διατυπώσεων, όπως η περίφημη «νέωση» («nouveau») κ.ά. Με τέτοιον τρόπο, ο συγγραφέας μας παρέμεινε ένας απαράβατος μεταφραστικός κανόνας ενσαρκωμένος στο έργο ζωής που είχε κατατεθειμένο στη νοητή τράπεζα των νεοελληνικών γραμμάτων.

Αλλά κι από μίαν ακόμα άποψη διακρίνεται το μεταφραστικό άθλημα του Χρήστου Μαλεβίτση. Η μετάφραση είναι πάρα πολύ σοβαρό κι απαιτητικό είδος γραφής, αφού προκαλεί τον συγγραφέα σε αντίσταση κατά της προδοσίας του πρωτοτύπου. Για να μη γίνει ο μεταφραστής ένας προδότης, οφείλει να διέρχεται αλώβητος ανάμεσα στις συμπληγάδες ομορφιάς και αλήθειας, καλλιέπειας και ακριβολογίας, έτσι όπως διατύπωσε το θέμα κάπως χιουμοριστικά ο Όσκαρ Ουάιλντ παρομοιάζοντας τις μεταφράσεις με τις γυναίκες: «οι πιστές δεν είναι ωραίες και οι ωραίες δεν είναι πιστές»(!). Η μετάφραση σημαίνει μετάγγιση του πνεύματος και όχι μεταφορά του γράμματος. Γι' αυτό δεν αρκεί ένα καλό λεξικό ούτε κάποιος τέλειος ηλεκτρονικός υπολογιστής για μεταφραστή. Όπως δεν κάνεις ποίηση με το λεξικό, έτσι δεν μεταφράζεις με το λεξικό.

Η μετάφραση έχει μεταφυσική σημασία: «μεταφράζω» σημαίνει «διαλέγομαι». Όταν μεταφράζω, δεν κάνω άλλο παρό-

να φέρω σε διάλογο δυο εποχές αλλιώτικες, εκείνη του πρωτοτύπου κι αυτήν του μεταφράσματος, δυο ανθρώπους διαφορετικούς, τον συγγραφέα και τον αναγνώστη του, μάλιστα τον ξενόγλωσσο, αλλοεθνή κι αλλόφυλο ή αλλόδοξο ίσως. Τελικά, μετάφραση θα πει ότι το «ξένο» γίνεται «οικείο», το «άλλο» αποβαίνει «ίδιο», το μακριά έρχεται κοντά. Κι αυτό σημαίνει πά-

μπολλα αγαθά, ιδίως σήμερα, σε καιρούς μισαλλοδοξίας, φανατισμού, εθνικισμού και ξενοφοβίας. Η μετάφραση είναι η ενσάρκωση του διαλόγου των πολιτισμών, κι αυτή ακριβώς ήταν η τιμαλφής διακονία του Χρήστου Μαλεβίτση: γεφύρωνε τον νεοελληνικό κόσμο με τον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό και μετάγγιζε το ελληνικό πνεύμα στο ευρωπαϊκό σώμα.

Με αυτήν ακριβώς την έννοια θεωρούμε και τιμούμε τον Χρήστο Μαλεβίτση ως έναν από τους ολίγους εκλεκτούς ευρωέλληνες ανθρώπους του τόπου μας στους δύσκολους καιρούς μας. Δεν αρκέστηκε στον νεοελληνισμό σαν κατ'ι το αυτονόητο, ούτε αποθέωσε το ελληνικό στοιχείο ιδεοληπτικά σαν δήθεν κάτι το εθνικιστικό, γι' αυτό άλλωστε δεν βρήκε πολλές συμπάθειες στα νεορθόδοξα κυκλώματα της δημοσιότητας. Το ελληνικό στοιχείο ήταν για το συγγραφέα μας σημαντικό μόνο εάν, όταν και όπου συνέβαινε να

αληθινό. Το κριτήριό του ήταν στον ορίζοντα του αληθινού και όχι του εθνικού, σύμφωνα με τη σολωμική επιταγή άλλωστε, όπου το έθνος οφείλει να θεωρεί εθνικό μόνο ό,τι είναι αληθινό κι όχι οτιδήποτε φαντάζει σαν εθνικό, γιατί τότε πια εκπίπτει το εθνικό σε εθνικιστικό, δηλαδή εθνικοσοσιαλιστικό και φασιστικό.

Η άμυνα του εθνικού απέναντι στην απειλή του εθνικιστικού βρίσκεται στο ευρωπαϊκό στοιχείο. Ο πολιτιστικός ορίζοντας του νεότερου δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού μπορεί να προφυλάξει το νεοελληνικό στοιχείο από τη διαστροφή του σε ελλαδικό εθνικισμό ή ελληνορθόδοξο μεγαλοϊδεατισμό. Οι ιστορικές ατυχίες και τα μεταφυσικά αδιέξοδα του δυτικοευρωπαϊσμού συνιστούν μίαν ευκαιρία για τον νεοελληνισμό, προκειμένου να αποφύγει τους σκοπέλους ενός ρομαντισμού σαν δήθεν αντίδοτου κατά του διαφωτισμού και του ορθολογισμού ή κάποιου νεοευνουβισμού σε μυστικίζουσα ψευδο-ησυχαστική συσκευασία, σαν δήθεν ασπίδας εναντίον του ατομισμού της ευρωπαϊκής νεωτερικότητας. Ο κριτικός διάλογος του ευρωπαϊκού με το ελληνικό στοιχείο και η διαλεκτική σύνθεση του δυτικοευρωπαϊσμού με τον νεοελληνισμό μπορεί να επιτευχθούν από αυτό το παράδειγμα που ονομάζουμε «ευρωέλληνα» άνθρωπο, ο οποίος ενσαρκώθηκε στο πρόσωπο, τη ζωή και το έργο του Χρήστου Μαλεβίτση, ιδίως μάλιστα στον μεταφραστικό του άθλο.

Η μετάφραση ήταν ο κριτικός διάλογος της ελληνικής με την ευρωπαϊκή συνιστώσα του νεοελληνικού μας βίου. Άλλωστε, η μεταφραστικότητα ενός πολιτισμού πιστοποιεί την ανοικτότητά του και εγγυάται τη διαλογική του ετοιμότητα. Μπορεί και πρέπει να μεταφρασθεί μόνο ό,τι είναι ανοικτό σε διάλογο. Έτσι καθορίζεται ο αναγκαίος και επαρκής όρος προκειμένου να εμ-

ΔΟΚΙΜΙΟ: ΓΛΑΦΥΡΟΣ ΚΑΙ ΠΕΙΣΤΙΚΟΣ

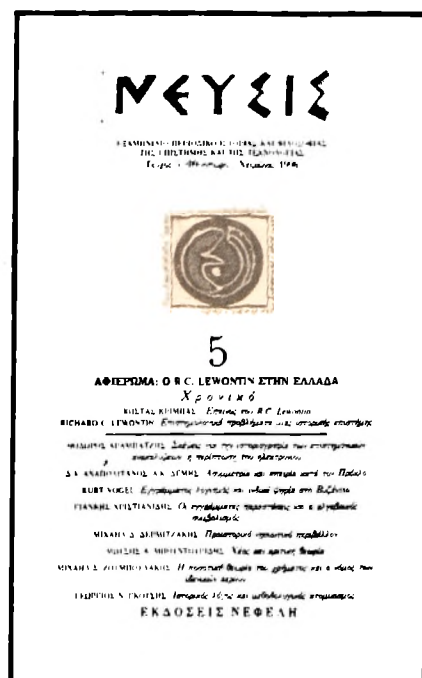
Πώς κάτι τέτοιο μπορεί να πραγματωθεί φαίνεται στο άλλο σκέλος του συγγραφικού έργου του Χρήστου Μαλεβίτση – στο δοκιμιακό. Με τρόπο σαφή και σοφό, σε ύφος γλαφυρό και πειστικό, με γραφή ποιητική και στοχαστική, ο συγγραφέας μας φιλοσοφεί προτείνοντας σε ευθύ πλέον λόγο ό,τι υπαινίσσεται με πλάγιο κι έμμεσο τρόπο στις μεταφράσεις του, όπως αυτό καταφαίνεται από τις επιλογές που κάνει στην απόδοση όρων της δυτικοευρωπαϊκής φιλοσοφίας στη νεοελληνική μας γλώσσα.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το θεματολόγιο των δοκιμίων του, που περιλαμβάνει εκτός από την τακτική επιφυλλιδογραφία του σε έγκυρες εφημερίδες όπως η *Καθημερινή* και την επίκαιρη αρθρογραφία του σε σοβαρά έντυπα όπως η *Ευθύνη* μονογραφίες με ερμηνευτικό σχολιασμό φιλοσόφων όπως ο Χάιντεγκερ κι ο Ορτέγα Υ Γκασέτ, ποιητών σαν τον Γ. Θέμελη και διασχολικών μαθήσεων όπως η Φιλοσοφία της Θρησκείας, στο βιβλίο του *Φιλοσοφία και Θρησκεία* που πρωτοεκδόθηκε το 1985 αποδίδοντας σειρά διαλέξεών του [και επανακυκλοφόρησε το 1995 σε επανυξημένη έκδοση από τις εκδόσεις Παρουσία, έπειτα από ιδιαίτερα επαινετική κι εμπειριστατωμένη βιβλιοκρισία στην *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, γραμμένη από τον **Μιχάλη Μακράκη**, καθηγητή της Φιλοσοφίας της Θρησκείας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Το διαλογικό στοιχείο στη φιλοσοφία του Μαλεβίτση καταδεικνύεται από το θεματολόγιο των δοκιμίων του και την προβληματολογία των ζητημάτων που προσελκύουν την προσοχή του. Μνημονεύουμε δειγματοληπτικά ορισμένα από αυτά: αλήθεια και αποκάλυψη, γνώση και φωτισμός του ανθρώπου, φιλοσοφία και θρησκεία, μύθος και λόγος, οντολογία και εσχατολογία κ.ά.

Από τη μετάφραση μέχρι το δοκίμιο και από την επιφυλλίδα έως η μονογραφία, ο Χρήστος Μαλεβίτσης ζητούσε και προσέφερε ο διάλογο με το «άλλο» του, ιδίως το κατ' εξοχήν «άλλο», το εντεώς «άλλο» ή το «άλλως άλλο», που στις αρχαίες αφηγήσεις των εγάλων μεταφυσικών παραδόσεων λέγεται «Θεός» ή «θείο», «ιερό» στοιχείο της ζωής μας. Εάν συνεχίσουμε να κάνουμε κι άλλο λόγο για τον απόντα πια Χρήστο Μαλεβίτση, φοβούμεθα ότι α μιλάμε όχι γι' αυτόν, αλλά αντί για αυτόν. Κάτι τέτοιο μοιάζει ε ασέβεια και βλασφημία. Προκειμένου να την αποφύγουμε, ακόμπουμε κάθε λόγο σε αυτό εδώ το σημείο και παραδινόμαστε στη σιωπή, τη «γλώσσα του μέλλοντος αιώνας» σύμφωνα με τη σφήμαρτυρία ενός παλαιάφαιτου ασκητή, του **Ισαάκ του Σύρου**.

Σε όποιον τυχόν αμφιβάλλει για τον ισχυρισμό μας ότι στον Χρήστο Μαλεβίτση ανήκει ο επακριβής χαρακτηρισμός του «ευφώλληνα ανθρώπου», αυτόν τον νοητό και θεμιτό αμφισβητία, ον παραπέμπουμε στην ανάγνωση ενός από τα μάλλον τελευταία κείμενα του συγγραφέα μας με τίτλο «Η Μοίρα της Φιλοσοφίας στην Ενωμένη Ευρώπη», που βρίσκεται δημοσιευμένο στο έσχατο βιβλίο του, *Ο Φωτισμός του Ανθρώπου* (Αθήνα, Εκδόσεις των Φίλων, 1996, σελ. 235-249) το οποίο όχι τυχαία αφιερώνεται στην θεάποντα ιατρό των τελευταίων μηνών του βίου του, έχοντας πλήρη συνείδηση του επικείμενου τέλους, για το οποίο άλλωστε γράφει τον επίλογο αυτού του βιβλίου του ένα κείμενο με τον τραγικά ύγλωπτο τίτλο: «Η Τελευταία Τελεία» (σσ. 250-255). Ειλικρινά υχόμαστε να 'ναι αιώνια η μνήμη του και το παράδειγμά του!

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 5ο τεύχος
με αφιέρωμα στον καθηγητή R.C. LEWONTIN

Περιέχει επίσης την ενδιαφέρουσα εργασία του
Θ. Αραμπατζή Σκέψεις για την ιστοριογραφία των
επιστημονικών ανακαλύψεων: η περίπτωση του
ηλεκτρονίου, τρία άρθρα από την ιστορία και τη
φιλοσοφία των μαθηματικών: **Δ. Αναπολιτάνου** και **Α.
Δέμη** Ασυμμετρία και απειρία κατά τον Πρόκλο, **Kurt
Vogel** Εγγράμματος λογισμός και ινδικά ψηφία στο
Βυζάντιο, **Γιάννη Χριστιανίδη** Οι εγγράμματες
παραστάσεις και ο αλγεβρικός συμβολισμός και συνεχίζει
με τις εργασίες των **Μ. Μπουντουρίδη** Χάος και
κριτική θεωρία, **Μ. Δερμιτζάκη** Προϊστορικό νησιωτικό
περιβάλλον, **Μ. Ζουμπουλάκη** Η ποσοτική θεωρία του
χρήματος και ο νόμος των ιδανικών αερίων και
Γ. Γκότση Ιστορικός λόγος και
μεθοδολογικός ατομικισμός.

★ ★ ★

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
... προωθούν το καλό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ.: 36 07 744 - FAX: 3623093

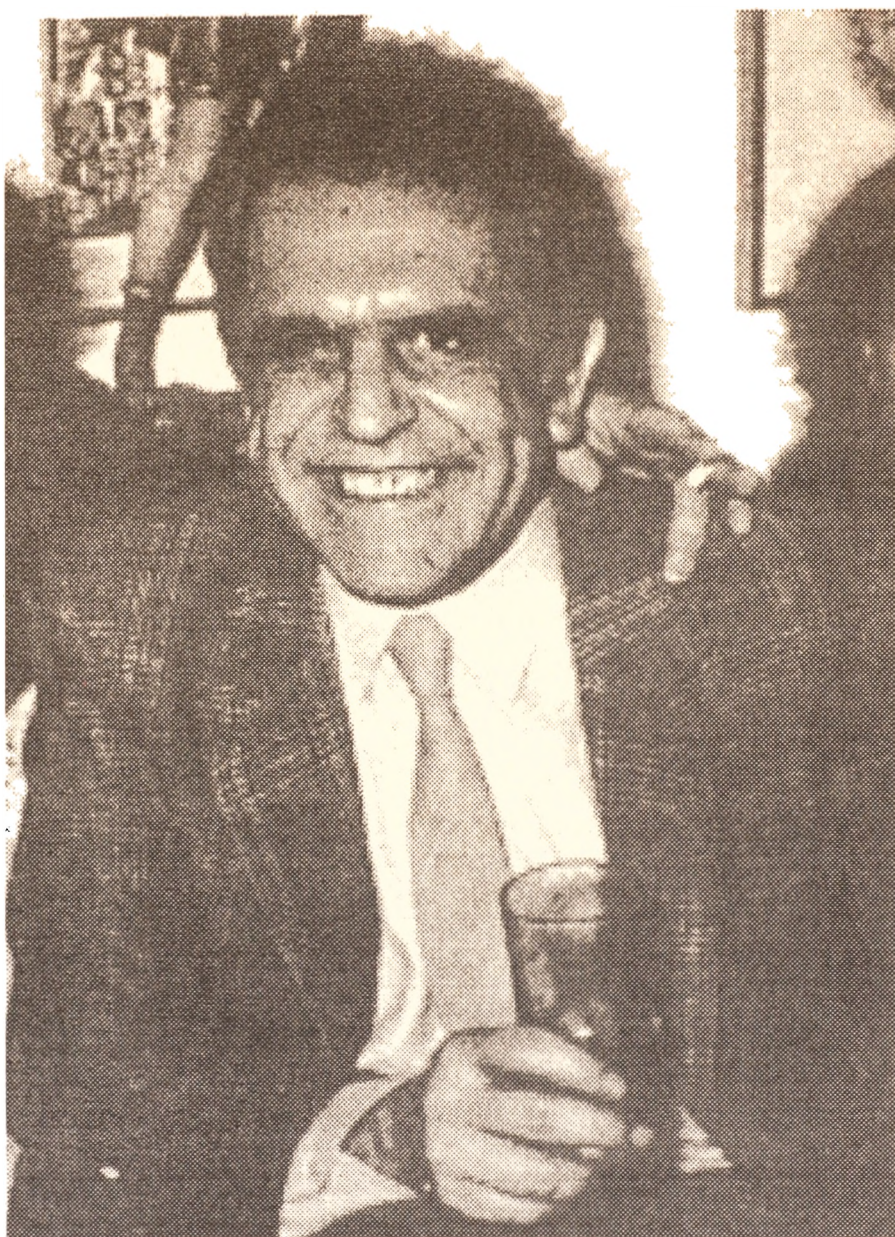
Καλό ταξίδι, ναύαρχε

του Φίλιππου Φιλίππου

Ισως δεν είμαι το καταλληλότερο πρόσωπο για να μιλήσω για τον ποιητή **Δημήτρη Γιακουμάκη**, ο οποίος σαλπάρισε για το τελευταίο του ταξίδι την Παρασκευή 28 Φεβρουαρίου, ύστερα από μίαν επώδυνη πάλη με την επάρατη νόσο. Θα το επιχειρήσω, όμως, σαν είδος οφειλόμενου φόρου τιμής σ' έναν ευαίσθητο γραφιά που είχα την τύχη να γνωρίσω. Με κάποιες ποιητικές συλλογές στο ενεργητικό του, ο Γιακουμάκης ήταν γνωστός περισσότερο ως περιοδικατζής, αφού σπανίως αυτοπροσδιοριζόταν ως ποιητής. Υποναύαρχος Οικονομικού ε.α.

–οι φίλοι του στα λογοτεχνικά στέκια (βιβλιοπωλεία και μπαράκια) γύρω από την πλατεία Βικτωρίας τον αποκαλούσαν χαϊδευτικά «ναύαρχο» –, διευθυντής της *Πνευματικής Καλλιέργειας*, του ένθετου στη *Ναυτική Επιθεώρηση* (έκδοση της Ιστορικής Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού), προσπαθούσε να παρουσιάσει τη ναυτική ζωή μέσω της τέχνης και της λογοτεχνίας. Ευγενικός, εύχαρις, προσηνής, ήταν αγαπητός σ' έναν ευρύ κύκλο πνευματικών ανθρώπων και καλλιτεχνών, που τον θαύμαζαν για την δονκιχωτική του επιμονή να κατατρίβεται με τη φθοροποιό δραστηριότητα της έκδοσης περιοδικών, αλλά και βιβλίων (ίδρυσε τους εκδοτικούς οίκους «Τέθριππον» και «Φόρκυς»).

Τον Δημήτρη Γιακουμάκη δεν τον γνώρισα ούτε πολύ, ούτε καλά. Τον θυμάμαι πριν από πολλά χρόνια να μπαينوβγαίνει στο βιβλιοπωλείο της Νεφέλης, στην οδό Μαυρομιχάλη, που τότε πρακτόρευε το περιοδικό του, με τη λευκή απαστράπτουσα στολή και το πηλίκιο του αξιωματικού, κάτι που του προσέδιδε κύρος κατά τις συναλλαγές του, σύμφωνα

με δική του εξήγηση. Τον είχα επισκεφτεί στο γραφείο των *Νέων Τομών* (το περιοδικό που διαδέχτηκε τις *Τομές* του **Δημήτρη Δούκαρη**) στην οδό Φαβιέρου, σ' ένα μικρό δωμάτιο, όπου παρευρίσκονταν ο **Ηλίας Κεφάλας** κι ο **Βαγγέλης Κάσσο**, άμεσοι τότε συνεργάτες του. Τον ξανα συνάντησα αργότερα στο γραφείο του περιοδικού *Σχεδιά*, όπου συνεργαζόταν με τον **Χ. Ρουμελιωτάκη**, τον **Τ. Καπερνάρο**, το **Ν. Σεβαστάκη**, τον **Σ. Δημητρίου**. Κάποτε τον επισκέφτηκα στην οδό Μηθύμνης, σε μια γκαρσονιέρα κάτω από το διαμέρισμά του που χρησίμευε ως γραφείο και ως

αποθήκη βιβλίων και περιοδικών.

Τελευταίο εκδοτικό του εγχείρημα ήταν το *Αλεβεβάν* (αλεβεβάν = ερευνάν) το 1990, με υπότιτλο *Τριμηνιαίο περιοδικό έρευνας, κριτικής και δημιουργικής λογοτεχνίας*, ένα από κάθε άποψη (αισθητικής και άλλη) θαυμαστό έντυπο, του οποίου η διάρκεια ζωής υπήρξε σύντομη λόγω της αδιαφορίας του αναγνωστικού κοινού. Ως μελετητής έγραψε το πρωτότυπο έργο *Το βιβλίο στις Ένοπλες Δυνάμεις* ως ανθολόγος την *Ανθολογία θαλασσινής Ποίησης*, μια εργασία που του πήρε πολύ χρόνο για να ολοκληρωθεί ως φίλος των εικαστικών εξέδωσε βιβλία τέχνης.

Ύστερα από την αναχώρηση του **Τάσου Κόρφη** (1929-1994), ήρθε η σειρά του Δημήτρη Γιακουμάκη (1933-1997) να οδεύσει προς συνάντηση του **Παύλου Νιρβάνα**, του **Παντελή Χορν**, του **Αντρέα Καρκαβίτσα**, των αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού που υπηρέτησαν με επιτυχία τον γραπτό λόγο, αφήνοντας λαμπρές παρακαταθήκες στις μεταγενέστερες γενιές. Καλό ταξίδι, ναύαρχε...

Η κριτική και τα κριτήρια

Παντελής Μπουκάλας,
Ενδεχομένως.
Στάσεις στην ελληνική και
τη τέχνη του λόγου
Αθήνα, 1996

Ο Παντελής Μπουκάλας στο βιβλίο του αποθήκευσε, 93 αριθμό, κείμενα κριτικών παρατηρήσεων με τον γενικό τίτλο *Ενδεχομένως* και τον υπότιτλο «Στάσεις στην ελληνική και την ξένη τέχνη του λόγου». Οργανώνεται για έναν ογκώδη τόμο 180 σελίδων, όπου ταξινομούνται κατά σειρά κριτικές τα ποιήματα, τα πεζά, τα δοκίμια, τα αρχαία κείμενα. Τα δοκίμια πρωτανεύουν στο έργο του αυτό με τους συγγραφείς ερεθιστικούς τίτλους: «Οι κριτικοί και οι επιεικείς», «Αφορισμοί, αξιωματικοί και ιεραρχήσεις», «Κρίνετε και κριθίτε». Κείμενα τα οποία προσοικειώσαν με τη μεθοδικότητα του κριτικού, ώστε παραμένοντας πεπληγμένος να διατηρήσουν την πρακτική τους εφαρμογή να αποφανθώ επαρκώς και κριτικά περί των κριτικών ικανοτήτων-ιδιαιτεροτήτων του Παντελή Μπουκάλα.

Οι κριτικοί μοιάζουν με τα παλιόφωνα, που εμποδίζουν το έργο να ξευγαλίσει τη γη». Ολοκληρώνεται ο Τσέχωφ. «Το έργο δουλεύει, όλα τα μούλα είναι τεντωμένα σαν τις

χορδές κοντραμπάσου και ξαφνικά ένα παγώνι ορμά πάνω στα καπούλια του και αρχίζει να το γαργαλάει, να το πειράζει. Ε, λοιπόν», συνεχίζει ο Τσέχωφ, «είκοσι πέντε χρόνια τώρα, διαβάζω τις κριτικές που γράφονται για τα διηγήματά μου και δεν θυμάμαι ούτε μία καλή συμβουλή».

«Φυσικό είναι να λαθεύουν οι κριτικοί, να υπερβάλλουν ως προς το εγκώμιο ή την αμφισβήτηση ή να θεωρούν αντικειμενικό πόρισμα την υποκειμενική τους γνώμη», επισημαίνει ο Π. Μπουκάλας. «Και φυσικά, ισχύει απολύτως το κρίνετε να κριθίτε», συνεχίζει. «Ο συγγραφέας λοιπόν που δυσανασχετεί με όσους κρίνουν, και ο οποίος αποδέχεται σαν αυτονόητους και οφειλόμενους τους επαίνους, έχει να διαλέξει αρκετούς τρόπους για να δηλώσει την αντίρρησή του». Ένας τέτοιος τρόπος είναι η παραπάνω λογοτεχνική αντίρρηση του Τσέχωφ που σταχυολόγησα, αναζητώντας έναν ιδανικό αντιρρησία στα *Ενδεχομένως*.

Για να ισχυροποιήσει τα επιχειρήματά του, ο κριτικός απαλλάσσεται με παρηγορία στην πιθανή απολογία των λογοτεχνών, κατ' άλλους «αυτοεξηγητική τόλμη» για το παραγόμενο έργο. «Όσο εύλογη μπορεί να θεωρηθεί η πίστη οποιουδήποτε συγγραφέα, ότι αυτός, μόνο αυτός,

κατέχει το κλειδί της λογοτεχνικής του παραγωγής», τονίζει ο Μπουκάλας, «το κλειδί αυτοεξηγητικής του, άλλο τόσο εύλογο είναι ότι, από τη στιγμή που δίνει στο έργο του δημόσια, γραπτή μορφή, επιζητεί και προϋποθέτει, ή τουλάχιστον ανέχεται, την ανάγνωση των άλλων, τις αναγνώσεις μάλλον – γιατί τα «κλειδιά» είναι τόσα, όσα και οι αναγνώστες». Ή, για να προεκτείνω ελεύθερα τους παραπάνω στοχασμούς: Οι κλειδαριές ανοίγουν με πολλούς τρόπους. Οι ερμηνείες είναι αμέτρητες, υπερβάλλοντες θα έλεγα, σαν την άμμο της θάλασσας. Οι αναγνώσεις έχουν πολλές αποδείξεις, αρκετούς ασφαλείς ή ανασφαλείς προσδιορισμούς.

Διαβάζοντας το σύνολο των γραπτών στο *Ενδεχομένως*, αναρωτήθηκα επανειλημμένα: Πείσμων-ισχυρογνώμων ο κριτικός παρατηρητής, οχυρωμένος στις προτιμήσεις του, στις αγκυλώσεις του, στον ιδιωτικό γευστικό τόνο του, και η απόκριση ήρθε πάλλουσα από τον Π. Μπουκάλα: «Τα πράγματα, και το ένα ακόμη, λέγονται πολλαχώς. Σωστά μάς ειδοποίησε η αρχαία σοφία», τονίζει. «Αυτή τη δυνατότητα του “πολλαχώς” δοκιμάζει να λειτουργήσει η δημόσια, γραπτή ανάγνωση της λογοτεχνίας, γόνος ισότιμος της τέχνης, του λόγου και αυτή. Και

Για Τάματα και Θάματα ο λόγος! Συγκεντρωμένα και σχολιασμένα από τη Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, τα Τάματα - Ο άνθρωπος και τα Τάματα Θάματα (εκδ. Ε.Λ.Ι.Α./Καστανιώτη, 1996) απαρτίζουν μια ενότητα όχι μόνο λαογραφικού ενδιαφέροντος. Πίσω από κάθε τάμα υπάρχει πάντα μια χειρονομία, μια ευχή, μια ελπίδα. Συνήθεια πανάρχαια το τάμα, έχει τις ρίζες του στην ανάγκη που αισθάνεται ο άνθρωπος να στηριχθεί σε μια δύναμη υπερτέρα. Πράξη ευλάβειας, πίστης και ευγνωμοσύνης. Τα τάματα, έτσι συγκεντρωμένα σε δύο τόμους με πλούσιο εικονογραφικό υλικό, προσφέρουν και τη δυνατότητα να αισθανθούμε την έλξη προς την «ταπεινή τέχνη» και να διδαχθούμε απ' αυτή...

Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος. Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως (εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1996). Ένα ιδιαίτερα χρήσιμο βιβλίο, καθώς ο συγγραφέας του Μιχαήλ Δεκλερής, εμπνεόμενος από τη νομολογία που έχει παραχθεί τα τελευταία χρόνια από το Ε' τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, διαμόρφωσε τις δώδεκα αρχές που συνθέτουν αυτό που ονομάζει Δωδεκάδελτο του Περιβάλλοντος και, συγχρόνως, ένα χρηστικό εγκόλπιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως – δηλαδή τη συμπύκνωση των πορισμάτων της

οικολογίας της συστημικής
και του Περιβαλλοντικού
Δικαίου.

Ενδιαφέρον οικολογικό
επικεντρωμένο σε κρίσιμα
θέματα του περιβάλλοντος
παρουσιάζει η σειρά της
Greenpeace, στα τέσσερα
πρώτα βιβλία που
κυκλοφόρησαν από τις
εκδόσεις Νεφέλη.
*Περιβάλλον και
Απασχόληση· Πράσινες
πεδιάδες με σκοτεινό
μέλλον· Μεταφορές και
Περιβάλλον· Αλιεία, δίχως
μέλλον.*

Ζωντανές παραμένουν οι
μνήμες του
Ολοκαυτώματος μέσα από
τις μαρτυρίες των
επιζώντων της ναζιστικής
γενοκτονίας. Μέσα απ' τις
συγκλονιστικές αφηγήσεις
τους, ξαναφέρουν στη
ζωή τους εκατοντάδες
χιλιάδες νεκρούς-θύματα
της πιο νοσηρής
θηριωδίας. Το Ίδρυμα Ετς
Αχάιμ έχει συμβάλει με
μοναδικό τρόπο στη
δημοσιοποίηση των
μαρτυριών Ελλήνων-
Εβραίων. Μια νέα έκδοση
έρχεται να προστεθεί σ'
αυτή τη συστηματική
προσπάθεια. Πρόκειται
για το βιβλίο του **Ιάκωβου
Στρούμσα**, *Διάλεξα τη
ζωή...* Από τη Θεσσαλονίκη
στο Άουσβιτς (εκδ.
Παρατηρητής, 1997).
«Όσα βιβλία, μαρτυρίες,
τεκμήρια κι αν μαζεψτούν
θα είναι κάποιες ψηφίδες
σ' ένα άφαντο και αχανές
μωσαϊκό. Όμως κάθε
ψηφίδα είναι κάτι
ανεξτίμητο. Αιμοδοτεί την
υπόσχεση και τη συντήρηση
της μνήμης εγγεφάτων και
οργάνων ενός συστήματος,
που δεν πρέπει ποτέ να

σ' αυτή της τη δοκιμή οφείλει να
τιμά την καταστατική της συν-
θήκη, να αντιμάχεται δηλαδή
πρωτίστως τις κινούσες εμμο-
νές και τις προκαταλήψεις της,
να ασκείται σαν πάθος δημο-
κρατίας και όχι σαν πάθος
εξουσίας». Συμπερασματικά, ο
κριτικός αποδέχεται την κριτι-
κή ως γνώση και όχι ως γούστο.
Γιατί άλλο πράγμα η κριτική ως
γνώση ή από γνώση και άλλο οι
αξιολογικές κρίσεις που δια-
μορφώνονται από το γούστο.

Ας αφουγκραστούμε εδώ τον
πατριαρχικό λόγο του **Νόρθον
Φράι** [*Ανατομία της κριτικής,
«Πολεμική Εισαγωγή»*]: «πρα-
γματικό μέλημα του αξιολογού-
ντος κριτικού, είναι η θετική
αξία, η αρετή ή ίσως η γνησιότη-
τα του ποιήματος... Το καλό
γούστο ακολουθεί και ανα-
πτύσσεται από τη σπουδή της
λογοτεχνίας, η ακρίβειά του
προκύπτει από τη γνώση... Όσο
κι αν πειθαρχεί στο γούστο και
την εξάσκηση, η εμπειρία της
λογοτεχνίας είναι, όπως και η
ίδια η λογοτεχνία, ανίκανη να
μιλήσει». «Εάν νιώθω σωματικά
να μου τινάζεται το κεφάλι στον
αέρα», λέει η **Έμιλι Ντίκινσον**,
«ξέρω πως έχω να κάνω με ποί-
ηση». Η παρατήρηση αυτή είναι
απολύτως ορθή αλλά σχετίζε-
ται μονάχα με την κριτική ως
εμπειρία. Η ανάγνωση της λο-
γοτεχνίας, όπως η προσευχή
στην εκκλησία, πρέπει να βγει
από τον ομιλούντα κόσμο της
κριτικής και να μπει στην ιδιω-
τική και μυστική ύπαρξη της
λογοτεχνίας, «το ιδιωτικό-μυ-
στικό της λογοτεχνίας» ασπάζε-
ται πλήρως ο Π.Μ. «Αλλιώς, η
ανάγνωση δεν θα είναι γνήσια
λογοτεχνική εμπειρία αλλά
σκέτη αντανάκλαση συμβάσε-
ων, αναμνήσεων και προκατα-
λήψεων». Στην περίπτωση μας,
η σύμβαση, η ανάμνηση και η
προκατάληψη απεμπολούνται
σώζοντας τον γράφοντα (δηλα-
δή τον Π.Μ.) αλλά, το σημαντι-
κότερο, λειτουργώντας προς
όφελος του κρινόμενου λογοτε-
χνικού έργου.

Δηλαδή, η κριτική και γενικό-
τερα η αισθητική αντίληψη στα

εν λόγω κριτικά κείμενα κάνει
ή φιλοδοξεί να κάνει ό,τι ήδη
έχει κάνει η ηθική. Βλέπει την
τέχνη ως επικοινωνία του πα-
ρελθόντος με το παρόν και βα-
σίζεται στην έννοια της συνολι-
κής και ταυτόχρονης κατοχής
της πολιτιστικής παράδοσης. Ο
έντιμος κριτικός, διαρκώς τυ-
φλός, αναζητεί την όραση σαν
ένα «ενδέχεται», ένα
«πιθανώς», αναφέρει στον πρό-
λόγό του ο Μπουκάλας.

Αλίμονο στον κριτικό που δεν
αναπτύσσει μια πνευματική αυ-
τοάμυνα αναλύοντας, μελετώ-
ντας, ερευνώντας. Αλίμονο πάλι
στον κριτικό που δεν αμφισβη-
τεί τη νομιμότητα των μορφών
της αγοραίας λογοτεχνίας, που
παράγεται την τελευταία δεκα-
ετία στον τόπο μας. Ο έντιμος
κριτικός απορρίπτει την εντυ-
πωσιολογική κριτική: «Πιστεύω
πως η δουλειά της κριτικής δεν
είναι να βαθμολογεί, να μοιρά-
ζει πρωτιές και βραβεία, να
εξαποστείλει συγγραφείς ή βι-
βλία στο πυρ το εξώτερο ή να
αποφασίζει ποιοι δικαιούνται
κάθε δεκαετία να πορευτούν
προς την αθανασία. Η δουλειά
της δεν είναι η αριθμητική και η
λογιστική, αλλά η "γραμματι-
κή"».

Ο έντιμος κριτικός, λοιπόν,
αρνείται την εντυπωσιολογική
κριτική γνωρίζοντας ότι η λο-
γοτεχνία δεν είναι υπόθεση
των σνομπ, των διαφημιστών,
των βιβλιοπωλών, των αγορα-
στών, αλλά πρόκειται για μια
ηθική πραγματικότητα. Την
ηθική αυτή πραγματικότητα
οφείλει να ψαύσει, να αναζητή-
σει, να αναδείξει ο κριτικός:
Άλλοτε ψηλαφώντας τη Διά-
νοια, δηλαδή τη σημασία του
λογοτεχνικού έργου, η οποία
μπορεί να είναι το συνολικό
σχήμα των συμβόλων του, ο συ-
σχετισμός με ένα εξωτερικό
σώμα ισχυρισμών ή γεγονότων,
όπως στο ενδιαφέρον σημείω-
μα του Π.Μ., «Η λογοτεχνία
των αρνητικών ηρώων», όπου
αναφέρεται στην πεζογραφία
του **Αλέξανδρου Κοτζιά**.

«Η λογοτεχνία δεν είναι αθώα
παιδιά. Πολύ περισσότερα όταν

ο συγγραφέας αποποιείται το
ρόλο του μικρού "Θεού" και
έχει χωρίσει τελεσίδικα και
διάκριτα τον κόσμο στο καλό
και το κακό, προτιμώντας
σκοπιά του επίμονου δαιμονι-
ου. Η λογοτεχνία ασκείται σε
αντιποίηση της αρχής της αλ-
θειας, της μίας και μόνης α-
παρασάλευτης αλήθειας». Κ
τά τον ίδιο τρόπο φρονώ
ασκεί την κριτική ο Παντελ
Μπουκάλας: συμπάσχει με
πάθη της αλήθειας, ασκεί
στην υπηρεσία του κρίνειν, «
πό πληγή που ο ίδιος έχει αν-
ξει». «Σφετερίζεται προσωρι-
νην εξουσία της, μόνο και μό-
για να αποπειραθεί να την
ταλύσει, αφού πρώτα αναλάβ-
το ρίσκο να δώσει ισότιμο λόγο
στο πλάγιο, το κακοφωτισμέ-
το άσχημο, το καταχωνιασμέ-
το καταφρονεμένο, το σκε-
σμένο από το λούστρο, το
"κό" εντέλει». Ιδού, λοιπόν
ηθική πραγματικότητα υπό
πρίσμα ενός ηθικολόγου
αρνητικού στην περίπτωση
Α. Κοτζιά.

Άλλοτε, πάλι, ψάχνει τις
κρότερες» μονάδες ενός λο-
τεχνικού έργου, που είναι
ή αξίες για κριτική παρατή-
ση όπως οι λέξεις, οι φράσεις
οι εικόνες, και εδώ ο κριτικός
Π. Μπουκάλας είναι ιδιαίτε-
ευαίσθητος αναλύοντας
σύμβολα, τα μνημεία της
σίας, όπως για παράδειγμα
κείμενό του: «Ο σκοτεινός
πρεσιονισμός του Τρακλ».
τυπική λογική αναιρεί τους
χους του Τρακλ. Τα ονόμα-
τα πράγματα, τα πουλιά,
ζώα, τα λουλούδια, τα χρώ-
τα, οι άνθρωποι υπάρχουν
μην της ύλης τους, σαν σύμ-
λα, σαν σημεία της (συνή-
χαμένης) ουσίας τους, πώς
λιώς να ειπωθεί το αίσθημα
απώλειας, της πτώσης,
"έκλειψης".

Άλλοτε, ερευνώντας την
κή πραγματικότητα, ψάχνει
ένα σύμβολο (Αρχέτυπο),
νήθως μια εικόνα που επαν-
χεται στη λογοτεχνία αρχι-
συχνά, ώστε να είναι αναγ-
ρίσιμο (το Αρχέτυπο) ως τιμή

Παντελής Μπουκάλας, ευζωνάκι στο χωριό του! Παιδική γραφία του κριτικού, από το φωτογραφικό λεύκωμα της Πάλας, Τσολιαδάκια, που κυκλοφορεί από τις Δόσεις Άγρα.

υποβολής λογοτεχνικής πειρίας, όπως στην περίπτωση του κενού, της αδειοσύ-υ αναλύει διεξοδικά στο έργο του: «Οι ποιητές στην τεία του κενού».

τους υποψιασμένους, οιμους, για όσους η γρα-είναι πόζα και προσποι-μοίρα στην πάσα εξου-άνει οπωσδήποτε η στιγ-νιώθουν ότι "σκαρφα-το ίδιο τους κεφάλι" και δυνεύουν να κατακρη-ίν στο χάος που αποδει-πως είναι τελικά ο κό-ον οποίον πίστευαν ότι ργούσαν. Φτάνει η ώρα λέξεις θνήσκουν: Αυτό πορθώνουν να αρθρώ-ποιητές είναι καταθλι-ισχνότερο από εκείνο

που θέλουν και πασχίζουν να πουν, και εξουθενωτικά διάφο-ρο από εκείνο που οι άλλοι ει-σπράττουν – γιατί η ποίηση, και ίσως αυτή είναι η κρισιμότερη διαφορά της από την πεζογρα-φία, χρήζει πάντοτε μεταφρά-σεως μέσα στην ίδια της τη γλώσσα, όσο τη σκέπτονται υπάρχει, όσο τη ζουν πληθαίνει. Την ώρα του Κενού, ώρα αφό-ρητα υλική, άλλοι υποχωρούν οριστικά στη σιωπή, τελετουρ-γική ή όχι, άλλοι ξανοίγονται στα τοπία του κόσμου, που ως τότε τα εχθρεύονταν, για να ξε-χάσουν τον εν τέχνη εαυτό τους, να τον χάσουν, βιώνοντας πλέον τη γραφή στην ακρότερη εκδο-χή της, την αυτοπαραγραφή. Και υπάρχουν κι εκείνοι που δοκιμάζουν να ανασκευάσουν

το ίδιο το κινούν πένθος, να εν-νοηματώσουν το κενό, να γονι-μέψουν το άδειο».

Εν ολίγοις, γονιμεύοντας κα-νείς το άδειο με τον Λόγο (δί-χως έπεα πτερόεντα) οδηγείται στην ηθική πραγματικότητα. Συμμετέχει και ο Παντελής Μπουκάλας στην προαναφερ-θείσα διαδικασία με την αναλυ-τική του προσπάθεια, διαθέτο-ντας όμως ένα χάρισμα, αυτό της αφηγηματικότητας! Ίσως το προτέρημα του Μπουκάλα έναντι άλλων ομοτέχνων του εί-ναι η άρνηση του αντιαφηγημα-τικού. Κι αυτό οφείλεται μάλ-λον στην ποιητική του ιδιοσυ-γκρασία. Η διάθεσή του που αφορά το λόγο της συνέσεως επιχειρεί να ξεπεράσει τη σκιά της κριτικής με το πλησίασμα του μακρινού, που –εντούτοις– παραμένει η απομάκρυνση του κοντινού.

Για να γίνω πιο συγκεκριμέ-νος: Γνωρίζοντας το επιλήσμον και άπιστο του κριτικού, ειδο-ποιεί εαυτόν μέσα από την ίδια την απομάκρυνση, εξαναγκά-ζει τον κριτικό να στραφεί προς το λογοτεχνικό είδωλό του. Εξαιτίας της τρωτής και αναδι-πλωμένης στον εαυτό της φύσης του κριτικού και του λογοτέχνη, βιώνει με πλήρη διαύγεια το ιδιαίτερο είδος που θεραπεύει. Εδώ, όμως, ας σταματήσω τον μάλλον επαινετικό λόγο προς τον κ. Π.Μ., νιώθω ότι είναι αχρείαστος αν δεχτώ τον ισχυ-ρισμό του, ότι το γραφιλίκι εί-ναι ένα σακατλίκι και σκουλήκι απολύτως εξοικειωμένο με το ανανταπόδοτο, το μηδέποτε επιστρεφόμενο. Δίχως το ανα-νταπόδοτο, το επιστρεφόμενο, τον έπαινο, ο Παντελής Μπου-κάλας μπορεί να ακούει καλύ-τερα το μέγιστο να στηλιτεύει το ελάχιστο, να ατενίζει κατά τον ποιητή το Ανοιχτόν, να ανα-ζητεί κάτι το ίδιον όσο μακριά και αν βρίσκεται.

Γιώργος Κοζίας

Το κείμενο διαβάστηκε στο χώρο του βιβλιοπωλείου «Πολύεδρο» το Σάββατο 11.1.1997, σε εκδήλωση για τον Παντελή Μπουκάλα.

ξεχαστεί για να μην επαναληφθεί» γράφει στον πρόλογο του βιβλίου ο **Ιάκωβος Καμπανέλλης**.

Ημερολόγιο ελληνικής φύσης (εικονογράφηση **Σταύρος Παλάντσας**, εκδ. Πατάκη). Για το μήνα Μάρτη που διανύουμε διαλέγω μια αγριομολόχα (malva sylvestris), πασίγνωστη για τις φαρμακευτικές της ιδιότητες, κι ένα σκαντζόχοιρο (erinaceus europaeus). Ακόμη κι ένας μικρούλης σκαντζόχοιρος δεν κινδυνεύει απ' τα αρπαχτικά. Μόλις αισθανθεί τον κίνδυνο έχει τον τρόπο του να συσφαιρώνεται, να γίνεται μια μπάλα σαν τον αχινό και να προστατεύει τα πόδια, το κεφάλι και την κοιλιά του...

Θα σας προτείνω να διαβάσετε ή να ξαναδιαβάσετε το θαυμάσιο βιβλίο του Τζορτζ Όργουελ, Η φάρμα των ζώων (μετάφραση: **Κυριάκος Ντελόπουλος**, σειρά: Τα μικρά Κλασικά, εκδ. Πατάκη, 1996). Προηγούμενως, όμως, να σας θυμίσω τις «εφτά εντολές»: «1. Ό,τι περπατάει με δύο πόδια είναι εχθρός· 2. Ό,τι περπατάει με τέσσερα ή έχει φτερούγες είναι φίλος· 3. Κανένα ζώο δε θα φοράει ρούχα· 4. Κανένα ζώο δε θα κοιμάται σε κρεβάτι· 5. Κανένα ζώο δε θα πίνει ποτά· 6. Κανένα ζώο δε θα σκοτώνει το άλλο· 7. Όλα τα ζώα είναι ίσα».

Ο χαρτοκόπτης

Ο τόνος του πνεύματος

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ τους λόγους για τους οποίους ο καθηγητής Μαρωνίτης, έπειτα από απουσία μερικών εβδομάδων, επέστρεψε στο *Βήμα*, την εφημερίδα με την οποία συνεργάζεται, αλλάζοντας το λογότυπο της εβδομαδιαίας στήλης του – από «Πολιτιστικά Μονότονα» σε «Απολίτιστα Μονοτονικά». Προφανώς, εκείνος γνωρίζει πολύ καλύτερα (και το υπαινίχθηκε, στο πρώτο σημείωμά του μετά την «επιστροφή» του) ότι ο πνευματικός χώρος μάλλον με αρένα στην οποία στροβιλίζονται ιδιοτέλειες και συμφέροντα μοιάζει. Και ποιος να δώσει τον τόνο του πνεύματος;

Γνωρίζω πολύ καλά, αντίθετα, ότι ένα μέρος του τόνου του πνεύματος δίνουν επιφανείς εκπρόσωποι του δημόσιου λόγου – και εν πολλοίς κάποιοι το κάνουν με ανάρμοστο τρόπο (ανάρμοστο, τουλάχιστον για το δεοντολογικό μέτρο του έντυπου λόγου, των παραδόσεων του έντυπου λόγου τουλάχιστον). Στο *Βήμα*, π.χ., καταχωρίζονται σχεδόν κάθε βδομάδα πολυσέλιδες συνεντεύξεις επιφανών προσωπικοτήτων της παγκόσμιας πολιτικής, κοινωνικής και καλλιτεχνικής ζωής στο δημοσιογράφο Θανάση Λάλα... Είτε ως κουτσομπολιό είτε ως καταγγελία στον Τύπο, έχει δοθεί η αίσθηση πως κάποιες τουλάχιστον από εκείνες τις συνεντεύξεις είναι αποκυήματα φαντασίας (ή και φαντασίας) του δημοσιογράφου. Σε μια πρόσφατη περίπτωση, μάλιστα, διαμαρτυρήθηκε η γιουγκοσλαβική πρεσβεία για χάλκευση συνέντευξης του ίδιου του Μιλόσεβιτς. Μου κάνει εντύπωση το ότι, παρά τις «φήμες» αλλά και τις (αποσιωπούμενες, από το σύνολο σχεδόν του Τύπου) καταγγελίες, ούτε ο δημοσιογράφος ούτε η διεύθυνση της εφημερίδας προσπαθούν να αποσείσουν την κατηγορία. Θα μου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση αν αποδεικνυόταν ότι οι καταγγελίες ευσταθούν – και ο δημοσιογράφος παρέμενε στη θέση του.

ΣΤΑ ΟΜΟΡΑ Νέα, του ίδιου συγκροτήματος, όπου επίσης έγκριτοι δημοσιογράφοι και άνθρωποι του πνεύματος ασκούν το λειτουργήμα της πληροφόρησης (πάρα πολλοί, άριστα), τη στήλη της κριτικής θεάτρου κρατά ο κ. Κώστας Γεωργουσόπουλος. Στοιχειώδης υποχρέωση του κριτικού είναι να γράφει τη γνώμη του αφού πρώτα έχει παρακολουθήσει τη θεατρική παράσταση στην οποία σκοπεύει να αναφερθεί. Ακόμη και σε ένα, στο παραμικρό, ενυπόγραφο σχόλιο, ακόμη και στο ελάχιστο ενυπόγραφο ειδησάριο. Το απαιτεί το κύρος του κριτικού, το απαιτεί και η δεοντολογία – ο τόνος του πνεύματος.

Ο κ. Γεωργουσόπουλος, όμως, φαίνεται αντλεί και από αλλού το κύρος της γνώμης του (από πού; μήπως από τη μεγάλη κυκλοφορία της εφημερίδας του; μήπως από την πληθώρα των τηλεοπτικών εμφανίσεών του και των συμμετοχών του σε επιτροπές;), πέρα από τους στοιχειώδεις κανόνες της δουλειάς του. Κι αυτό του επιτρέπει, φαίνεται, συμπεριφορές όπως η παρακάτω: Σε σχόλιο για την Πολιτιστική Πρωτεύουσα, παρεμπιπτόντως, του επιτρέπεται να χαρακτηρίζει με αγοραίες εκφράσεις («το φιάσκο της πανελλήνιας πλάκας, που γέλασε το παρδαλό κατσίκι») μια θεατρική παράσταση (το *Splendid's* του Ζενέ, σε σκηνοθεσία Ρούλας Πατεράκη) που δεν είδε! Όταν η σκηνοθέτις με επιστολή της επισήμανε τι ακριβώς (δεν) είχε συμβεί, ο κριτικός, σε επιθετικό τόνο, απάντησε ότι «η διαπίστωσή του δεν ήταν κρίση κριτικού, αλλά πληροφορημένου πολίτη».

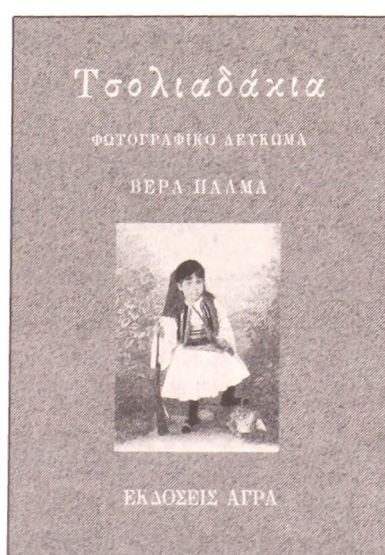
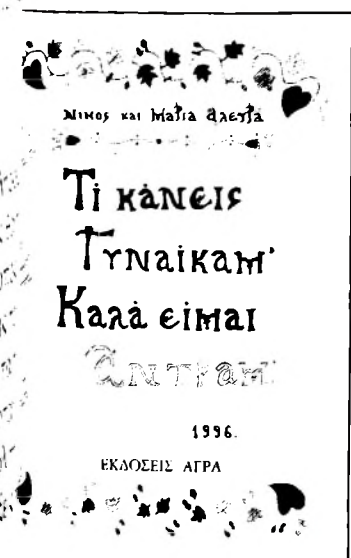
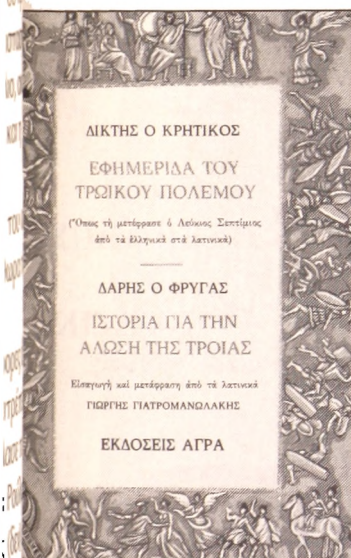
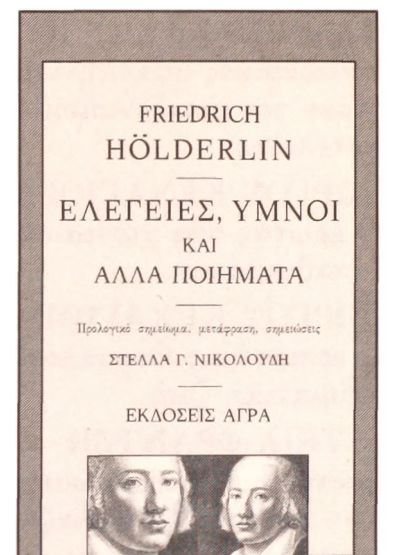
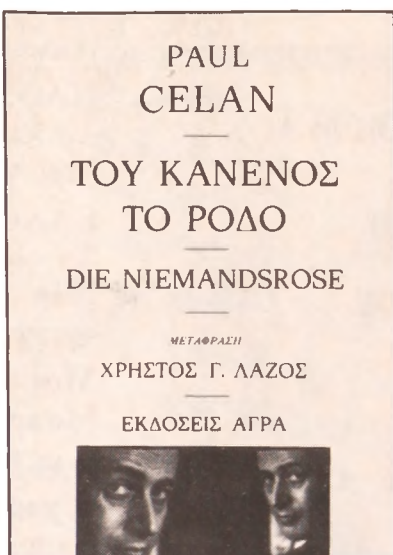
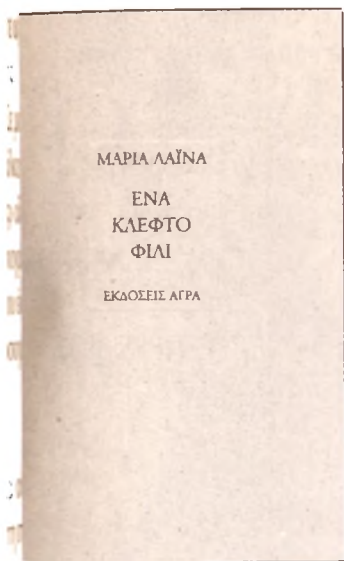
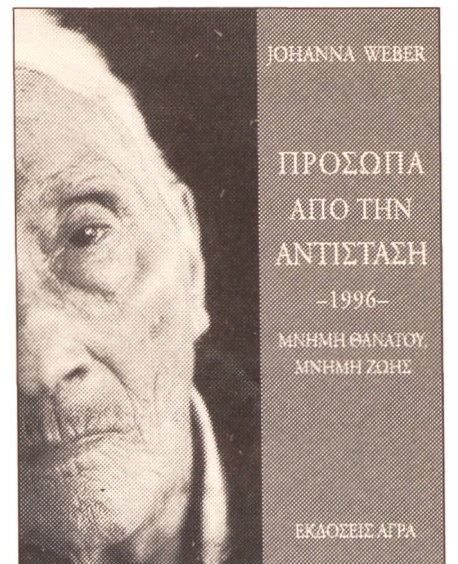
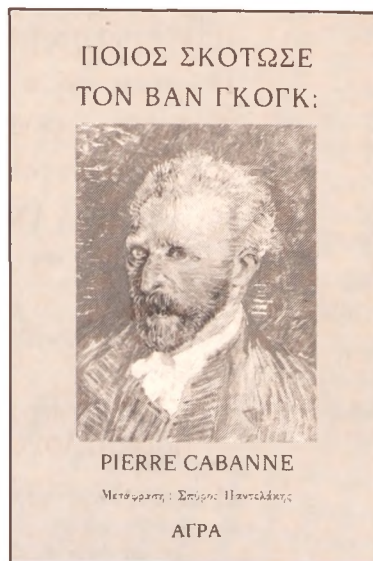
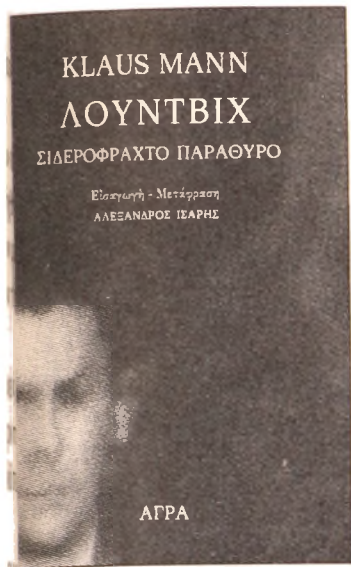
ΜΟΝΟ ΠΟΥ στη χώρα των απολίτιστων μονοτονικών κυκλοφορεί πλήθος (υπερ)πληροφορημένων πολιτών – που παίρνουν πανταχόθεν, ακούραστα, τις πληροφορίες τους. Εκείνο που λείπει, όσο πάει και πιο πολύ, είναι ο τόνος του πνεύματος, όπως θα τον έδινε, κοπιαστικά, ο κριτικός, ο αρθρογράφος, ο δημοσιογράφος... Ο πνευματικός άνθρωπος που με ευθύνη κάνει τη δουλειά του, που περιορίζει τη φιλοδοξία του στα όρια της ευθύνης του – και έτσι προασπίζει και το λόγο του, και την εμβέλεια του λόγου του, και την εγκυρότητα του εντύπου που τον φιλοξενεί· και δεν έχει ανάγκη να διχάζεται: όταν τον συμφέρει (όταν κοπιάζει) κριτικός, όταν δεν τον συμφέρει (όταν βαριέται να κοπιάσει) «πληροφορημένος πολίτης»... Ο τόνος του πνεύματος (ούτε το πνεύμα του τόνου) δεν δίνεται με κακόπιστες επιδείξεις της (απεριόριστης;) εξουσίας που διαθέτουν ορισμένοι «πνευματικοί» άνθρωποι.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΗΛΙΑ
ΚΑΝΕΛΛΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ

Ο γλωσσικός αφελληνισμός.

Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ούτως ή άλλως

ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN

Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας

Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Στοιχειώσεις Θεολογική

Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS

Γ.Σ. ΚΙΡΚ

Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΛΟΥΓ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ

Στοιχεία αυτοκριτικής

ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.

Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας

ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -

Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα - φτερά

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ

Η δίκη του Φλωμπέρ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Μεροληπτική κατάθεση

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Η εργασία στην ποίηση

ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ

Η Άλλη μου πατρίδα

ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουσιά

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο Τρίτος Δρόμος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΤΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της Ιστορικής

Σοσιαλδημοκρατίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασιλείο» και η Μεγάλη
Ιδέα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης -

Μακρυγιάννης

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ

Ο χορός στους Κουντουριώτες

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Ο κόσμος του ελληνικού χορού

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ

Η αρχαιολογία στην Ελλάδα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Βασιλιάς που πέθανε

ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878